

Halid Ziya Uşaklıgil _ Mai Ve Siyah

BİRKAÇ SÖZ

"Mai Ve Siyah." için sadeleştirilmesi ve yeni yazıyla tekrar basılması hakkında ısrar edenler olduğu gibi eserin, yeni yazıyla basılmasına değil, fakat sadeleştirilmesine itiraz edenler de bulundu. Eser eski halinde mevcut olmakta devam ediyor, eğer ona genç nesil de rağbet edecekse yeni yazıyla tıasılması bir zaruret demek oluyor, bu takdirde de sadeleşmesine şiddetle lüzum var; mademki yeni nesle mahsus olacaktır, lisanını onun kabul edebileceği bir şekle sokmak teşebbüsün tabî bir icabı demektir.

Ancak sadeleştirmek için ne yaptım : Terkipleri, menus olmayan kelimeleri, ağır cümleleri bugünün zevkine uydurmak istedim. Üsluba, ibarelerin inşa tarzına, velhâsıl eserin bünyesine asla dokunmadım. Aksine hareket, kitabı esas mahiyetinden soymak olurdu.

Terkipleri ve kelimeleri değiştirirken bunların hayale ait olan vasıflarını açık lisanla muhafaza ettim. Hattâ meselâ: "Bârân-ı elmas", "Bârân-ı dürrisiyah" terkiplerini, sonra hikâyenin kahramanı şairin kendi şivesinde kullandığı tâbir ve terkipleri bıraktım. Bunlara dokunmak mümkün değildi. Kitapta kalan lügatleri yeni nesilden menus bulmayanlar olabilir, fakat itikadımca yenilik, lisanını, yeni kadar eskisini de bilmemek değildir. Hiçbir millet, hiçbir münevver genç yoktur ki, kendi lisanının geçmişine vâkıf olmasın.

Yapılan işe dair fazla izahata lüzum görmüyorum, vücu-de gelen eser işin mahiyetini göstermeye kâfidir.

İmlâ için birkaç söz ilâve edeceğim:

Görülecek ki imlâda kendimce muvafık bulduğum değişiklikler var. İçtihat kapısı kapanmamış olduğundan ben görüşüme ve söyleyişime göre yazdım, nitekim bir taşra çocuğu da kendi telâffuzuna göre bir imlâ kullanmaktadır ve kullanacaktır. Hiç kimseye "Beni taklit ve bu tarzı takip ediniz!" diyecek selâhiyete malik olmak iddiasında değilim, ancak kendi nefsim taallûk eden salâhiyetle kanaat ediyorum.

Halid Ziya Uşaklıgil

MAİ ve SİYAH

Sofranın etrafında yedi kişi idiler.

Birgün, Mirat-i Şuûn sahib-XİDatıyazL.İüseyin.Baha efendi, matbaaya 'çehresinde bir başka sevinç parıldayarak girdiği zaman dört nüshadan beri devam eden "Dahilî sanatlar" makalesinin altına son kelimesini iri bir yazı şeklinde karalamakla meşgul olan başmuharrir-Ali -Sekib"© demişti ki:

— Yarın değil öbür gün Mir'at~i Şuûn onuncu senesinin üç yüz altmış beşinci gününü ikmal ediyor. Çarşamba günü için...

Ali Şekib hemen cevap vermişti:

— Hiç bir şey yazamam. Ziyafet verilmeyince bir satır yazı yok.

Bu gece işte, Tepebaşı bahçesinde yazı heyetine o ziyafet veriliyordu.

Davetliler "Mir'at-i Şuûn" ceridesi muharrirlerinden ibaretti. Bütün bu gençler dört saat hep içmişler, bir saat hep yemişlerdi. Şimdi parmaklarının arasında karnı doyduktan sonra yalnız meşgul olmak için oyalananlara mahsus gevşek bir eda ile yavaş yavaş yuvarladığı bir elmanın kabuğunu bir parçada çıkarmaya çalışan Ali Şekib'den başka, hepsi, sandalyelerinin vaziyetin tebdil etmişler; sofradan az çok çekilmişlerdi. Sofrada artık yemek sonuna mahsus bir dağınlık hüküm sürüyordu; kahvenin gelmesine kadar unutulmuş bırakılmış elma, portakal kabuklarıyla dolu son tabaklar, diplerinde kırmızı cür'alar görünen şarap kadehlerinin yanında duruyor; sofranın kenarında yer yer çıkan tütün dumanı bir müddet dalgalanarak lambanın etrafında dönen bir bulut teşkil ettikten sonra dağılıyor; beyaz örtünün üzerinde yüksek yemiş tabaklarının, kadehlerin, oraya bırakılmış bir fesin şarap lekelerine karışan gölgeleri lambanın oynak ziyası altında kâh küçülüp kâh büyüyor... Şurada devrilmiş bir tuzluk... Ötede birisinin can sıkıntısıyla

üç çataldan teşkiline çalıştığı bir ehram... yer yer tabakların üzerine yahut şişelerin yanına bırakılmış peşkirler... düşmüş de kaldırılmasına üşenilmiş bir bardak... sofrayı baştanbaşa örten bir kargaşalık sanki yedi kuvvetli çenenin hücumundan yorgun düşmüş, melûl bir enkaz kümesi şeklinde serilmiş bir sofa.

Hepsi başka bir vaziyette idi: bir tarafta Ahmed Cemil — latif kıvrıntılarla bükülerek kulaklarında dolaşan uzun. san saçları ensesine dökülmüş bir genç — ellerini ceplerine sokmuş, bacaklarını uzatmış, ağzında sallanan sigarasının mini mini bulutlarına süzgül gözlerle dalmış düşünüyor; tâ öbür ucunda Sait, Raci — arkadaşlarının şaireyn diyerek alay ettikleri iki genç şair — diğer bir şairin ayağına ip takmış sürüklüyor; biri — kısa zayıf, kuru, öyle ki susuz bir yerde yetişmiş zannolunur — yanında boş kalmış bir sandalyeye eğilerek iki sandalye ötede sahib-i imtiyaz Hüseyin Baha'nın idare memuru Ahmed Şevki'ye tevdi ettiği dertlerini dinlemek için kulak kabartıyor; kafaları buharla şişmiş olan bütün bu adamlar geciken kahveyi bekleyerek orada, şu perişan sofranın kenarında yarım kalmış sözleri ikmal ediyorlardı. Herkes söylüyor, hiç kimse dinlemiyordu. Ahenksiz, vezinsiz aletlerden mürekkep bir musiki heyeti gibi mukaddimeşiz, müntehasız, kırık, dökük muhavereler, çok içilmiş/ çok yenmiş zamanlara mahsus bir serseri fikir ve lisan akışı...

Ali Sekip elmasını soymuştu, bozmayarak, sakatlamayarak çıkarmağa muvaffak olduğu kabuğu karşıda, şaireyn'in arasına fırlattı:

— Raci! Seni çatlattım!... dedi.

Onlar lakırdılarını kesmediler, Raci diyordu ki:

— Bak fikirlerimin neticesini söyleyeyim: Onda tek bir şey var: yalnız ben yazayım, benden başka kimse yazmasın diyor!

— Demek: edebiyat inhisarı! Sahib-i imtiyazı; Hüseyin Nazmi.

Raci gülererek sustuğu zaman bir aralık arkadaşı - parlak siyah gözlü, derin kırkılmış gür sakallı bir genç - başıyla Ali Sekib'i işaret ederek sordu.

MAÎ VE SİYAH S

İkisi de onun şakasını anlamamıştı. Uzaktan vak'ayı takibeden, kısa kuru çocuk, — Saip — yanlarına yaklaştı, yere düşen elma kabuğunu bir ucundan tutarak gösterdi, nükteyi izah etti: onun rivayetine göre meyvaların kabukları öyle tamam soyulursa şeytan çatlarmış! O, Ali Şekib'in latifesini pek parlak buluyor, kırık kırık çirkin ve sinirli bir kahkaha ile gülüyordu. Şaireyn bundan zevk alamadılar, Raci:

— Puf!... dedi. Soğuk!... Tahtessıfır 30... Şunu Mir'at-ı Şuûn'un bir sahifesinde imza koymadan neşretseler herkes Ali Şekib'in olduğuna yemin ederdi.

Baş muharrir işitmedi. Kendi kendine:

— Şimdi de ötekim çatlatman; diyordu.

Ötede idare memuru — kısa, şişman; bıyıkları seyrek/o kadar ki yolunmuş zannolunur, yanakları kıpkırmızı, öyle ki berber sakalından nişane bırakmamak için derisini soymuş kıyas edilir; hiç bir sinne sığmaz bir yaşta; bir adam ki yürürken yuvarlanıyor, otururken gömülüyor denebilir — şairlerin fırkasına döndü, kendisiyle eğlenmişler zannıyla:

— Ahmet Şevki efendinin burada olduğu unutulmamalı...

• Dedi. İşitenler güldüler, idare memurunun kendisinden bahsederken Ahmet Şevki efendi demesinden herkes hoşlanırdı.

Elleri ceplerinde düşünen Ahmed Cemil hafifçe dönerek dudaklarının arasından bir şey söyledi, fakat işitilemedi.

Bu aralık kısa, «zayıf, kuru çocuk şairlerin yanından ayrılmış, tekrar sahib-i imtiyazın sırlarına rağbet göstermişti. Bu sırada Hüseyin Baha efendi matbaa idare işleri memurundan bahsederek ve muhatabının bir sözüne cevap vererek diyordu ki:

— Ne?... İstikamet ha?... Hay safderun hay! Elini versen parmaklarını eksik bulursun.

Bu aralık Ali Şekib:

— Kahve!... diye bağırdı. Kahve içmeyecek miyiz?... Kahve!...

O zaman, birden herkes birşey eksik olduğunu, onu bekleyerek burada kaldıklarını hatırladılar,

yedi ses bir nakarat gibi tekrar etti:

j.u MAI VIS »UAH

— Kahve!... Kahve!...

Sabih-i imtiyaz — Hüseyin Baha efendi kendi isminden^i-yade sıfatının unvanıyla anılır — sahib-i imtiyaz parmağıyla^ uzaktan kahve getiren uşağı gösterdi. Bütün bu çılgın çocuklar ayaklarını vurarak, çırpınarak, bağırarak nakaratı tekrar ediyorlardı:

— Kahve!... Kahve!...

Eğlenmeğe, gülmeğe, bağırmağa vesile arayan bu gençler hep alkışladılar, güya bu gece neşvelerine şu bir fincan kahve ile güzel bir hatime vereceklerdi.

Fincanları kapıştılar, kimisi ayakta durarak, kimisi bir sandalyenin kenarına ilişerek kahvesini içmeğe başladı. Tepsinin üstünde yalnız bir fincan fazla kalmıştı. Uşak mütereddit bir nazarla etrafına baktı, tâ ötede hâlâ o vaziyette düşünen Ahmed Cemil'i gördü, yaklaşarak dedi ki:

— Kahve sizin mi?

Ahmed Cemil, dalgın", cevap verdi:

— Zannederim.

Sonra birdenbire doğruldu, elini fincanına uzatarak biraz ötede hâlâ Hüseyin Nazmi'yi, refiki Said'le çekiştirmekte devam eden Raci'ye döndü, kuru bir sesle:

—• Demin Hüseyin Nazmi için bir şey söylüyordunuz? dedi; o burada bulunsaydı ne cevap verirdi, bilmem, fakat öyle zannediyorum ki sadece bir gülümseme ile susardı.

Ahmed Cemil'in ağzından bu söz bir çırpıda tereddütsüz çıkmıştı, Raci ilkönce bu tarzda muhatap oluşuna şaşırılmış gibi göründü, sonra cevap vermek istedi^

— Gencine-i Edep başmuharririni — bu sıfatı istihfaf eden. "bir eda ile söyledi — herkesin sizin kadar takdir etmesi lâzım gelmez. Siz birbirinizin yazdığını anlarsınız, herkesin de sizin gibi anlamasına bir lüzum göremiyorum.

Şimdi herkes, sükût etmişti. Havanın içinde sanki bir şimşek çakmış, bir fırtınanın tutuşmak üzere olduğunu ihtar etmişti.

Said boş fincanını sofraya koydu. Ali Şekib sekizinci elmanın kabuğunu tam çıkarmaktan sarf-ı nazar etti. Hüseyin Baha efendi daha iyi dinlemek için burnunun üstünden daima düşen gözlüğünü büsbütün salıverdi... Kuru, kısa, zayıf çocuk biraz daha yaklaştı. Herkes Ahmed Cemil'in 'başlama-

MAİ VE SİYAH

sini bekliyordu, bu uzun sarı saçlı genç hepsince bir başka fitrata, malik olmak üzere tanılır, o söze başlarken herkes bir hürmet hissiyle sükût ederdi. Fakat hepsi ümidlerinde aldandılar, o bekledikleri fırtına patlamadı; Ahmed Cemil hâlâ düşünmekte devam ediyormuşçasına tam bir lisan ve tavır itidali içinde dedi ki:

— Bu muhakeme tarzı, bilmem makbul olabilir mi? Sizin edebî fikirlerinize - şu son kelime Ahmed Cemil'in ince dudakları biraz basılarak ancak farkedilen bir istihza ile telâffuz olundu - herkes gibi ben de vâkıfım. Buna şaşmak, garip bulmak şöyle dursun hattâ aksine delâlet edecek bir şey görsem, emin olunuz ki inanmak istemem. Sizi gücendirmek fikrine hizmet etmeyerek temin ederim ki, zaten size meslek değiştirmeye kalbimde küçük bir heves bile yoktur. Ne olur, varsın bizi iltifata lââyık görmeyen o kadar arkadaşlar içinde şair Raci de bulunsun... Bugün Gencine-i Edeb'in iki bin nüsha satışına .Hüseyin Nazmi sebeptir diyor] ar.

Raci'yi hiç biri sevmezdi. Sârî bir tebessüm bütün dudakları dolaştı, herkeste bu sözlerden latif bir haz uyanıyordu. Raci istihfaf eden bir nazarla cevap vermeğe çalışıyordu.

Ahmed Cemil dinleyenlerin muhabbetine emin olan bir natuk imtinaniyle mütebessim dudaklarını fincana uzattı, sözünde devamda mahsus gecikiyormuşçasına kahvesinden uzun bir yudum içti, sonra dedi ki:

— Hüseyin Nazmi'yi tahkir vesilesini arayanları anlayamıyorum. Hergün kucak kucak önümüze yığıldığı o bediala-rı, edebiyat binasını o yeni esaslarını göstermek için insan gözlerini kapamak, bugün kaleminden taşan zafer sayhasını işitmek için insan kulaklarını tıkamak lâzım gelir...

... Latifaiyle onu tevkif etmek istiyorsunuz, boş fikir!

Görmüyor musunuz ki bugün dehasının pınarı tehevüre gelmiş bir nehir gibi akıyor; ileriye, daima ileriye akıyor!!... Onun coşkun dalgalarına set mi çekebileceksiniz?... Anlamıyor musunuz ki mümkün değil! O en saf kaynaklardan kuvvet alarak, en yüksek tepelerden atlayarak, "en gönül okşayan vadilerde dolaşarak, en temiz kaynaklardan süzü-

J.İ

MAI Vli BI X AM

lerek büyüye büyüye yükseldi. Düşmanları biraz ağızlarını aç-salar boğulacaklar...

Saip — kısa, zayıf, kuru çocuk — hazzından ellerini ovuyordu. Said dayanamadı, arkadaşı Raci'den ayrıldı:

— Evet! dedi.

Ali Sekip gizlice Raci'yi gösterdi; Raci kinden, hasetten mürekkep bir hisle sanki boğuluyordu.

Ahmed Cemil ince parmaklarıyla yumuşak sarı saçlarını taradı; gözleri yarı kaybolmuş bir

saniha dalçasıyla tutuşmuş kadar parlak çehresi — lambanın ziyasıyla yarı gölgeli bir levha şeklinde, kendisini dinleyen, bütün sözlerine iştirak ettikleri gözlerinde okunan bu arkadaşların karşısında — Raci'ye yarı dönük, yarı muhatap bir vaziyette devam etti:

— Siz şiirimizi bıraktıkları noktada sabit görmek istiyorsunuz, amma buna imkân olamayacağına bir türlü inanmak istemiyorsunuz..

Raci'nin dudaklarında sanki istihfaf tebessümü donmuş, orada yapışmış gibi ne dağılıp ne saçılıyordu.

Ahmed Cemil'in yanaklarına hafif bir renk çıkıyor, dudaklarına bir ihtizaz geliyordu. Fakat sadası saf bir ahenk kadar kulakları okşayan, ruha sıcaklık veren sadası — uçtukça pervaz kabiliyeti artan kırlangıçlar gibi — söyledikçe kuv-' vet buluyordu.

— Şiirin nasıl bir yol takip ettiğini anlamıyorsunuz. Fu-zulî'nin saf ve samimî şiirine terceman olan o temiz lisanın üzerine sanat gibi, ziynet gibi iki belâyı taslit etmişler; lisanda onlardan başka bir şey bırakmamışlar, öyle şeyler söylenmiş ki sahiplerine şair demekten ziyade kuyumcu denebilir. Bir ucundan tutulsa da silkilse taş parçalarından başka bir şey dökülmeyecek... Lisanı camit bir kütle haline getirmişler. Bakîler, Nedim'ler, o deha perisinin nâsiyelerine ilâhî bir nur koyduğu adamlar, bu lisandan, bu camit kütleden ne çıkarabileceklerinde mütehayyir kalmışlar; lisanı — üstünü örten tezeyyün ve tasannu yükünün altında zayıf, sarı, artık görülemeyecek, belki yok denebilecek bir hale gelen ruhu — Vey-sî'lerin, Nergisî'lerin eline vermişler; o güzel türkçeye muamma söyletmişler. Bunu inkâr etmek mümkün d<v;il... Dert yüz sene

I

MAI VE SİYAH

13

emekle lisan üzerine yığılan bu kof şeyler nihayet zaman ile yavaş yavaş sıyrılıp savruldu...

Ahmed Cemil şimdi kendisini unutmuş; yalnız göğsünü şişiren, dimağında muttarit darbelerle vuran bir sabit fikirle söylüyorcasına kimseye bakmayarak; hattâ söylediğine vâkıf olmayarak devam ediyor; bütün etrafında bulunanlar — güya bu genç natuktan çıkan miknatısiyet nefesiyle tabiattan yüksek bir noktaya çekilmiş bir halde, hareket etmi-yerek, gözleri dalarak, nefeslerini zaptetmek isteyerek, bir vaizin karşısında heyecandan uyuşmuş duranlar gibi — dinliyorlardı.

— Bilseniz, şiirin nasıl bir lisana muhtaç olduğunu bilseniz! Öyle bir lisan ki.. Neye teşbih edeyim, bilmem?... Mü-tekellinî bir ruh kadar belîğ olsun, bütün kederlerimize, neş-velerimize, düşüncelerimize, o kalbin bin türlü inceliklerine, fikrin bin çeşit derinliklerine, heyecanlara, tehevürlere terceman olsun; bir lisan ki bizimle beraber gurubun mahzum renklerine dalsın düşünsün, bir lisan ki ruhumuzla beraber bir matemini yesiyle ağlasın. Bir lisan ki asabımızla heyecanına refakat ederek çarpsın... Haniya bir kemanın telinde zap-tolunamaz, anlaşılamaz, bir kaide altına alınamaz nağmeler olur ki ruhu titretir... Haniya fecirden evvel afaka hafif bir renk imtizacıyla dağılmış sisler olur ki, üzerinde tersim olunamaz, tâyin edilemez akisler uçar;

nazarlara buseler serper... Haniya bazı gözler olur ki sonsuz karanlıklarla dolu bir ufka açılmış kadar ölçülemez, nerede biteceğine vukuf kabil olamaz derinlikleri vardır, hissiyatı yutar... İşte bir lisan istiyoruz ki onda o nağmeler, o renkler, o derinlikler olsun. Fırtınalarla gürlesin, dalgalarla yuvarlansın, rüzgârlarla sarsılsın; sonda müteverrim bir -kızın yatağı kenarına düşsün ağlasın, bir çocuğun beşiğine eğilsin, gülsün, bir gencin ümitle parlayan nazarına saklansın. Bir lisan.... Oh! Saçma söylüyorum, zannedeceksiniz, bir lisan ki sanki tamamıyla bir insan olsun.

Ahmed Cemil'in titreyen sesinde terennüm eden saf ahenk, dehanın sihir esasına temas etmiş zannediln çehresinde par-ıayan bir saniha yıldızı; lambanın zayıf ziyası ve dalgaların tutun dumanları arasında yükseliyor görünen heyeti, ruhu ok-sayan bir nazım suretinde titrek dudaklarından dökülen bu

±*

A1A1VJUSS1XAH

sözler, sanki burada bulunanları bir cazibe dairesi içine almıştı.

* ##

Ahmed Cemil'i bir seneden beri tanıyorlardı, geçen sene mekteb-i mülkiyeden çıkıp da matbuat âlemine atıldığı zamandan beri... onu bir kere görmek, sevmek için kifayet etmişti, herkes severdi, daha doğrusu bir nevi hürmet ederdi.

Son söz üzerine Ahmed Cemil yorgun bir tavırla iskemlesine atıldı. O son kelimedden sonra öyle bir hale geldi ki, hiç söylememiş, deminden beri orada sakit, mütefekkir otu-ruyormuş zannolundu.

Raci, yüzü fena halde kızarmış olduğu halde yanına yaklaştı, ellerini sofranın kenarına dayayarak yarı istihza yarı tehdit karışık bir tavırla dedi ki:

— Bunlar öyle şişkin fakat öyle boş sözlerdir ki içinde birşey bulmak mümkün olamaz.

Ahmed Cemil cevap vermek istedi. Zaten sofrada umumî bir hareket olmuştu. Raci'nin mukabelesi kargaşalığa geldi, şimdi bahçenin musiki takımı gece faslına başlamak üzere idi; kemanlar hazırlanıyor, kırık dökük nağme parçaları işitiliyor, bahçe memurlarından biri elinde şem'alı değneğiyle dolaşarak halkın tekrar toplanmasına kadar idare maksadiy-le söndürülen gazları yakıyordu. Hep ayağa kalkmışlar, şöyie bir iki devir yaptıktan sonra — bahçenin böyle yan ve تنها bir yerinde pineklemektense — ortalarda bir yerde oturmak istemişlerdi. Hattâ Ali Şekib ziyafetin hiçbir tarafında eksik bırakmamak üzere bir nargile ısmarlayacağını sahib-i imtiyaza hemen imâ bile etmişti.

Ahmed Cemil müsaade istedi, o aydınlık ve kalabalık bir yere şu gizli ve yarı karanlık ciheti tercih ediyor, buradan ayaklarının altında serilen Halic'in ve İstanbul'un münevver bir sema altında manzarasına karşı düşünmek istiyordu.

2

Onlar ayrıldıkları vakit geniş bir nefes aldı, sanki büyük bir zahmetten kurtulmuş gibi kendisini

yalnız, ötede beride yemek yiyen birkaç kişiden, arasıra görünen iki üç sakit hizmetkârdan başka halktan; biraz ötede uyanmaya, ha-

MAİ VE SİYAH

15

rekete başlayan kalabalıktan uzak, düşünceleriyle yalnız kalmakta azîm bir vicdan istirahati duydu. Zaten mûtadı olan. perhizkârlığa rağmen bu gece şu ziyafet şerefine, biraz da arkadaşlarının ısrarına karşı — o da âdeti hilâfına olarak — biraz mikyası geçmiş, biraz tahammülünden ziyade içmişti. Şimdi yavaş yavaş beyninden süzülen bir şey: damarlarının içinden kemiklerinin arasından, hafif hafif raseciklerle akarak; sanki bütün cismaniyetini, iradesini çekerek ayaklarından doğru çekiliyor, gidiyor, vücudunu mukavemet mümkün olmayan bir kuvvetle erite erite dağıtıyor gibiydi. O vakit muvakkat bir cehtle kendisini toplar; bir uçuruma yuvarlanmıyor, toprakların arasından süzülüp akıyor olduğuna emniyet kesbetmek istiyormuşcasma gözlerini açar, ayaklarını çekerdi.

Arkadaşları Ahmet Cemil'i böyle bir halde bıraktılar, onlar gider gitmez dudaklarının arasından: — Aman, bu Raci!... dedi.

Bu adamdan, ilk muarefe dakikasından başlayarak duyduğu nefreti şu üç kelime tamamen izah ederdi. Onu hiç sevmez, sevmemek mümkün olduğu kadar sevmezdi. Raci o adamlardan biriydi ki dünyaya hiç bir şey olmamaya mahkûm edilerek geldikleri halde herşey olmak isterler. Raci de en ziyade olamayacağı birşey olmaya yelteniyordu : Şair... Ahmet Cemil pek iyi bilirdi ki bu adam bilmem kimin bir gazeline nazire söylemek için bir gün Boğaziçinin tâ Kavak iskelesine kadar gidiş geliş seferini ihtiyar etmiş, on kuruş da masraftan çıkmıştı da ancak iki buçuk beyitle dört kafiye bulabilerek avdet etmişti. O vakit muzafferane matbaaya girdiği zaman Ahmed Cemil elindeki kâğıdın üzerinde yirmi otuz çizilmiş satır arasında sağ kalabilmiş altı mısra ile bir mısraın yalnız bir kısmını — evet, son kısmını — görmüştü. Aman Yarabbi! Şair Raci dedikleri işte bu idi!/. Bu kadar hiçliğiyle beraber her meziyet sahibine düşman... Bunun bir güzel şeyi beğendiği, muktedir bir arkadaşı takdir ettiği daha görülmemiş. Güya diğerlerinde bir meziyetin teslimi kendisinde bir noksan tevlit edecekmiş gibi bir küçük tahsin tebessümünü bile esirger. Bu adamın beğendikleri ölümlerden ibarettir. Ölümler, onlar artık fevkalâdeleşmiş, şu edebiyat pazarından çekildikleri için rekabetten azade kal-

16

MAİ VE SİYAH

mışlardır. Ahmed Cemil bir gün bir garp edibinden naklen. "Mezar taşı iştihar heykelinin kaidesidir" dediği zaman orada bulunan Raci'ye dönerek "Al sana göre bir söz, öyle değil mi?" demişti. Bu yolda latifeleriyle Raci'yi kendisine düşman etmişti. Fakat ne beis var? Zaten Ahmed Cemil yalnız herkes tarafından takdir edilmiş olmakla onun husumetine hak kazanmış olmuyor muydu? Herkes tarafından takdir edilmiş olmak sözüne de Ahmed Cemil umumî bir vüsat vermez*

İnsanın olsa olsa kendi mesleği haricinde olanlarca, yani bitaraflarca takdir edileceğine şüphe etmez. Onu arkadaşları seviyorlardı, fakat o muhabbet içinde kimbilir ne kadar, saklı kinler, ne derin hasetler mevcuttur! Bugün kendisini takdir edenler yarın — kendisini düşürmeye sebep

olabilecek bir şey yazsın — bakınız nasıl gülerler. Ah! Bu matbuat âlemi! Bir seneden beri o âlemin az tecrübelerini mi görmüş, az acılıklarını mı tatmıştı! Mektepte iken nasıl hülya ederdi! Bugün kimbilir ne kadar gençler vardır ki o âlemde zevk tasavvur ederler, fakat bir kere o çirkin matbuat hayatına girseler... Ahmed Cemil kin ve haset dedikçe hep Raci aklına gelir. Bu adam matbuat âleminde bir cins mahlûkatm hususî nümu-nesidir. Tashihiere bakarken tertip yanlışlarına dikkat ede-^ cek yerde ötekinin berikinin hatalarını bulmaya dikkat edery Birgün meselâ Ahmed Cemil'in bir makalesinde yanlış bir izafet cümlesi bulduğu için bir hafta alay geçer. Pek ziyade kaideşinashlıkla müftehirdir; arapça, acemce pek iyi bilmek istidadmdadır da bir kere arapça bir ceridenin üç satırını tercüme edememişti. Ceridede vazifesi muhbirlerin getirdiği havadisi tashihten ibaret kalır. Ne vakit bir makaleciğe filan ihtiyaç görülse kendisine havale olunmasından korkarak akşam ziyade kaçırıldığından bahisle sersem olduğundan dem vurur. Matbaada onu kimse sevmez, hele idare memuru — o kendisine Ahmed Şevki efendi diyen yuvarlak adam — Raci'den bahsolunsa ateş püskürür; onun kadar mahsuben para alan, matbaada kimse bulunmadığı zamanlar tesadüf ederse gelen ilânların ücretini haczededen bir muharrir — işte matbaa işlerinde bulunalı on sene oluyor — hiç görmemişti.

Ahmed Cemil: "Aman bu Raci!" dediği zaman işte bütün bu tafsilât o üç kelimenin telâffuz tarzının içine sıkışmıştı.

İM AI W SU BI ü AH

17

Bakınız, başmuharrir Ali Şekib büsbütün başkadır. Raci ile tam bir tezdad teşkil eder. İri boylu, geniş omuzlu, açık çehreli, ancak otuz beş yaşında olan bu adam, biraz safça — tâbirde zarafet iltizam olunmasa — biraz budalaca olmakla beraber "Mir'at-ı Şuûn" yazı heyetinde en ziyade malûmat sahibidir. Hukuka nisbeti vardır, çok kitap okumak sayesinde en çok her şeyden anlar, küçük yaşından beri matbuatta çalışmıştır, cihan siyasetinin en ehemmiyetten âri tafsilâtı bile ezberindedir, sanki bir kamusu ulûm gibi beyninin içinde yapraklar döndükçe malûmat tenevvü eder, hikmet-i tabiiyeye aid birşey yanında fen-i idareye aid bir mebhassa tesadüf olunur, maamafih gayet mütavazı'dır, bildiğinden emin olmayanlara mahsus bir korkaklıkla herkesten iyi konuşabileceği mebahisde sükûtu tercih etmek âdetidir. Onun için kendisini tanıyanlar ondan hiç korkmazlar, yanında en saçma şeylerden bahsederler de o tekzipten utanır, hattâ Raci'-nin gazellerini güzel bulmamaya bile cesaret edemez, zaten edebiyata kat'iyen intisab iddia etmez. Bir gün bir fıkra yazmış idi de, arkadaşlarına okumak için matbaaya getirdiği hailde okuyamazsınız.: "Alay edeceksiniz! Neme lâzım? Bana siyasî makale yazmak ne güne duruyor." diyerek yırtmış-tı. Onun için Ahmed Cemil de, bu bir küçük çocuk kadar utangaç adamın samimî bir dostudur. Ali Şekib o adamlardanır ki insan ellerini ellerine koyacak olur ise onlarda hissolunan satvet sıcaklığıyla hayatın birçok kötülüklerinden kalbte hâsıl olan buzların eridiğini duyar. Ahmed Cemil, Ali Şekib'in yalnız bir şeyini affetmez: O da bütün utangaçlı-ğıyle beraber bu adamın ara sıra latife etmek istemesidir. Bu saf yüreği incitmiş olmamak için Ahmed Cemil en tahammül olunmaz latifelerini bile hoş bulmuş gibi görünür. Onun latifeleriyle eğlenen bilhassa Raci ile Said'dir. Raci tab'an meftur olduğu hiyanete, Said de şahsî tabiata malik olmayıp da ötekinin berikinin yaptığına imtisal âdetine uyarak, Ali Şekib'e ağız açtırmazlardı. Said hakkında Ahmed Cemil'in vazih bir fikri yoktur, çünkü Said'in vazih bir varlığı yoktur. Said her suale "evet" diyen, her duyduğu fikre "benim de fikrim budur" cevabını veren, fakat bütün bu dönemliği esasen beyni gayet hassas bir mahrek üzerinde çevrilmeye mahkûm olarak yaratılmış olmaktan

başka bir sebeple ih-

Mai ve Siyah — F. 2

tiyar etmeyen bir gençtir ki, kötülük etmez, iyiliğe davet olunmazsa iyilik etmek aklına gelmez, şahsının mevcudiyetinden mefkudiyetinden şüphe edilir, hattâ şiirine de katlanılabilir bir adam olduğu için Raci ile ekseriyet üzere aynı duyguda çıkmasına Ahmed Cemil gücenmez.

Saib - kısa, zaif, kuru çocuk - Ahmed Cemil'in sınırlarına dokunan işte bu mahlûktur. Bunun manzarasından duyduğu soğuk ürpermeyi hattâ Raci hakkında bile hissetmez. Sa-ip; o, küçük kıt'ada yaratılmış, kemikleri vüs'at bulamamış, adelâtı kemiklerimin üstünde kurumuş, küçük gözlü, ufak yüzlü, daima ayakta, daima harekette, kulaklarıyla gözleri, daima meşguliyette, bu dünyaya görülmeyecek şeyleri görmek ve işitilmeyecek şeyleri işitmek için gelmişçesine gözleri meselâ Ali Şekib'in bilmem nerede nahiyeye müdürü olan eniştesine yazdığı bir mektubu yandan okumakla meşgul iken kulaklarını odanın köşesinde idare memuru Ahmed Şevki'nin — Ahmed Şevki efendinin — kâğıtçıyı az para ile savmak için sarfettiği belâgate vakfeder. Onun için meselâ çarşamba günü sahib-i imtiyaz Hüseyin Baha efendinin evinde uskumru dolması olacağını bilir, çünkü bir gün evvel mü-rettip yamağı Emin'e : "İki okka alacaksın. Dolmalık olacağını unutma! Geç kalırsan yarma yetişmez..." dediğini tamamiyle işitmiştir. Raci parasız kaldığı vakit Ahmed Şevki efendinin çekmecesinde para olup olmadığını Saib'den tahkik eder, çünkü behemahal çekmecesinin bir tarafına atılan bir ilân ücretini görmüştür. Meselâ bir kaç kişi arasında, lakırdı esnasında bir saz gürültüye karışsın da anlaşılmasın, Saib'den sorunuz, o mutlaka anlamıştır, size de anlatır. Ona her yerde tesadüf olunur. Matbaada herkesten ziyade işinin basma devam ettiği, bir kitapçının hesap defterini tuttuğu, sabahleyin mekteb-i hukuk derslerine gittiği halde, Babıâli caddesinden çıkarken bakınız, bir matbaa kapısının önünden geçen birisine meselâ o gün Ahmed Cemil'in bir manzumesinin iki beytini okurken, biraz ötede tütüncü dükkânına uğrayarak filân risalenin filân nüshasının ne kadar sürüldüğünü tahkik ederken; matbaaya giriniz, yazıhanenin kenarında "Selanik hususî muhabirimizden aldığımız mektuptur" diye başladığı bir kâğıda sunî bir mektup, uydurmakla meşgul olurken görürsünüz. Matbaada herkesten ziyade o çalışır, müte-

JVLAI Vüı Oi I Ati

nevi makale yazar, ecnebi gazeteleri okur, tercüme eder, taşra mektuplarını hülâsa eder. Ahmed Cemil'in bu çocuk hakkında — çocuk diye mâruftur, çünkü yirmi yaşını herhalde geçmiş olmakla beraber çocukluktan kurtulmamıştır — duyduğu şey...

Bakınız, işte şimdi bile o aklına geldiği için vücudunda ürpermeye benzer bir şey duyuyor.

Ahmed Cemil'in sanki vücudunu iki kol tutmuş, sonu olmayan bir derinliğe çekiyordu. Kendisini toplamak istedi. Fakat fikrinin bütün iradesine malik olmakla beraber vücudunu istilâ eden o azîm keselâna mukavemet kabil değildi. O vakit nefsine bir cebir ile, sanki vücudundan yavaş yavaş uzanıp gidiyormuşcasına uyuşan bacaklarını çekti. Bahçenin bu yüksek noktasının önünde yayılan bütün manzarayı, bir rüyanın silinmiş şekillerine benzeten bulanmış gözlerinde kâfi bir kuvvet toplamak istedi. O aralık mızıkânın uzaktan gelen ahengini taklit ederek kendisine biraz metanet vermiş olmak üzere hafifçe, belirsizce ıslık çalmaya başla-di. Şimdi Ali Şekib, Raci, Said, bütün bu çehreler beyninden silinmişti; bu çalınan şeye aşına çıkıyor, neydi? Neydi?... Her

vakit, bahçeye hemen her gelişinde dinlediği bir şey... O vakit aklına geldi. Waldteufel'in meşhur Valse'ini ne vakit dinlese bütün hayali inkişaf ederdi. Onun ismini kendine mahsus şive ile tercüme etmişti: Bârân-ı elmas! Ne güzel, ne hülyalar getiren, nasıl rüya âlemleri açan bir isim...

Bakınız, işte gözlerinin önünde gördüğü bu şeyler; gözlerinin önünde açılan bu semada, temmuzun şu sıcak gecesine mahsus bir buğ ile örtülü zannoflunan bu mailikler içinde titriyormuş, dalgalanıyormuş kıyas edilen bütün bu yıldız alayları, bunlar bir bâfân-ı elmas değil mi?

Ahmed Cemil'in içkinin tesiri altında bunalarak süzülen gözlerinin önünde donuk mailikler üzerine avuç avuç sarı pullar serpilmiş sema sallanıyor, sallanıyor, şimdi karşısında tepelerin myuyan sırtlarına dökülerek; yahut denize doğru akan bu

20

MAİ VJü Oil Aû

renkli levha yavaş yavaş yüksele yüksele yer ve gök birleşecek toprak ve gök gecenin aşk havası içinde azîm, medid, vücudu yaka yaka eritip dağıtan bir buse ile birbirine sarılarak tek bir vücut olacak zannediyordu.

Ah! Bu bârân-ı elmas... Bahçenin rakit havası içinde bir aşk nefhası, sıcak ve baygın bir nefes gibi sanki tâ göklerin sezilemeyen yüksekliklerinden dökülen bu nağmeler... Kâh kalbin en derin noktalarından geliyormuşcasına derunî, pest, sanki sakit; kâh bir teessür feveranından inikas etmişçesine parlayarak, feryat ederek; bazan bir şikâyet nalesi, bazan bir mahkuriyet iniltisi...

Şimdi Ahmed Cemil altından yer kaçıyor, başından sema uçuyor, vücudu bir boşluk içinde yuvarlanmaya başlıyor zan-nında idi.

Bârân-ı elmas!

İşte işte; sanki semalardan dökülen, karşısında şu bayırın eteğinde yer yer parıldayan, denizin siyahlıkları içinde şurada burada ışıldayan bu ziyalar; işte işte rakediyor; yağıyor; onlarda bir bârân-, elmas, fakat hayatta yüksek şeylere meftun olmuş gözler gibi aşağıdan yukarıya yağıyor; tâ o semalara, o üzerinde gülümseyen nurlar, çalkalanan mailiklere doğru yağıyor.

Bir rüya içinde yahut sihir âlemi karşısında idi; kemanların titreyen eninleri, filâvtanın kahkahaları, sanki bu aletlerden, bütün bu kırışlarla tahta veya bakır parçalarından sihirli bir nefesle canlanarak, kanatlanarak uçuşan küçük küçük nağmeler birbirine atlıyor, Birinden ötekine bir hicran sadası, ötekinden bir ıstırap enini, şundan bir tahassür nâlesi, diğer birinden bir ümit cevabı çıkararak, bütün o biçâre insan kalbine mahsus acılıkların, tatlılıkların hazinesini taşıyor, mai siyah kelebekler gibi uçuşarak, birbirleriyle dudak dudağa bir visal içinde dağılıyorlar, yükseliyorlar; sonra bunlar o parlak semanın mailiklerine, şu muzlim denizin siyahlıklarına serpiliyor; işte şu aşağıya süzülen sema nurları, şu yukarıya jıçu-şarak siyahlara bürünen sönük ziyalar! Bârân-ı elmas...

Son bir nağme tufaniyle nagihanî bir karar bütün bu ha-yalât silsilesine hatime çekti. Ahmed Cemil sanki bir rüyadan

f

MAİ VE SİYAH

21

1

uyandı, etrafına baktı. Şimdi her şey hakikata ricat etmiş oldu. Başını çevirdi, burada ne için bulunduğunu anlamak için düşündü, baktı, o vakit tahattur etti. Arkadaşları şüphesiz orada işte şuracıktan bir parçasını gördüğü bahçenin kalabalığı arasındadırlar. Onların yanına gitmeye ne lüzum var? Tâ ötede dönen bir levhanın yalnız bir kısmı şeklinde gözünün önünden akıp giden şu seyrancılara, ağaçların arasında küme küme oturan bütün bu halka onun bir nisbeti var mı ki gitsin de o kalabalığın içine atılsın ? O bu dünyada herkesten uzak, herkese yabancı değil mi?

Şimdi kendisini biraz topluyor, şakaklarında hafif bir serinlik hissediyor, dimağını âteşin bir bulutla örten buhar yavaş yavaş açılıyordu: Onun âlemi işte şu yavaş yavaş açılan beyinin içinde mai bir sema, o mai semanın içinde birçok gülümseyen ümit yıldızlarından ibaretti. Orada da bir bârân-ı elmas...

İşte gözlerini kapayınca görüyor: Mai bir sema altında azîm bir sahra ki sabahın hüznü ve neşveden, renkten ve zulmetten, sükûttan ve nağmeden, gölgeden ve hayalden; o yekdiğerinin hem aynı hem gayri zannolunan tezatlardan mürekkep hülyalı hali altında, henüz; uykusundan tamamiyle sıyrılmamış mahrumluklarla yüklenmiş sisler arkasında boğulan ufuklara doğru uzanıp gitsin. Üzerinde bir sema ki geceden kalma siyahlıklarla gündüzün ilk şaşaalınının imtizacımından mürekkep esmer bir renkle gözleri taltif eder, bir müphem renk altında mai bir atlas halinde görünen semanın derin bir köşesinden zührenin beyaz handesi hâlâ görünür, bakir bir safvetle münevver bir göz gibi bakmaktadır...

O lâcivertliklerin bir tarafında henüz belirsiz bir nurdan toz savruluyor gibidir. Bu sahranın üzerinde o semanın altından bir peri alayının kanatlariyle dalgalanıyor denebi-len hafif bir hava uçar ki dikkat edilse bir ruhanî cihanın zenî-zemesine benzer nağmelerle titrer. Bütün menazır sabahlara mahsus o rengin müphemiyeti içinde hava ve hayalden mürekkep bir gölge şeklinde durur; fakat bir zaman gelir ki birdenbire bir ihtişam çağlayanı dökülür, biraz evvel sönük duran sema sanki bir yangın ile dolar. Ufku bir kenarından güneşin sinelerinden sahraya bir nur tufanı döker, semanın bu

22

MAİ VE SİYAH

muhteşem yangını altında sahra müşevveşiyetten sıyrılır, bütün sahra taze bir hayatın canlılığıyla tutuşur.

Ahmed Cemil burada, hayalinin şu müdebdap levhasını yaşatırken: "Ah! o ümit güneşi!..." diyordu. Onu ne kadar se-nelerdenberi bekliyordu.

Henüz yirmi iki yaşında idi. Öyle bir yaşta, gençliğin öyle hassas bir devresinde ki fikir,

münevver bir semanın bâ-rân-ı elması altında parlak hülya âleminde kanatlan kırılmış bir kuş gibi henüz topraklara düşmemiş; gözler ziyadar bir hayal ufkunun envariyle dolu iken bir perde altında siyah bir hayal ufkunun envariyle dolu iken bir perde altında siyah bir köşenin açılmak üzere olduğunu, henüz görmemiş; yalnız mü-nevevr, müptehiç bir sabahın rüyasına dalmış; ümit güneşinin üzerine tâ uzaklarda bir ufkun içinde hazırlanan bulutların dökülmeğe müheyya olduğunu anlamamış idi. Henüz yirmi iki yaşında, bütün maneviyeti yalnız bir ümidin tahakkukuna muntazır... Şöhret bulmak, edip olmak, herkesçe anılmak, bugün o kadar acılıklarına, göğüs vermek için hayatını zehirlediği bu edebiyat âleminin bir gün yüksek zirvelerine çıkmak, ve, Ahmed Cemil ismini o kadar yükseltmek ki... O tasavvur «ttiği yüksek payeye bir hat bulamıyor; sonra da o derece itilâ emellerine kapılıyor olduğundan kendi kendine utanıyordu. Edip olmak, şöhret almak, senelerdenberi bütün düşüncesi bu değil miydi?

Ta mektepte bir kimya kitabının üzerine başını dayayarak, gözleri ötede siyah tahtanın üzerinde unutulmuş, yarım kalmış bir cebir muadelesine bakarak; fikri bir hayal rüzgârı üzerinde, meçhul emeller fezasında uçtuğu zamanlardan-beri bütün varlığını istilâ eden emel, iştihar arzusu değil miydi?

Ahmed Cemil daima aceleci ve telâşlı yürüyüşüyle, âdeta koşarak Babıâli caddesinin kenarından çıkarken şu kitapçı «dükkânları, cam kapıların aralarından farkedilen şu kütüphane müdavimleri, bu matbaalar, sabahtan akşama kadar fikir ve sanat hareketlerinin münferit mecrası olan şu cadde bir gün olacak ki onun tesiri altına girmiş olacak. Şimdi birkaç eski mektep arkadaşıyla sekiz on kalem erbabından başka her- f kesin meçhulü olan bu genç, bugün koltuğunun altında bir iki kitapla buradan bir gölge gibi çıkarken bir gün olacak ki te-

sadüfen bir kitapçının dükkânına gözü isabet edecek olursa mektepten henüz çıkmış iki genç edebiyat müntesibinin birbirine kendisini gösterdiğini farkedecek... Ah! O zaman göğsü nasıl bir iftihar havasıyla şişecek! Şimdi oradan mevhum bir cisim şeklinde geçiyor, gören yok, bakan yok, lâkin o zaman... Güzergâhında isminin yavaşça fısıldandığım işidecek.

Zaten bu neticeye, bu ümidin tahakkukuna şayan olmak için az mı ıstırap çekmiş, hayatın az meşakkatlerine mi tahammül etmişti? Bugün yirmi iki yaşında idi; fakat bu yaşa gelinceye kadar...

Ahmed Cemil'in düşüncelerine bir fasıla daha geldi. Uzaktan sahib-i imtiyaz Hüseyin Baha ile idare memuru Ahmed Şevki efendinin yaklaştıklarını gördü. Sahib-i imtiyaz gelince dedi ki:

— Allah cezasını versin! Islah olmayacak, evde kendisini bekleyen karısını, çocuğunu düşünmek yok ki... Yine oraya gitti... Ötekilerini de beraber sürükledi. Biz üç kişi kaldık; artık yavaş yavaş yola çıksak...

Ahmed Cemil, Raci'nin ikide birde Palais de Cristal'da geç vakte kadar kaldıktan sonra geceyi de evinden başka yerde geçirdiğini bilirdi. Kaç kere bedbaht karısı matbaanın kapısına kadar gelerek beş altı yaşındaki yavrusuyla kocasını arattırılmış, Ahmed Cemil ile beraber bütün arkadaşlarını ne cevap vermek lâzım geldiğinde mütehayyir bırakmış idi.

On dokuz yaşma kadar Ahmed Cemil tamamen — hayatta mümkün olabildiği kadar — mesud idi. Ondan sonra pederini kaybedince maişet endişesi, hayat mübarezesi baş.. lamış; kendisinin

şairane tâbirine göre "Piyale-i telh-i h^ yatın zehr âbî"na dudakları temas etmişti. Babası dâva L kiliydi. Ailesini iyi geçindirecek kadar para kazanırdı, za^ ailesi Ahmed Cemil'in annesiyle on sekiz yaşında oğlundan dört yaşında kızı İkbâl'den ibaret idi. ^ JjL

İyi bir aile babası, evine meftun... zevcesine, çoç ^bi nâ-tamamiyle bağılı... hususiyle namuslu... Ahmed Cemi'

24

MAI VE SİYAH

MAİ VE SİYAH

25.

babasından bahsetse namusunu teşrih edecek hikâyelerin sonu gelmez. Onun nakline, rivayetine göre bir defa babası kabul etmiş ve ücretinin nısfını evvelce almış olduğu bir dâvanın sonradan hakka makrun olmadığını anlayınca birden reddine ve paranın iadesine karar vermişti. Fakat bu kararın icrasına büyük bir mâni vardı ki, o da paranın Süleymaniye'deki mini mini evlerinin tamirine sarfedilmiş olmasıydı. O vakit saatlerce düşünüldü, bir çâre bulunamadı, annesi Emniyet Sandığına terhin edilmek üzere küpesiyle yüzüğünü teklif etti.. O vakit babasının bütün hassasiyeti nasıl taşmıştı! Karısının elmaslarını terhin etmek! İşte bu mümkün değil... Kendisinin bir altın enfiye kutusu, bir güzel saatiyle bir altın kösteği vardı. Bunlar terhin edildi; fazla olarak fahiş bir faizle bir muhtekir sarraftan para alındı, o gayri muhik dâvadan vazgeçildi.

Bu adamın yalnız bir endişesi vardı: Ailesini mesut etmek... Senelerce fikrini vakfettiği bu maksadı temin için kendisini, evet yalnız kendisini birçok şeylerden mahrum bırakarak; araba ile gitmek arzularına galebe çalıp yokuşları, çamurlu sokakları yaya tırmanarak, geçen senenin esvabını bu seneye salih görmeğe çalışarak, hattâ arkadaşlarının hissetle ithamına gülümseyerek para biriktirmişti, ufak bir şey... Birçok adamların bir dakikada bir zararın hevesine terk edebileceği kadar ufak... Fakat bu ufak şey bu namuskâr aile babasını senelerce yormuş, senelerce alnını terletmişti. O para ile işte şimdi karısını çocuklarını sokak ortasında kalmaktan muhafaza eden Süleymaniye'deki bu beş odalı evceğiz, Ahmed Cemil'in bazan gülerek "bizim konak" dediği mesken alınmıştı. Ahmed Cemil evin alınışını pek iyi tahattur eder. O vakit on dört yaşında vardı. Tam mektebe leylî olarak ithal edildiği sene... Babası oğlunu ev alınmadan evvel mektepte Jeylî olarak bırakmadığı için o vakte kadar beklemişti. O gün, <İlînci defa olarak kira evinden kurtulup kendi evlerine gel-^g ;eri gün, ne telâş içinde idler! Bütün eşya aşağıda mermer ve &ya> mutfığa, sokağa nazır odaya tıkmış, herşey birbirine gün c^iŞ, babası, validesi, hemşiresi, bu gürültünün içinde şa-eski mt,bu karışıklık içinde hangisini almak, hangisini nereye kesin mecazım geleceğinde mütehayyir kalmışlardı. O vakit kitapla buvalidesi arasında bir müddetten beri devam eden

bahis teceddüt etmiş, o babasına Kula'dan hediye gelen kilim döşemelerin yukarıdaki pembe odaya mı yoksa sofaya mı konacağı meselesi tazelenmişti. O vakit herkes bir rey beyan, etti: Herkesten maksat Cemil'le İkbâl... Cemil tabîî babası gibi pembe odayı, İkbâl validesine uyarak

sofayı münasip görüyorlardı. Nihayet hizmetçi kız — taşralı iriyan bir kız — hâkem tâyin olundu. Hizmetçi şaşaladı, bu hâkimiyet sıfatının ehemmiyeti altında beyni darmadağın oldu. O hem pembe odaya hem sofaya taraftar çıkıyordu. Onun fikrini tatbik etmek lâzım gelse kilim döşeme ikiye bölünecekti. Kendi evlerine gelmiş olmak hepsinde eğlenceye bir meyil uyandırmıştı. En küçük vesilelerle bile lâtife ediyor, lüzumunda» ziyade gülünüyordu. Bu mühim mesele de bir eğlenceye medar oldu. Ahmet Cemil'in fesini kura çantası yaptılar, iki kâğıt parçasına "pembe" ve "sofa" kelimeleri yazıldı. O vakit tali hükümetti, pembe odaya yar oldu. Şimdi ne vakit Ahmet Cemil o eskimek bilmeyen kilim döşemesinin üstüne otursa babasının bir hâkim ciddiyetle elini fese sokarak: "Göreyim seni, pembe oda, senin merhametine kaldı!" deyişi gözlerinin önüne gelir.

O vakit ne kadar mesut idiler! Her akşam yemekten sonra saatlerce beraber otururlar, babası yazısını yazar; düsturları karıştırır, Ahmed Cemil bir köşeye büzülür, dersine çalışır; validesi oğluna bir gömlek, yahut kızma esvap dikmekle meşguldür; İkbar — kız çocuklarını daima validelerin eteklerine sevkederek bir hisle — annesinin yanına meselâ babasının eskimiş para kesesine kaim olmak üzere yeni bir kese örer; ara sıra bu dört kişiden birinin ağzından çıkıvermiş bir serseri kelime musahabeye vesile olur. Ahmed Cemil başını kaldırır, ikbal güler babası bir hikâye söyler. Bazan işigalin nevi tebdil olunur. Babası yazılarını bitirmiştir. Ahmed Cemil dersini yapmıştır, daha yatağa girmek için bir hayli zaman vardır. O vakit ortaya başka iş çıkar. Babasının Mesneviye pek merakı vardır; gelişigüzel bir yeri açılır, her yeri cazip olan bu kitabın bir hikâyesi okunur, Ahmed Cemil'in küçük yaşından beri tahsil zemininde bütün adımlarına rehber olan bu baba o vakit oğluna ders verir: Bir nükteyi anlatmak, bir mazmunu tefsir etmek için saatlerce yorulur; bu genç dimağı bir gonca gibi nazik parmaklarla açmağa çalışır.

Kendi evlerine geldikten sonra bu müsamereler haftada bir defaya münhasır kaldı. Ahmed Cemil mektepte leyli olduktan sonra bu aile heyetinin mühim bir rüknü haftada altı gece ihazır bulunamaz oldu. Babasının tâbirince iskemle üç ayaklı kaldı. Fakat ne yapalım? Her şeyden evvel çocuğu hayata hazırlanmalı. Hattâ kabil olsaydı da İkbal'i de verselerdi. O vakit iskemle iki ayağı üzerinde durmağa çalışırdı.

Heyhat! Şimdi iskemle yine üç ayak üstünde; fakat bu defa eksilen ayak o kadar mühim bir ayak ki iskemle duramıyor...

O vakitten sonra bu küçük bahtiyar aile nasıl değişmiş, Magihan bir kaza darbesine uğrayan bu yuvacık nasıl perişan, başaşağı düşmüş gibiydi. O vakittenberi o pembe odanın içinde o kilim döşemenin üstünde bir şey noksan idi, bu evin bütün havasında bir hayat unsuru eksilmişti. O noksana kendilerini alıştıramamışlardı. Hele ilk matem günlerinde bir akşam üstü meselâ kapı çalmsa İkbal'in: "Babam geldi" diyeceği tutardı. Yemek sofrasının başında toplandıkları zaman hepsinin dimağında menkuş olan o baba çehresi güya henüz orada karşılarında imişcesine o, yemeğe başlamadan ellerini uzatamazlardı. O vakit bir matem sükûtu başlar, bu sofranın başında bir mezarın sâkit enini hüküm sürer, ciğerlerinden çıkan bir şuhka-i beka boğazlarına kadar gelir takılır, lokmalar geçmez, bu valide yaşların hücumuyla titreyen gözlerini oğlu ile kızına diker, bir aralık bu üç kişinin gözleri birbirine tesadüf •ediverse o hazır duran yaşlar birbirini uyandırır, taşar; yaşlar, yiyemedikleri lokmalarıyla mahzun duran tabaklara damlar... *'Ne oldu?' Bu çocukların babalarına ne oldu?..

Kaç sabah Ahmed Cemil yatağından, göğsünde bir ateş ile kalktıktan sonra, sanki korkunç bir

rüyadan uyanmış da sabahleyin o rüyanın altında mesud bir hakikat çıkacakmış-casma odasından yavaşça çıkararak, babasının odasına gitmiş; onu henüz yatağın içinde, sakin bir uyku ile uyuyor gö-recekmiş ümidiyle titremişti.

O tarihten sonra hayat mübazeresi ne müthiş başlamış, maişetin yükü henüz zayıf olan bu omuzlara nasıl çökmüştü!

O zamana kadar henüz hayatın ilk faslını bile okumamıştı. Ah! Mektepte geçirdiği zamanlar...

MAİ VE SİYAH

27

Ahmed Cemil tahsilini herkes gibi takip etmişti. Evvelâ sübyan mektebine gider gelirdi; fakat bu zamana ait hâtıraları o kadar mübhemdir ki, nasıl okumağa başladığını, bu mektepte ne yaptığını pek karışık bir surette tahattur eder. Yalnız büyük bir oda, o odanın içinde sıra sıra kürsüler, ta karsıki duvarda iki büyük siyah tahta, yine karşıdaki köşede yüksekçe bir minder üstünde beyaz sarıklı muallim... Oh! Bu muallim ne güzel bir adamdı! Seyrek sakallı, henüz genç, temiz... Hele mai bir cübbesi vardı ki pek yakışır. Ahmed Cemil bu teferruatı pek iyi zaptetmiştir. Unutamayacağı şeylerden biri de mektep arkadaşlarının arasında biri, galiba yine mektebe devam eden bir kibarzadenin hizmetkârı vardı ki, başlıca Ahmed Cemil'e musallat olmuştu. Kaç kereler onu ağlatmış, hoca efendiye müracaata mecbur etmişti. Hattâ bir kere, bilmem bir tokat meselesinden dolayı olmalı, babası bile mektebe gelerek hoca efendiyle oldukça şiddetli bir mülakat yapmıştı.

O gün.. Ahmed Cemil'in bir şeyden haberi yoktu, sabahleyin mûtat üzere mektebe gelmiş, yerine oturmuştu. Dersler daha başlamamıştı. Çocuklar hep kürsülerin üstünde sallana sallana yarı sesle derselirini tekrar ediyorlardı. Odanın içinde bir uğultu vardı. Birdenbire bu uğultu durdu, derin bir sükût... Ahmed Cemil başını kaldırdı. Herkes bir yere bakıyordu. Ay!. Bir de ne görsün? Babası... Evet,, kendi babası... Ahmed Cemil şaşırды, yanaklarından ateş çıktı, bunaldı. Neden? Babası neden gelmiş? Şimdi hoca efendi ayağa kalkmış, istikbal etmiş, oturmuşlar, görüşmeğe başlamışlardı; o vakit bütün mebhut ve mütehayyir duran mektep halkı, bu küçücük halk da hocanın şu meşguliyetinden istifade ederek yerini tebdil etmeksizin harekete başladı. Komşu çocuklardan biri gözüyle diğer birine Ahmed Cemil'i gösterdi. Bu işaret, bu mühim haber bütün odayı dolaştı. Bir dakika içinde herkes vâkıf oldu ki, bu gelen Ahmed Cemil'in babasıdır, o dünkü vak'a için geliyor. Gözler hep Ahmed Cemil'den hizmetkâra — galiba Bilâl — Bilâl'den Ahmed Cemil'e gidip geliyordu. Zenci hemen beyazlanmak raddesine gelmişti... Sonra ne oldu? Ahmed Cemil artık ötesini bilmiyor, o kadar tahattur ediyor. Çocuklukta hep böyle değil midir? Hâtıralar hava ve zaman tesiriyle yıpranmış, delik deşik olmuş bir sahife şeklinde ka-

28

MAİ VE SİYAH

lir. O zaman en ziyade tesir eden şeyler, hatırat levhasında en derin kazılır. Hattâ Ahmet Cemil gözlerini kapayınca hâtıraları arasında bu vak'adan sonra kendisini birden o mektepten çıkmış başka bir mektepte bulur.

Bu defabüyük bir mektep, hattâ Ahmed Cemil'in resmî elbisesi bile var, küçücük bir asker

ehemmiyetini almıştır. Öyle ya, artık askeri rüştiyesinde... Evvelâ ne kadar utanmıştı! O büyük mektebin içinde ilk günleri korkarak yürür, kendi sınıfından başka bir yere giremezdi. Sınıflarında seksenden ziyade •çocuk vardı, fakat Ahmed Cemil bu seksen kişiyi iki yüz kişi gibi görürdü, hatta babasına da o yolda tarif ederdi de bir türlü inandıramazdı/Burada her şey başka türlü idi, öteki mektepte sıralar birbirini takiben saatte bir, hoca'nın önündeki kürsüye gidip oturmak âdet iken burada her iki saatte bir başka hoca geliyordu... Bu ilk senede ne öğrendi? Onu kat'-iyyen bilmiyor. Yalnız hesaptan pek sıkılırdı. Hocası da ona musallat olmuştu, daima tahtaya onu çekerdi; biçare kaç kereler o iki yüz kadar ehemmiyetli görünen seksen arkadaşının karşısında, siyah tahtanın başında perişan, mahcup, mahvolmuş, kendisini kaybetmiş, yavaş yavaş ağlamıştı. Bununla beraber bir müddet sonra onu başçavuş yaptılar. Bakınız, bu nü-him hâdisenin esasını hâlâ anlamamıştır. Ne için başçavuş oldu? Başçavuş olmak için ne yapmıştı? Hesap derslerinde tahta, başında ağlamaktan başka bir fazile göstermiş miydi? Daha da pek küçüktü. Fakat bütün çocuklar onun hatırını saymağa başlamışlardı; meselâ sınıfın en gürültülü bir zamanında, bir müzakere esnasında, bir telâş ile dışardan içeriye girer, muallimlere mahsus olan kürsüye çıkar, elindeki cetveli mühim bir eda ile vurur: «Efendiler...» diye başlar, ince sesiyle bu ilk nutuk mukaddemesi sınıfın ortasına düşer düşmez, sükût...' Herkeste bir dikkat, başçavuş ne diyecek?... Mini mini başçavuş ne der? Sınıf halkına tebliğ olunacak müdür beyin emri... Bu bir oyundur. Ne müdürün bir şey dediği var, ne de tebliğ olunacak bir emir... Maksat bir kere efendilerin dikkatini celb edip düzme bir şey söyledikten sonra; fakat tam bir ciddiyetle, esassızlığım sezdirmiyerek, evet, ondan sonra bir kere hasıl olan sükûtu muhafaza etmek... Ahmed Cemil'i başçavuş olduğu gün görmeliydi. Eve nasıl göğsü şişkin, bu haberi bir an evvel vermek için sabırsızlıktan nasıl koşa-

I

rak gelmişti! Kapıyı açan Seher oldu. «Başçavuş oldum» sözünü evvelâ onun yüzüne attı. Artık babasının geleceği zamana kadar validesine başçavuşluğun ehemmiyetini anlattı: İki yüz kişi! Şaka değil!... Bunlara nezaret etmek... Ya sabahleyin, ekseriyet üzere yoklama defterini o pkuyacak. Bu yoklama defterinden evde bîzar oldular. Ahmed Cemil mektepten geldi mi, başka bir oyun yoktu. Doğru yukarıya sofaya çıkar, babasının başçavuşluğuna mükâfaten alıverdiği siyah tahtanın başına geçer, mektepteki ciddî tavır takınır, başlar yoklama defterini okumağa, ve daima cevaplariyle... riyle...

Mehmed efendi, Kırıkçeşme... Mevcud! Necmi efendi, Fatih... Mevcud! Ruhsar efendi, Zeyrek... Namevcud! ilâh.

Bu defter bir kere okunur, ondan sonra hoca efendi gelir, meselâ hesap hocası — artık hesap hocasıyla arası iyileşmiştir — hoca efendi sanki yoklama defterini açar.

Hüseyin Nazmi efendi Saraçhane — bu Nazmi efendi şimdi «Gencine-i Edeb» muharriri olan gençtir — derse davet olunur. Hoca efendi sorar : — Efendi, darb neye derler?

Hüseyin Nazmi efendi cevap verir:

— Bir adedi diğer bir aded miktarınca tekrar ederek çoğaltmağa darb derler.

— Geçin-tahta başına!..

Hüseyin Nazmi efendi tahta başına geçer, tebeşiri eline alır, hoca efendi emreder:

— 24605... Yazdınız mı? Ha! Şimdi bunu darbetmeli... 67 ile... Anladınız mı?

Ahmed Cemil bazan bu taklid ile derste okadar daldı ki babası gelmiş, yavaşça yukarıya çıkmış, arkasından annesiyle hemşiresi gelmişler, orada bir tarafa birikerek sessizce tatlı bir tebessümle kendisini seyre koyulurlar da o farkına varamazdı. Sonra gözleri oraya ilişiverince şaşırır, donar kalır, elinden tebeşiri nereye atacağını bilmezdi.

Babası bu mektepten alıp kendisini Mekteb-i Mülkiyeye götürünceye kadar bu oyun devam etti, fakat orada Ahmed Cemile bir ciddiyet geldi. Artık kendisine büyük bir adam nazariyle bakmağa başladı. Hattâ - bu on dört yaşında çocuk -mektebe giderken çanta taşımağa bile tenezzül etmez oldu.

3D

MAİVESİYAH

kitaplarını bir gazeteye sarar, koltuğunun altına yerleştirir, bir kalem efendisi tavrını takınırdı.

Hayatının bahtiyarlık sahifeleri hep bu mektepte geçen mes'ud günlere aid lâtif hâtıralarla doludur.

Hüseyin Nazmi ile asıl muhabbet iplikleri burada bağlanmıştı .İkisi bir sınıfta idiler; ikisi de leylî olmuşlardı, o vakit aile hayatından uzak düşen bu iki genç kalb birbirile samimî bir karabet hâsıl etti, emel ve fikirde bir iştirak peyda ettiler. Zaten hislerinde, haricî tesirler ahz ve telâkkide, efkârın tayin ve nakşi tarzında bir anlayışta idiler. Meselâ ikisi de bir şeyi tuhaf yahud garip bulmakta, bir fikri beğenmekte yahut reddetmekte, bir vak'adan müteessir olmakla veyahut ona lâkayd kalmakta müttelik çıkarlardı. Onun için sevişmek, o insanlar arasında okadar tatlı olmakla beraber okadar nadir tahakkuk eden sevişmek, bu iki saf ve temiz kalb için pek kolay bir şey oldu. Hattâ o kadar ki bütün diğer sınıf arkadaşlarına yabancı kaldılar, aralarında hususiyet diğer bir kalbin iştirakine tahammül edemeyecek derecede idi. İlk senelerde münasebetleri tehassüslerini teatiden ibaret kalırdı; fakat sonraları... Taze dimağları inkişafa başlayıp okuduklarını anlamağa başladıkları zaman, işte o zaman ikisinde de mütalâa cinneti başladı. İlk mütalâa heveslerine mahsus doymak bilmez bir açlıkla her ellerine geçeni okumak istediler. Evvelâ hikâyeler, kitapçılardan kira ile alınmış yahut arkadaşlarından birinden rica ile istenilmiş terceme, telif bir alay hikâye okudular. Ekseriya beraber okurlardı, sınıfın bir tarafında tenhaca bir yere çekilirler, kitabı çekmecenin içine yerleştirirler, Ahmed Cemil yavaş sesle okur, Hüseyin Nazmi dinler ve işitemediklerini; göz ucuyla süzerek itmam ederdi. İki refik fikirlerini, kalbleri-ni bir kitabın bir sahifesinde böylece teşrik ederlerdi.

Bir aralık hikâyeden nefret ettiler; o ilk önce duydukları lezzet, hâsıl ettikleri tecessüs kayboldu; fakat okumak ihtiyacı olanca şiddetiyle devam etti. Tarih okumak istediler, ellerine geçen bir eski tarihi yarım bıraktılar. Mektepte zaten dersleri değil mi ? O kifayet etmez miydi ? Hülyaya - Ahmed Cemil'in batı dillerinden terceme ile kullandığı bir tabir ile -mafevkalarza okadar meyelâmı olan fikirlerini, geçmiş zamanların mezarı demek olan tarihe sevketmekten lezzet

duymadılar, fakat bunu kimseye de itiraf etmek istemezlerdi. O

MAİVESİYAH

3S>

kadar hayal arayan gençler olamaktan değil fakat görünmekte» korkuyorlardı. Edebiyat sınıfına geçtikleri zaman hülyaya mü-said bir saha aramakla meşgul olan fikirlerine yeni bir pervaz seması açıldı: Şiir...

O vakit şiir namına vücade getirilen bütün yeni mahsulâtı okudular. Okumak tâbiri sahih olamaz: onların arasından koştular. Sonra derin bir menbadan ayrılmayan çöl yolcuları gibi yine o ciğerlerine taze bir hayat veren menbalara ricat ettiler. Okuduklarını bir daha okudular, bazı parçaları ezberlediler; sonra buldukları şeyler kifayet etmedi. Daha bulmak istediler, fakat heyhat!..

Ruhlarını lâtif bir uyuşukluk içinde aguşuna alan bu ufuk,, bu şiir ve hülya sahası okadar dar idi ki... O zaman aradıklarını bulmak için eski divanları okumak istediler. Fuzulileri Nef'ileri, Nabileri Nedimleri araştırdılar, bir aralık bunların bazısında hele Nefi'de buldukları lisan haşmeti fikirle-lerini örttü, hislerini bunalttı. Elfazm tantanası altında şaşırıldılar, güftesiz bir beste mırıldanmak kabilinden yalnız bu lisan mûsikisine aldanarak okudular, sonra o musikinin esas ruhuna dikkat etmek istediler. Fakat onlar, okadar sâmit yahut okadar taraka arasında o derece candan mahrum göründü ki ruhlarını istedikleri gibi titremekten uzak kaldı.

Bi zaman geldi ki aradıklarını bulmaktan meyus oldular, mütalâaya küstüler, okumaz oldular. Bir kaç ay fikirleri âtil kaldı, fakat bu atalet bir gün geldi ki o senelerce - mü-talâanın tohumlarından filizler çıktığını göstererek geçti, sanki, bir kıştan sonra bir bahar... Bu genç fikirlerin baharı inkişafa başlamıştı. Bir gün Hüseyin Nazmi utanarak Ahmed Cemil'e gece yatakta söylenmiş bir mehtap tasvirinin ilk dört beytini okudu. Ahmet Cemil itiraz etti; «Yatakta mehtap tasvir etmek olur «ıu?» diyordu; fakat biraz da kızarmış idi. Ne için? Ertesi sabah o da bu mehtap tasvirinin diğer dört beytini yapmış bulundu. Artık iştigal vesilesi bulunmuş oldu. Ya mektep kitapları... Oh! Onlarla iştigal olunmayalı zaten pek çok zaman olmuştu. Zaten mektebe girdikleri tarihten başlayarak sınıfın bir türlü yüksek derecelerine heves edememişlerdi. Sınıfın orta mıntikasında yaşamağı müreccah görürlerdi.

il

Evvelce mütalâadan şimdi müşaavreden çalabildikleri saatlerle ders kitaplarına hasrettikleri iştigal kendilerini şu orta mın-takada tutmağa kifayet ediyordu.

Bir tatil günü beraber geziyorlardı. Genç çocuklara mahsus bir şiir hevesiyle her gezdikleri yerde, her gördükleri şeyi buna bir şairlik vesile addederlerdi. Meselâ o gün köprüden geçerken bacalardan çıkan dumanlar için teşbih yapmak, yahut Beyoğluna çıkarken tesadüf ettikleri kürklü bir başlık giymiş minimini sarı bir Alman kızı için bir manzume söylemeğe yeltenmek gibi çocukça şeyleri olurdu. Fakat artık teşâürden kendileri de nefret duymağa, bunları kendileri de gülünç bulmağa başlamışlar; dimağlarının içinde büyük fikirler bulup da onların büyüklüklerine nisbeten küçük kalanların kendilerinden duydukları nefrete müşabih bir şey hisseder olmuşlardı.

O gün Beyoğlundan geçerken bir kitapçı dükkânının önünde durdular, camekânda duran

kitaplara bakıyorlardı, ikisi de fransızcaya mekteplerde kabil olan derecede aşına idiler, belki bir nebze fazla...

Birden Ahmet Cemil dedi ki:

— Ahî Bak serlevhaya... Mutlaka bir şiir mecmuası olacak.

Hüseyin Nazmi baktı, Ahmet Cemil'in gösterdiği kitap Edmond Haraucourd - un «L'âme nue» şiir mecmuası idi. Ahmet Cemil bunu hemen kendisine mahsus lisan ile «Ruhî Üryan» diye terceme etti.

İkisinde de bu kitabı satın almak için âni bir heves uyandı. Mahcubiyetle içeri girdiler, fransızca sormağa cesaret edemeyerek kitabı istediler. Hüseyin Nazmi parasını verdi. Ahmet Cemil'in tâbirince Hüseyin Nazmi maliye işleri müdürüdür, zira Ahöied Cemil'in daima boş yahut boş a yakın cebine mukabil Hüseyin Nazmi'nin çantası daima dolu, yahut doluya yakındır.

Kitabı aldıktan sonra bir yere gitmek istediler, hava güzel fakat soğuktu. Hüseyin Nazmi dedi ki:

— Ne zararı var? Bak güneşe! Bu güneşin altında, bunu denize karşı, Taksim bahçesinde, tâ o tepede, o Üsküdar'ın denize bakan levhasının karşısında okuruz.

Oraya kadar gittiler, şimdiye kadar fransızca bir mün-tehabat mecmuasında görebildikleri köhne bir kaç manzumeden başka bir şey okumamışlardı. Bu, ellerine aldıkları ilk şiir kitabı oldu. Taksim bahçesine girdikleri zaman ellerinde tuttıkları kitabın peşin lezzetiyle kalbleri güya bir esrarhane-nin acaip letafetlerine vusul için ilk adımı atıyormuşcasına tuhaf bir suretle mütehasis idi. Tâ bahçenin sonuna kadar geldiler, orada yeşil tahta sedirlerden birine ters olarak, yani yüzlerini deniz cihetine çevirerek, kış güneşinin hafif harare-tiyle yarı kızmış taşlara ayaklarını dayayarak oturdular. Kitabın neresinden başlamak lâzım geleceğinde mütehayyir idiler. Anlayıp anlayamamak meselesinden de korkuyorlardı.

— Bir taraftan aç! bakalım, talihimize ne çıkar?

Talihlerine «Makber» unvanlı manzume çıktı. Evvelâ Ahmet Cemil cehren, biraz mübtedilere mahsus tereddütle okudu. Birden anlayamadılar. Şiirin ötesinde, berisinde zihinleri ilişti, yabancı kelimelerin üzerinde bir müddet durdular; sonra anladıklarını anlayamadıklarını çözüm anahtarını ittihaz ederek manzumenin kıraati bitince gözleriyle, susarak, ikisi de müştereken uzun uzun süzdüler.

Birden Hüseyin Nazmi:

— Of! Ne yeis ile dolu bir şiir!... Ne derin bir melal!... dedi. Ahmed Cemil gözlerini ayıramıyordu, sanki bütün maneviyatı bu mağmum şiirin matemi altında eriyip gitmişti...

Hüseyin Nazmi ilâve etti:

— İyice anlamak için zihnimde terceme ettikçe sanki bu güzel yeis levhasının renkleri hep sisleniyor. Kaçıyor. Dikkat ediyor musun? Şu şiirin tavrındaki ahenk meyus tarzına nasıl yaklaşıyor? Bak nasıl hafif başlıyor, evvelâ en hafif seslerden, kelimelerden mürekkep bir mukaddeme... Bir inilti nağmesi gibi yavaş yavaş, sanki sürüklene sürüklene gidiyor... Terceme edince o hazin musiki, o matem edası kayboluyor... Terceme sanki bestesi kaybolmuş bir güfte gibi soğuk...

Hüseyin Nazmi müddeasını isbat etmek istiyormuş gibi kırık kırık tercemeye başladı:

5

«Sanki âfak bir memat amacgâhı olmuş... Kalbim, mezarlarının beyazlıklarıyla zulmetler altında yatıyor. Eski mer-

Mai ve Siyah — P. 3

ot:

merlerin arasında mezarımın levhası perişan bir raks ile sallanıyor.»

Ahmed Cemil gülererek Hüseyin Nazmi'ye baktı:

•— Berbat oluyor: Saçma mı söylüyorsun?

«Arz, sema, herşey mevsimini kaybetmiş, bu sonu olmayan çöl üzerinde hiçbir lem'a ışıltısı yok! Yalnız bir kenarı bulutların kemirmesiyle kırılan hilâl ölülerimi mahbeslerinde

lerzişdar ediyor.»

Ahmed Cemil ilâve etti:

— Sanki niçin «titretiyor» demiyorsun? Yahut Türk-çede mutlaka bir şey ilâve etmek lazımsa «lerzişdarı haşyet ediyor» demeli ki kelimenin son medid hecası birden intika edivermesin. Bak, şu üçüncü kıt'ayı «hepsi uyuyor» diye ter-ceme ne fena düşecek. Bana kalırsa yine o tarzı muhafaza ederek terceme etmeli, fakat biraz başlangıcı süsleyerek:

«Hepsi hâbidei sükûn... Sürür, ümid, aşk, fazilet, cesaret... İvîe7.aristanım başka bir hayat hengâmesinin mahvolmuş kuvvetleriyle Jolu... Halbuki henüz kefenlerimin kâffesini tatat etmedim.

Hüseyin Nazmi atıldı:

— Of! Bu halbuki!... Hem yanlış terceme ediyorsun. Tâ-dad etmek kelimesinin buradaki kuvveti başka olacak, terceme şöyle olmak lâzım gelir, zannedirim:

«Henüz ölülerimin silsilesi bir hatimiyle vâsıl olmadı... Lâkin bazan bu azap cehenneminden kıvrananlar o zulmetlerin arasından feryat ederek, sanki elemeleriyle istihza için kalkarlar; ve

karşımda müstehzi heyulaları rakseder...»

Bu terceme bitince birbirine bakiştılar, sonra yaptıkları tercemeden kendileri de utanarak gülüştüler. Hüseyin Nazmi:

— Aman, bu ne saçma şeymiş! dedi.

ikisi de bir müddet tercemenin soğukluğundan üşüyerek sustular, sonra Ahmed Cemil aslını bir daha okumak istedi; açık sesle, şiirin mütehammil olduğu bütün meyas edayı inşad tarzında takip ederek, yavaş yavaş, düşüne düşüne tekrar etti.

Ahmed Cemil'in sadasının ahengi samimî bir teessürle veznin ağır cereyanı üzerinden mariz bir seyelân ile akıyor, kelimeler uzun bir matem nalesi tarzında hafif ivacaclarla uzamı

gidiyordu. Bu kıraat tarzı şiirin yeis ve meıamı ousouun lcx-sir etti. Bu suretle manzume bittiği zaman her ikisi de sükût ettiler bu bir nevi sekir veren şiir şarabı beyinlerini lâtif bir surette uyuşturmuş idi. Öyle sâkit gayşolmaşçasma karşılarında güneşin şâsaasıyle parıldayan levhada; tâ uzakta denizin abusuna süzülen Üsküdar'a, beride bir müddet devam edip sonra birdenbire kesilen Boğaziçi'nin manzarasına Üsküdar iskelesinden kalkan bir vapura, Beşiktaş'tan karşıya aheste aheste geçen bir kayığa, uzun uzun baktılar.

Birkaç gün evvelden beri devam eden yağmurlar yalnız o sabah dinerek, sema açılmış; güneş hafif bir hararet neşreden zıyasını mebzul bir atfetle saçmıştı. Bahçenin çok yağmur yemiş otlarından, ağaçlarından, topraklarından bir buğ kalkıyor; güneşin altında titriyordu. Tâ karşılarında Çamlıca tepelerinin üstünde, hava ihtizaz ediyor, ratıp topraklarından yükselen sisli bir hava güneşin altında, hafif hafif sallanıyordu. Bahçenin toprak kokusu, demin ellerindeki kitaptan fışkıran şiir zülâli, karşılarında titrek havanın altında buğulanan güneşli manzara, denizin üstünde biribirini kovalıyormuş gibi uçuşup kaçışan ziya parçaları; beyinlerine lâtif bir uyuşukluk veriyordu. Öylece düşündüler, düşündüler. Sonra birdenbire Ahmed Cemil dedi ki:

— Ah, neler hissediyorum da tahlil edemiyorum. Bir şey yazmak, o duyguların içinden bir şey çıkarmak istiyorum amma bir kere ne yazmak istediğimi tâyin edebilsem. Şurada — beynini gösteriyordu — bir şey var, bir şey duyuyorum amma rüyalarda tutulamayan şekiller gibi parmaklarımın arasından kaçıyor. Bilir misin, nasıl bir şey? Bak şu semaya, ne gö-r rüyorsun, mailiklerden mürekkep^bir mina deryası... Gözlerinle onun içine girmeğe çallış; o mailikleri yırtmak için uğraş, ne görüyorsun- Mai... daima mai... Değil mi? Sonra, bak ayağımı-İ zm altındaki toprağa, ne buluyorsun? Donmuş, simsiyah bir renk... Of!... O siyah tabakaları parçalıyarak içeriye bak; in, inr in, nekadar inebilmek mümkünse okadar in; ne buluyorsun? O siyahlar içinde ne buluyorsun? Siyah... daima siyah değil mi? işte öyle bir şey yazmak istiyorum ki yukarı bakılsa mai ve daima mai; aşağı bakılsa siyah daima siyah... Bir şey ki mai ve siyah olsun. Hasta mıyım, bilemiyorum; fakat ah! O ne yazmak istediğimi bilsem; onu şöyle karşımda resmi çıka-

nlmış, tasvir edilmiş görmek mumkun olsa; işie o v»^..~~ nediyorum ki artık ölebilirim; hayatta nalını tamamıyla almış bir adam hükmünde gözlerimi kapayabilirim..

MAI V

* * *

Bugünden sonra, bütün müsveddeler yakıldı. Bir harf bile bırakmadılar. Bütün o tulü tasvirleri, veremli kızlar ağzından söylenme neşideler, pejmürde çiçeklere hitabeler, çocuğunun mezarında ağlayan anneler, Fuzuli'ye, Baki'ye, Nedim'e nazirelerle beraber yakıldı; tahmisler, tesdisler parçalandı; her şeyden evvel okumak, duygularını terbiye etmek lâzım olacağını anladılar. Yalnız yazmakla, daima işleyen amele gibi san'atın aynı mertebesinde kalacaklarını, eğer hakikaten san'at sahibi olmak isterlerse asıl san'at ehliyle ülfet etmek onların hünerlerini, sırlarını tahlil eylemek lâzım geleceğinde ittifak ettiler. Evvelâ mâkul bir tertip ile başlamak hevesinde idiler. Bir edebiyat tarihi silsilesi buldular. Sıra ile mütalâaya karar verdiler; evvelâ îlyadaları, Odiseleri okuyacak oldular; bunları yarım bıraktılar. Hüseyin Nazminin celbettiği bütün eski edebiyata aid kitablarm ötesinden berisinden beşer onar sahife kesilmekle kaldı; daha yakm zamanlara inmekte acele ediyorlardı. Yunan ve Roma edebiyatında teahhur edemediler, hattâ ortaçağlardan sonra iki üç asırlık edebiyatı iki üç ayda esneye esneye, uyuya uyuya geçtiler, tekrar yeis duymağa başladılar; biraz daha yakın zamanlara gelmek istediler; Goethe'ye, Schiller'e, Milton'a, Yung'a, Byron'a, Hugo'ya, Musset'ye, Lamartine'e kadar geldiler; o vakit bu âlemin le-zazile mest olarak uzun pek uzun bir müddet kalmak lâzım geleceği nazarlarında taayyün etti. O şiir ummanı içine daldılar. Derslerini artık kamilen ihmal eder olmuşlardı, mektepte bütün kurtarabildikleri vakitler bunlara safedilmiş oluyordu. Lisanda kuvvet aldıkça şiir lezzetine kanamaz olmuşlardı. O sene imtihanlarını pek zor verdiler, fakat bunun onlarca ne ehemmiyeti var?... Asıl imt'handan sonra iki ay tatile muntazir idiler, bu iki ay zarfında istedikleri gibi okuyacaklardı. Fakat heyhat! Musibet insanları en z'yade ümide sarıldıkları hengâmlarda zedelemekten haz alır. Ahmed Cemü o iki ayı Hüseyin Nazminin her yaz ailesiyle gittikleri Erenköy'ündeki köşkünde geçirmeğe hazırlanırken talih ken-

disi için diğer bir şey hazırlamakla meşgul idi: Babası bu sırada vefat etmişti.

Ahmed Cemü için bu musibet öyle bir beklenilmeyen darbe idi ki bir müddet bütün beyni donmuş gibi büht içinde kaldı.

Ahmed Cemil'de şiir ile uzun iştilgal mariz bir hassasiyet husule getirmişti, öyle bir hassasiyet ki onunla malül olanları başkaları için, anlaşılmaz, mâkuliyetine kat'î hüküm verilemez; hareketlerinde, fikirlerinde, duygularında bir büyüklük olduğuna kanaat edilir de isabetini teslime cesaret edilemez muammalar haline getirir. Öyle bir hassasiyet ki bir gün hayatı bütün çirkinlikleriyle, aç kalmış ailelerden, gözsüz genç kızlardan, beynini bir kurşun parçasıyla dağıtan meyuslardan, avuç açan beyaz saçlı adamlardan, çocuklarını kilise kapılarına bırakan annelerden, bir şarap şişesinin yanında insanlıktan çıkmağa çalışan bedbahtlardan, bütün o çirkinliklerden mürekkep gösterir, insana «Kaç! Bu hayattan kaç!...» der; diğer bir gün gözlerinin önüne bütün güzellikleri döker; bulutların arasında nazlı nazlı yüzen bir ay, türlü renklerin yangınları içinde ufuklardan çekilip giden bir güneş, etekleri denizlere dökülmüş yeşil dağlar gösterir; «Sev! Bu tabiatı sev!...» der; bir gün bahtiyar diğer bir gün bedbaht, bu dakikada şâd, biraz sonra hazin yahut bir anda kalıbı hem neşve, hem gam ile doldurur; öyle bir hassasiyet ki bir hastalığa benzer de değildir. Ah! Böyle hasta olanlar; onlara kendilerini sorunuz, marazlarını teşrif etsinler. Emin olunuz ki bu mümkün olmayacaktır, o mübhem ve müşevveş ruh, bir lisanın şerhine giremez, o öyle bir şiirdir ki mahiyeti belki kıymeti zaten vazih olmamasından ibarettir. Ona bir lisan bulmak, bir suret vermek mümkün olabildiği anda o asıl şiir-likten çıkmış olur. O hasta ruh, bir

billur parçasıdır ki üzerine şiirin ziyası isabet etsin, tahlil etmek mümkün olmayan, renkler gösterir ve gözleri kamaştırır. Onların ne olduğunu anlamak için onu parlatan ziya ile kendisinin arasına elinizi koymaktan hazer ediniz; yoksa gözünüzün önünde kalacak

38

MAİ VE SİYAH

olan sönük, donuk bir cam parçasından başka bir şey değildir.

Ahmed Cemil o musibete uğradıktan sonra bütün duygu kabiliyetleri mahvolmuşçasına camit bir nefis hükmüne g'r-di. Artık leylî devam edemediği mektebe yalnız gider gelirdi, okumazdı, hattâ sevgili şairlerini, o ruhunun en samimî nedimlerini bile ülfete şayan bulmadı. Hüseyin Nazmi'den de •eskisi kadar haz almıyordu.

Yalnız bir şeyden haz ederdi: Sükût! Evde de bu sükût hazzına hürmet olunurdu. Babasının vefatındanberi aralarında hemen hiç ciddî bir bahis vaki olmamıştı; fakat bir gün geldi ki sükûtu, bir müthiş vazifeyi ihtar etmek için validesi ihlâl etmek lâzım geldi.

Bir akşam validesi:

•— Oğlum, seninle biraz ciddî konuşmak lâzım geliyor. •dedi.

O vakit bu ana ağzından çıkan her kelimeyi müteakip ağlamak arzusuna mağlûbiyetinden korkarak; bazan köşede büzülmüş, siyah mağmum gözlerini annesine dikmiş bakan İk-bal'e; bazan göğsü kabara kabara duran Ahmed Cemil'e bakarak, baktıkça tıkanarak, bazan da hiç birisine bakmağa kuvvet bulmayarak, perişan, bir tertibe uymaz, birbirini tutmaz, yarım yarım cümlelerle babalarından bir şey kalmadığını, kalan ufak tefeğin biraz sonra bitmek üzere olduğunu söyleye-"bildi. Sonra yine sustular, bir aralık o sükûtun içinde muhtasar fakat kısalığında müthiş bir belagat gizlenen şu sual irad olundu:

— Ne vakit şahadetname alacaksın?

Ahmed Cemil artık gözlerini kapadı, sanki dün sütüyle beslediği çocuktan bugün ekmek isteyen bu ananın perişan halini görmek istemiyordu. İkbal'in — üzerinden bir bulut geçen siyah gözleri — indi.

Bu akşam ancak bu kadar lâkırdı olmuştu, fakat birinci defa olarak ciddî bir zemin üzerinde söylenen şu bir kaç söz

Ahmed Cemil'i tamamen kendisine iade etmişti.

Bu matem kahrı altında ezilip kalan kalblere meta-

et vermek için hayat vazifelerinin hâkim sadası kadar müessir şey olamaz. O geceyi Ahmed Cemil kâbuslar içinde geçirdi, ertesi gün Hüseyin Nazmi'yi bulmağa karar verdi. Eren-köyü'ne kadar gitmek, o her sırrına vâkıf olan dosta bol bol derdini dökmek istedi.

İnsan keder ve sevinç zamanlarında kalbinin tahammülünden fazlasını diğer, hassas, Mr. kalb_, ile taksim etmek ister. Bu böyle bir ihtiyaçtır ki hiç bir maddî fâide beklemeksizin Ahmed Cemil'i Hüseyin Nazmi'ye sevk ediyordu.

Sabahleyin erken kalktı, bütün beynini ezen muammaların halli çaresi Hüseyin Nazmi'nin elinde imiş gibi gidip onu bulmakta isticâl gösteriyordu. Sanki oturursa geç kalacakmış gibi vapurda bir yerde duramadı, zihninde bütün hâtıralar, fikirler donmuş, yalnız bir nokta yaşıyordu: Valide-siyle kâdeşini yaşatmak... Fakat nasıl?... Daha mektepten çıkmak için bir sene var, üçyüz bukadar gün ki herbirini geçirebilmek için ekmek lâzım... Bu ekmek sözün kalbinden soğuk bir iz bırakarak geçirdi. O ihtiyar anne ... o henüz çocukluktan tamamiyle çıkmamış genç kız... Onlar daha neler isterler? Ah! Ahmed Cemil onlara neler vermek isterdi, amma nerede o vasıtalar ki bütün o istenilecek şeyleri alsın da götürsün, o iki sevgilinin önlerine döksün, «bakınız, bunları sizin için evet, bunları sizin için, size, ben aldım!» desin.

Ah! O da zengin olsaydı. Hüseyin Nazmi, nekadar mes'-ud!. Servet ve haysiyet sahibi bir babanın oğlu, bugün dü-ğünmeğe mecbur olmadığı gibi yarın da maişet endişesi henüz saadet revnakiyle parlayan alnım elem çizgileriyle bozmayacak. Fakat ne beis var! Ahmet Cemil çalışmaktan kaçan o cebinlerden mi idi ki henüz hayat mübarezesine ilk hatvesi-ni atmadan fütura mağlûp olup kalsın. Hayat ile uğraşmak, bu maişet mücadelesinde o da yumruğunu sıkarak hissesini almağa çalışmak icab ediyor, öyle mi? Ne için çalışmasın? Bu suallere zihnen cevap verdikçe sanki dövüşmeğe hazır-lanıyormuşçasına ayaklarının üstünde biraz daha metin duruyordu.

Haydarpaşa'dan trene atlamak, Erenköyü'ne çıkmak; mevkiften epeyce uzak olan Hüseyin Nazmi'nin havaî boyalı, bahçesi demir parmaklıklı zarif köşküne kadar gelmek için geçen zaman bütün zihninin bu meşgalesine masruf oldu; fa-

I

40

MAI

kat köşkün parmaklık kapısının yanındaki zili çekeceği sırada eli mûtat hilâfında titredi. Ara sıra buraya geldikçe cesaretle içeriye girmek âdeti iken bugün bir fütüvvet kapısının karşısından dermande bir müstedi gibi cesareti kırıldı. Birden, arkadaşına yüreğinin acılarını döktükten sonra onun bir nazarla: — Ne demek istiyorsun? Para mı lâzım?... demek isteyeceğinden şüphelendi.

Şu dakikada duyduğu cesaretsizlik bir türlü elindeki zili çekmeğe iktidar bırakmamıştı. Geri dönmek, buradan, bu güzel köşkün, gözlerinin önünde servetin bir timsali gibi yükselen bu binanın kapısından kaçmak, avdet etmek, tâ o Süley-maniye'deki evceğizin kucağına atılmak, babasının henüz hayalini gördüğü o köşeciğe kadar giderek: «Baba! Sen bizi bırakmamalıydın!...» demek istedi. Sonra bütün şu, mütalâat silsilesini bir metanet hamlesi alt üst etti. Oraya para istemek için mi gelmişti? Onun istediği şey kendisini dinleyecek bir adamdan başka bir şey miydi?...

Zili çekti. Tâ köşkün ikinci katından taraka ile bir pencerenin yeşil parmaklıkları açıldı, Ahmet Cemil başını kaldırdı; tatlı bir çocuk sesi sordu:

— Siz misiniz, Cemil bey?... Durun, durun, kapıyı ben açayım, ağabeyim hâlâ uyuyor...

Bu Hüseyin Nazmi'nin küçük kız kardeşi Lâmia idi. Ahmed Cemil'in şu kadarcıktan dostu... On dört yasına giren çocuklarda mukaddematı görülen bir takayyüt ve tekellüf endişesini henüz Ahmet Cemil hakkında takınmaz, ona karşı hâ-1 lâ Lâmia çocuk kalmıştır. Perişan haliyle, henüz taranma- f mış saçları koştukça savrularak açık pembe kısa esvabının etekleri uçarak bahçeyi geçti, selâmlık kapısından henüz başı görünen uşağa meydan bırakmayarak yetişti, parmaklığı

açtı.

— Geldiğinize ne kadar iyi ettiniz... Ağabeyim sizi görünce şaşıracaktır. Bu sene hiç gelmediniz. İkbâl'i niçin getirmediğiniz?...

Lâmia, çocukların teklifsiz görüştüleriyle bitmek tüken-] mek bilmeyen lâkırdıcılığma serbest cereyan vermiş, suallerin j cevaplarını beklemeksizin bir dakikada on meseleye temasa vakit bulmuştu.

Ahmet Cemil köşke girerken dedi ki:

_ Rica ederim, benim geldiğimi haber verir misiniz? Lâmia: — Şimdi!... dedi, ve koşarak Ahmed Cemil'i yalnız:

bıraktı.

. . . ,..... . . .

Hüseyin Nazmi'nin odasına girince düşünmekten, yürümekten mütevellit bir taab ile hemen sandalyelerden birine oturdu. Ah! Her geldikçe lâkaydâne oturduğu bu odanın bugün üzerindeki tesiri gayrikabili tahlil bir şeydi...

Odanın bahçeye nazır yeşil pancurları henüz açılmamış, aralıklarından güneşin ziyası belli belirsiz süzölmüş, pencerelerin uzun, koyu perdeleri yerlere dökölmüş.. Sanki bu zulmetin ortasından fıskırarak dikilmiş korkunç heyulalar... Odanın ötesine berisine perişan konuluvermiş sandalyeler, tâ karşıda duvarın üzerinde renkleri karanlıkta dalgalanarak duran bir harita, oda kapısının iki cenahını işgal eden yüksek, Hüseyin Nasmi'nin bir nevheves israfıyla doldurduğu kütüphaneler... Ah! O da böyle bir odaya, şöyle bir kütüphaneye, böyle kitaplara malik olabilseydi! Hüseyin Nazmi'nin evinde bu his birinci defa olarak onun temiz dimağına düştü. Bir kar tabakasının saf beyazlığı üzerine düşmüş bir katre leke gibi...

Bugün ihtiyaç ile, maişet dardiyle ilk cerihayı almış olan bu taze kalb şu havaî boyalı köşkün şu bahçeye nazır loş odasında mevcut olmak lâzım gelen fikir sükûnuna, gönül rahatına, derin hayat zevkine karşı acı bir hüsrân hissi duydu.

Şurada oturmak, bu etrafını muhit olan eşyaya tasarruftan doğacak bir kanaat ve itminan ile oturmak, pancurlardan birini hafifçe oynatmak, öyle ki bu uyuşukluk getiren loşluğa halel

gelmesin; odanın müphem manzarasıyla bahçenin güneşli parıltısı arasında, işte şuracıkta pencerenin şu asude kenarında okumak...

Okumak!... Ahmet Cemil bunun üzerine neler bina etmiş, ne ümitler kurmuştu! Sanki onu kitaplarıyla rahat bırakacaklardı. Zavallı çocuk! Edip olacaksın, iştihar edeceksin, değil mi? Ne uzak!... Annesinin hazin sadası henüz kulaklarında- tâ*: — Ne vakit şahadetname alacaksın?

Demek, şahadetnameyi aldıktan sonra bütün o ümitleri bırakmak, evin ekmeğini aramak için kimbilir nerelere gitmek lâzını gelecek... Biçare validesi! Ya İkbâl! Ahmet Cemil'in bu hâtıra ile birden kalbi sızlayarak buruldu. Bak, Lâmia ne

kadar pür-sürur, gülmek için yaratılmış bir çocuk! İkbâl'in dün akşamki hazin nazarı, ah, o çocuğun gülmemeye mahkûm gözlerinde bir bulut altında duran yaş katreleri...

Ahmet Cemil ayağa kalktı. Sabırsızca, bütün" varlığına sirayet eden bu zulmetten artık kurtulmak istiyormuşçasına pencereyi açtı, pancurları itti, güneşin coşkun ziyasıyla beraber yazın baygın havası odaya hücum etti. Boğuluyormuş gibi bu havayı olanca kuvvetiyle teneffüs etti! Oh!...

— Vay! Bu ne fevkalâdelik!... Nereden aklına geldi?... Ahmed Cemil döndü, Hüseyin Nazmi'ye elini uzattı: — Sana ihtiyacım var. Bilsen, bugün ne için geldim? Beni ciddi dinleyecek misin?

— Oogo!... Bu ne ciddiyet?... Neyin var? Otur bakalım.

Oturdular; o vakit başka mukaddemeye lüzum görmeyerek, her türlü takayyütten azade, lisanını efkârının perişanlığına bırakarak, babasının vefatının haiz olduğu ehemmiyeti, çaresizliğini, muinsizliğini, annesini, kardeşini, bütün emellerinin aksine zuhur eden bu acı hayat hakikatlerini, dün geceki o kısa muhavereyi, bütün ciğerlerini yakan ıstırapları; şu mai köşkün bu bahtiyar odasında Hüseyin Nazmi'nin önüne döktü.

Hüseyin Nazmi yalnız dinliyordu, o da Ahmet Cemil kadardı, derin kırkılmış siyah ve sert saçlarının altında küçük başı, nahif çehresinde parlayan siyah gözleri, henüz terlemeye başlayan bıyıklarının altında ince donukça dudaklarıyla güzel ve zeki olduğu için sevimli bir genç idi.

Büyük bir alâka ile dinliyordu. Onun susarak dikkatle dinleyişi Ahmet Cemil'in üzerinde en iyi tesiri yapmış oldu. Biraz evvel Hüseyin Nazmi'ye müracaattan korkan bu genç, şimdi onun karşısında artık ihtiyata lüzum görmemiş idi.

Bitirip de sandalyesinin arkasına yaslanınca, yalnız o vakit Hüseyin Nazmi bayağı sözlere tenezzül etmeyerek, hastayı hasta sıfatıyla muhatap ederek:

— Ne yapacaksın?... dedi.

— Evet, ne yapacağım?...

— Yapacağın şeyi pek pek sade buluyorum. Evvelâ bütün çocuklara, bütün şairane

düşüncelere: «Siz biraz durunuz!» demek, hayatı olanca hakikat ve maddiyetiyle kabul etmek,

. jn. x » jj *-> — — — —

madem ki yaşamak için çalışmak lâzım geliyor, çalışmak. Bana öyle geliyor ki seni bu kadar perişan eden şey çalışmaktan korku değildir, hayatın henüz bilmediğin bir şeyine biraz vaktinden evvel vukuf hâsıl ettiğindir.

Hüseyin Nazmi sert elli bir cerrah gibiydi, fakat tam yaranın niştere muhtaç olan yerine dokunmuş oldu. Ahmet Cemil de buna muhtaç idi. Çalışmak, evet, zaten demin de öyle düşünmüyor muydu? Ne için çalışması? Amma talih onu hayata zahmete girmeden tasarruf edenlerden biri etmemiş, bundan ne çıkar? Bilâkis. «Ben hayatımı kendim kazandım? Ben yine kendi işimle yaşıyorum!» diyebilmek. Ah o vicdan itminanı, o, acaba acıkmadan yiyenler gibi çalışmadan yaşı-yanlar da var mıdır?

Ahmed Cemil birden azim bir tesliyet duydu: — Elbet çalışacağım!... dedi.

— Hem ne için emellerine bitmiş nazariyle bakıyorsun? Seni meslek ihtiyarından menedecek bir sebep görmüyorum... Mektepte yalnız bir senen daha var, onun için mektebi bırakmak katiyen olamaz. Geçinmek için de geceler var, sabahlar var, akşamlar var. Senin gibi bir adam her iş yapabilir. Sanki ne için mütercimlik etmeyesin, hattâ hocalık...

!— Hocalık mı? Çıldırıldın mı?...

Hüseyin Nazmi sözünü geri almak istemedi — Kimbilir?... dedi. Mütercimlik Ahmet Cemil'in fikrine daha mülayim gelmişti. Kitapçıların on altı sahifelik hikâye tercümesine iki mecediye kadar para verdiklerini işitmişti. On altı sahife iki mecediye... İki mecediye! Bu parayı kazanabilmek ümidi onu âdeta mes'ut etti.

— Acaba on altı sahifeyi kaç günde tercüme edebilirim?

—• Kaç gecede demek istersin. Bilmem; belki alışmcaya kadar üç gecede...

O vakit iki arkadaş bu fikrin peşini bırakmadılar. Tercüme olunabilecek şeyleri düşündüler. Hüseyin Nazmi'nin kütüphaneleri karıştırıldı, uzun uzun muhasebeler cereyan etti. Fikirleri hep yüksekten uçuyordu, en mühim eserlerden ayrı-lanıyorlardı; Hüseyin Nazmi Lamartine'den «Raphael», Ahmed Cemil Musset'den «Bir zamane çocuğunun itirafları» için

a j . i a n .

ısrar ediyorlardı. Nihayet biraz okumaya karar verdiler, her ikisinin ötesinden berisinden karıştırmaya başladılar, okudukça kitapları ne için aldıklarını unutuyorlardı. Hele Ahmed Cemil artık Lamar tine'in, Musset'nin on altı sahifesini iki mecediye satarak yaşamaya çalışmak lâzım geleceğini artık aklına getirmiyordu .Sanki o mühim bahis demin teati • olunan dört lâkırdı ile halledilmiş; bitmiş gitmişti.

Bu iki nefis eserden birinin, belki her ikisinin tercümesine karar verdikten sonra Ahmet Cemil

duramadı. Şimdi tercüme işi artık maişet bedeli olmak acılığım kaybederek sene-lerdenberi tek emeli olan muharrirlik mesleğine tatlı bir mukaddeme hükmünü almıştı. Bunun hülyası, lezzeti Hüseyia Nazmi'nin ısrarlarına mağlûp olmayarak onu eve kadar şevketti.

Validesine, İkbale - gece zuhur eden mühim meselenin halli işte şu elinde kenarlarının yaldızı parıldayan kitapların arasında saklı inişçesine - mutmain bir nazarla bakarak: «Ben biraz çalışacağım.» dedi, hemen odasına çıktı. Ahmet Cemil her karar verdiğini hemen icra etrek istiyenlerdendi. Hattâ, tamamen soyunmaya vakit bulamadı. Fesini, ceketini fırlatmakla kanaat etti. Odasının bir kenrmda cüâsı uçmuş eski ceviz yazıhanenin önüne oturdu. Evvelâ Raphael'i açtı.

Tercüme hakkında kendine göre efkârı vardı : Aslına tamamen mutabık kalarak cümleleri aynı terkip silsilesiyle aynı rabitalarla tercüme etmek lâzım geleceğinde musir idi. Ek cümleyi okudu. Henüz tercüme ile itilâfı yoktu. Okuduğu hemen kolayca tercüme edileverecekmiş gibi kalemi kâğıtm üzerine koydu, başlamak istedi.

Neresinden başlayacağında tereddüt etti, bir daha okudu, kelimelerin sırasına riayet ederek cümlelerin her cüzünü birer birer tercümeğe başladı. Bazan kelimeler için sadık bir muadil arıyarak bazen bulduğu lügatlerin ahengini altında üstünde bulunan kelimelele iyi bir mücaverette bulamadığı için bir müradif düşünerek, aslında tabiî ahenkle imtizaç eden küçük muterizaları tercümenin neresine sokuşturmak lâzım geleceğinde tahayyür ederek, bir dakika evvel yazdığı iki ke-

limeyi dört satır aşağıya koymayı daha münasip buarak, önündeki kâğıtta yazdığından ziyadesini çizerek, bir âsi kelimenin arkasından uzun müddetlerle koşarak devam etti; belki bir sahife tercüme etti, fakat ne harap edici bir yorgunluk...

O, bir hayli tercüme etmiş zannediyordu. Sonra bir aslına bir de önündeki müsveddeye baktı. Ancak bir sahife!... Böyle giderse onaltı sahife için ne kadar çalışmak lâzım gelecekti?

Sonra tercüme ettiğini okudu. İnanamıyordu; yaptığı tercüme bukadar çalışmanın neticesi; şu ruhsuz, renksiz şeyden mi ibaretti? Bu dakikada hissettiği azîm keselâm, cesaretini birden kıran ye'si yalnız duymuş olmak için mutlaka hissiyatına bir suret vermek maksadiyle ümitsizce uğraşmak lâzım gelir.

Ahmet Cemil ayağa kalktı. Odasında gezindi, bir aralık kitabı tekrar aldı, ortasından bir parça okudu, buna verilebilecek tercüme şeklini düşünerek süzüyordu1, hiddet etti, belki diğeri tercümeğe daha müsaittir, dedi. Oru da okumak istedi... Artık iyice sıkılmış idi. Muvaffak olamaktan, iktidarını kâfi görememekten gelen bir sıkıntı...

Odasının penceresini açmak, hava almak istedi: Evlerinin bahçesine — minimini bir bahçe ki İkbale kendisine göre onun bir bahçivanı idi — nazır bir pencere... Ah! Hüseyin Nazmi'nin kütüphanesinin penceresi, o güneşle dolu bahçe, o ziya telâtumu, o toprak kokusu, orada duyulan fikir hazzı... Bu kafesinin boyası solmuş, pencere, şu güneşin kifayetsizliğinden toprağı yosunlaşmış bahçe...

Şu dakikada bütün geçmiş saadetinin güzel yuvası olan bu evceğiz sanki bir işkence zindanı gibi

Ahmet Cemil'i eziyordu. Burada yaşamaya mecbur olmak: burada, şu basma perdeli, tek pencerele dar odacıkta yazın şu bunaltıcı sıcakla-riyle çalışmak... Ah! Ahmet Cemil zengin olaydı, evet zengin olaydı. Onun da Erenköyü'nde bir köşkü, köşkte müzeyyen bir kütüphanesi, kütüphanenin önünde lâtif bahçesi olaydı; La-martine'i, Musset'yi orada okuyaydı, fakat onaltı sahifsini kırk kuruşa tercüme etmek için değil.

Duraladı, tekrar çıkmak için fesi ile setresini giydi, sanki sokağa çıkarsa aradığını bulacaktı.

Yürürken muntazam düşünmek, ne yapacağına bir karar vermek istiyordu Bu kabil olamadı. Zihni okadar dağınıktı ki düşüncelerine bir intizam veremiyordu. Zannetti ki yürümekte devanı ederse sinirlerini teksine muvaffak olabilecek.

Babîali caddesine kadar geldi. Bir yere gitmek için muayyen fikri olmadığı zamanlar daima ayakları onu oraya, ki-taphanelerin, matbaaların sırlandığı şu caddeye getirirdi.

Matbaa-i Osmaniye kütüphanesinin önüne gelince bir aralık durdu, uzun uzun vitrinde duran kitaplara baktı. Kapların üzerini okudu, bir müddet gözleri kûfi yazılmış bir serlevhaya tesadüf etti. Bunu okumak için çalıştı. Bir aralık aklında yer tutan suale şu cevabı verdi:

— Ne olacak? Kitapçılardan birine müracaat ederim. «Tercüme etmek istiyorum, ne tercüme edeyim?» derim.

Ahmed Cemil buna karar verdikten sonra caddeye indi, ara sıra uğradığı kitapçılardan birinin dükkânına girdi, öte beriden, yeni kitaplardan, son haftanın risalelerinden bahsetti, sonra birden fikrini söyledi, kitapçı düşündü, pek gevşek bir eda ile.

— Olsa olsa hikâyeye tercüme ediniz. Başka kitaplar pez az satılıyor. Zaten hikâyeler de satılmıyor ya... dedi.

Sonra birden kitapçı tavrını tebdil etti, aklına birşey gelmiş gibi:

— Sahih; «Hırsızın kızı» hikâyesine devam etseniz ya!

dedi.

«Hırsızın kızı» bir hikâyeye idi ki dört cüzü neşrolunduktan sonra mütercimi vazgeçmiş, tâbi de arkasını aramamıştı Derhal kabul etti:

— Çıkan cüzlerle aslını veriniz; dedi, sonra biraz düşünerek ilâve etti: — Fakat bir şart ile: İsmimi koymayacaksınız...

Lamartine'den, Musset'den sonra «Hırsızın kızı!» İşte hülyalarımın sonu!

O akşam Ahmed Cemil, tercüme dedikleri geyin bu kadar kolay olduğuna şaştı, iki saatte on sahife tercüme etmiş idi, bu gidişle milyon kazanacak.

Kâğıtları annesinin önüne döktü: — İşte!... dedi...

Bugünden itibaren Ahmet Cemil için mütemadi bir çalışma başladı; mektebin tatil zamanından istifade ederek gecelerini, gündüzlerini garip vak'alarından mürekkep bir dolaşık yumak icadında mahir bir muharririn fikrinden çıkan ve kimbilir kaç kişinin kış uykularına türlü korkunç rüyalar karıştıracak olan bu hikâyeyi; bu cinayetler ve acaip vak'alar silsilesini nefret ede ede tercümeyle hasretti. İlk dört cüzün tercüme tarzından cesaret alarak zaten hiçbir ifade meziyetine yahut fikir zarafetine malik olmayan bu kitabı hemen bir hamlede tercüme ediyordu. Fakat bu meşguliyetten duyduğu nefret çalıştığı müddeti azap haline getirdi... Damarlarının içinde bir bestekâr kanının cevelânını duyduğu halde ekmeğe yemek için gecesinin sekiz saatini murdar çalgılı kahvehanelerde müstekreh muganniyelere demkârlık etmekle geçiren bir kemancı gibi ruhu türlü bedialar yaratmağa kabiliyet gösteren bu genç batakhanelerde bitmez tükenmez hırsız muhaverelerini tercüme ettikçe kalbi nefretinden şişerdi.

Fakat asıl on beş gün içinde sekiz on cüzlük müsvedde hazırlayarak onbeş yirmi mecdiye alabilmek ümidiyle kitapçının dükkânına gidip tabiin para meselesine katiyyen yanaşmadığını görünce, nihayet kızara kızara tercüme hakkını istemeye cesaret aldığı zaman herifin : «Durun bakalım, bir kere okutturayım. Daha ruhsat alınacak... Hem basılsın, kaç cüz tutacağını ne bileyim?» dediğini işitince donup kaldı... Demek, evde günlerce kapanıp; havadan, o güzel güneşten halkı bütün İstanbul'un en güzel yerlerine sevkeden^bu lâtif mevsimden nefsinin mahrum ederek husule getirdiği bu çalışma mahsulünü satabilmek için kitapçı dükkânına günlerce devam etmek; şu mülevves müsveddelerin arkasında koşmak, bugün ruhsat alınacak, yarın basılacak, şimdi elime para geçecek diye elîm intizarlar içinde bulunmak lâzım gelecek...

Ahmet Cemil bir şey söylemeden çıkmıştı. Artık o gün eve gidip çalışmadı, fakat akşam soğuk kanla düşündüğü zaman devamı etmek lâzım geleceğine karar verdi: — İş bir kere nizamına girinceye kadar... diyordu.

Devam etti. Halbuki zaman geçiyor, eline para geçemiyordu. Bir aralık biraz mahcubane ısrar neticesiyle kitapçıdan yüz kuruş alabildi. Hikâyenin ruhsatı alındı, haftada bir cüz

nşrine başlandı, tabim züğürtlüğü daha çabuk neşrine müsait değildi, demek haftada iki mecdiye... O da çekişe çekişe alınacak, kitapçı size sadaka veriyormuş gibi burun kıvıra kıvıra sekiz on talepten sonra verecek. Elinize şöyle kümeliye para geçmeyecek, hattâ alabildiğiniz paralardan türlü akçe farkları kaybedeceksiniz, size en ummadığınız neviden muhtelif paralar verilecek. Aman Yarabbü. Bunlar nerelerden toplanmış. Elli altı kuruşa aldığınızı elli üç kuruşa bozduracaksınız, tediyat, daima sizin zararınıza olarak, kesirler kaldırılarak yapılacak, bunun mukabilinde de ne kadar zahmet, ne kadar intizar!... Yalnız tercüme kâfi değil, ruhsat peşinde koşmalı, matbaada başmürettibe yaltaklık etmeli, tashiylere bakmalı. Bunları düşünürken içinden kabaran geniş bir nefesle: — Of!... derdi.

Ahmed Cemil bu suretle yaşayabilmek mümkün olmadığına kanaat hâsıl etti. Başka bir şey daha lâzım, bir çalışma vesilesi daha icat etmeli, amma ne?...

Kitapçının dükkânına devam ettikçe bazı şeyler öğrendi kin bunlardan istifade yollarına müracaat kabil idi.

Kitapçılar neşrettikleri risaleler için makale yazanlara ehemmiyetine göre para veriyorlardı.

Ahmed Cemil bir kaçma yazı yazsa? Neye dair olursa olsun; Fransızca eski yeni risalelerde, ceridelerde tercüme olunabilecek ne olursa olsun. Hüseyin Nazım'ın müşteri olduğu risalelerin eksiklerinden, hayat nüshalarından istedi. Bunlardan en yabancı olduğu esaslara, en lakayt kaldığı bahislere dair tercüme yaptı. Bunları kitapçılara götürdü, bazısını kabul ettirebildi, kabul ettirebildiklerinden bazısı için para alabildi. Fakat ne zillet mukabilinde!... Daima kalabalık olan kitapçı dükkânlarında daima meşgul görünen kitaplardan daima ayıp olan para taleplerine katlanmak... «Şimdi yok...» — «Hâ! o makele mi? Yakında icabına bakarız» — «Üç gün sonra...» tarzında bir müşteriye kitap gösterilirken, meşguliyet arasında, yahut kuru fasulye pilakisi yerken iri lokmaların müsademesi esnasında verilmiş cevaplarla, mahrum, avdet etmek...

Edebiyat âlemi, matbuat mesleki bu muydu? Hiç olmaz-. sa bu kadar zahmetine, eziyetine katlanmaya başladığı şu

meslekte altına imzasını gurur ile, iftihar ile koyabileceği şeyler yazabilse...

Bir gün yine bir makale götürdüğü bir risalenin tabii — Faiz efendi isminde munsıf bir adam ki onun ihtiyaç derdini anlamıştı — dedi ki:

— «Mir'at-ı Şuûn» için tefrikalık bir hikâyeye lüzum varmış, başkası kapmadan imtiyaz sahibine müracaat etseniz a... İyi bir adamdır, ihtiraz etmeyin.

ihtiraz etme!... Ahmed Cemil pek iyi anlamıştı ki ihtiraz eden aç kalır: Haydi kendisi aç kalsın, fakat evdekiler?

Hemen o dakikada cesaretle «Mir'atı Şuûn» matbaasına girdi, imtiyaz sahibinin odasına kadar çıktı. O vakte kadar bir ceride idaresine girmemişti; zihninde matbaa âlemlerini, ev-rak-ı havadis idarehanelerini büyütür; yeşil örtülü azîm yazıhanelerin yanlarında iri sakallı, altın gözlüklü, yüksek söyler, yüksekte bakar adamlar tasavvur ederdi. Şu bir iki ay-danberi kitapçı dükkânlarında gördüğü numuneler henüz bu hayalleri büsbütün silmemişti.

Hüseyin Baha efendiyi müdüriyet odasında kanepeye lâ-kaydane yaslanmış, başmuharrir Ali Şekibin parmaklarıyla hemahenk olarak pest perdeden okuduğu bir şarkının ninnisiyle uyumaya hazırlanmış görünce şaşırды, yle^inden kalkmaksı-zın yüzüne istifsarkârane bakan Hüseyin Baha efendiyi nasıl hitap etmek lâzım geleceğinde tereddüt etti.

Fakat Hüseyin Baha efendi iri sakallı, altın gözlüklü bir sahib-i imtiyaz olmamakla benaber pek iyi bir adam tesirini yapıyordu.

— Ne istiyorsunuz, oğlum ? dedi; bu hitap Ahmet Cemil'e cesaret verdi, ne istediğini anlattı, Hüseyin Baha efendi doğrularak dinledi, sonra Ali Şekib'i göstererek:

— Soralım da hakikaten ihtiyaç varsa...

Ali Sekip döndü, o bu gence bir kaç kere tesadüf etmişti. Bir hafta sonra, devam eden hikâyeye bitecekti, «İşte, Ahmet Cemil bey tercüme etsin» dedi.

— Aman okudunuz mu, bilmem?

Ali Sekip o iyi yürekli adamlardan idi ki beş dakikada dost olur, hasbıhale girer, her görüştüğünü sever, dünyada her şeyi sevmek için yaratılmıştır.

Mai ve Siyah — F. 4

Ali Sekip bir hikâye okumuş, onu tavsiye ediyordu. «Durun bakayım? Burada mı?» Kitap bulundu. Ahmed Cemil'in eline tutuşturuldu. «Hemen başlayın!» denildi, o, sıkılmasa Ali Şekib'le Hüseyin Baha efendinin boyunlarına sarılacaktı: utana utana girdiği bu yere beş dakikada ısınır vermiş, beş dakikada bu adamlar hakkında derin bir sevgi duymuştu.

İşte «Mir'atı Şuûn» ceridesine ilk intisabı böyle oldu. Şu ilk mülakatın şevkiyle Ahmet Cemil bir hafta içinde — tatilin son haftası — cerideye bir ay kiyafet edecek kadar tercüme hazırladı. Ali Şekib'in tavsiye ettiği bu hikâye de «Hırsızın kızı» tarzında bir şeydi, fakat artık Ahmet Cemil müşkülpesent-liğe lüzum görmüyordu; madem ki imza koymuyor... o imzayı asıl yazmak istediği eser için saklamak istiyordu.

Para meselesi için ikinci mülakatta Ali Şekibe açıldı. Artık teklifsiz bile olmuşlardı.

Ali Sekip hemen:

— Oh, bak, o nazik meseledir... hele başlayalım, ben sana para alıveririm. Elbette Hüseyin Baha efendinin kara gözleri için çalışacak değilsin a... idarenin sandığı daima boştur amma... sen bana biraz kendini tamtsana bakayım.

Başka birisinin ağzında terbiyeye mugayir telâkki edilecek bu sual onun ağzında öyle saf bir kalbden sâdır olmuş görünüyor ki Ahmet Cemil garabetini fark bile etmedi. Dört lâkırdı ile kendini tanıttı; o zaman Ali Sekip hiçbir kelime söylemeyerek elini uzattı, kendisine bir muavenet eli ariyan bu genç eli samimiyetle sıktı.

Bundan sonra Ahmet Cemil'in hayatı hemen takarrür etti: daima çalışmak, öteden beriden müteferrik olarak ayda üç dört yüz kuruş kadar bir para kazanmak...

Mektep açılmıştı. Hüseyin Nazmi ile beraber artık son sınıfta idiler! Fakat aralarında eski sıkı refakat mümkün olmuyordu. Biri leylî diğeri niharî idi. Hüseyin Nazmi okuyor, Ahmet Cemil yazıyor, birinde fikir melekeleri servet kesbediyor, diğesinde kabiliyetler yıpranıyordu. Bu hayat farkı eski münasebet samimiyetini biraz izale etmiş gibiydi.

Bu son sene Ahmed Cemil derslerine büsbütün ihmal eder olmuştu. Sabahleyin mektebe gidinceye kadar, akşam mek-

tepten çıktıktan sonra, gece yatıncaya kadar işleyen, daima işleyen bir fikrin mektep derslerine tahammül derecesi neden ibaret olabilirdi ?

Zayıflıyor, sararıyordu; buna annesi lakayt kalamazda Sabiha hanım çocuklarının hiçbir halini ve hissini tedkik-ten hali kaımayan annelerdendi.

Bir gün annesinin önüne — «Mir'atı Şuûn'un idare memuru Ahmed Şevki efendiden aldığı beş mecdiyeyi koyduğu zaman Sabiha hanım dedi%ki:

— Daha'paramız bitinedi, oğlum, sen beni israfE alıştırıcaksın. Bizim idareimizden ne olacak? Biraz da kendine baksana... Hem bu kadar yorulduğuna da razı değilim, sonra hasta oluverirsin...

Ohmed Cemil güldü, analık şefkatinden doğan bir rikkat sözleri Ahmed Cemil'i birden beş yaşındaki çocukluğuna iade etti, kumral uzun saçlı başını annesinin dizine koydu:

— Ben çalışmayacak dursam nasıl olur, anneciğim? Ben çalışmalıyım ki bir gey olabileyim, ben şimdi yorulsam sonra rahat edeceğim... hele bir mektepten çıkayım, bak ne olacağım? Oğlunu bir matbaa sahibi, bir ceride müdürü görürsen iftihar edersin, değil mi, anneciğim?

Şimdi Ahmed Cemil'in kalbine bu tazejpüt. düşmüştü. Bu ümidin üzerine ne hayaller nakşetmiş, zihninde neler tertip etmişti!

Kitapçı Faiz efendiye bir ceride imtiyazı aldırıyor, kendisi başmuharrir oluyor, Hüseyin Nazmi'yi beraberine alıyor, beheri beş liralık hisse senetleri çıkarıyor, bir matbaa açıyor, hisseler hâsıl olacak temettülerle yavaş yavaş imha ed'liyor, matbaa Ahmed Cemil'e münhasır kalıyor. Babıâli caddesinin bir münasip yerinde, meselâ Sirkeci'de dört yol ağzında köşelerden birine zarif — zihninde resmi bile çizili idi — bir dai-Ee; küçük bir araba, tek atlı... ziyade tantanaya ne lüzum var? O vakit gözlük de takacak. Gözlüğe bilhassa ehemmiyet veriyordu. Sabahleyin Süleymaniye'den... — Yok, yok, o evi satıyorlar, başka bir yerde, daha nerede olacağı tekrarrütmemişti, bir ev... — Sabahleyin arabasına bindiği gibi askerce bir sesle emir verecek:

— Matbaaya!...

Bu hayali dairma süslerdi, yegâne tesliyet medarı bundan ibaretti. Bunu, gece yatağında rahat rahat düşünebilmek için hattâ yatmakta acele ederdi.

Daha neler düşünmemiş, bu ümidin etrafında neler icat etmemişti? Bütün bu mütebessim hülyaların araşma bir hayal de girerdi, fakat bu hayal pek seyyal idi, belli_belirsiz bir şey... ..

Müphem bir çocuk çehresi, kimbilir kimdir? Ahmed Cemil bu çehrenin ismini bilmekle beraber saraha+le tâyine bile cesaret edemezdi.

Mektebin *edris müddeti bitmek üzere idi ki bir gün akşam üstü «Mir'atı Şuûn» matbaasına uğradığı zaman Ali Sekip kendisini görür görmez:

— Ben de seni bekliyordum, dedi; sonra söyleyeceği şey yanında tashihlere bakmakla meşgul olan Raci'den, Saib'den saklı imiş gibi Ahmed Cemil'i tuttu: Hüseyin Baha efendinin odasına kadar çekti götürdü:

— Sana bir iş buldum, dedi.

Ali Şekibin bulduğu iş bir hocalıktan ibaretti.

Ayda iki lira vereceklerdi. Haftada üç gece, akşam yemeğinden sonra gider, zaten onun evine de yakın, çocuk pek küçük amma ne olur, bir saat kadar ders, sonra yanına bir uşak terfîk ederler, yine evine avdet eder. Sanki haftada o üç saat zarfında daha mı ziyade kazanıyor?

Ahmed Cemil'in aylık muvazenesinde iki liranın pek büyük bir ehemmiyeti vardı. Ali Şekib'den bu haberi aldıktan sonra güya demiryolu kur'asında büyük ikramiyeyi kazanmış gibi bir an evvel eve müjde vermek üzere Süleymaniye yolunu her vakitten daha erken tuttu.

Bu akşam mühim bir para müzakeresi açıldı. Sabiha hanımın, İkbâl'in arasında rey vermek üzere hattâ Seher bile meclise davet edildi. Ahmed Cemil'in elinde kurşun k&iem diyordu ki:

— Şöyle böyle eve dört beş yüz kuruş giri;^*1, iki lira daha zam olunca madem ki ev kirası yok... Başka ne masraf kaldı?...

Seher mutbak sarfiyatı hakkında fikirlerini söyledi: Aii-nred Cemil kâh annesine, kâh Seher'e gözlerini tevcih ederek muvazaneyi tanzime çalışıyordu.

— Daha? Daha?...

Masraflar kalem kalem ilerliyordu, cedvelin her noktasında uzun konuşmalar oluyor, itirazlar ileri sürülüyordu.

— Daha?. Daha?...

Hep arıyorlardı. Daha ne var? — Şu yazıldı mı? Şeyi unuttun, galiba? Daha? Daha?...

Nihayet Ahmed Cemil sütunun altını çizdi, toplamaya haşladı, tolamının neticelerini birer rakkamla işaret ederek hattın altına indirdikçe kalbinde bir heyecan duyuyordu. Yekûn ne olacak?... Toplama bitince hayret etti. Herkes tam bir sükût ile neticeyi bekliyordu, o, toplamanın sıhhatine inanmadı, bir daha yapmaya başladı.

— Aman, anne zengin oluyoruz. Bir hayli para artıyor.

Hiçbiri inanmadı, Ahmed Cemil'in yanına yaklaştılar, cetvelin her rakkamı tekrar okundu, noksan bi,r şey olmasın diye dikkat edildi: Seher bir* aralık: «Şey unutulmuş» dedi, «Ne?» dediler, «Şey» dedi, şeyin ismini bulamadı, kahkahayı salıverdiler, Seher utandı kaçtı, toplama bir daha yapıldı.

Aihmed Cemil elinde kâğıdı sallıyor: «Zengin oluyoruz!» diye bağıırıyordu, sonra gözlerini İkbâl'in gözlerine dikti:'

— Artan para da lâzjn, değil mi anne? Gelin edecek kızımız var, dedi.

— Aman ağabey, sen de!...

Ali Şekib'in bulduğu ders Vezneciler civarında idi. Büyük eski bir konak, iyi terbiye almış altı

yaşlarında zarif bir çocuk, biraz okumak biliyor. Çocuğun babası — nazik bir efendi — Ahmed Cemil'e takip olunacak hareketi tâyin etti: Çocuğu idadî sınıflara ihzar etmek lâzım. Artık ne yolda tedris tarzı intihabı icabedeceğinde kendisini muhtar bırakıyor, en ziyade dikkat olunacak şey çocukta tahsil hevesi uyandırmak.

Çalışmasından memnun olmadığı zaman kendisini haberdar eder. İhtarların bu kısmında çocuğa manidar bir surette bakıldı, çocuk gözlerini indirdi, ders saatlerine gelince: «Şimdi kış girmek üzere, tabîî geceleri tercih edersiniz, değil mi?... Avdet ikin kendisine bir uşak terfik olunur, haftada üç defa olsa kâfi...»

Bu akşamdan itibaren ders başladı: fakat hocalığın maddî güçlükleri hakkında henüz bir fikir hâsıl etmemişti. Çocuğa biraz kıraat yaptırdıktan sonra ne yapmak lâzım geleceğinde tahayyür etti, beş dakikada iş bitti. Şimdi ne yapılacak? Çocuk bekliyordu, Ahmed Cemil âdeta sıkıntısından terledi. İmlâ yazdırmak istedi, söyleyecek bir şey bulamadı, sonra okuttuğu yeri yazdırdı, yanlı&ları tashih etti, bazı kaideye taallûk eden hataları izah etmek istedi. Çocuk yüzüne bakıyordu, bir şey anlamadığından emin idi, büsbütün sıkıldı, «Bu defa bu kadar kalsın efendim, gelecek ders için kitap getireyim de...»

Konaktan çıktıktan sonra âdeta geniş bir nefes aldı, dün akşam geçim cetvelini şenlendiren iki liranın kolay kazanılmayacağını şu ilk tecrübe ile anlamıştı...

Mektebin son imtihanları yaklaştı. Bu sene dersleri büsbütün ihmal etmişti; imtihan zamanı yaklaştıkça içine bir korku giriyordu.

«Ya sınıfta kalırsa!» bu korku zihinine iliştiğçe — insanları korkulu fikirlerden kaçmaya sevkede bir hisle — bunu hemen silip çıkarmakta istical gösterdi.

Senenin on ayında artık çalışmaya lüzum gördü. Bir yandan bir tâbie tercüme ediverdiği »vocuklara malûmat« sürekli yayım, bir taraftan «Mir'atı Şuûn »için ikinci defa olarak başladığı bir hikâye, haftada üç gecesini mahveden Vezneciler seferi derslere vakit bırakmıyordu. Uykusundan tasarruf etti; küçük odasında, herk<" /azın hararetiyle yataklarında erkence uyuduğu bir sırada kitaplarının üstüne eğilmiş, mütemadiyen işlemekten yorulmağa başlayan zavallı başını iki ellerinin arasına almış, dirseklerinin üzerine dayanmış, artık haric-den gelen tesirleri kabul etmek istemeyen fikrine bir senedir mühmel kalan dersleri sindirmeğe çalışırdı.

Korktuğuna uğramadı, şahadetnameyi alabildi, fakat bir şahadetname ki... Ahmed Cemil bundan bahsedilmesine rıza vermez; zekâsına âdeta bir dûniyet veren bu hüccetten utanır.

Şahadetname aldıktan sonra hiç sevinmedi, ondan zaten büyük bir şey ümid etmiyordu. Artık maişet tarzını bulmuştu; bu şahadetenin temini için çalışması, başladığı bir şeyi bitirmiş olmak azminden başka bir şeyden ileri gelmemişti.

Mektep bittikten sonra Hüseyin Nazmi ile hayat iştiraki hemen büsbütün bitti. O Harbiye nezaretine intisap edecek, ara sıra da bazı risalelerde yazı yazacak... Ahmed Cemil hiçbir yere intisap etmiyecek, büsbütün matbuat âlemine atılacak, bir iki ders daha bulacak, para kazatacak, «Mir'atı Şuun» heyeti talhririyesi arasında zaten yeri hazır... Hüseyin Baha efendi birgün gözlüğünü zapta çalışarak hizmetinden hiç menun olmadığı Osman Tayyar'ı göstermiş, kulağına:

«Sen mektepten çıktuktan sonra buradasın» demişti.

Ahmed Cemil bu matbaada hemen herkesi severdi. Baş muharrir Ali Şekib, sahibi imtiyaz Hüseyin Baha, idare memuru Ahmed Şevki efendi; bunlar o saf yürekli adamlardandı ki mülakatlarından bir inşirah-ı derun his eder, acılıklarından bir çoğunun zail olduğunu duyardı. Bir de. matbaa müdürü Tev-fik efendi vardı ki matbaaya hergün herkesten evvel gelir, küçük odasına girer. Daima küskün, daima sakit bir adam ki matbaada bir gölge gibidir, kimse ile konuşmaz, hiçbir şeye karışmaz, yalnız Ahmed Şevki efendiyle idare işlerine bakar. Matbaada öksürüğünden başka sesi duyulmaz; mariz, yazın kürk giyer, odasından mangal mayıs ortasında kalkar bir ihtiyar... Bu adamla bir çift lâkırdı etmemiştir, mahiyetini bile bilmez. Matbaa müdürü? Ne demk olacak, matbaa müdürü ise kendisini gösterebilir, odasında kül eşelemekten başka bir şey yapmayacaksa müdüriyetten vaz geçsin, Hüseyin Baha efendinin buna — hattâ bazı çarpık işlerine — tahammül edişine bakılırsa bu adamın matbaada müdüriyet sıfatını takınmak için bir hususî hakkı olmalıydı. Bazan kulağına çarpan sözlerden yavaş yavaş anlamıştı ki Tevfik efendi Hü-

şeyin Baha efendinin şeriki imiş, galiba asıl sermaj'e de onun imiş.

Ahmed Cemil buna hiç ehemmiyet vermezdi, zaten bu üç kişiden başkaları daima seyyar idiler. Altı ayda altı kere matbaa değiştirir adamlar... Bugün «Mir'atı Şuûn» matbaasında, yarın diğere bir ceridede, bazan iki yerde birden. Meselâ Osman Tayyar dördüncü defa olarak «Mir'atı Şuûn» a intisap etmişti.

Ahmed Cemil şahadetname aldıktan sonra bu dördüncü defaya da hatime verildi. Hattâ bu defa Hüseyin Baha efendi Osman Tayyar'ın matbaadan çıktığına dair ceridede iki satırlık bir ilân neşrine bile lüzum gördü.

Ahmed Şevki efendi o gün bir aralık Ahmed Cemil'e:

!— Oh!, hele şu çapkından kurtulduk! Şimdi gitsin de başka bir «Mir'atı Şuûn» namına para alsın; demişti.

«Mir'atı Şuûn» a kat'î surette intisabından sonra Ahmed Cemil'in hayatı bir intizama girmiş oldu: Kitapçılar için çalışmak, mevkuat risalelere makaleler yetiştirmek, «Mir'atı Şuûn» için hergün havadis ve mütenevvia sütunlarını doldurmak, sabahtan akşama kadar idarehanenin havı uçmuş, muhtelif renklerde lekeleri, mütenevvi şekillerde yırtıklariyle bir garibe halini almış soluk yeşil çuha örtülü yazıhanesinin kenarına ilişerek — Ali Şekib bir tarafta ismal-i ahval yazarken, Raci ötede bir risale-i mevkuatda güzel bir manzumeyi tezyife çalışırken, Hüseyin Baha efendi bîr hesap meselesi için Ahmed Şevki efendiye çıkışırken, baş mürettip mürekkepli elini kapının kenarına dayamış «mütenevviaya bir buçuk sütun daha lâzım!» derken — çalışmak; yazı imal eder bir âlet kabilinden uzunluğuna kesilmiş kâğıtları tekrar okumağa vakit bulamayarak doldurup bir yenisine başlamak; mütemadiyen işleyen zavallı başını dumanla uyuşturabilmek için birbirini müteakip yaktığı sigaraların dumanı gözlerini doldurdukça durmağa, sulanan bu biçare gözleri dinlendirmeğe vakit bulamayarak yazmak; sonra yorgun zihininin bir kelimeyi bulabilmekten, yahut bir cümleyi rabt edebilmekten irkilişi üzerine ileriye gitmek istemeyen

kalemi kâğıdın üzerinden ayıramayarak durmak; bir müddet zihninin ataleti içinde gözler pencerenin rengi uçmuş, eğri takılmış yeşil astar perdesinin kenarından şurada zihin-

57

lerini öldürmekle meşgul olan bu zavallılara bir istihza nazarı yollayan güneşin iltimainına hasretle dalıp kalmak...

Bu meşgale içinde yemek için vakit bulamazdı. Ekseriyet üzere peynir ekmek üzümünden teşkil ettiği öğle yemeğini güneşsizlikten, havasızlıktan daima iştihasız kalan midesine zorla indirdikçe gözleri bir ecnebi risalede tercümeyle elverişli fıkra arar, yahut demin doldurduğu kâğıtların birinde yeri boş bırakılmış bir kelime için lügat kitabını araştırırdı. Bazan uyuşmuş bacaklarına, muttasıl oturmaktan yorulmuş vücuduna bir taze hayat vermek için kalkıp biraz dolaşır, yahud, pencerenin kenarında ayakta durarak karşıdaki kaldırımdan geçenleri seyreder, bir aralık merdivenleri iner, sokağa çıkar,, kitapçısına kadar gider, yeni çıkmış kitap varsa şöyle bir bakar, yahud tabiin hatırı için tashihlerine bakıverir, yine matbaaya avdet eder...

Bu hayat tarzı daima böyledir. Cuma yok, pazar yok, hergün çalışacak, hergün matbaaya esir olacak, bazan geceleri nöbet bekleyecek, sahib-i imtiyazın odasında sedirin üzerine ilişip yatacak, nadiren matbaada kendisine ihtiyaç olmayacak da biraz nefes alabilmek için Tepebaşına kadar gidecek, yahud gidip gelme bir Boğaziçi seferi yapacak...

Fakat Ahmed Cemil bu hayattan müşteki değildi. Çalışmak şimdi onun için âdeta asabî bir illet olmuştu, durairuyordu. Yalnız akşamları evine geldiği zıaman yemek vaktine kadar minderin üzerine boylu boyunca uzanır, dinlenirdi.

Eve gelince val'desiyle ikbal o günün vukuat silsilesini naklederlerdi. O, yalnız dinler, ara sıra bir sual irad eder, onlar söyler, bin türlü hiçlerden mürekkep sözlerle ycr^nn zihnine biraz istirahat havası verirlerdi. Ahmed Cemil bu meşguliyet hayatı başladıktan sonra sükûtu sever olmuş, gençlere mahsus konuşkanlığım kaybetmiş idi; fakat isterdi ki kendisine öteden beriden bahsolunsun. Bugün komşu Sabire hanım gelmiş, oğlu Ahmed efendi geliniyle kavga etmiş de o aralarına girmiş, barıştırmış, yine kıymeti bilinmezmiş, ne de olsa gelin değil mi?...

Buna uzun uzun, dudaklarında geciken bir tebessümle gülümserdi.

Dün İkbâl Seher'le beraber sekiz arşın basma almak için Kalpakçılar başına gitmiş, yolda Seher'in ayakkabısının ök-

çesi kopmuş, deli kız: «Aman! Küçük hanım! Ökçem koptu» diye kalabalığın içinde bir çığlık basmış ki...

Ahmed Cemil bu hiçleri derin bir zevk ile dinler, dinledikçe sıcak bir gündün sonra düşen yaz yağmurlarının latif serinliğine benzeyen bir haz duyardı.

Matbuat için çalıştığına hiç müteessif değildi. Zira bütün ümidlerinin mütemadi çalışma neticesiyle zuhur edeceğine kani idi. Fakat o Vezneciler'deki ders Ahmet Cemil'e o kadar ağır geliyordu ki eğer başka türlü telâfisine imkân olsa o iki lirayı çoktan terk ederdi.

Hiç olmazsa gecelerine tamamen tasarruf edebilse kendisini bahtiyar addedecekti. Evde kaldığı akşamlar bir müddet validesiyle konuşur. Seher'le alay eder, bilhassa İkbâl'i her liangi bir sebeple kızdırarak eğlenir, sonra odasına çıkarak ya sevdiği bir şairi okur, yahud tercümeleriile iştilgal eder, yahud - iki gün sonra fena bularak atmak üzere - bir man-zumecik karalardı.

Odasında seccadelerin üzerinde yuvarlanarak, minderlerde uzanark çalışmağa sarfetiği bu zamanlar gündüzleri idarehanenin hasır iskelesinde geçen saatlerin meşakkat mükâfatı kabilinden bir istirahat devresiydi; fakat ihtiyaç derdi bu zamanları da tamamen kendine bırakmıyordu. "

sükuny,^

Haftada üç gece yemekten sonra evden çıkarak, bu y,

köşesini bırakarak Veznecilere kadar gider; orada saatlerce V7 uğraştıktan sonra maiyetine verdikleri bir uşağın refakatiyim V evine gelir, o zamana kadar herkes^atnuş._olduğundan uze" rine aldığı anahtarla kapıyı açarak hafîçe ayaklarının ucuna basa basa odasına girer, nihayet on altı saatlik bir sâyîî ıstırabı bahasına kazanılmış olan yatağına sokulurdu.

Asıl bu Vezneciler seferinden kış esnasında zahmet çekmişti. Öyle ki ders günleri yemeğini yedikten sonra mangalın başında ısınmak mümkün iken buna muvaffak olamayıp soğukta, karların, çamurların içinde tekrar sokağa çıkmak lâzım geleceğini düşündükçe eve gitmekten korkar olmuş idi.

Dersi olduğu akşamlar Ahmed Cemil sofrada matemî andıran bir sükût ile yemek yedikten sonra küçücük kırmızı bakır

majıgalla ısınan bu yuvacıkta annesini, kardeşini yalnız bırakarak, hattâ geç kalmak korkusuyla mangalın kenarına sürülen parlak sarı cezveden hissesini almayarak bilhassa bu gece seferleri için aldığı siyah muşamba paltosunu giyer, «anne! ben gidiyorum, uykunuz gelirse beni beklemeyiniz!» der, kalbinde bu eve, şu muhtasar aile ocağına bir hasret hissiyle sokağa çıkardı.

Soğuk!... Kışın tipilerle esen rüzgârı paltosunun başlığından hücum ederek yüzünü tırmalar, bütün vücudunu kaplayan ürpermelerle titrer. Hasır iskemle üzerinde yazı- ile geçen bir günden sonra o küçük fakat şirin sarı mangalın kenarından mehcur olmak, meşkûk işlerle geçinen sefiller gibi geceleri karanlıklar içinde ekmek parasına koşmak takat kıran bir der d idi.

Her dakika bir çamur birikintisine batmamak için durmağa mecbur olur, iki ellerini ceplerine sokarak eteklerini dizlerinin üstünde zabta çalışa çalışa taşların üzerinden sekerek yürür, bazan duvarların kenarından bir gölge şeklinde süzülerek geçer, güzergâhına tesadüf eden küme küme büzülmüş köpeklerden korkarak yolunu değiştirir, bazan bir viranenin boşluğundan geçerken şimdi bir el uzanıverecekmiş, yakasından tutuverecekmiş gibi kalbinde bir korku titremesi duyardı.

Sonra bir aralık yağmur başlar, omuzlarında, başında muşamba palotusunu döğerek sırtından

süzülüp ayaklarına doğru akar, ne kadar k:vrırsa bir türlü çamurdan muhafaza edemediği zavallı tek pantolonunu ıslatır... Bu yarına kadar kuruyacak, sabahleyin mangalın kenarında tüterek geceden kalan nemi alınacak, İkbâl bir yandan ütüyü hazırlarken o matbaaya geç kalmak korkusuyla üzülecek. Tenha karanlık sokaklar... Soğuk rüzgârlarla karışık sıkı bir yağmur...

Ahmed Cemil o sokaklardan, o yağmurun altından geçer, ta Veznecilere kadar gelir. Kapının önünde zile dokunmadan evvel bir nefes alır, sonra kapı açılınca henüz yemeğini bitirmemiş yağlı elini silmemiş uşağın tuttuğu mumun ziyasıyla dar bir merdiveni çıkar, selâmlık odasına girer, orada bekler, tâ ki küçük bey kitaplarını alıp haremden çıksın...

— Hoca efendi, bu gün hiç çalışmadım, affmızı rica ede-

rim.

Mukaddemesiyle küçük bey girer. Ahmed Cemil'in her şeyden ziyade bu hoca efendi tâbiri canını sıkır. Ne için? Canı sıkılmağa hakkı var mıydı?

Çocuk küçük bir yaramazdır, fakat yaramazlıkları bir terbiye süsü altında saklıdır. Ahmed Cemil şakirdinin hiç bir ze-rafete mugayir haline tesadüf etmemiş olmakla beraber ufak bir serzeniş yapsa çocuğun calî bir mahcubiyet edası ile gözlerini indirerek içinden: «Budala! sen de... sana ne oluyor? ister çalışırım, ister çalışmam. Keyfimin kâhyası değilsin ya!...» diyeceğinden emindir. Onun için daima affeder, zaten çocuğun kendisiyle beraber bulunduğu müddetten başka çalışmadığım da bilir.

Derse başlanır; meselâ hesabdan taksim anlatılacak, arzın kürreviyeti izah edilecek, bir küçük efsane okunacak, ele geçen bir cerideden imlâ yazdırılacak... Ah!. Ahmed Cemil bunlara bedel o küçücük sıcak odada minderin üzerine boylu boyuna uzanarak Musset'nin «Geceler» ini, Hugo'nun temaşalarını, Lamartine'in «tefekürat» mı okumak için nasıl bir iştiyak duyardı.

^W^ Şcja^ '

Bir vakit gelir ki her ikisi de yorulur;(çocuk küçücük eliyle ağzını saklayarak yalandan esnemeye! başlar, Ahmet Cemil'in yorgun gözleri süzülürdü. Bir aralık! uşak görünür: «Hanımefendi haber göndermiş, kucuk_bey.-aitek-y&rulmustar, diyor» sözü üzerine derse nihayet verilir. Çocuk bir an evvel hareme gitmek, uşak da Ahmed Cemil'i bir an evvel evine götürüp avdet etmek için sabırsızlandıklarından bunun çocukla uşak arasında bir sania olması da pek ziyade ihmal altında olmakla beraber, o aldanmağı terci'h ederdi.

Avdet ederken başka bir fasıl başlardı. Uşak yavaş yavaş Ahmed Cemil'le teklifsizleşmişti. O, bu lâubaliliğe sükûttan başka bir şeyle mukabela göstermediğinden uşak evde la-kırdısız geçen hayatın öcünü kendisinden çıkarardı.

Elinde muşamba feneri sallayarak, ilk önce önden gitmek âdet iken her defasında bir iki parmak geri kala kala nihayet yanında gitmeğe başladığı Ahmed Cemil'e geveze uşak bütün dertlerini döktü, memleketinde kendisini bekleyen ri-

şanlısından bile bahsetti... Ahmed Cemil, yalnız dinler yahut dmlemeksızım susardı. Nihayet sokağın başına gelince uşak , f.;^e-- ^rt|k buradan gidersiniz», derdi. Ahmed Cemü hafif bir

selamla ayrılır, titreyerek anahtarı sokar, çamuriu lastikleriyle muşamba paltosunu hemen taşığa atar odasma çıkar, ıslak esvaplanm öteye beriye iliştirir Jatağnı W ta kendisine mukadder tek dinlenecek yeri olan yatağına g

«Uyu zavallı çocuk, yeşil eski çuhalı yazıhanenin kenarında, karanlık çamurlu sokaklarda, küçük nazlı çocuğun daima esneyen çehresi karşısında geçen o meşakkat ve mihnet saatlerinden sonra şu sıcak temiz yatağın içinde, münevver mai bir semanın bârân-ı elması altında, tulûunu beklediğın ümit le uyu!...»

fjs^yafetini takip eden günün sabahı Ahmed Cemil matbaaya mütadından biraz geç, gecenin bakıyye-i huma-riyle biraz sersemce olarak geldiği zaman Ahmed Şevki efendiden başka kimseyi bulamamış idi. Sabahları intişar eden cerideler idarehaneleri en ziyade sabahleyin asudedir; gece ceride basılmış, sabahleyin şafağı müteakip müvezzilere dağıtılmıştır; yalnız postaya tevdi edilecek olanlar kuşaklanmakta, ter-tiphanede mürettiplerin telâşa lüzum görmeyerek kasalara dağıttıkları dökme harflerin seri darbeciklerle rjuttarid ahengi işitilmektedir. Muharrirler henüz gelmemiş, tütün kokusu henüz matbaanın mürekkep ve ıslak kâğıt kokusuyla meşbu havasını doldurmamış, Ahmed Şevki efendi henüz hücre sine girip kâğıdının üstünde daima çıtırdayan kalemini eline almamıştır, îdare memurunun kalem çıtırdısıyle müdürün öksürüğü matbaa makinesinin dümdarlarıdır. Ahmed Şevki efendiye ne vakit kaleminden, o bitmez tükenmez nâlişiyile kâğıdın üzerinde — ağır ağır yürüyen bir öküz arabası gibi — o daima çı-tırdıyan kaleminden bahsolunsa: «Yok! ona ilişmeyiniz, o benim ninnimdir; ben hem yazarım hem o ninni ile uyurum» derdi.

Ahmed Cemil idare memurunu en samimî temennasiyle selâmladı. Her sabah böyle buluşurlar, dertleşirler, öteden beriden bahsederlerdi. Ali Şekib bu iki dosta yazıhanenin bir tarafında hasbıhal esnasında tesadüf ettikçe nükte sarfetmek için iptilâsına uyarak Ahmed Cemil ile Ahmed Şevki'nin mah-leslerindeki müşabehetten «Ahmed efendiler yine birleşmişler,» derdi.

Ahmed Şevki efendi musahabe refikini görünce - söylemek istediği şeyi söyleyecek bir adam bulamayipta ilk tesadüf edenin üzerine atılanlan sabırsızlara mahsus bir telâş ile - Ahmed Cemil'in selâmına mukabele etmeye vakit bulamadan: — gördün mü bir kere çapkını? Bu akşam yine evine gitmemiş!... dedi. Ahmed Cemil Raci'den bahsolunduğunu derhal anladı.

Ahmed Şevki efendinin başlıca müntehabı olan lügatlerden biri de «çapkın» kelimesidir. Bu kelimeyi hiç sevmedikle-riyle pek ziyade sevdiklerine hasreder; hattâ bir kere sevgi hissine lüzumundan ziyade kapılarak kendisini kaybetmiş, sa-hib-i imtiyaz Hüseyin Baha efendinin dizine elini vurarak «hay!: çapkın hay!» demiş idi de sonra da bu gaflet hatasından dolayı zaten kırmızı olan çehresi birkaç gömlek daha kırmızı-laşarak üç dört gün kadar sahib-i imtiyazın yüzüne bakama-

mış idi.

Ahmed Şevki efendi bu sabah şu cümleyi pek hiddetle beyaz keten yeleğinin altında zorca zaptolunan göbeği yerinden sarsılarak söylemişti.

Ahmed Cemil telâş etmeyerek sordu:

— Nereden anladınız?

— Nereden anlayacağım? Zavallı kadın yine öksüzler gibi boynu bükük çocuğıyle gelmiş, matbaanın aşağı katında ağlayıp duruyor. Görsen, ne de güzel kadıncağız! Taze, mahzun edalı bir biçare. Bedbahtlığı her halinden belli. Karısını evde kimsesiz, yapyalnız, ihtimal ekmezsiz bırakıp ta kimbilir hangi kahbenin yanında vakit geçirmekte mâna var mı?... İki de bir de «Babanı nerede?» diye glen bu çocukla, matbaa halkının kaba kaba manalı gülüşleri arasında ağlayan o kadıncağızı gördükçe içim içime sığmıyor Alimallah!... Bir gün o çapkını tuttuğum gibi idaresinin penceresinden aşağıya atacağım. Amma neye yarar? İş bu biçarelerin derdine deva bulmakta...

Ahmed Şevki efendi devam etti: kendisini tecrübe etmeden aile babalığı ne demek olduğunu anlamadan, yahut o mukaddes vazifenin ehemmiyetini her türlü takayyütten vareste addedecek kadar kendilerinde duygusuzluk gördükleri halde evlenenlerden bahsetti. Kimbilir, şu genç kadın kimin, hangi baba ile hangi ananın nazlı bir kızıdır? Pek küçük iken evlenmiş olacak, çocuğundan öyle anlaşılıyor. Belki onbeş onaltı yaşında... Tutmuşlar bilmediğı bir adama veri vermişler, «Senin her şeyin işte bu adamdır» demişler. Sonra ana baba ortadan kalkmış, dünyada bu adamdan başka kimsesi kalmamış. Bir ay ya mes'ut olmuş ya olmamış, kocası içmeğe başlamış, nihayet bir akşam evde küçücük bir çocukla yalnız kalmış. Bu genç kadın ne yapar? Kocasını nerede kalmış?... Bu gaybubet tekerrür eder olmuş. Nereye gidiyor?... Nerede kalıyor?... Türlü faraziyyat silsilesi ki her biri ciğerlerinde bir başka yara açıyor, meram anlatamıyor, ağlasa kıyametler kopuyor, hattâ...

Ahmed Şevki efendi diyordu ki: — Evet, böyle bir herif bilirim ki karısı ağladıkça onu döverdi. İnsan ilk önce karısını döven erkeklerden bahsolunduğunu işitince: «Kimbilir? Karı nasıl dayağa müstahaktır.» demek ister... Evet, efendi için için, sonra: «Evde bakkaldan veresiye peynir ekmek alırlar.» tesellisiyle gitsin cebindeki parayı bir murdar aşüfteye versin. Sonra eve gelince karısının ağlamasına tahammül etmesin. O kadın ağlarsa, bağırırca yaygaracı denecek; dayağa müstahak addedilecek. Buna, bir de, kadının kocasına âşık olmasını ilâve ediniz. İşte Raci'nin karısı! Dünyada kendisinden kaçan şu heriften başka bir şey düşünmediğı bu sabah şafak atar atmaz gelip şurada ağlamasıyla sabit değil mi?... Amma kocasını aramak için sabahleyin başını örttüğü bir matbaaya geliveren kadının muamelesini de süslü bir muamele addetmiye-cekmişiz. Bir de ona sormalı. Bu dereceye kadar düşmüş olmak için kimbilir ne mecburiyetler görmüştür...

Ahmed Cemil derin bir teessürle dinliyordu. Ahmed Şevki efendinin sâde bir talâkatle söylediğı bu sözler gözlerinin önünde bir facia âlemi açmış, cemiyet hayatı içinde göz yaşlarından mürekkep bir ıztırap sahifesi teşkil eden acı bir bahsi bütün- müz'ic ve elîm tafsilâtiyle meydana dökmüştü. Utan-

masa aşağıda ağlayan Raci'nin karısına değil, bütün gözü yaşlı zevceler için şurada uzun uzun, saf bir büka-i merhametle ağlayacaktı.

Bir aralık Ahmed Cemil'in gözüne bir şey ilişti. Ahmed Şevki efendiye göstererek dedi ki:

— Baksanıza, merdivenin başında duran Raci'nin çocuğı değil mi?... Bir şey söyleyecek de galiba cesaret edemiyor.

Ahmed Şevki efendi:

— Gel bakayım, oğlum, gel!... Bir şey mi söyleyeceksin? dedi.

Çocuk — Kırılmamış lepiska saçlı, dünyada vaktinden evvel dertle, mihnetle ağlamaya başladığı için hazin bir hayret mânasiyle örtülmüş zannedilecek kadar baygın gözlü; bir iki sene evvelden alındığı paçaları dizlerine yaklaşan soluk pantolonundan, bileklerini örtmeyen yenlerinden anlaşılacak soluk elbisesi içinde, pejmürde yapraklar arasında yeni açmış bir gül kadar cana yakın bir çocuk — tereddüd ederek yaklaştı:

— İzin verirseniz, annem size bir şey söyleyecek, dedi. Ahmed Şevki efendi refikina bakti, bir nazar teatisiyle

kadıncağızı dinlemeğe karar verdiler.

Ahmed Şevki efendi çocuğun elinden tutarak dedi ki:

— Senin ismin ne bakayım?...

— Nedim!...

— Bak bir kere! İlk kabalık hevesiyle çocuğa şair ismi vermiş de sonra...

Ahmed Şevki efendi mütalâasını çocuğun yanında ikmal etmek istemedi. Ahmed Cemil'i de bir işaretle davet ederek sofaya çıkıttı. Kadıncağız merdivenin kenarına dayanmış müsaade bekliyordu.

Ahmet Şevki efendi kendisine biraz vekar vererek, ve merasime mahsus sesini takınarak:

—• Ne istiyorsunuz, hemşire hanım?... dedi.

Ahmed Şevki efendinin şu suali üzerine genç kadın bütün matemli hayatının karanlık meşakkatlerinden genç sırnaşma çekilmiş bir ye'is perdesi gibi çehresini örten siyah peçenin altında henüz kurumamış kirpiklerini kaldırmağa henüz gençlik gülüşüne bedel ıstırap giryesi silâhı altında melûl ve kesif

K> J. -L .«. XI

65

duran gözleriyle şu müşfik çehrelere naze-i istimdad tevcihine bile cesaret edemeyerek titrek bir seda ile:

— Demmindenberi size müracaat edip etmiyeceğimi düşünüyordum, dedi; nihayet müracata karar verdim de şimdi ne diyeceğimi bilmiyorum. Zaten benim ne demek istediğimi siz pek iyi bilirsiniz, değil mi efendim? Zevcimi siz de benim kadar tanırırsınız... İki de birde boynu bükük bir çocuğun gelip babasını sorduğunu da görüyorsunuz. Bu gün o çocuğun elinden tutaran gelen

annesini görünce bu zavallı kadının ne demek istediği de anlaşılmiştir, elbette...

Kadın artık ilk itiraza şu üç dört sözle galebe çaldıktan sonra, o, senelerden beri katra katra ciğerlerine damlayıp her isabet noktasında bir ateş tutuşturan zehirin bütün acılıkları feveran etti. Söyleyeceğine, ne demek istediğine dikkat etmeyerek ; orada şu mürekkep lekeleriyle simsiyah kesilen matbaa merdiveninin kenarına dayanarak, karşısında yüzüne ba-kamaksızın teessürle ve sükûtle dinleyen bu iki şefkat çehresine, yambaşında bu facianın henüz eşhasını idrak edebilecek bir yaşa gelmemiş, fakat bütün elem ve ıstırabına gafil ibir şerik olmuş çocuğun mahzun edasına bakmağa cesaret edemeyerek perişan bir lisanla şimdide kadar kimseye faş olu-namayıp da teraküm ede ede artık havsalasının isti'abına muktedir olamadığı acılıklarını hatırına geldiği gibi salıverdi...

— Fakat ben kocamı aramak için de gelmiyorum. O beni aramağa lüzum görmezse benim onu arswnaga mecburiyetim kalır mı?... Geceleri evine gelmeyen erkeğin elbette gideceği bir yeri olmalı. Karısından elbette bir sebeple kaçıyor. Biz, zavallı kadınlar, kocalarımızın bizden kaçtıklarını görürüz de ekseriyet üzere kimin için bizi terk ettiklerini de bilmeyiz. Kaç kere niyet ettim, şu babasının bir güler yüzünü görmeğe muvaffak olamayan çocuğu elinden tutup o kadın her kim ise ona götürmek, «Hanım, bakınız, bu çocuk babasına muhtaç bir çocuk, eğer o eve gelmeyecek olursa bu çocuk genç anasının daima ağlayan gözlerinin önünde yavaş yavaş ölecek. Buna acıyınız. Babasını bırakınız!» demek istedim... Fakat bilir miyim, o kadın kimdir?... İşte efendim, ben bu gün kocam için değil çocuğum için geliyorum...

Mai ve Siyah — F. 5

Genç kadın burada çocuğuna uzun bir nazarla baktı. Ah bu nazar!... Dünyada bedbaht bir kadın olmağa katlanmak mecburiyetinden başka bedbaht bir çocuk yetiştirmiş olmaktan mütevellit bir ye'sin bütün şerhi bu nazarda mündemiç idi. Bir nazar ki çocuğu sanki ağlayan bir buse ile ihata etti. Sanki şefkatten, rikkatten mürekkep bir derağuşun mıknatısı cezbese içine aldı...

O vakit bu genç kadın, her derdini yüzüne baka baka düşündüğü, sanki onun masum simasına elemelerinin mersiyesini yazdığı bu çocuktan artık gözlerini ayıramayarak bütün hissiyatını döktü. Henüz çocuk denecek bir yaşta iken bu adamın zevcesi olduğunu, çocukluğa mahsus tam bir itimat ile olanca hissini ve fikrini ona hasrettiğini, sonra yavaş yavaş kocasının kendisinden uzaklaştığına vukuf hâsıl ettikçe kalbinin nasıl yırtıldığını, muhabbet devresinin ilk smeresi daha «Baba» demeğe başlamadan babasının onunla beraber annesini de unutup haftada dört beş gece evin semtine uğramamağa başladığını, eve geldikçe titizliğinden, sarhoşluğundan başka bir şeyle gaybubetini unutturmadığını birer birer döktü, bu güne kadar sabrettiğini, tesellisini ağlamakta aradığını söyledi; fakat artık...

— Evet, artık tahammüle imkân kalmadı. Bakınız, yalnız son vak'ayı anlatayım; bu gün arsız bir kadın gibi beni size müracaata mecbur eden de bu... Babamdan, annemden bana bir şey kalmamıştı, zaten gelin ederlerken de pek az şey vermişlerdi. Kocam daha onların hayatında iken on liralık bir küpemi aldı, mahvetti; güya beni Emniyet Sandığına terhin olunmuş diye aldatmak istiyordu. Pederimle validem ortadan kalkınca yalana da lüzum kalmadı, küpenin satıldığı meydana çıktı. Bir. yüzüğüm, iki altın bileziğim vardı. Onlar da birer birer gitt\ Tabî ses çıkaramıyordum; eğer kazandığı para bir oğluyla bir barısından ibaret olan evini geçindirmeğe kifayet etmeseydi hattâ müteessir de olmazdım;- fakat bu paranın kazandıklarıyla beraber başka

birisine sarf olunduğunu hissediyorum... Nihayet her şey bitti, satılacak aTMük bir 'şey kalmadı. Birkaç günden beri galiba parasızlıktan olmalı — her vakitten ziyade hiddeti vardı. Evin içinde sanki bir şey arıyormuş gibi bir hayli dolaştı, sonra bir aralık önüne dikilerek: «Nedim'in kâğıtları nerede?» dedi... Zavallı babam, ne olur ne

M A 1 V i Ü

olmaz diye dışından tırnağından artırarak üç tane Demiryolu hisse senedi almış, ölümlerken bunları Nedim'e bırakmıştı. Kocamın kâğıtlar dediği bu idi... Küpemin, yüzüğümün filân gitmiş olmasına ehemmiyet vermediğim halde çocuğun dünyada yalnız şu kâğıtlardan ibaret olan servetini, ben ölümlersem elinde kalacak olan şu tek kuvveti artık bu adamın eline vermek bir hıyanet, af olunamayacak bir kabahat olduğunu anladım... «O kâğıtları veremem» dedim, o vakit üzerime hücum etti, «ya öyle ise ben sana gösteririm...» dedi; ve...

Genç kadın ikmal edemedi, kadınlık hicabı ikmale mani oldu; bundan sonra göz yaşlarını zaptedemedi, bir müddet öyle hıçkırma hıçkırma ağladı...

Ahmet Şevki efendi ile Ahmet Cemil bu facianın karşısında bir hürmet ve merhametle sükût ediyorlardı.

Ahmet Cemil —! bir ceridede sefaletten intihara mecbur olmuş bîr aile pederine, sokakta kolu kırık bir çocuğa, meza-nstanda on beş yaşında verem bir kızın kabrine tasadüf etse dünyaya küsmek hassasiyetinde yatırılmış olan bu rakik şair — şu feryad eden şiirin hüznüne karşı mephut olmuş, sanki donmuş kalmıştı.

Nihayet genç kadın başını kaldırdı: — Kâğıtlar henüz bende, fakj^t o vakittenberi eve gelmiyor ve gelmeyecek, yahud gise bile bundan sonra hayat büsbütün cehennem olaca^{1^}.. Ben nasıl olsa geçinirim; elimden her şey gelir. Dikj.ş dikmek, bir evde yemek pişirmek, çocuğum için bunlum hepsine katlanırım, ona haftada beş on kuruş verebilmek î#n, ne olur hizmetçilik de ederim... Fakat* "çocuk ne yapsın, efendim, çocuk?... işte size bunun için ge-iyorum, çocuğu böyle bırakmağa babası razı olabilir, fakat ' "ben nasıl razı olurum? Okumak lâzım, ben hizmetçilik etmeğe mecbur olayım, fakat onu ileride uşaklığa mecbur olmaktan kurtarmak lâzım değil mi?...

Ahmed Şevki efendi, zihninde bir müşkülün halliyle meşgul imiş gibi iki parmağının arasında çenesini sıkıp duruyordu; sonra biraz tereddütle, biraz hicap ile ve söyleyeceği şeyin refikince de tasvibe mahzar olup olmayacağını anlamak iştiyomuşcasına Ahmet Cemilin yüzüne bakarak dedi ki:

__ Eğer merakınız yalnız çocuktan ibaretse onun elbette bir kolayını buluruz. Meselâ buraya gelebilir.:. Matbaa da

bir mektep değil midir? Burada muharrir efendilerin herbi-rinden iki söz öğrense âlim olur gider. Çapkının - Ahmed Şevki efendi mümkün değil bu kelimeden vaz geçemezdî - zekâsı gözlerinden belli... zevcinize gelince: O mühim bir mesele,er-keklerin bazı gaflet zamanlan olur ki bir müddet vazifelerini terk etmelerine sebebiyet verir, fakat... Kadın atıdı:

— Rica ederim, o bahsi kapayınız, ne lüzumu var?... Çocuğum hakkındaki merhametinize teşekkür ederim. Bu yaşta bir çocuğun - hususiyle anası babası hayatta iken - hangi mektebe gönderebilirim ? Mahalle mekteplerinden birine göndermekle maksad hâsıl olsa! Kocam, o, ne isterse yapsın, ben, çocuğumun zamanı boş geçirmedigine emniyet hâsıl ettikten sonra her şey yapabilirim. Bir küçük dikiş makinası bir kadınla bir küçük çocuğun yaşamasına kâfi değil midir?

Matbaanın şu تنها saatinde merdiven başında cereyan eden bu muhavere artık bitmeğe yaklaşmıştı. Kadın Nedimin elinden çekti: «Tekrar teşekkür ederim, efendim, elbette bir kere babasına da söylersiniz, değil mi» dedi; Ahmed Cemil ile Ahmed Şevki efendi uzun bir merhamet nazariyle şu f acia— zihyatı takip ederken gözleri daima yaşlı olan bu talihsiz genç kadın, annesinin gözlerinde neşve veren bir gülüş görmemekle çocukluk sevinci masum çehresinde donmuş olan biçare çocuğu yavaş yavaş çeke çeke matbaanın merdivenlerinden indi. Ahmed Şevki: — İşte!... dedi. Sanki bu kelime ağzından biraz ^wel söylediği sözlerin

hülâsası gibi düşmüştü.

* * *

Ahmed Cemil yazıhaneye teveccüh etmek üzere iken merdivenden birisi çıkmakta idi. Başını çevirdi. Hüseyin Nazmi-nin uşağını gördü.

Hüseyin Nazmi kendisine bir tezkere göndermişti. Diyordu ki:

«Bir haftadan beri inmiyorum. Ufak bir nezle, yahut daha doğrusu büyük bir tenbellik beni evden çıkarmıyor. Ben çıkmazsam «Gencine i Edeb» de çımayacak, onun için bugün matbaada işi bitirdikten sonra - gece derslerin varsa talik e-derek - bizim idareye uğrarsın; ne kadar müsvedde filân bulursan toplar, bu akşam bana gelirsın: Şu işi başka birisine

de havale debilirdhn, fakat yalnızlıktan patlıyorum gel de biraz gevezelik edelim...»

Kurşun kalemiyle bir buruşuk kâğıda atılıvermiş olan şu perişan sözlere bir de küçük zeyl vardı:

«Lâmia'ya bir şey vaadetmişsin, başımın ucunda «unutmasın» deyip duruyor.»

Uşağa: — Peki! dedi. Lâmia'ya ne vaadetmiş?... Katiy-yen hatırına gelmiyor. Son defa olarak ne vakit görmüştü? Bir ay kadar oluyor. Ahmed Cemil bir ay evvelki günün bütün teferruatını zihninden tekrar geçirmek istedi. O Hüseyin Nazmi ile bahçede geziyordu. Bir şeye dair konuşuyorlardı. Dalgın dalgın yürürken arkalarından bir şey çarpmış idi. Bu Lâmia idir çember çevirirken üzerlerine gelmiş idi. Hüseyin Nazmi o vakit kızmış «senin yaşında çocuklar çember çevirirler mi?» demiş idi de Lâmia istihzalı lâtif bir göz kırpmasıyla «pencerede oturup da şiir mi söylerler?» demiş, bir de, muhteriz kakhaha-cıkla istihzanın rengini takviye etmiş idi. işte Ahmed Cemil o vakit bir şey vaadetmiş idi amma ne idi.?...

Baş mürettip bu düşünceye fasıla verdi: — Beyefendi, tefrikaya iki sütun lâzım...

— Şimdi!... dedi, hay şeytan hay! Bunu unutmakta mâna var mı? Ne idi yarabbi, ne idi...

Yazıhanenin kenarına oturdu, istedikleri iki sütünü tercümeyle başladı, fakat bu tercüme mihaniki bir iş kabilinden fikrini işgal etmeksizin yürüyordu, fikrinde yalnız bir sual bütün örtülü hâtıraları tırmalaya tırmalaya tekerrür ediyordu: «Ne idi acaba?»

Pencereden sokağa bakmakla meşgul olan Ahmed Şevki efendi birden döndü:

— İşte Said'le Saib geliyor, akşamı beraber geçirmişler olmalı. Rari'den haber alırsız...

Saib'le Said — Saib havadis vermek için, Said de Saib'i taklit etmiş olmak için — merdivenleri yıkarcasma atlaya atlaya çıktılar.

Saib Ahmed Şevki efendiye sordu: — Raci gelmedi mi?

Ahmed Şevki efendi burnundan cevap verdi. Saib'den o kadar nefret ederdi ki ne vakit ona lâkırdı söylemek lâzım gelse ağızıyla söz söylemeği tenezzül addederek burnunu konuşma vasıtası ittihaz ederdi:

—! Ooo! Biz onu Palais de Kristal'de bıraktık'. İçti sızdı; orada murdar, kart bir karıya tutulmuş...

Ahmed Şevki ile Ahmed Cemil bakıştılar.

— Görülecek şey, karı Reciye ne nazlar, ne cilveler yapıyor... Ya Raci'nin hâli! Karının yüzüne baygın baygın bakıp gazel söyleyişini görseniz. Dur bakayım, dün akşam karının gözlerine bakıp bakıp da bir beyit söylüyordu:

Şule i handerizi zühre midir

Saib aşağısını tahattur edemiyordu. Said ikmal etti: O siyehnûr çeşm-i efşan

Ahmed Cemil gülererek: !— Aferin Raci! Epeyce taze renk göstermeğe başlamış! dedi.

— Hele karıyı görseniz. İri bir Alman, yarım yamalak türkçesiyle Raci'nin gazelleri için: «Ne diyuğ?... Ne diyuğ?...» dedikçe biz Said'le kırıştık. Sonra baktık ki oradan kaldırmak mümkün değil, bizi de salıvermek istemiyor. Öyle bir asılıyor ki!... Sıvışıncaya kadar..

Saib'in hikâye bakiyesi gürültüye karıştı, Ali Şekib baş-mürettibi çağırarak merdiveni çıkıyordu. Ahmed Şevki efendi Ahmed Cemil'in kulağına eğildi:

— Bu akşam Palais de Cristal'e gidelim; dedi. Ahmed Cemil refikinin fikrini anladı:

— Bu akşam kabil değil, ben Erenköyü'ndeyim, isterseniz yarın akşam...

* * *

Lâmia'ya vaadettiği şeyi tahattur edemeyecek olursa... Hep zihninin içinde bu vardı: Acaba ne idi?...

Ahmed Cemil; işini isticlal ile bitirdikten sonra «Gencine-i Edeb» idarehanesine uğramış, bütün müsvedatı toplamış, Lâmia'ya vaadettiği şeyi tehattürden ümidini keserek vapura binmişti.

Ahmed Cemil'in, Hüseyin Nazmi ile uzun çocukluk arkadaşlığı neticesiyle aralarına ne kadar fasıla gelse yine zeval bulmaz bir yakınlığı vardı ki buna hiçbir sebeple sekte gele-

ivxciti,1;p 11n^auuuaiı uır sene

uaaue un uuu'i aıa.-

nıaktan, buluşmak ihtiyacına uymaktan hâli kalmamışlardı. Hüseyin Nazmi hemen her gün sabahley'n «Mirat-ı Şuûn» idaresine uğrar, Ahmed Cemil refikini iki gün görmese Umûr-u Şehbenderi kalemine yahut «Gencine-i Edeb» idarehanesine baş vurur, hiç olmazsa ayda bir gecesini Erenköyü'nde geçirirdi. İki arkadaş küçüklükten beri hissiyat ve efkâr teşriğine o kadar alışmışları ki yekdiğerinden birkaç gün iftirak etseler mânevi tamamıyetlerine nakısa gelmiş zannederlerdi.

Köşkün yanma gelince parmaklığın arasından Lâmia'nın yine çemberi önüne katarak bahçenin dar yollarında koştuğunu gördü. Kendi kendisine: «İş fena!» dedi.

Zili çekti, Lâmia'nın elinden çember kaçtı, değnek bir yana fırladı, kapıya koştu.

— Haniya benim şey?...

— Ne?

Lâmia derhal darıldı, kıpkırmızı oldu, küçücük çehre-i ne-şatmı bir dargınlık bulutu .kapladı, dargın bir sesle:

— Hem vaadediniz de hem sonra ne diye sorunuz?... Ahmed Cemil bu hiddetin lâtife ile öni alınabileceğine

hüküm vererek:

— Şimdi o' şey alınmadı diye kapı açılmayacak mı ?

Lâmia kapının düğmesini çekti, bir kelime bile ilâve et-miyerek koştu, çemberiyle değneğini aldı, Ahmed Cemil'in önünden bakmayarak geçti.

Hüseyin Nazmi kütüphanesinin penceresinde idi:

— Bu vakitte mi gelinir? Sabahtan beri seni bekliyorum.

!— Tamam, bir de sen darüsa! Bari geri döneyim.

— Başka kim darıldı?...

— Lâmia'nın hiddetini görme. Az kaldı kapıyı açmıyordu.

Hüseyin Nazmi dudakları arasından: *!' — Şımarık! dedi. Sonra ilâve etti:

— IKır içeri girme de bahçede oturalım... *"" Tâ bahçenin bir köşesinde sarmaşıklarla loş küçük bir •kamerye vardı; oraya gittiler, Ahmed Cemil fesini bir iskemleye attı, müsceddeleri Hüseyin Nazmi'nin önüne döktü, otur-

geymiş mektupları, eserleri gözden geçirmek istediler.

Hüseyin Nazmi zarflan birer birer boşaltmağa başladı: —. Al sana arzın küreviyetine dair bir makale. İmza okunmuyor. Risaleler mektep kitaplarıyla mektep çocuklarından kurtulamayacaklar. Bir gün âmal-i erbaaya dair bir makale gelse taaccüp etmeyeceğim. Tarsuslu Zeraifzade Abdullah imzasıyla bir gazel:

Nâr-ı aşkın içre ey malum senin Ahmed Cemil: — Ateşe! dedi.

— Vay!... Şimdi de başımıza «Bir fırka-i muhayyile» çıktı:

«Bin üç yüz dokuz sene-i hicriyesinin şehr-i şabanımın on yedinci gecesi saat altı buçuk raddelerinde Edirne kasabasının cihet-i şimaliyesinde kâin...»

— Sen böyle hepsini okumağa kalkışırsan işimiz var...

Hüseyin Nazmi ihtisara başladı, sepete atılacak müsveddeler teraküm ediyordu, bilâhare tetkik olunmak üzere bir iki müsveddede ayırdı. Bir aralık bir kâğıt için «Koca şair!... Saki-namesi dere olunmamış diye küplere binmiş!» dedi. Ahmed Cemil «Fıçıya binsin de Sakinamesini orada okusun» diye mırıldandı. Hüseyin Nazmi birdenbire «Vay! burada da sama tariz var, dedi; senin o geçen nüshadaki «Ezhar-ı bekâret» manzumesine bir alay teşniat...»

Ahmed Camii yerinden kalktı, «Bakayım!» dedi; ikisi beraber okudular; Ahmed Cemil için sarf olunmamış tahkir, ibzal edilmemiş tezyif kalmamıştı. Saçlarına, gözlerine, yürüyüşüne bile tariz olunmuştu. Mektup sahibi manzumeyi kelime kelime mûtarıza içine alarak herbirisine söyleyecek bir söz, o münasebetle şaire hediye edilecek bir hakaret bulmuştu. Ahmed Cemil okudukça «Aman ne kariha bolluğu! ne vicdan genişliği!...» diyor. «Ben miyim?» Bu mirî belâhet-semir, bu şair-i zülüfdar garâibdisar, bu herzevekil pozuna-misil... Bunlar ben miyim? Ne için?... Çünkü «tâbiş-i lerzen-de...» demişim, çünkü «Kıysu-i müşemmeş...» demişim, çünkü «Pervaz-ı nigâh emelim...» demişim... Öyle şeyler demişim ki görülmüyor, gösterilmiyor, şu halde ben bütün bu sayılan şeyler imişim.

Birden Ahmed Cemil:

— «A...» dedi, bu yazı bizim Raci'nin...

O vakit iki arkadaş birbirine baktılar. Şu insafsızlığa, hususiyle daima beraberinde yaşadığı bir

adamın bu suretle aleyhine kalem yürütmek için bir insanın muaşeret zarafetinden bu derece mahrumiyetine taaccüp ettiler.

Ahmed Cemil diyordu ki:

— Lâkin ne sebep var, bu adamın şu muannit ısrar ile senin ve benim aleyhime bu kadar musallat oluşuna ne sebep var? Kendisine bunun için para mı veriyorlar, yahut bizim iyi şiir söylemediğimize halkı ikna etmekle kendisinin şair meziyeti iki kat mı oluyor?... Bizi anlamıyor, haz etmiyormuş; o başka bir mesele, bunu mutlaka söylemeği bir vazife addediyorsa tahrike neden lüzum görüyor?... Ben şiir söyleyecek olursam onu susmağa mecbur mu etmiş oluyorum? Ondan hakk-ı teşâürü selbedecek bir kuvvet mi var? O da söylesin. Ben onun söyledikleri için bir şey diyor muyum ? Ben ona tahkire benzer bir şey yapıyor muyum? Beni bir lügat kitabından ne kadar şetme, tahkire delâlet eder kelime varsa toplayıp da Raci'nin yüzüne fırlatmaktan meneden bir şey var mı?...

— Elbette... İşte asıl farkınız da o değil mi? O tahkirleri icradan seni meneden bir şey var ki onda yok. Çok safderunsun, Cemil!...; Hiç mahalle çocuklarının oynadıkları bir viranlıktan süslü bir bebek gibi küçük bir kız geçerken tesadüf ettin mi? Bütün o arsız çocuklar o küçük kızın zerafetine karşı duydukları bir kıskançlıkla birden nasıl tutuşurlar, nasıl arkasına düşerler, bağırırlar, içlerinde taş atan, söven, hattâ güzel esvaplarının eteklerine sarılan azgınlar olur. Bu, insanlarda tabîî bir histir. İşte senin yazıların mutbuat sahasından geçerken bu yolda haset yaygaralarına tesadüf ediyor, o kadar... O küçük bebek gibi ağlayarak eve mi kaçacaksın? Emin ol ki pencerelerden seyredenler için o çocuklar arsız, hayâsız çocuklardan başka şeyler değildir.

Ahmed Cemil: — Acaba? dedi, sonra Hüseyin Nazmi'nin karşısına oturarak bu kelimenin ihtiva ettiği şüpheyi tefsir etti:

wyic LWSliye

UZ.. luluutt

mem ki hakikat senin dediğin gibi olsun. Bence halk nerede gürültü oraya teveccüh eder, bu tabîî meyelâna, insanlarda istihzalara, tezyiflere uğrayanların haline acımdan ziyade gülmek hissini ilâve edersen bugün bizim etrafımızda bağırانların ne yolda bir aksi şada hâsıl ettiğini anlarsın. Bak, hergün sütunlarından bir çoğunu ötekinin berikinin yazdıklarına, tarizlerle, tezyiflerle dolduran «Mâkes-i Zaman» ne kadar satılıyor. Sabahleyin kapışan kapışana. Çünkü herkes gülmek ister. Hakkın kimde olduğunu aramakla iştiğal edenler çok mudur zannedersin? Matbuatta taarruz erbabının eline geçenler tıpkı sokakta çamura düşmüş bir adama benzer, etrafına toplananların onda dokuzu güler.

Hüseyin Nazmi arkadaşının teessürle söylediği sözleri dinlerken gülüyordu:

— Ne kadar hassassın! dedi. Mütalâanın bir kısmı doğru, fakat meselenin esasını yanlış telâkki ediyorsun... Halk güler ve gülmekten haz eder, fakat halkı güldürmeğe çalışanlar işte o bir alay soytarı olmaktan başka bir ehemmiyet alamazlar... O istihzalar aynıyle mudhik resimlere benzer ki insanı bir müddet güldürür, fakat istihzaya hedef olanın kıymetini tenkis etmez, Bugün takdir ettiğimiz bitir adamın o yolda tuhaf bir resmini görsek hangimiz gülmeyiz? Fakat o resme gülmüş

olmaktan dolayı o adam hakkında fikrimize hiçbir tebeddül gelmez.

Ahmed Cemil dudaklarını büktü, cevap vermek istemedi. Hüseyin Nazmi'nin herşeyi soğuk kanlı tetkik etmekten ibaret olan felsefesine iştirak edemiyordu; bah; s burada bitmiş gibi göründü, Hüseyin Nazmi mai kurşun kalemiyle risalenin matbaa müsveddelerini tashih ederken onun gözleri kameriyenin sarmaşıkları arasından yer yer açılmış aralıklardan birer zümrüt pencere buldu/biraz iskemlesine yaslanarak gurubun bir esmer -ve şeffaf tül gibi semanın ipek sathına gerilen gölgelerine daldı, son ziya bakiyeleri bir tarafta küçük bir bulut parçasının kenarına oyalat talik ediyor, güneşin son demlerinden çıkan bir nefes gibi serin, hafif bir hava bu uzun sıcak gündün sonra sahralardan kalkın akşam buğuları üzerinden hafif darbeciklerle kanatlarını silkerek geçi-

"yor, sabahtan beri güneşin bu sahranın üzerinden çektiği çiçek kokularını şimdi tekrar arza serpiyordu.^ Bir aralık Hüseyin Nazmi:

— Karanlık oluyor, artık gözlerim bulandı; dedi. Ahmed Cemil'in gözleri o küçük pencerecikten ayrıldı,

arkadaşına baktı, ne dediğini anlamamış gibi dalgın bir na-jzarla baktı, sonra dedi ki:

— Ah! bu anlaşılamamak, takdir edilmemek endişesi olmasa. Ya benim o mahut eseri bitirsem de çıkarsam ne olacak?... Bugün üç dört tane ufak tefek manzumecikler için feryat edenler o vakit o koca bir cilt dolusu yeniliği görünce ne ;yapacaklar?

Ahmed Cemil'in o mahut eser dediği, senelerden beri yazmak istediği, beyninin içinde bir çocuk kabilinden yaşatıp bü-lyüttüğü, her dakika işleyip süslediği eser idi ki bunda çocukluktan beri okuduklarından aşılınmış şiir zevkini tatbik etmek isterdi. Bu eserle öyle bir şey yapmak isterdi ki, o vakte kadar görülmüş olan şeylerin hiçbirine benzemesin, bir şey ki... Ah!... O şeye zihninde mümkün değil bir şekil, bir suret veremiyordu...

Zihnen tertip ettiği esas pek sade idi: Bir taze ruh ki, hayata bir ümit incilâsiyle açılıyor, güya semanın bakir sinesine güneşin busesinden, onun sevda dudaklarının temasından tutuşmuş bir bahar sabahı... Fakat sonra yavaş yavaş âfak yanmağa, etrafa bir ateşli havasının baygınlıkları yayılmağa başlıyor, o saf ve taze ruha hayatın ilk mihnetleri yavaş yavaş sokuluyor. Hayat mübarezesi... Daha sonra ümit güfleşi o kırılmış kalbin emel enkazına hazin bir veda nazarı ile süzülüp gidiyor: O vakit neticenin kara bulutları...

İşte eser bu idi, bu eserle Ahmed Cemil beşer hayatını yazmak istiyordu: başından sonuna kadar bir şiir ki bir tebessümle başlasın, bir katra girye ile netice bulsun...

Ne vakit buluşsalar Hüseyin Nazmi'ye bundan bahsederdi. Bir çok parçalarını yazmış, arkadaşına okumuştı. Fakat istediğini yapamamaktan, düşündüğünü kalemine tersim cttiwmpTnpirj-o^ nı'jt<v"^iit h;r yeis ilp her yazdığı par-çadan sonra^o narcava veremediği ruhim Tna.tepnini tutardı. Bu eserin âdeta hastası olmuştu. Kendi kandisine küser, ikti-

darını hissini dînunda bulduğu için kızar, bazan aczini lisana atfetmek ister, zihninin içinde müşevveş hayaller gibi uçuşan müphem renkleri zaptedebilecek bir alete malik olmaktan

rnünbais bir fütur ile âdetâ hayatından bezer. Ah! Bir ke-o esere bir vücut verebilse!... Bütün hayatta ümidi onun üzerine müpteni idi, onu yazarsa — bir gün Taksim bahçesinde arkadaşlarına itiraf ettiği gibi — artık hayatta vazifesini ikmal etmiş kıyas edecekti.

Bugün Hüseyin Nazmi'ye diyordu ki:

—• O yeniliklere çıldıracaklar... Hele vezin için kimbilir ne kadar tezyiflere uğrayacağım, fakat bunu ne için anlamamak?... Bizim veznimizin musikisine, akışının ifadesine, edasının hissine ne için vâkif olmamalı; yahut vukuf iddia edip de bundan ne için istifade etmemeli?... Beş yüz beyitlik bir manzumeyi muttarit bir vezin üzerine söylemekten tevellüt edecek ruh yorgunluğunu, o ahengin yeknesaklığından husul bulacak ezayı ne için alamamalı? Garbin manzumelerinde evzanm değişmesinden hâsıl olan ahengi görüyoruz. O ahengi husule getirmek için bizim elimizde manasız bir hece vezni yerine haddizatinde bir musikiden ibaret bir vezn-i mutrip varken ne için nazmımızın eczasına dikkat ettiğimiz gibi miş-vannda da ahenk ve veznin şiirin ruhu ile hemdem olmasına dikkat etmeyelim?... Heca veznine de bu hizmeti ifa ettirmek mümkün olamazdı. Garblıların hareke-i musikiye dedikleri uzun hecelerden Türkçe mahrum olduğu için Türkçeye hece vezninden başka bir ahenk olamazdı. Fakat lisan Türkçelikten çıkınca, Arabînin, Fârisînin hazain-i servetinden tezyine başlayınca o mahut vezni muhafazaya nasıl imkân görülürdü. Şimdi bir şiir söyleyiniz ki... Sözünün bu noktasına gelince kendisini kaybeder, vezin hakkında bitmez tükenmez nazariyelerini anlatırdı.

Buna mukabil, derdi; veznin musikisinde hüküm sürmek lâzım gelen ahengin mânası... Fakat o mânayı hissetmek, hissettikten sonra tatbik etmek lâzım... Bizde bu cihete dikkat edilmiş mi? Bir satır vezin ile mersiye söylemek, yahut hafif bir esası ağır bir veznin sakil seyelanma terk etmek vezninin musikisine karşı nasıl bir duygusuzluk ise muhtelif esaslardan mürekkep uzun bir manzumeyi yalnız bir vezin ile söylemeğe kalkışmak yine musikiye karşı öyle bir

77

II

anlamamazlıktır. Türkçemizde de böyle şeyler meselâ Fran-sızcadan daha güzel yapılırken yazık ki yapmıyoruz. Şimdi benim eserime vermek istediğim musikiyi düşün, bundan hâsıl olacak tesirin ruh üzerinde ne kadar kuvveti olmak lâ-zita gelir. Eğer bu yenilik herkeste bir iltifat meyli hâsıl etmezse... Meselâ hazin bir parça «Feûlün, feûlün, feûlün» vez-niyle melûl bir edada sürüklene sürüklene gidip dururken sonra «mefailün, feilâtün, mefailün, failün» vezniyle bir hissiyat tuğyanı, bir ifade hiddeti, bir nazım feveranı, daha sonra «müstef'ilün, müstef'ilün» ile bir sükûn; sonra meselâ ara yere girivermiş bir ıstırap şuhkası, sanki mızrabın bir hiddet çimdiği kabilinden tek bir «ulun»... Ahmed Cemil devam etti:

— Musikide yapamadığımızı bari nazmımızda yapalım. Yirmi tane yeknesak suzinak şarkıyı okumaktan, dinlemekten duyduğumuz yorgunluğu hiç olmazsa nazmımızda kaldıralım. Hüner musikiyi yeksaklıktan değil, muhtelif makamat ve usulün insicamından istihsal etmektir. Bu yolda yazılmış bir manzumeyi tasavvur et ki vezinlerin taşkın dalgaları üzerinden atlaya atlaya akıp giderken birden yorgun düşmüşçesine ağır ağır sürüklensin. Sonra tekrar bir feveran ile taşsın, veznin kasırgasıyla yükselsin, yükselsin, şiddetin en yüksek tabakasına kadar çıksın, yine yavaş yavaş, ine ine son nefes bir musiki inlemesiyle bitsin.

Hüseyin Nazmi'nin tebessümü biraz daha genişledi. Ahmed Cemil bu gidişle bu akşam bütün edebî mecellesini bir kaç yüzüncü defa olarak arkadaşının önüne tekrar döke-1 çekti.

— Heleçafiye^ Gariptir, bizde _en dikkat edilecek şeyler ihmal edilmiş de edebiyatımızda çocukça oyunlar için hayatlar sarfolunmuş. «Jenk, ferhenk, renk» kafiyesiyle kaside söylemek için efkârı tasavvur edilemeyecek tazyiklere ve ivicaelara uğratarak, o kafiye bir kelimeyi kasideden mahrum etmemek için türlü mâna garibelerine mecbur olarak müşkülâtı hayret verecek bir külfete katlanmışlar da kafiyenin ahenk mânasını düşünmek akıllarına gelmemiş. Hattâ bugün yeni şiirin ruhunu anlayamayanlar da kafiye bir ta-savut mânası olabileceğini düşünebilecek var mıdır acaba?... Hele kafiyelerin mûtad tertibine hiç aklım ermiyor. «An ve

"TS

M, A t VB SİYAH

in» kafiyeli seksen beyti birbirinin arkasına sıralamaktan kulak için lütuf mu îhâsıl olur kelâl mi bilemem? Hele gazellerde matladan sonra gelen müfretlerde madem ki nazmın arasına kafiye dar olmayan kelimeler sokarak samiyayı tahrik etmek tecviz ohunuyor, o halde kafiyesiz nazım söylensin. Kafiyenin terüp tarzını sırf zevkle, fakat bir ittirat içinde zevke tevfikân icra etmek bize ait bir muvaffakiyet... O muvaffakiyete bir de kafiyenin tasavvut mânasını ilâve et, sonra vezinlerin musikisine de o7 tebeddül den gelen ahengin mânasını ver, işte yarının nazmı /feenceçjemelerin mavzu manasından başka bir de — nasıl îâbir edeyim — şada mânası vardır. \Bilmem herkes hisseder mi? Fakat ben meselâ nâl:ş_kelimesinin mahzun edasını, pervaz kelimesinin tayaran meylini, feryat keli*- meşinin yırtıcı ahengini pek iyi^duyuyorum7Insanda_ bu duyuş zevki olduktan sonra meselâ: «bâhr-i sükunperver»ı diyemez, bahr kelimesinin o bir harekede toplanan üç kuvvetli harfinden hususiyle sonundaki tesadümünden hâsıl olan tasavvut şiddeti ister ki bu kelime bir sert mâna tasvirinde kullanılsın: Meselâ bahr-i huruşan, yahut bahr-i pür huruş... Sanki bahr kelimesi de o sıfatla beraber taşıyor, şişiyor, değil mi? Buna mukabil «derya-yı sakin» derim, çünkü derya Tielimesi de sakin; onda da bir sükûn var ki sıfatı sıfatın mâ-5 nasmdan ziyade, izah ediyor...v_ _

Ahmed Cemil artık mütemadiyen söylüyordu; zavallı Hû* şeyin Nazmi'ye; bu uysal muhataba bütün şahsî fikirlerini dinletti, sonra netice vermek istedi:

— Şimdi düşün! Melûl bir beyit hazin bir kelimenin üzerinde sakin bir vakf ile bitsin, sonra mutantan bir kafiye di-^ ğer bîr beytin mâna haşmetine müdebdep bir karar versin; bütün şiir bir yandan veznin ahengine nefsinin teslim ederek dalgalanırken kafiyeler öteye beriye müterennim zamze-meler, nağmeler serpsin/ sonra o şiirden bütün hayîde teş- f bihler, bütün o köhne cinasları çıkar; fikri o mâruf zeminlerde bocalamaktan kurtar ;4âte_b_enim eserJ. Ah, Nazmi, o eser yazılıp da intişar ettiği zaman Ahmed Cemil büsbütün başka bir adam olacak! Öyle zannediyorum ki iştihar perisi gelip makhur, mağlûp ayaklarının altına atılacak: kendimi birden yükselmiş göreceğim, o zaman: «Ben bugün şu toprak parçasının üzerinde birisiyim!» diyebileceğim...

MAİ VE SİYAH

7S

Şimdi büsbütün karanlık olmuştu, iki arkadaş birbirini birer mütekâsif gölge şeklinde görünüyorlardı. Ahmed Cemil, † sükût edince Hüseyin Nazmi cevap vermedi...

Arkadaşını dinledikçe kalbinde merhamet hissi duyuyordu. Ne için? Bu merhametin mahiyetini pek iyi takdir edemiyordu, belki Ahmed Cemil bu kadar hülyalara esir olduğu için... Hakikatin daima hülyanın dununda kaldığını bilirdi, onun için o söyledikçe Hüseyin Nazmi vicdanından hafif bir sesin: «Zavallı çocuk!» dediğini işitiyordu.

İkisi de sustular. Hüseyin Nazmi kameriyenin sarmaşıkları içinde daha kesif duran karanlığın arasında gözleri dalgın, endişe ile dolu bir vaziyette arkadaşına bakıyor; Ahmed Cemil, bahçeninbütün sahranın, semaların üzerinde dalgalanan sislere dalmış düşünüyordu...

Birden, köşkten bir ses işitildi:

— Ağabey! yemeğinizi göndersinler mi?

— Göndersinler!...

— Ahmed Cemil birden kalktı: — Buldum, dedi.

— Neyi buldun?

Ahmed Cemil cevap vermedi, Lâmia'nın birden sesini işitince hiç düşünmediği halde birdenbire aklına gelivermişti. Müsterih bir nefes aldı. Tamamen tahattur ediyordu: O vaadettiği şeyi bir gün şakirdi Muzaffer beyde görmüştü. Bir kutu ki içinde tavla zarları şeklinde fakat oldukça büyük mük'ablar var, bu mük'ablarm altışar tarafına altı levhanın kesilmiş parçaları yapıştırılmış, mük'abları altı suretle tanzim etmeli ki o altı levha hâsıl olsun. Ahmed Cemil şu güzel oyuncağı;« zihnen kendi kendisine tasvir ediyordu. Fakat bunu nerede bulacak? Muzaffer beye Paris'ten gelmiş. Her uğradığı dükf kâna böyle üç satırlık tarif ile mi soracak?...

Yemek yediler, artık öteden beriden bahsediyorlardı, bir • aralık Hüseyin Nazmi dedi ki:

— Eserini bitirirsen sana burada bir ziyafet vereyim; istediğin adamları davet et, neşretmeden evvel bir kere kendin . °kursun...

Ahmed Cemil::

— Teşekkür ederim, dedi. Sonra kameriyenin ortasından sarkan fenerlerin delikli kaidesinden yemek tepsisinin beyaz örtüsüne dökülen oynak ziyaya dalarak:

— Kimbilir, ne zaman? dedi.

Ahmed Cemil'in güya bu sualine cevap veriyormuş gibi köşkün yukarıdan, pancurları açık bir odasından bir gürültü toptu.

Hüseyin Nazmi dedi ki:

— Lâmia sana gösteriş yapıyor. Güya piyona çalacak, haydi yanma çıkalım da seni barıştırırım...

Merdivenlerden yavaş yavaş çıktılar, odaya evvelâ Hüseyin Nazmi girdi. Lâmia dadısıyla beraberdi, Hüseyin Nazmi'nin bir işareti üzerine dadı çekildi:

— Nereye gidiyorsun, dadı?

— Biz geleceğiz. Sen o gürültüyü bırak da bize bildiğin parçalardan çal.

Lâm'a hırçın çocuklara mahsus bir hareketle döndü:

— Mümkün değil! dedi.

Sonra yuvarlak iskemlesinden atladı, siyah saçlarla dalgalanan küçücük başını uzattı, piyanosunun iki tarafındaki mumlan söndürdü, kapağı çekip kapıyordu, Ahmed Cemil yetişti. O vakit Lâmia'ya yalvardılar:

«Bu kadar naz neye iyi?... Zaten onlar ne kadar çalabileceğim bilmiyorlar mı?... Utanmakta ne mâna var?... Ağabeyimin yanında her vakit çalmıyor mu? Yabancı olarak bir Ahmed Cenv.1 var. O da şöyle bir tarafa çekilir. Odanın en uzak bir tarafına gitsin. İşte şurada pencerenin kenarına otursun, uatta gözünü çevirip bakmasın. İstiğnanın bu derecesi de fazla. Haydi bakalım, mini mini sanatkâr iskemlesine geçsin, işte mumları yakıyoruz... Öğrendiğin parçalar bunlar değil mi? Kendi istediğini çal. Ben de senin yanında yapraklan çevireyim. Haydi, haydi, işte gönlün oluyor, öyle somurtmağa çalışma, bak bak gülüyorsun...»

Lâmia evvelâ Hüseyin Nazmi ile Ahmed Cemil'in arasında, ince kaşları çatılmış, soluk kırmızı dudakları bükülmüş, gözleri yere dikilmiş, omuzlarının küçücük hareketleriyle, başının hafif silkintileriyle reddediyor; mütemediyen

.»^a.xVJÜ«İJ.XA±l

81

«utanırım, utanın!» diyordu; sonra yavaş yavaş kaşlarının gerginliğine gevşeklik, dudaklarına hafif bir tebessüm, gözlerine bir teslimiyet gelmeğe başladı. Omuzları, başı bir dakika evvelki red ifadesinin şiddetini kaybetti. Nihayet dudakları deminden beri açılmak isteyen tebessümle büsbütün tezehhür etti. Artık Hüseyin Nazmi'nin kendisini çekip iskemleye doğru götürün koluna hiç mukavemet etmedi, oturdu, sonra gülerek Ahmed Cemil'e baktı:

— Siz tâ oraya, şu açık pencerenin yanına oturacaksınız. Bu tarafa hiç bakmayacaksınız, anladınız mı? Hiç... dedi, küçücük parmağıyla şu mütehakkim emri teyid etti. Pencereyi gösterdi.

Ahmed Cemil:

— İşte gidiyorum, dedi, ben oradan gökleri seyredirim olmaz mı?... Beni dışarıda farzet... — Cümlesinin sonunu tas-hihen tekrar etti — Farzediniz...

Düşünmeksizin yarın bir genç kız sıfatına girecek, olan şu çocuğa artık müfred hitabını ayıp bulmuş, senelerden beri devam eden tekellüften ârî bir itiyada hatime vermek lâzım geleceğine şu dakikada hüküm vermişti. Lâmia dudaklarının arasından hafif bir istihza ile:

— Farzediniz!... diye mırıldanıyordu.

Lâmîa'nın musiki mecmuası piyanoya her yeni başlayan çocuklara muallimlerin tertip ettikleri hemen daima az çok yekdiğerine benzeyen silsile-i meşaiden ibaret idi.

Bir genç kızın duası... Aşk serzenişleri La fille de madam Angu'dan kolay bir polka... Carnavale di Venezia'dan sade bir ariette...

Lâmîa evvelâ piyanosunun başına mütereddid oturdu; yapamamak korkusundan mütevellid bir heyecan kalbini sıkıyor, gözlerini bulandırıyor. Hüseyin Nazmi'nin açtığı bir notayı görmeyerek, fakat ezber çalmıyormuş gibi gözlerini de ayırmak istemeyerek sekizliklere yetişemeyen minimini ellerini f Mislerinin üzerine bıraktı; parmakları titriyor, tuşlara korkak bir temas ile dokunuyordu. Karşısındaki notada işaretler gözlerinin önünde iki taraftan titreyen mumların ziyasıyla bir alay acayıp gölgeler gibi bulutlanarak geçiyor; sanki şu küçük titretiler parmaklar tuşlara dokundukça bir musiki nef-

Mai ve Siyah — F. 6

hası kalkarak o siyah işaretleri üflüyor, kâğıdın üzerinden püskürterek uçuruyordu...

Lâmîa şimdi ellerini hâtıralarına teslim ederek bırakıver-mişti. Ahmed Cemil'in orada bulunmasından gelen bir mahcubiyet hattâ düşünmeğe müsaade etmiyordu. Denebilirdi ki yalnız parmakları düşünüyor, tahattur eyliyor ve mihaniki bir hareketle hâtıralarını tuşlara naklediyordu...

Fakat çaldıkça metanet gelmeğe başladı; Ahmed Cemil orada pencerenin yanında, gecenin hafif rüzgâriyle başlarını sallayan korkunç heyulalar gibi yer yer zulmetler içinde hareket eden ağaçlara dalmış, sakit duruyordu. Sanki orada değildi. Lâmîa artık onun mevcut olduğunu yavaş yavaş unutmaya başladı. Yapraklar döndükçe gözlerinden o bulut kalkıyor, fikri bulanıklıktan sıyrılıyor; parmalan kuvvet buluyor, şimdi tuşlara daha emniyetle dokunuyordu.

Ahmed Cemil?... O da Lâmîa'yı unutmuş idi, şimdi nerede bulunduğundan bile haberi yoktu. O şimdi, gözlerinin önünde, ötede beride bacaları, çatıları yükselen köşklerin, bahçelerin, duvarların parmaklıkları arasında irili ufaklı, küme küme, şurada burada karanlıklar içinde birbirine sarılan, öpüşen, yahut uzaktan uzağa başlarıyla, kollarıyla birbirine selâmlar gönderen ağaçların, sanki karanlıkları yerinden oynatarak ibir beşik içinde sallayan rüzgâr ile canlanarak, harekete gelerek şu siyah gece zemini içinde titreyen bu siyah levhanın, bütün bu titretilerin şiirini temaşaya mevkuf olmuş duruyordu. Bu temaşadan derin, mübhem bir şiir hissediyordu ki sakit, bir şiir ki lisanı yok, belâgati yalnız işte şu siyah titretilerden ibaret..

Sema; bu siyah levhanın üzerinde, ötesinde berisinde beyaz münevver pullar serpilmiş, ara sıra muhtelif noktalarında uçan beyaz tüller harekete gelmiş, sırma işlenmiş bir örtü gibi eteklerini görülmez ufuklara salıvermiş, zulmetlerin sevda dolu göğsüne döküvermişti.

Ahmed Cemil şurada mai ve siyah, yukarıda ve aşağıda birer levhanın, bir garam visaliyle kucaklaştığını gördü. Lâ-mia'nın musikisi, o mübtedi tereddütleriyle piyanonun dişlerinden

koparılmış nağmeler, kulaklarım tırmalıyordu. O olmasa belki şu levhanın ruhunu daha iyi anlayacak...

Başını çevirdi, Hüseyin Nazmi ayakta bir eli yaprakların yanında, çevirmeğe müheyya bir vaziyette duruyor, Lâmia, parçanın hareketine tebaiyetle küçük başı hafif hareketlerle sallanarak, henüz vüs'at bulmamış omuzları dirseklerinin inip çıkmasıyla hemâhenk olarak; yüksek iskemlesinde yere zor yetişen ayakları, uzun konçlu düğmeli zarif potincikler içinde minimini ayakçıkları birbiri üstüne konmuş; öyle, yan muallâkta, yarı açık bacaklarının ucunda hafif, hafif, küçük bir rüzgârın isabetiyle kendi kendisine belli.belirsiz hareket eden bir salıncak nazlılığıyla salanıyordu...

Ahmed Cemil şimdi Lâmia'nın ihtarını unutmuştu. Şimdi bu mücessem şiire bakıyordu; şu küçük çocuk, yarın bir genç kız olacak; inkişafa müheyya bir gonca ki, büsbütün tezehhürü-ne yalnız bir bahar sabahı kifayet edecek.

Büyük lâmbanın kırmızı kalpağından yakut renginde bir ziya intişar ederek bütün bu odayı alevden bir renge boyamıştı. Bu kırmızı ziya odanın ortasında masanın etrafında ateşten bir hâle teşkil ettikten sonra yavaş yavaş hafifleşerek bütün duvarlardan, eşyadan, perdelerden kayarak burada bir penbe gül uyandırıyor; sonra tâ piyanonun kenarına kadar gelerek Lâmia'nın sırtını, omuzlarını, başından arkasına dökülen kıvrıkcık saçların dalgalarını münevver bir ihtizaz içinde sarıyor, mumların sarımtırak ziyasıyla titreşe titreşe öpüştükten sonra sönyordu.

Bu gül renkli ışık içinde şimdi Lâmia onun gözünde sihirli bir inkişaf ile sanki büyüyor, o dar omuzlar genişliyor, şu küçük başa bir vüs'at geliyor, bu küçük çocuk yükseliyor, şu mini mini mahlûktan o penbe renk içinde, bu rakik nağmeler arasında silkinerek, saçlarından ziya köpükleri serpererek bir genç kız çıkıyordu.

Ahmed Cemil bu lâtif hayali kaybetmek istemeyerek gözlerini süzüyor; kirpiklerinin gölgesiyle karşısındaki levhanın ziya oyunlarını itmama çalışarak; havalin eksiklerini gözlerinin, hülyasının ianesiyle ikmal ederek görüyor; şimdi şu çocuktan, şu incecik vücuttan uçan bir esîr şrib' sanki tobahn1" ederek, sonra yavaş yavaş tekasüf eyleyerek mahsus b'r şe1"1 kesbeden o onbeş yaşındaki genç kıızı görüce rdu. Göşöri T<"-öüa'yı değil, fakat işte şu gözlerinin önünde garip bir ser-

semlik veren bir sevda nefesiyle teneffüs ediyormuşçasına titreyen nazenin hayali, Lâmia'nın vücudunu saran mütekâsif esiri, uzun, bütün hedeften mahrum kalan gençlik hülyalarının hüsrânı kadar uzun, ciğerleri koparan bir aşk busesiyle öpüyordu...

Ah! Bugün kinibilir nerede sevda hülyaları ile mest olan o genç kız — eğer kendisi için öyle bir genç kız yaratılmış ise — ne zaman yolunun üstüne tesadüf edecek?...

— Bana bakıyorsunuz Cemil bey? Haniya dışarıya (bakacaktınız ?

Önündeki mecmuanın son yaprağını çevirmiş olan Hüseyin Nazmi ilâve etti:

— Tenbihi bozmaya gelmez, küçük hanımı kızdın nz. Şimdi bize yeni öğrendiği İspanyol havasını da çalacak, ondan sonra beybabasının yanına gidecek...

Ahmed Cemil başını çevirdi. Şimdi gözleri kamaşmıştı. Bir müddet geceye bakamadı, sonra yavaş yavaş gözleri alışınca hayret etti. Deminki manzarada bir tebeddül vardı. Şimdi sema lâcivert bir şişeden süzülen ziyaya benzeyen hafif bir su halinde büsbütün şeffaf, ötede beride yıldızlar büsbütün beyaz idi; bacalar, çatılar, ağaçlar, demin birer siyah kütle odan bütün bu eşya şimdi parıltılı bir su ile yıkıyor gibiydi. Ahmed Cemil'in önünde yüksek bir kayısı ağacı vardı ki tâ köşkün saçaklarını öpmeğe çalışıyordu, ağacın bir kısmı gölge içinde kalmış iken müteakbil kısmı beyaz bir ateşle tutuşmuş-çasına parıldıyor, yaprakların üzerinde sanki bir fırcaaan serpilmiş parça parça sütlü nurlar titreşiyordu. Şimdi güya bu ağacın ucaresinden bollaşan bir su fişkıryormuşçasma o nur-u rakkas yapraktan yaprağa koşuşarak birbirini tutuşturuyor, o veşillere birer jeyaz fencik asılıyordu. Sonra birden ağacın bütün üst tarafı beyaz bir yangın içinde kaldı.

Ahmed Cemil başını kaldırdı, işte şu karşıki köşkün çatısının arkasında, geceler ilahesi, şimdi oradan görünecek.

Köşkün kırmızı kiremitlerinin arkasında güya bir bürkân menfezi açılmış, bir nur tufanının selâleleri taşmış idi. Ahmed Cemil başını pencerenin kenarına dayadı, buracıkta kımıldamadan seyretmek istedi.

ispanyol havasının şarka mahsus aksak vezni Ahmed Cemil'in hayalhanesinde binlerce İspanyol rakkaseleri icat edi-

yor, bunlar işte o çatının üzerinden nazlı şaşaaasını dökerek yükselen ayın karşısında parmaklarında zilleriyle, serpuşların pullarıyla, ayaklarının halhalarıyla, kollarının zincirli bilezik-leriyle raksediyorlardı...

Hafif bir rüzgâr uçuyor, bütün bu levhanın şekillerine bir hareket veriyordu; şimdi Ahmed Cemil gözlerini' baktığı sema noktasından küçük beyaz bulutlar peyda oluyor, rüzgârın önüne düşmüş, cılgın bir seyirle uçuyordu.

Ansızın kırmızı kiremitlerin üzerinden bir nur çizgisi göründü, çıkıyor; üzerinden, altından, etrafından nazenin hıra-mma döşenen beyaz bulut kümeleri arasından bütün onüdebedep şâşaaıyla çıkıyordu. Ahmd Cemil'e, şuracıkta pencerenin şu kenarından; görünmeyen bir takım kollar zincirlerle şu ateşten kütleyle derin bir uçurumdan yavaş yavaş, uğraşa uğraşa çekiyorlarmış, yükseltiyorlarmış gibi geliyordu. Çektiler, çektiler, fakat tam köşkün üstüne gelince artık birden tevakkuf etmişler zannolundu; o vakit Ahmed Cemil kendisine, sırtarak, geniş bir istihza handesiyle bakan bu simanın muammasına uzun bir nazarla baktı.

Şimdi, rüzgâr, sanki bu çehreyi nazarlardan kıskanarak saklanmak istiyormuşçasma şiddetini arttırmış idi. Bitmez tükenmez beyaz bulut parçalarını küçük küçük şamarlarla oraya sevk ediyor, sanki bir kamçı ile bütün ufuklardan bütün bulut kırıntılarını püskürterek oraya gönderiyordu. Bunlar hep beyaz idiler; bazan koşa koşa, bazan ağır ağır akarak, kâh gergin kanatlı güvercinler gibi süzülerek, kâh cılgınca savrulan kar fırtınalı gibi yuvarlanarak geçiyorlar, hiç arkası gelmeyecekmişçesine geçiyorlardı. Sanki semanın lâcivert ipeğine gerilmiş bir beyaz atlas ki - birdenbire tahrip edici bir nefesle parçalanıvermiş, kopuvermiş, ensicesi çözülmüvermiş - havanın keyfi iaksiyle dağılıyor, serpiliyordu...

O; ay, metin, nr'teazzım, mehıp, hâkim ve âmir oir nazarla bütün şu dağınık enkaza bakıyor; sanki altında parçalanan bu bulut kırıntılarını tezyif handesiyle temaşa ediyordu.

Şimdi Ahmed Cemil'in nazarında bu ay başka bir mahiyet alıyordu. Kendi kendisine diyordu ki:

— Hayır, öyle değil, bu bir pencere ki semanın şu lâcivert kubbesinde açılmış; bir pencere ki içi nur deryası, bir ateş ha-

zinesi; bir pencere ki semaların öte tarafından intrak ederek peyda oluvermiş, sonra bu bulutlar, bunlar şu lâcivert meriler kubbenin zeveban etmiş parçaları, bunlar o ateşin buharları ki meçhul bir ufkun derinliklerine dalıp gidiyor, şimdi bütün bu gök duvarları çözülmeye başlayan buz safhaları gibi çatırdıya çatırdaya kırılıp dökülecek...

...Lâmianin parmakları son karar darbesini verdi, çocuk çalacak şeyi kalmadığını anlatacak bir eda ile kardeşine baktı, puf... puf... mumlar söndü.

Hüseyin Nazmi, Ahmed Cemil'e dedi ki:

— Bizim küçük musikişinasa alkış yok mu?

Ahmed Cemil ayağa kalktı; gülererek, alay ederek Lâmia'-nın karşısında eğildi, frenkvâri selâmladı.

— Matmazel! diye başladı. Lâmia bir kahkaha ile:

— Matmazel uykuya kaçıyor... dedi ve kaçtı.

Ahmed Cemil Hüseyin Nazmi'ye dedi ki:

— Artık sen de uyu... Benim için yine kütüphaneye yer hazırlatmışsındır, değil mi?... Bana izin ver, biraz 'Çıkıp şöyle yalnız تنها yollarda gezeceğim. Yarın sabah konuşuruz.

Hüseyin Nazmi:

— Mutlaka mehtaba karşı manzume söylenecek! dedi. Gülüştüler. Ahmed Cemil çekildi, bahçeye indi, parmaklığın kapısını açtı, dışarıya çıktı...

Ahmed Cemil'in düşünmeğe ihtiyacı vardı. Onun için Hüseyin Nazmi'den kaçmak, sahrayı tutuşmuş bir derya içine alan mehtaba karşı hülya enginlerinde doalşmak istiyordu. Ayaklarının altında çıtırdıyan kumların üzerinden yavaş yavaş, gecenin uyku sükûtunu ihlâlden korkarak ilerledi. Köşkün önünden geçen geniş caddeye çıktı, şimdi ay bütün tabiat "münevver bir aşk firaşı hazırlamak istiyormuşçasma altın bir fanus şeklinde duruyordu, ona karşı yürüdü.

Ah o gene. kız! Ona ne vakit tesadüf edecek?... Kimindir o küçük seyyal sima ki hülyasının âyinesi üzerinden zaptean-miyen bir renkle güya bir bulut parçası altında mütemevviç, akıp gidiyor?

O genç kız ki tanımıyor, bilmiyor, görmemiş, vücundan-dan haberdar değil; fakat seviyor, bütün gençliğin^sevdadan mahrum geçen ihtiyacıyla, bütün aşk kabiliyetinin hasretiyle seviyor. Onun ayaklarına atılmak, başını dizlerine koymak, gözlerini bir rüyanın şiirinde kaybolacak gözlerini gözlerine dikmek, ellerini bütün hayatının bir teslimiyet hücceti gibi ellerine terketmek, sonra hazin fakat bahtiyar, gönlü kırık fakat mesut, yavaş yavaş, katre katre, sıcak yaşlarla ağlamak isterdi.

Şimdi ay küçük beyaz bulutların, öbür tarafında yığılmış küme küme beyaz atlasların arasında, sanki yatağında yatmış manidar bir sevdalı bakışla:

«Evet, şair efendi, o genç kız...» diyordu; sonra çirkin hâin bir tebessüm açılıyor, açılıyor, bu bir muammayı andıran simayı bir yandan bir yana kaplıyordu, «evet, şair efendi, o genç kız...». Bu çehre sırtıyor, acı bir istihza ile daima sırtıyordu...

Ahmed Cemil artık ona bakmamak, hülyalarının şaşaasına o hazin altın ziyasını serpen bu müstehzi simadan gözlerini ayırmak istiyordu.

Şimdi bulutları; o saatlerden beri semanın bilinmeyen sonsuzluklarından uçuşarak, canlanarak, ayın önünde»: altından üstünden oynayan, kaçışan küme küme beyaz güvercin alaylarını seyre daldı.

Bunlar nereden, afakin hangi meçhul köşelerinden nasıl bir hayat nefesiyle kanatlanarak şu baş döndüren seyran ile geçip gidiyorlardı ? Arasına bir rüzgâr darbesine tesadüf etmiş dumanlar gibi dağınık, bazan yüksele yüksele birdenbire patlamış bir dalga gibi serpintili, şurada beyaz bir ipek kumaş silsilesi şeklinde dalgalı, biraz ötede azîm bir kuş gibi kanatları gergin, daha sonra yine bir rüzgâr darbesiyle birden değişerek — kuşlar garip canavarlara, ipek tufanları mermer sütun enkazına, dalgalar korkunç kasırgalara, dumanlar beyaz gül yığınlarına tebeddül ederek — her an bir başka şekle giren, her dakika bir tenasüh silsilesinden geçen bu garip alay rakederek, baygın baygın süzülerek, mestâne atılarak, naze-

ninâne sallanarak fevc fevc geçiyorlar, bitmez tükenmez bir alay ile geçiyorlardı.

O, ay, bunların arasında bazan bir kırmızı kâğıt fener gibi donuk, bazan bir bakır safha şeklinde bir ateş-renk, vakit vakit bir tarafına isabet eden bir parça bulutla melûl ve gazaplı, bir dakika beyazlıklar arasında kaybolmuş, sonra birden o tüller içinden sırtkan çehresi çıkıvermiş, şimdi, Ahmed Cemil'in gözlerinin önünde, o yürüdükçe sallanıyor, yerinden oynuyor, sanki kollarına atılverecek zannolunuyordu...

Şimdi tâ uzaklarda bir köşkün havuzunda mehtabı selâmlayan kurbağaların çığlıkları, sahranın bir tarafında bulutlara karşı uluyan bir köpeğin av'avası sonra gecenin sükûnunu bir ok fırlatıyor zannedilen bir horozun semayı şişleyen sesi; etraftan, her kümeden, sahranın her köşesinden yekdiğerine cevap veren horoz sesleri bütün bu perişan gece zemzemesi: «Evet, şair efendi, diyordu, evet, o genç kız...»

Bu gece Ahmed Cemil'in uykusunun semasında da dönen bulutlar arasında kırmızı bir müstehzi ay çehresi — daha ileride kaybolmuş bir ufukta; bulutlar, köpükler içinde müphem, güya bir

haset eliyle silinmiş bir sima — sonra bir ses ki derinlerden, sanki yerin sinesinden bir burkanın uğultuları içinden müşevveş bir mesturiyet-i mezbuhane ile çıkıyor; «Evet, şair efendi, o genç kız...» diyordu.

8

Ahmed Şevki efendi akşam üstü bir aralık sahib-i imtiyazın odasına girdi, aynanın karşısına geçti, arkasından takip eden Ahmed Cemil'e aynanın içinden lâkırdı söyleyerek:

— On beş sene oluyor, evet tam on beş sene ki geceyi Beyoğlu'nda geçirdiğim vaki olmadı, diyordu. Biraz boyunbağı-ma, fesime, endamıma çeki düzen vereyim...

Ahmed Şevki efendi kendi kendisine aynanın içinde sırtıyordu. Dolgun yanaklarına henüz giremeyen kırk şu kadar senenin tahrip çizgilerinden azade çevresini pek beğeniyordu. O akşam Palais de Cristal'de yaşlanmış bir adam halinde ken-

disini göstermeye lüzum yok ya! Biraz şu ince siyah boyunba-ğını çekerek, fesini azıcık şöyle öne doğru eğerek, şişkin karnını biraz basmak için keten yeleğin arkadan tokasını biraz daha sıkarak — şu seyrek bıyıklara da biraz genç bir eda vere-bilse — yok, işte fena değil...

Sırıtarak Ahmed Cemile: — Fena değil a, Ahmed Şevki efendi iyice sıklaştı; Allah vere de Raci'nin maşukası...

Ahmed Şedd efendi lâkırdısını bitiremedi, birdenbire camları döğerek düşen bir sağanak şu mütalâasına fasıla verdi:

— Ay yağmur yağıyor, bence hava hoş! Senin şemsiyen var mı?

Ahmed Cemil başıyla işaret etti:

— Öyle ise ikimiz bir şemsiye ile idare ederiz, benim şemsiyeme kendim zor sığıyorum amma varsın sol tarafım ıslanı-versin...

Ahmed Şevki efendinin koyu aefti alpagadan, küçük bir çadır kadar bir şemsiyesi vardı ki Saib dört senelik olduğuna yemin ederdi. Bu şemsiye ile Ahmed Şevki efendi o derece bir vücut olmuşlardı ki şemsiye nerede görülse Ahmed Şevki efendi de mutlaka orada bulunurdu. Ahmed Şevki efendinin şemsiyesi o derece maruftur ki mutlaka bir lâtife edebilmek için vesile arayan Ali Şekib: «Ahmed Şevki efendinin şemsiyesi yalnız başına kalksa da salına salına Sirkeci'den ağır ağır yukarı çıksa, bütün cadde ahalisi «Mir'at-ı Şuûn» idare memurunu» şemsiyesi gidiyor, diye gösterirler.» derdi.

— Saat onbir buçuğa geliyor, gidelim mi ? Heyet-i tahririye odasına uğrayarak henüz icmalini bitiremeyen Ali Şekib'i, Saib ile mukabele ederek tashihihler bakan Said'i selâmladıktan sonra merdivenleri indiler. Ahmed Cemil, Ahmed Şevki efendinin sağma geçti. Şemsiye açıldı.

Şu yaz yağmurunun altında şemsiyenin tozları yıkanarak iki refik böyle yanyana, kol kola yürüdüler.

Köprü başına geldikleri vakit etraftan akıp gelen ııal-km, akşam üstlerine mahsus heyecanının henüz bakiyesi vardı. Son vapura yetişecek olanlar koşuyorlar, arasıra tek tük arabalar halkı yarıp yağmurun altında ıslanan arabacıların şakırdattıkları kamçı tarakalarıyle geçiyorlardı.

Ahmed Cemil hem refikinin nefti şemsiyesi altında her iki adımda bir serdettiği mütalâayı dinliyor gibi sükût ederek

yürüyor; hem de köprüyü bir yandan bir yana istilâ eden siyah, lâcivert, nefti bir alay canlı müthiş mantarlar gibi havalanarak, sallanarak yürüyen şemsiyeleri seyrediyordu. Gala-ta'ya geldikleri vakit buraya mahsus gece hayatının uyanmaya başladığını gördüler. Gerçekten doğru yola baktılar; sokağın çamurlarında kahvehanelerin, meyhanelerin camlarından sızan ziyalar sokaktan geçen arabaların, tramvayların te-kerleklerri, yolcuların ayakları altında kaçışarak oynaşıyordu. Ahmed Cemil o hayatı bir iki kere yakından görmüş, o maişetin sefaletinden titremiş idi.

Ufak bir cevelândan sonra Tünel'e kadar geldiler; Ahmed Şevki efendi cebine davranarak dedi ki:

— Şimdi bu pis havada nerede vakit geçireceğiz? Ahmed Cemil:

— Kahve kahve dolaşırız, herkesin eğlenmek için can attığı Beyoğlu'nu bir kere de şu yaşınızda, onbeş sene sonra dolaşınız. Bakalım can atılacak bir yerini bulabilir misiniz? dedi.

Tünel'in içinde arabaların sarsıntısı arasında Ahmed Şevki efendi:

— Biz bu akşam çıkıyoruz amma ne yapacağımızı ben de bilmiyorum, diyordu.

Tünelden çıktıkları vakit yağmuru kesilmiş buldular, yalnız ince bir serpinti vardı, Ahmed. Şevki efendi artık şemsiyesini açmaya lüzum görmedi:

— Ne olacağını ben şimdiden keşfediyorum, diyordu. Ona Palais de Cristalde tesadüf edeceğiz. Bize şöyle bir ufak aşinalık edecek, karıdan yüz bulabildiği kadar etrafında dolaşacak, biz karşıdan bu hâli seyrettikçe geçen gün matbaada ağlayan kadın gözümüzün önüne gelecek, nihayet kalkıp gideceğiz, o kadar... Netice?

Ahmed Cemil gülererek: — Hiç!... dedi. Ahmed Şevki efendi sükût etti, fakat zihni hep bu mesele ile meşgul idi, bir aralık şu mütalâayı ilâve etti:

— Karı koca arasına böyle bir muhabbet fasılası girince bir daha iyi bir muaşeret, kabil değil, tesis edilemez. Kadın ölünceye kadar boşa çıkan hayatına ağlar, yahut gözyaşları deva olmazsa başka bir yerde teselli armk ister. Erkek de hep kendi hareketine karısını sebep bulmaya çalışarak sonuna kadar devam edip gidecektir. İnsanlar tuhaftır! Fena birşey yap-

makta olduklarını hissedecek olurlarsa mutlaka en evvel vicdanlarını susturacak bir sebep bulurlar. Kötü işler sahibi olanlara sorunuz; hepsi de kendi kendilerine icat edilip itina ile takviye edilmiş sebeplere tesadüf edersiniz. Hiç olmazsa sanki birçok sırların mevcut olduğunu f

arzettirerek güler, size: «Anlatamam ki... Bilseniz beni mazur görürsünüz...» demek ister. Onun için öyle sebepler "ardır ki henüz kendisi bile tahlil edip bir surete bağlayamamıştır, yahut bir takım sebepler mevcut olduğuna inanmamıştır amma tetkik edilmek lâzım gelse hiçbir şey yoktur... İşte Raci! kimbilir, karısına hiyanet etmek için kendisini ne kadar haklı bulmaktadır.

Ahmed Cemil refikinin felsefesini, şu âmî, fakat doğru mütalâyayı dinledikçe zihnen o esasî tevsi ve tezyin ediyordu. Mahkemelerden, hapishanelerden geçenlerin hissiyatını tahlil vasıtası hep Ahmed Şevkinin şu kaba gözlerinde saklıdır, diye düşünüyordu.

— Nerede oturacağız?

Ahmed Cemil: — Luxsenburg'da, dedi. Beyoğlu'nun en ziyade haz ettiği yer Luxsenburg kahvesi idi; orada ön tarafta bir yere oturur, bu binlerce yolculardan intihap ettiği bazı çehreleri oturduğu yerin mahdut nezaretli dairesinin müsaade ettiği kadar takip eder; o çehrelerin kimisinin paltosundan, kimisinin eski elbisesinden, birisinin elinde paketten, bir kadının yanındaki çocuktan mânalar anlar; zihnen birer dakikalık zaman içinde bu çehreler için birer mufassal hikâyeye yazardı. Buraya gele gele, bir takım çehrelere birçok defalar tesadüf ede ede şu halkın içinde kendisine mahsus âşinâlar bulmuş, meselâ birisinin evinde hastası olduğunu daima taşıdığı ecza şişelerinden anlamıştı. Acaba nesidir? Çocuğu yahut karısı... Sonra bir gün onu büsbütün çökmüş, rengi uçmuş gördü. Elinde artık ilâç şişesi yok, üzerinde siyah elbise vardı. Ahmed Cemil buna güya tanıdığı, sevdiği bir adam kabilinden acımıştı. Yine bu âşinâlar içinde bir genç kız tanıyordu ki ilk gördüğünde bütün vücudundan neş'eler, şetaletler, saadetler saçılıyordu; birkaç ay sonra ona yine tesadüf etmişti; fakat bu defa çehresinde saadet rengi sanki bir alevle kavrulmuş gibiydi. Bundan sonra her tesadüf edişinde genç kızın simasına başka bir yeis, gözlerine yeni bir melal düştüğünü gördü. Şüphesiz bir aşk faciası... Sonra bir gün tâ kendisinin önünde

genç kızın birisine — bıyıkları rıncar tarzında kalkmış, tek gözlüklü, ispanyol şapkalı, paçaları kıvrık pantolonlu, düğmeli sarı potinli birisine — baktığını gördü; delikanlı kayıtsız bir eda ile şapkasını kaldırdı, o kadar; fakat o nazar... Ahmed Cemil genç kızın bütün yeis kitabını bu nazarda okudu...

Ahmed Cemil'in böyle önünden yüzlerce, binlerce beşer hayatı geçirdi; burası, şu kahvenin şu kısa kadife iskemlesi onun için zengin bir kütüphane idi ki muhteviyatı, mücelledatı okunmaz, hissedilir, görünmez, anlaşılır. Hikâyeye yazmak isteseydi bunların her birinde bir mevzu bulmuş olurdu.

Ahmed Şevki efendi ile buraya oturdular, iyice gece olmuştu. Ahmed Şevki efendi: «Ben bir tek parlatayım!» dedi. Ahmed Cemil resimli gazeteleri istedi; Ahmed Şevki efendi kendisini şu âlemde garip bulmuş gibi etrafına yabancı yabancı bakmakla, Ahmed Cemil resimleri seyretmekle bir müddet vakit geçirdiler. Sonra Ahmed Şevki efendi geniş bir nefes aldı, küçük kadife sandalyeden taşan vücudunu birkaç kere nasıl yerleştirebilmek lâzım geleceğini tâyin için kımıldandı ve sonra refikine doğru eğilerek:

— Ben burada sıkıldım, dedi; ruhuma kasvet geldi. Burada şu suratlarını gazetelere sokmuş, yahut gözlerini sokağa dikmiş bir alay halk arasına girip nefsimi hapsetmekten bir lezzet alamadım; dedi,

Ahmed Cemil tebessüm etti:

— Nereye gitsek böyle değil mi? Burası Beyoğlu kahvelerinin en eğlencelisidir. Canınız daha kapalı yer istiyor ise Couronne var, Cambrinus var, Central var... Lambalı duvarların, tavanların arasında mermer masalar... Bu masaların etrafında birçok adamlar ya bira içiyor, ya gazete okuyor, ya yavaş sesle konuşuyor... şu halin bir aynı! Bir fark varsa da biraz daha kapalı, kasvetli olmasından ibaret. Kahve kahve dolaşırız, demiştim, isterseniz Palais de Cristal'in, Concordia'nın yanlarında cam kapılı, içi daima gürültülü, kapısı açıldıkça sokağa duman! karışık bir karık kadın sesiyle bir çatlak keman ahengi fişkıran kahvelerden birine gidelim, işte Beyoğlu, işte Beyoğlu'nun zevki!...

Ahmed Şevki efendi güya Beyoğlu'nun şu derece zevkten, mahrumiyetine mazhar olduğu rağbete hiddet etaiş gibi:

— Öyle ise ne için geliyorsunuz? dedi.

VE SİYAH

93

— Oh!... Muhtelif sebepler var! Beni sormayınız. Ben her yerde eğlenirim, hattâ bir mahalle kahvesinde bile... Beni tet-kikat icrasına müsait bir yere götürünüz, kâfidir, saatlerce oturayım, beni düşündürecek şeyler bulurum. Beyoğlu'ndan zevk alanlar içinde benim nokta-i nazarıma nefisini koyanlar belki çoktur, varsa ekalliyeti teşkil ederler. Ekseriyet?... Siz on beş sene evvel niçin gelirdiniz?

Ahmed Cemil'in bir gülümseme ile refakat eden bu sualine Ahmed Şevki efendi bir sırtıtmakla cevap verdi. O devam etti:

— Ekseriyet sebep olmadan gelir, herkes geldiği için yahut başka gidecek bir yer olmadığı için, daha doğrusu bir itiyat eseri olacak... Ne dersiniz deyiniz, her gece şu demin saydığım kahvelere bir bakınız, buralarda roâhza iki kadeh bira içmek bahanesiyle tâ Aksaray'dan, Şehzadebaşı'ndan, öteden "beriden gelmiş yüzlerce ladam görürsünüz. Ta gecenin yedisinde sekizinde avdet etmek zahmetine katlanacaklardır... Sebep? «Ben bu akşam Beyoğlu'nda'idim!» diyebilmekten ibaret bir itminan, yahut ertesi gün kalemde «Aman dün akşam Cent-ral'da ne kadar eğlendik!» tarzında bir yalan...

Ahmed Şevki efendi evvelkinden daha geniş bir nefes aldı:

— Aman sıkıldım. Seninle ne yapalım bilir misin? Yağmur dindi, hafif bir serinlik var, şuradan açık bir tramvaya bineriz. Şişliye kadar gider geliriz, biraz ciğerlerimiz toprak ha-vasiyle tazelenir, ondan sonra gider, yemeğimizi yeriz. Daha sonra...

Ahmed Cemil refikinin Şişli'ye kadar toprak havasını bulamayacağına güldü, fakat muhalefet etmek de istemedi, oraya kadar azimet ve avdet seferini ettiler, yolda Ahmed Şevki efendi ikide birde sahra havası arayan ciğerlerini şişirmeğe çalışarak:

— Şu Raci'yi ne yapacağız? Bilmem, nasıl etmeli? diyordu.

Ucuz olsun maksadiyle Ahmed Cemil refikini Glavani sokağında La Bella Venezia lokantasına şevketti. Ev yemeğinden başka yemeklere alışmamış adamlara mahsus bir tiksinti ile yemek yediler, kahvelerini bir de nargile içmek üzere Te-pebaşı caddesinin karşısındaki kahvelerden birine gittiler. Bir

kere İzmir'e kadar gitmiş olan Ali Şekib bu kahvelerin umumuna birden İzmir kahveleri namını vermişti. Ahmed Şevki efendi buradan pek ziyade haz etti. Karşılarında bahçenin, yemek fasılasına müsadif olan şu saatte, fenerleri söndürülmüştü. Bahçe gözlerinin önünde bir sahra gibi görünüyordu. Burada yağmur yemiş ağaçlardan münteşir lâtif bir kır kokusu vardı. Ahmed Şevki efendi:

— Aman ne güzel! ne güzel! diyordu sonra birdenbire Ahmed Cemil'in kolunu çekti:

— Baksana, baksana, Raci değil mi?...

Raci bahçenin kenarından ayaklarına, bacaklarına emin olamayarak yavaş yavaş yürüyordu. Ahmed Cemil:

— Oraya gidiyor olmalı, biraz sonra biz de gideriz, değil mi? dedi.

Palais de Cristal'in merdiveninden çıkarken Ahmed Cemil refikine dedi ki:

— İşte İstanbul'un en yüksek kafe konseri: Kasr-ül billur!...

— Kadri itibariyle mi, irtifai itibariyle mi?

— Her iki suretle...

Dar, pis, kademeleri aşınmış, sıvalan, duvarları kirlenmiş merdivenden yavaş yavaş çıktılar; kendilerini müskirat kokusuyla dolu, kapalı kalmış ağır bir hava karşıladı. Henüz kalabalık yoktu, bir iki masanın başında vapurunun limanda bir gecelik kalmasından istifade ederek Beyoğlu'nda şu zevk âlemine düşmüş siyah turnaklı, ateşin karşısında kavrulmuş şimali bir ateşçi, iki genç, galiba dükkânları erkence kapanmış civar tuhafiyecilere mensup iki çırak, bir kenarda hizmetçi kızla — kırkılık şişman bir karı, fakat hizmetçi kızlar herhangi yaşta olursa olsun daima hizmetçi kızdır — tenhalıktan cesaret alarak şakalaşan, pervasız, teklifsiz tavrına, kahve direktörünün gözü önünde mülâtaf attan çekinmeyi sine, iri iri kahkahasına, hattâ masaların arasında kızı kovalayışına bakılırsa kahvenin alışık müşterilerinden biri olduğu anlaşılabilir.

İki arkadaş şu tenhalık içinde nereye oturacaklarını birden tâyin edemediler, Ahmed Cemil biraz tereddütten sonra:

— Şuraya! dedi.

Sahnenin yanında bir kanepeye oturdular.

— Daha pek erken, Raci gelmemiş, fakat şimdi müdavimler sükün ederler...

Şişman karı bir aralık kıranta âşığından kurtuldu, geldi, ellerini masaya dayayarak durdu, emir bekledi, Ahmed Cemil:

— İki gazoz! dedi. Şişman karı masaya sekiz on tane kibrit bırakarak gitti.

— Yüz paraya gece yarısından iki saat sonraya kadar şu kanepede masayı satın alıyoruz.

Ahmed Şevki efendi gazozu içmedi, Ahmed Cemil güldü:

— Buranın en nefis içkisi! İsterseniz kahvesinden ziyade nohut unu ile pişmiş bir kahve, elli kere cezveye atılmış bir çay içebilirsiniz...

Kısa boylu, omuzları kabarık, başı dik, bıyıklarının ucu vakurane kıvrılmış Chef d'orehestre; Ahmed Cemil bunu zihnen «Serdâri zümre-i musikiye» diye tercüme ediyordu — kemanın yayıyla nota sehpasının üzerine urdu. Ahmed Cemil:

— Gürültü başlıyor... dedi. ötede beride yorgun bir tavır ile hergün aynı itirad ve yeknesaklık ile tekerrür eden maişet külfetinin ibtida saatine intizar ederek dinlenen, kapalı yerlerde yaşamaktan, her vakit sofrayı yarı aç yarı tok tekket-mekten, gündüz uyuyup gece pis hava teneffüs etmeye maih-kûm olmaktan sararmış, simasının rengi uçmuş, gençlik görünüşünü şimdiden yaşama füturu bürümüş, güzel çirkin yahut hem güzel hem çirkin, hem genç hem ihtiyar, sekiz on lehli kız pinekledikleri yerlerden yorgun tavırlarla kalktılar; ki-

! misi kemanını aldı, kimisi davulunun başına geçti; reis bir ciddî tavır ile yayını bir daha urdu: Tık, tık, tık...

O vakit bütün o iyi ahenk edilmemiş kemanlar şüpheli bir ahenk muvazenesi ile, en duygusuz kulakları isyan ettirecek bir ses tenafürü ile her gece çalına çalına sanki yıpranmış; galop'la kimbilir kaç yüzüncü defa tekrar başladılar.

Ahmed Cemil bir analık:

— Zavallı mahlûklar! dedi; sonra bu biçareler hakkında düşüncelerini, merhamet hislerini refikine tefsir etti.

— Kimbilir; şu bedbaht kızcağızlar bu kemanlardan, davullardan şu perişan nağmeleri kopardıkça neler düşünürler! Hepsinin ta uzaklarda, Almanya'nın, Avusturya'nın, Bohemya'nın kaybolmuş bir köyünde bir aile ocağı vardır; ihtiyar bir baba ki artık kendisi için gittikçe hisset

gösteren topraktan ailenin ekmeğini çıkaramıyor, çökmüş bir valide, gözlerinde gözlük, kulübenin bir tarafında çorap örüyor, daima... Çünkü çocuk bir değil, onların hepsine ayaklarını sıcak tutacak birer çorap lâzım. Fakat yetiştirmek mümkün değil; ne çorap yetiştiriyor, ne ekme! Çocuklar o kadar çok ki... Bunları ayıklamak lâzım, her birini bir tarafa sevk etmek, ekme bulacak bir yere göndermek icap ediyor. Çocukların en büyüğü kız, evlenecek, cihaz ister, nişanlısı var. Fakat para nereden bulmalı?... O vakit ailece düşünülür. Her gece bütün erkân hazır olduğu halde yorgun baba — çorabını birkaç dakika bırakarak gözlüğünü alınının üstüne kaldırarak dinleyen — anneye tasavvurunu izah eder, geçen gün müracaat eden herifin teklifini kabul etmekten başka çare olamayacağını anlatır, nihayet iki katre yaş ile bu bahse hatime verilir, evin kızı gidiyor... Nereye? Kaza rüzgârı nereye sevkederse... Gidecek, bir köşede senelerce keman çalacak; cihazını habbe habbe toplayacak ha-yat-ı istikbalinin ekmeğini buralarda kan kusarak, aç yaşayarak tane tane tedarik edecek; sonra senelerce mütehasiri olduğu aile ocağına avdet edince ya babasını ölmüş bulacak, ya komşunun kızını almış olan nişanlısını görüp oraya yığılı-verecek, yahut hiç olmazsa kollarına atılmak için hayatının en zengin parçasını feda ettiği aşkından «zavallı sevgilim! Ne kadar bozulmuşsun!» tarzında bir serzeniş işitecek, ve sonra mes'ut olmaya çalışacak.

Bir gece hiç unutmam: Yine burada idim. Şu davulcuğu, •gördünüz mü? Bir aralık gözüm ilişti, önündeki notaya değil biraz aşağı bakıyordu, dikkat ettim, süzgün gözlerle biraz mii-tebessim, reise ve halka göstermekten korkarak gizlice bir mektup okuyordu. Bu mektup... Acaba kimden?... O vakit gözlerimi -cehresinden ayırmadım, ara sıra nöbetini kaçırmaktan korkarak notaya bir göz atıyor sonra hemen yine mektubuna bakıyordu. Gözlerinin şu mektuptan notaya, notadan mektuba se-

MAİ VE SİYAH

97

feri esnasında ne büyük fark vardı! Notaya geldikçe ciddî bir nazar, mektuba döndükçe tatlı bir tebessüm... Acaba şu pis kahvenin şu murdar sahnesi karşısında şu mülevves musikinin arasında o mektuba gözü iliştiği ne görüyor, hatıratının arasından neler geçiyordu?... Galiba nişanlısından gelmişti. Şüphesiz o, askerliğe gitmiş, bu cihaz toplamaya çıkmıştı. Her ikisi de günleri sayıyorlar, ara sıra o, kışlanın bir tarafında acele karalanmış, bu murdar karanlık bir odanın penceresi kenarında arkadaşlarının istihzalarına rağmen yazılmış mektuplarla dudaklarını yakan buse ihtiyacına bir tesliyet kevseri serpiyorlar, inanır mısınız? Bunların hemen hepsi namusludur. Fuhuşun çirkâbı içinde yüzdükleri halde hemen hepsi memleketlerine avdet ettikleri zaman nişanlılarına izdivaç elini pâk ve saf olarak uzatırlar. Birisini tanırdım, bunlardan birine taaşuk etmişti. Zavallı çocuğun bütün meyus aşkına karşı kızdan bir ümit cevabı çıkmadı; fakat gariptir ki kız da meyus aş-kıyla beraber ağlardı. Ne için? Kimbilir belki o nasipsiz sevdaya karşı samimî bir merhamet hissettiği için...

Bu gece dinlemek nöbeti Ahmed Şevki efendiye gelmişti. Refikinın bazı asaslara müteallik bahs açtıkça mukaddmeden uzaklaştığı kadar hatime vermek maksadından da ayrıldığını bilirdi. Fakat şimdi Ahmed Cemil'in devamına diğer bir mâni vardı. Kahvenin. içi dehşetli bir gürültü ile doluyordu; ayak vuranlar, bastonlarını iskemlelerine çarpanlar, bis... bis... fer-yadiyle bağırانlar, devamına mâni oldular.

— Bunlar hep şu karık sesli, boyalı kadın için! dedi. Sonra dirseklerini masaya dayadı, çenesini avuçlarının içine aldı, bu halka baktı...

Şimdi iyice kalabalık vardı; dükkânını kapadıktan sonra eğlenmeğe çıkmış berberler, tüccar yazıcılar; esnaf çırakları, bir İngiliz yük vapurune mensup beş altı tayfa, tiyatroya izin alıp da îalasıyle gizlice anlaşarak şuraya gelivermiş bir çocuk her gece mahalle kahvesinde iskambil oynamaktaü. bıkip da bir akşamı Beyoğlu'nda geçirmek isteyen bir bey, bütün bu halk şurada bulduklarından memnun gibi görünüyorlar, gördüklerinden, işittiklerinden pek ziyade eğleniyorlarmış gibi gü-

Mai ve Siyah — F. 7

lüyorlardı. Pervasız kakhahalar... Geniş tebesüniler... Baygın nazarlar... Sonra bir sürü alkış! Sebep? Türlü emraz ile karılmış sesiyle, türlü sefahatlerde yıpranmış boyalı suretiyle şu duman dolu kahvenin pis havasına karşı söylediği, daha doğrusu bağırdığı müstekreh bir Alman şarkısının anılamadıkları letafetine mi? "Mehtaba karşı gezelim" derken polka oynayan şurada bir biftekle bir tabak makaronya dilenmek için kinbilir nerede işitip ne yolda indî değişikliklere uğrattığı bir parçayı her gece şurada işтира pazarına çıkararak bu karının gülünç vaziyetlerine mi?

Ahmed Cemil bunların hiç birisinden haz almazdı, bu âlemde bir letafet olmak lâzım gelse onun bir başka tarzda olması lâzım geleceğini düşünürdü. Onda bir illet vardı, her şeyde hattâ sefalette, fuhuşta bile bir ziynet, olmasını isterdi. Esasen çirkin olan bu şeylerin hiç olmazsa aldatıcı gösterileri. olması lâzım geleceğine kani idi. Onun için şu yaşına kadar birçok refiklerinin eğlencelerinden ayrılarak bütün bu âlemlerden uzak kalmış, hele iki kere ne oduklarını anlamak için tesadüfle girdiği bazı muaşaka pazarlarından bir daha oralara avdet etmemek ahdiyle çıkmış idi.

Burada ne var "i" Bu halk bunun nesine aldanıyor? Sahnedeki karyı üçüncü defasında alkışlamadılar, artık bundan bıkmış göründüler, ibir başkasının gelmesi için herkes sükût ediyordu. O zavallı da sahnenin kenarında tekrar davet olunmaya intizar ederek duruyordu, sükûtu görünce kulisten kayboldu. Ahmed Cemil bunu da fanketti, o vakit demin nefret ettiği bu karı hakkında âdeta bir merhamet duydu:

— Ah! Bu hayattaki faciayı hissetseler, acaba bu kayıtsızlar güruhu şu sefaletin karşısında böyle gülerler mi ? Şu zavallı kadın için bu şarkı sanatı da yavaş yavaş elden çıkmaya başlamış; mâhza eğlenmek için iki kere lütfen kendini tekrar sanneye çağırınlar üçüncüsünde bıktılar, yarın iki kere de çağır ılmayacak, öbür gün bir "defa bile görünmesine müsaade olunmayacak, nihayet kahvenin müsteciri mukaveleyi tecditten imtina edecek, o zaman? Haydi daha aşağı bir yere... Bir kadın bir kerle uçurumlardan yuvarlanmaya ibaçfladı mı artık sukutuna hatime verecek nokta yoktur, ne kad&r aşağı düşerse düşecek yerler o kadar çoğalır Nihayet düşe düşe bu zavallı mahlûk nerelere kadar düşecek? Halbuki bu biçare şu kasr-ı

JM.AJ.VESİYAH

90

billûr'un şu köhne sahnesine düşmek için kim bilir nerelerden geçmiştir? Şimdi bir nazar-ı meyuş ile kaybolduğu şu kulisten on sene evvel meselâ Vinaya operasanda figurante, ehoris-te, velhasıl birşey imişdir; o vakit bir operanın arasında söylediği tapu topu iki mısra'lık bir parça, yahut bir balet'de giy-liği lâtif bir elbise için yüzlerce adamlardan iltifatlar dinlemiş, demetler almış, demetlerin içinde mücevherler bulmuştur. Sonra yavaş yavaş sukut, yorgunluktan

mütevellit bir ihtiyarlık, hergün çehresinde tamir olunacak bir fazla harabı... dişler bozulmuş, sesi karılmış, yanaklar çökmeye başlamış, nihayet işte şu müstekreh karı... Acaba henüz saf bir genç kız iken; ya bir mağazada satıcı ya. bir çiçek imalgâhında işçi iken, henüz hayatından bir aşk hiyaneti geçmeden bu neticeyi gös-terseydiler: «İşte, annenin dizinden kaçacak olursan buraya geleceksin!» diyeydiler, bugün şurada şüphesiz bedbahtlığın bütün acılığını hissettiği halde gülererek bağırmaya çalışan bu mahlûk,mes'ut bir aile annesi olmaz mıydı?

Ahmed Cemil yine sükûta mecbur oldu, şimdi sahneye diğer biri çıkmıştı: Bir Fransız romaniere'i, düdük bir sesle İspanyol bestekârı Iradiyer'in meşhur Paloma'sını öttörmeye başladı. Hemen herkesin bildiği bu parçaya birçoğu pest sesle iştirak ettiler. Artık Ahmed Cemil dinliyordu. Havalara, muganniyeler biriibirini takip ediyordu; Romanyalı bir kız Rumca, Yunanlı bir karı İngilizce parçalar okudular, muhtelif lisanlardan şu sahnede türlü beşer nesilleri arasında garip iz-1 divaçlar icra ettiler. Nihayet biri, bir Iskoçya dağlısı kadar iri-Mr^AîmanTrarısı s^Jmenin_tahtalarını çatırdatarak görüldü, Ahmed Cemil anuhip şekle bakmakla meşgul idi, birden Ahmed Şevki efendi kolunu~duftlî7~<<baksana bizimkine baksana...» AhmedîemîrBâşînT^evirdî, salonun kapısında ayakta gözleri sahneye merkûz Raci'yi gördü, yavaş sesle:

— Biz şaşkınlık etmişiz, o içeride imiş, anlaşılan bu kararı seviyor. Bitirsin de yanlarına gidelim, dedi.

Artık her ikisi de sahneyi unuttular, dikkatleri hep Raci'-nin hayran âşık vaz'ına mevkuf idi; Raci orada kapının kenarına dayanarak güya şu âlemi görmüyormuş, önünden geçen garsonların çarpmasını hissetmiyormuş gibi gözlerini sahneden ayırmayarak, yalnız her parça bittikçe halkın alkışlarına iştirak ederek duruyordu. Nihayet alkışlar bitti, iri Alman ka-

auu

MAI VJtü SİYAH

rısı kulisten büsbütün kayboldu; o vakit Raci de etrafına bir göz gezdirmeye bile fazla bularak çekildi.

İki refik nazarlarıyla Raci'yi takip ettiler. Ahmed Cemil'in tahmini doğru çıktı. Raci muganniyelerin dinlenme yeri yahut safderunların mezıbahası' olan hususî daireye girdi. Burası ö kadar Hususî bir dairedir iki kırık paralık şeye kırık kuruş vermek fedakârlığına katlanabilen herkes buraya girebilir. Ahmed Şevki efendi arkadaşını kaldırdı. Yavaş yavaş, biraz mahcup, ilik defa girilen yerlerin iras ettiği tereddütle buraya girdiler. Şimdi gözlerinin önünde garip (bir manzara vardı: Buldukları yer küçük denmeyecek kadar iki odanın birleşmesiyle hâsıl olmuş genişçe ibir yerdî. Üzerleri keten örtülü kanepelerin, kadife iskemlelerin, mermer masaların, olanca kuvvetiyle açılmış ç;ğ ziyalı lambaların, soluk aynaların miskin âhenginden tereküp eden bu manzara, tek gözleklü birisinin gözleğini sürmeli gözüne uydurmağa çalışarak şu tuhaflığına sahte kahkahalarla gülen bir Fransız karısı, kanepelerin birinde yanındaki yaşlıca efendinin müsait nazarı altında karşısında esneyen Türkçe bilmez Romanyalı bir kızın güya parmaklarındaki yüzükleri muayene etmekle meşgul, mahcup, muhte-riz henüz çocuk denecek kadar genç bir bey; birkaç safderunun daha vüruduna intizaren ipekli esvaplarını sallaya sallaya piyasa eden, etrafta bulunanlara pek mühim ve tuhaf bir şeyden ibahsediyorlartmış zannını vermek için 1b:r dakikada

beş kere gülen iM karı, ötede beride daha bazı zümrelerle tekemmül ediyordu. İki arkadaş bir kenara oturdular. Raci tâ ileride, aynanın iç:nde sahnenin yorgunluğundan bozulan simasını tamir ile meşgul maşukasının arkasında, aynanın içindeki suratına gülerek duruyordu. O, hiç tebessüm etmiyor. Raci'nin orada bulunmasından dolayı sıkılıyormuş gibi duruyordu. Nihayet karı Raci'nin musîr istirham tebessümüne karşı isyan ederek sert bir çehre ile döndü, bağıarak: «Ben istemez, git buradan!» ded\ O vakid Ahmed Cemil zavallı Raci'nin perişan halini, etrafına gezdird'ği melûl nigâhı görmemek için gözlerini çevirdi; Raci bir kelime bile söyleyemedi, iskemlelerden birine yıkılmak nev'inden düştü.

Ahmed Şevki efendi dudakları arasından: «İşte biçare karısının intikamı!» dedi.

Ahmed Cemil başını silkerek: — Zannetmem, dedi, bu gece başka bir müşteri bulmaktan imeyus oluncaya kadar tertip edilmiş ter desise...

Ahmed Cemil yanılmamıştı. Raci oturduktan sonra karı iri vücudunun üstünde küçücük duran başım sallayarak, indî bir opera parçasını ıslıkla çalarak, kısa fistanının altında beliren kalın biacaklaMnı ıslığın tarabıyla uygun askerce atarak yürüdü, yürüdü, tâ odanın ortasına gelince etrafına baktı, boş olarak yalnız iki refiki gördü, yanlarına geldi sırtarak eğildi, «Bir bira?» dedi. Ahmed Şevki efendi gözlerinin beyazına kadar kızardı, birbirine bakıştılar, karı cevapsız kaldı, sonra hiçbir lisana mensup olmayan bir istihfaf sayhasıyla «Puah» dedi, askerce yürüyüşüne devam ederek sağdan geri yaptı. Raci bütün bu hareketleri uzaktan takip ediyor, arkadaşlarına bakıyordu; kan gittikten sonra ayağa kalktı, yanlarına kadar geldi, gülmeğe çalışarak:

— Buraya siz de gelir misiniz? dedi. Ahmed Cemil sudan bir cevap verdi. Ahmed Şevki efendi «Otursana...» dedi; o vakit üç arkadaş arasında kesik kesik bir muhavere başladı. Öteden (beriden bahsettiler, hiç biri bahsi hepsinin beyninde yer tutan mes'eleye irca edemiyordu. Ahmed Cemil gözlerini bütün bu muganniye alayından; türlü milliyetlere, türlü memleketlere mensup, her biri başka bir fuhuş zemininde yetişmiş,, bir başka âlemden düşmüş şu garip mahlûk sürüsünden ayırmıyor; bellisiz yaşları saklamak için kutusuyla boşaltılmış pirinç tozlarıyla solgun dudaklara taravet vermek için yavaş yavaş miyarını kaybederek ibzal ile sürülmüş kırımizi boyalar altında bu çehrelerin sırlarını görmeğe çalışıyordu. Hiçbir zevk-i mahsusa yapılmış olunamayan kıyafetler... Eski ipek kumaşlardan, vaktiyle yapılmış esvap bozuntularından, karnaval esnasında kiralanarak iade edilmemiş kostümlerden kesilerek biribiriyle uydurularak icad olunma türlü kılıkklar... Birisi bir Normandiya köylüsü kostümünü andırır ibir esvaba fmesepL bir Pompadour ibaş yapmış, diğeri Marie Antoinette yakalığa altına bir Vaudeville Soubrette'i gibi kısa fistan giymiş; dar işlemeli bir arnavut yeleğinin içinde buram buram terleyen şişman ibir kadın şu yeleğin altına peşleri yırtmaçlı bir cinli entarisini münasip görmüştü. Ahmed Cemil bütün bu iğrenç tuhafliklardan, şu şakalaşan budalalardan ötede hâlâ yanba-

şında «Beyim! haydi...» diye teşvik eden sulu efendinin bir türlü teşviklerine uyamayan güzel İbir genç beyden nefrete benzer bir şey duydu; burada buldukça Raci'nin serbestçe mu-aşekasına mâni olacaklarını düşündü. Ahmed Şevki efendiye «Yine yerimize gidelim mi?» dedi. Raci'yi selâmladılar, yerlerine gittiler.

Ahmed Şevki efendi oturduktan sonra:

— Sanki neye geldik? Bu hali görmüş olmaktan başka bir şey kazandık mı?...

Dedi, sonra bir müddet düşünerek:

— Ne olursa olsun, ben yarın açılının, hiç olmazsa çocuk meselesini söylerim, dedi.

Artık burada yapacak bir şeyleri kalmamıştı. Borçlarını tesviye ettiler, alkış gürültüleri arasında geçtiler, son defa olarak Raci'nin halini bir daha görmek istediler. Hususî tarafa şöyle bir baktılar. Şimdi Raci'nin maşukası iki alaycı gencin arasında bacaklarını uzatmış kollarıyla gerinerek delikanlıları kanepenin üzerine devirmeğe çalışıyor: Raci de bir kenarda mermer masanın üzerine kapanmış Ahmed Şevki efendinin iddiasına göre uyukluyor, Ahmed Cemil'in itikadına nazaran ağlıyordu...

Ahmed Cemil'in Hüseyin Nazmi ile geçirdiği gece, eseri hakkında bir taze şevk uyandırmış idi. O günden itibaren tasarruf edebildiği bütün zamanlarını onu düşünüp beslemeğe, kendisinde kudret görebildikçe yazmağa sarfetti. Bir senelik hayatının ma'îşet derdine mevkufl olmayan bütün saatlerini ibü eserin fikrini yakan icadî derdine vakfetti. Ona tasavvur ettiği incelikleri, san'at şeklini, hayat felsefesini verebilmek için ancak kendi tahassüslerini rehber ittihaz etmekle dar bir daire içinde fikrini hapsedmiş olacağını, levhasının nezahetini, mükemeliyetini temin için meşherlerde dolaşan meselâ Ram-forant'm bir çehresi karşısında günlerce temaşaya mevkufl kalan ressamlar gibi şairlerin de hislerini şiir bedialarıyla tevzin etmeleri lâzım olduğunu bilirdi. Onun için Hüseyin Nazmi'nin kütüphanesini hemen boşalttı: Lamartine'den, Hugo'dan, Mus-sut'den sonra gelenleri; bütün parnasienileri, synbolisteleri

decadent'leri, Süleymaniye'de küçücük mesai hüccresine taşıdı; Lekont dö Lil ile, Vilye dö Lil Adam ile Theodore de Banvill üe başlayan zümre-i şua'ra, sonra Prudhommelar, Coppe'ler, Haraucut'lar, Sylvertre'ler, Mendes'ler; daha sonra Paul Ver-laine'in tohm-ı dehasıyla yetişenler, velhâsıl gençler tabîf Le-marre'in kitap fikristini dolduran yüzlerce cildler takım takım elinden geçti. Ahmed Cemil bunları okudukça yarım asırlık bir zaman içinde Verlaine'a kadar şiir fikrinin kesbettiği inceliklere, tasvir ve ifade san'atının vâsıl olduğu hurdecûluğa hayret etti; bir vakitler mini mini penceresinin kenarında cehren fakat komşulara işittirmekten ihtirazen okuyarak mest olduğu temaşaları, «bir feriştenin sukutu»nu, «gecelerdi, şimdi birer kelime ile hiçiye mahkûm ediyor, Hugo'yu, «Gözlerinde eşya ve hakayıkı büyüten bir cam varmış» hükmüyle hakikatın fevkinde buluyor, Lamartine için «O kadar şiir ile yüklenmiş ki ezilmiş», Muşset iç^m «Âşık, şair fakat çocuk!» diyordu. Bunlardan sonra san'at erbabının kelimeye, üslûbe, şekle, san'-ate verdikleri ehemmiyeti gördükçe; o her biri birer elmas gibi işlenmiş, iki mısraı için günlerce çalışmış bedialarla ülfet ettikçe yapmak istediği şeyin ne müşkül olduğunu anlıyordu. Eser pek ağır ilerliyordu. Haftalarca mütalâadan, tetkikten, tefekkürden sonra ancak yirmi kadar mısra vüccude getirebiliyordu... Ah! işi gazel yazmaya dökmüş olsa, şiiri herkes gibi telâkki etse bu yirmi mısradan yinmi gazel icad ederdi! Bir aralık lehçeyi dar buldu. Yeni fikirler için yeni kelimeler lâzım olduğunda musîr idi. «Eski kelime altında fikirlerin tazeliği görülemez. Dikkat nazarından kaçır.» derdi, lügat kitaplarına sarıldı, sahifeleri çevirdikçe öyle şeyler buldu ki hayret etti. Bunlar ne için kamus köşelerinde unutulmuş? Ne güzel şeyler keşfetti! Kimisinin bir fikriyle tetabukuna, bazısının mevcutlara ruchanına, bir kısmının da yeniliğine kapılarak bunlara temellük etmek istedi. Kendi kendisine: «Beni^ lügat uydurmakla itham edeceklermiş. Anlamayanlar etsin. Kamusun havsalasına sığâmâyacak kadar garip lügatleri bir yere toplayan eski zaman münşileriyle benim yapacağım şey arasındaki sanat farkını elbette anlayanlar olur.» dedi.

Şu bir senelik zaman içinde yazmak istediğinin, henüz kendisince türlü nakiselerle dolu olarak, ancak nısfını vücade getirebilmişti. Bunları Hüseyin Nazmi'den başka kimseye oku-

mazdı. Bu esere çalıştığını başka bilen de yoktu, hattâ artık er zamandanberi «Gencine-i Bdeb» te de manzumeleri görünmemesinin sebebini kendi yazdığı tarizin tesirinde bulmakla memnun olan Raci bir gün Ahmed Cemil «Mir'at-ı Şuûn» tefrikası için yine imza koymayarak tercümede devam ettiği bir hikâyesinin tashihlerine bakmakla meşgul iken birdenbire:

—• Cemil! Artık işi mütercimliğe döküyorsun, şairlik sj " frı tüketti mi? demişti.

Ahmed Cemil, Raci'nin ısrar ve inat ile devam eden tecavüzlerine karşı ya bir sille gibi bir tahrik fırlatarak mukabele eder, yahut bu adamın haline acıyarak yalnız bir kelime ile geçiştirirdi.

O vakit omuzlarını silkerek: «Belki!» demekle kanaat etmişti. Gariptir ki bu kadar adavet hissine mağlûbiyetine mukabil Raci'ye en ziyade acıyan yine Ahmed Cemil idi. Bir seneden beri matbaaya devam eden, bazan muharrirlerin arasında «Behber-i sübyan» defterlerini doldurmakla, bazan müret-tiplerin yanında harf dağıtmakla vakit geçiren Nedim'e eri ziyade rıf k ile muamele gösteren, vakit buldukça bir sahife okutturarak bu biçare çocuğun birşey öğrenmesine çalışan yine o idi. Matbaada çocuğa babasından başka herkes iltifat ederdi, yalnız Raci güya onun orada vücuduna vâkıf değilmiş gibi dururdu. O vakitten beri Raci düştükçe düşmüş, iri Alman karısının tahrikleri altında sanki şu mülevves aşkına daldıkça onun çirkâbiyle kirlenerek simasında beliren sefahat tahriplerinden artık iğrenç bir hale gelmişti. Matbaada merhaimme-ten alıkonuluyor, hemen hiçbir şeye müfit olmadığı halde aylığından bir parçasını tevkif ederek o zamandan beri dikişçilikle yaşayan karısına yardım edebilmek için maaş verilmekte devam olunuyordu.

Mayıs iptidalarında bir cuma idi; matbaa halkı öteye beriye dağılmışlar, Said'le Saib Ali Şekifb'in himayesine sığınarak açık bir araba ile Kâğıthane seyranına gitmişler, matbaada, idare memuruyla Ahmed Cemil'i yalnız bırakmışlardı .

Ahmed Şevki efendi yeşil çuha kenarlı dar uzun defterine son kalem darbesini müteakip penbe rıhını döküp kapadıktan sonra hücrelerinden çıktı, Ahmed Cemil'in yanına geldi:

— Beyler gezmeğe gittiler, dedi, isabet! Ben de seni şöyle, yalnızca bulmak isterdim...

Eğildi, pek gizli ve mühim bir meseleden bahse hazırlanıyormuş gibi kaşlarını kaldırarak, duvarlara iliştiirmekten çekinerek ilâve etti:

— Bir izdivaç meselesi...

.., ? * ', ^ Ahmed Cemil hayret etti:

j

— Ben'im için mi?

— Hayır, fakat sâna yakın birisi için...

Ahmed Cemil kimden ıbahsedildiğini cesametti, bu meselenin bu kadar erken uyanacağına hiç ihtimal vermemişti. Kendi kendisine; «Nasıl? demek vakit geldi?» diyordu. Ahmed Şevki efendiye intizaren sükût etti', fakat meseleye bu kadar cesaretle başlayan idare memuru bahsi

takip için kâfi cesaret bulamadı. Biraz nefes almış olmak için sözü çevirdi :

— Beyler kâğıthane'de sevda peşinde dolaşacaklar. Sahranın hiç bu türlüünü anlayamadım. O güzel derenin sükûn zamanlarında oradan kaçıp da toz deryası içinde arabaların izdihamı arasında güneşten yanarak saatlerce dolaşmak elbette sahra hevesinden başka bir şeyden gelir. Hele saz dinlemek için sulara kadar gidip alçacık bir iskemlenin üstünde kahve hizmetkârlarının naraları altında bir yahudi hokkabazının yaverleri arasına sıkışmış bir Hicaz faslını esneye esneye, gerine, gerine okuyan takımın karşısında ağzı açık dinlemek için yarı günümü feda edemem. Beykoz çayırı, Yuşa tepesi, Bentler, Adalar, İstanbul'un gidilecek yerleri hemen bundan ibaret, fakat bu âdi günde gitmek, şafakta yola çıkıp mehtapta dönmek şartıyla...

Ahmed Cemil refikini meseleye döndürmek istedi:

— İzdivacın kime ait olduğunu söylemediniz.

O vakit Ahmed Şevki efendi arkadaşının yanına oturdu;, tam bir ciddî eda ile sesini tabîî perdesinden indirerek:

— Geçen gün müdür efendi — Ahmed Şevki efendi öksürüklü herifi kastediyordu — bana oğlunu evlendirmek istediğinden bahsediyordu. Anlaşılan zavallı delikanlı titiz ihtiyarla geçinemez olmuşlar, bir hafta evvel!...

Ahmed Şevki efendi baba ile oğul arasında hiç yoktan zuhur etmiş uzun bir münakaşanın tarihini yaptı.

— Sen çocuğu görmedin, bir kere görsen zannederim ki hoşuna gider. Evkaf nezaretinde epeyce bir memuriyeti var.

beş altı yüz kuruş para alıyor, ihtiyar da zengin, kayınvalide yok, galiba iç güveylik arıyorlar...

Şimdi Ahmed Şevki efendi hep kesik kesik söylüyordu:

— Tabîî arkadaşlarından tahkik olunur. Zannettiğim gi-M namuslu bir genç çıkarsa ne için muhalefet etmeli?...

Ahmed Şevki efendi biraz durdu, sonra Ahmed Cemil'in gözlerine bakarak ilâve etti:

— Matbaa da münhasıran herifindir, biliyorsun ya... Ahmed Cemil sarardı, idare memurunun anlatmak istedi-

.ği mânaya karşı bütün namusu, vekarı isyan etti, bir kelime ile red cevabı veriyordu, nefisini zaptetti.

— Geçen gün bu meseleyi bana açmaktan maksadı tanıdıklarım içinde tavsiyeye değer aileleri tahrik etmek imiş. Benim hemen aklıma sen geldin. Kardeşin artık evlenecek bir yaşa gelmiştir, değil mi?

Ahmed Cemil zihninden hesap ediyordu, ikbal şimdi on yedisine basmıştı. Bu memlekette kızların tam izdivaç zamanı. Zavallı İkbal!... Acaba her vakit talih, kısmetine bir müsait -çehre arzedecek mi?

Bu sual Ahmed Cemil'in zihnini bir izdivaç meselesine ait hâtıralara şevketti, birkaç kere annesinden görücüler geldiğini işitmişti, fakat hiçbirinin heves edilebilecek bir şey olduğunu tahattur etmiyor, hattâ bir kere bir karısından ayrılmış iki çocuklu kırkık bir komşunun annesi gelmişti de Ahmed Cemil'in bütün vekar ve gururu mecruh olarak günlerce İkbal'e baktıkça ağlamak istemişti.

Ahmed Şevki efendinin şu dostça tekayyüdüne karşı ne için İkbal'in talihini tehlikeye koymalı? Kimbilir, belki kardeşinin saadeti buradadır. Bir dakika içinde fikri tebeddül etti:

— Lâkin bizim hiçbir şeyimiz yok, dedi, bir kız ne ile evlenir?

— Orası benim işim. Muvafakat edecek olursan ben işi tavsiye ederim, hele bir kere görsünler de...

Ahmed Şevki efendi artık vazifesini ikmal etmişçesine şüphesiz kendi kendisine: «Beş dakikada bir mühim meselenin altından çıkmak bana mahsus bir muvaffakiyettir!» diyerek mütebessim bir çehre ile ayağa kalktı, keten yeleğini dü-

P—•

Bir gün iki axkadas matbaada yine herkesten evvel buluştular. Ahmed Şevki efendinin ilk sözü şu oldu:

— Dün akşam beni görmeden kaçtın. Sana verilecek havadisim vardı, bu gece sabırsızlığımdan patladım.

Sonra Ahmed Şevki efendi ellerini Ahmed Cemil'in omuzlarına dayadı, gözlerini gözlerine dikti, sırtarak ilâve etti:

— Beğenmişler...

İlk muhavereden sonra unuttuğu izdivaç meselesini bu kelime Ahmed Cemil'e tekrar ihtar etti. Mahiyetini bir vuzuh lem'ası ile tenvir edemediği, tesirini duyup ta menşe'ini bulamadığı garip bir his İkbal'in izdivacı meselesinde Ahmed Cemil için bir saklı haşyet uyandırır.

Bu hissi tahlil etmek istedikçe sebebi, esası daima tetkikinden musir bir firar ile kaçardı. Serin kanla düşünürdü: İkbal'in izdivacını, izdivaçla saadetini bütün emellerin gayesi bulurdu; o halde o garip his nedir ki izdivaç mes'alesi çıktıkça kalbinde hiddete benzer bir şey uyandırır, istememezliği andırır bir tesir hâsıl ederdi? Belki bir hodkâmlık hissi!... Diğer bir adamın başka bir samî münasebet ve muhabbetine dahil olduktan sonra kardeşi kendisi için daha az yakın olacak, bir yabancıya herkesten ziyade harim olduktan sonra ona — kardeşine — yabancı kalacak idi...

Bu 'hissin ismini vermek istemezdi. Zihninde bulmak istediği te'vilin altında saklanan tesiri görmemeğe çalışır, İkbâl'in izdivacına ait düşüncelerinin bundan tesir almasını me-nederdi. Fakat Ahmed Şevki efendinin bu sabah şu bir kelime ile yeniden uyandırdığı mesele akşama kadar zihnini kurcaladı.

Enişte!., ikide birde zihninin içinde bir tırmalayan cereyan ile geçen bu kelime idi: Enişte!..

Demek şimdi hayatında bir enişte olacak, bir adam kî bu güne kadar tanunalış, görmemiş, hiçbir hissini, fikrini öğren-

memiş. Bu adam birden, bir gün içinde hayatına karışacak,, o Süleymaniye'deki küçük evin kapısını çalacak, bu aile sofrasına aynı iştirak hakkı ile oturacak, valdesine aynı meşru, selâhiyetle anne diyecek, sonra evin içinde bir ses, başka bir ses aşağıdan yukarı bağırarak: İkbâl!...

Hayatında bu tebeddülün ne kadar ehemmiyeti olduğunu bir karartı arasında hissediyordu: Meselâ kendisini, merdivenlerden biraz muhteriz çıkıyor, yemekte hususî bir ihtiyat ile duruyor, görüyordu. Bu adamla her kim olursa olsun, mümkün değil, lekesiz bir muhabbetin, tekellüfsüz bir münasebetin hâsıl olamayacağını, kendisinden kardeşinin mahremiyetini çalmış bir adamla müz'îç bir rekabet hissini sönmeyeceğini hissediyordu. Onun yanında geceleri minderin üzerine boylu boyuna uzanamayacak, Seher'i kızdıramayacak, ikbal ile - hele İkbâl ile- şaikalaşamayacak... Enişte!... Enişte!... Sebep? Ne için sevmediği, sevemeyeceği bu adama enişte demeğe mahkûm olsun? Şimdi bu kelime adetâ onu tâzip ediyor, birisiyle kavga etmek arzusunu veriyordu. Hiddetini o sırada Ali Şekib'in budalalığından bahsederek Raci'ye yaranmağa çalışan Saib'den çikarmak istedi:

— Keşke insanlar hep Ali Şekib gibi budala, fakat onun gibi saf olsalar... dedi. Sonra kalemini attı, kâğıtlarını topladı, mürettiphaneye girdi:

— Ben yazılarımı bitirdim, gidiyorum, başka bir şey lâzım olursa beyler yazsınlar; dedi.

Ahmed Cemil'in eve gitmeğe ihtiyacı vardı. Kapıyı açan Seher'e: — Annem nerede? dedi. «Küçük hanımla çarşıya gittiler» cevabını alınca hiddet etti, onlar gelinceye kadar sabırsızlığından duramadı, evin içinde dolaştı. Nihayet kapı çalınıp geldiklerini yukarıdan işitince bağırıldı...

— Anne, yukarıya gelsene...

Sabiha hanıma çocuklar gibi daima anne derdi; valde hitabından bir sahtelik, bir külfetperdazlık hissedirdi. Sabiha hanım çarşafını çikarmadan yukarıya çıkınca ilk sözü şu oldu:

— Anne!... İkbâO'e görücü gelmiş de ne için bana haber

vermediniz?

Sabiha hanım oğlunun yüzüne baktı:

— Her gelen görücüye ehemmiyet vermediğim için...

MAI VE SİYAH

109

— Beğenmişler. Ahmed Cemil yalnız bu kelimeyi kâfi görmedi. İlâve etti — İsteyeceklermiş...

— Allah hayırlısını kısmet etsin, oğlum, istesinler bakalım da düşünürüz...

Ahmed Cemil sabandan beri beynini işgal eden bu meseleye karşı annesinin sükûnuna hayret etti, birden bu validenin mukadderata teslimiyeti karşısında sükût etti.

Bu akşam Muzaffer beyin ders gecesiydi, Ahmed Cemil gitmemeğe karar verdi. Yemekten sonra okumağa da meye-lân duymadı; aşağıda küçük odada, inmiş muşamba perdelerin arkasında açık pencereden süzülen gecenin râtip havasını duymak için başını duvara dayadı. Ne lâkırdı, ne tâtife istiyordu; yalnız küçük odanın — şu bir saf kalb kadar ruhaniyet ile dolu aile odacığınm — ruhunu doya doya istişmam etmek istiyordu.

Kar gibi beyaz kenarı gerile gerile iğnelenmiş hassa örtülü sedir, yerde üstüne penbe- satrançlı dokuma çekilmiş Şilte, annesinin en sevdiği yer; küçük dört ayaklı iskemle, İb-bal'in yeşil gaz boyamalarından yaptığı sade fakat belki onun için zarif hoş kalpağı altında lamba, duvarlarda babasından yadigâr olarak kalmış biri kûfî, biri talik iki güzel levha, pencerelerde muşamba perdelerin üzerinde yaza mahsus be>-yaz, ince sarı kornişlere küçük küçük kıvrıklarla ilişdirilmiş perdeler, o kadar... Burada ne kadife kanepeler, koltuklar, atlas perdeler, ne de mutantan hücrelerde nefis evani vardı; hiçbir şey yok, fakat buna mukabü derin bir muhabbet, her türlü mihnetlerin, meşakkatlerin zedeliyeeyeceği kadar kavi bir saadet, üç kalbin irtibatından anütaiassıl, lâtif, ruhu ısındırır bir hararet vardı.

Demek şimdi Ibu hususiyete, bu samimiyete, bu a;le mahremiyetine bir unsur daha iştirak edecek? Demek bu sıcak mesut havanın üzerinden barit bir nefha uçacak ?

Gözleri sık sık küçük iskemlenin yanmda diz çökmüş o gün çarşıdan alman yedi arşın gömlekkik kumaşın yanlarını çatmakla meşgul olan İbkal'e çevriliyordu.

— Kızım, makası alıversene...

— Sizin yanınızda değil mi anne?...

Sonra sükût. Ara sıra kumaşı kesen makasın sinirleri ür-

perten sesi, bazan rüzgârla şişen muşamba perdelerin hışıltısı, ta mutfaktan Seher'in bulaşık gürültüsü, o kadar...

Bu gece İbkal, Ahmed Cemil'in gözlerine güzel görünüyordu, kardeşinin bu kadar cazibesi olduğuna dikkat etmemişti. Zavallı çocuk, bari bahtiyar olsa!.... Açık kestane gür saçları altında zarif başı; kulaklarının etrafından, altından âsi, perişan, çılgın saç kümeleri arasında birak küçük,

söbü görünen siması, bu yaşta genç kızların çehrelerine mahsus bir süzgülük altında hafif bir donukluk ile mümteziç donukça penbe rengi biraz vücuduna erkekçe bir yüksek vaz'ı veren geniş omuzlar, uzunca bir boy, henüz tekemmül etmemiş bir kız vücudu ki noksanları içinde cazibeli ve onun için şiir ile dolu... Büsbütün tevessü etmesi, mukaddemeleri görünen kadınlık meziyetleri kemal bulmak için yalnız kadın olmağı bekliyor...

Ahmed Cemil merhametten, şefkatten mürekkep bir nazarla hemşiresini ihata ettikçe; gözleri bir katre muhabbet giryesi gibi — fakat kknbilir nasıl — bir kadın olmaya müheyya duran bu zayıf kızın üzerine düştükçe kalbinden «bari mesut olsa!» diyordu. Onun saadetinden emin olabilse, değil ufak tefek istirahat esbabını, demin haleldar olacağından korktuğu hayat sükûtununu belki bütün istikbal emellerini feda ederdi.

İkbal'in izdivacı Ahmed Cemil'in hayatında bir rüya gibi geçti. Eniştesini ilk önce matbaada pederi Tevfik efendinin yanında gösterdiler; geçkin yaşlarında mariz bir babanın zayıf doğmuş bir çocuğu, herkes gibi bir genç, kalem hayatında terbiye almış, hoppa değil, hattâ biraz ciddî... Ahmed Ce-mil ilk hâsıl ettiği fikri zihninde birkaç kelime ile icmal etmişti. Bu ziyaretten sonra Ahmed Şevki efendinin faaliyetiyle, hele Tevfik efendinin anlaşılamayacak bir heves ve tehâlükiyle bütün şerait onbeş gün içinde kararlaştırmıştı. Ahmed Cemil'in her türlü hayat hususiyetini bilen Ahmed Şevki efendi damat beyden ağırlık namıyla bir para kopardı ki hemen 'bütün düğün masrafını temin etti. Ahmed Cemil bu izdivaç meselesinde ne tarafgir ne de aleyhdardı: Meselede bir itiraz vesilesi bulunmaması aleyhdar olmasına mümanaat ettiği gibi enişte olacak adamın herkesten başka birşey olmayışı tarafgir olmasına da mâni olmamıştı. Vehbi beyi tanıdıklarından, kalem arkadaşlarından sormuşlardı, herkesten pek iyi teminat alm-

o X i .rt. XI

İlî

di. En son defa olarak birgün, Ahmed Cemil kardeşinin reyine müracaat etti: ikbal gözlerini indirdi, sükût etti, demek razı oluyordu.

Düğün!

O gün Ahmed Cemil kaçmıştı; koltuk resmini görmek için Süleymaniye'nin o daracık sokağını baştan başa doldurarak ve kapının umuma açılmasını bekleyerek yeldirmeleriyle, çarşaflarıyla üşüşen; orasını beraberlerinde getirdikleri ço~cuklarıyla küçük bir mahşer — garip ibir renk ve kılık mahşe-ri — haline getiren kadınlar, kanarya sarısı hırkasının altında al basmadan entarisini giyerek, başına oyalı gaz bovaması-dan yapma çiçekli hotozunu koyarak, bir paçavra kenarıyla iyi bağlanmamış uzun çorabı güllü penbe iskarpininin üzerine düşmüş, beyazlı kırmızılı tire kuşağının saçakları san hırkasının altından eteklerine dökülmüş, beline işlemeli ipek mendili iğne ile tutturulmuş, düğünün şerefine tâ sabahleyin sokağa fırlayan komşu kızları kâğıt helvacılarının, leblebicilerin etrafında bağrışacak, ağıl aşacak olan bütün o belinden donu-düşmüş, çorabının içine paçası tıklmış, düğün evindeki validesine sokaktan «anne!» diye bağırarak, koşa koşa birbirini kovalayarak çığlık koparan çocuk alayından uzak olmak için, bekçi baba gelip de elinde sopasıyla yeni traştan çıkmış çökük yanaklı, uçları sekiz on kere kıvrılmış iri siyah bıyıklı muhip çehresiyle kapıya küçük bir iskemle atıp hâkimiyet vazifesini takındığı — sopasının ilk tarakasından — anlar anlamaz, henüz komşu hanımların ellerinde süsü ikmal edilemeyen

kardeşini sofraya çağırarak o yarım gelin haliyle öpmüş, sonra ağlamaktan ihtiraz ile bir söz bile söylemeyerek kaçmıştı.

Ahmed Cemil bir hafta eve uğramadı, annesiyle kardeşinden öyle izin almıştı; o bir haftayı Hüseyin Nazmi'nin köşkünde geçirdi...

Ah! O İkbâl'i böyle mi gelin etmek isterdi? Hemşiresi için neler düşünmüş; ne süslü evler, ne müdebdap daireler, ne lâtif tuvaletler, ne müzeyyen cihazlar tasavvur etmişti!... Demek o istikbalde zuhuruna emniyet ederek aldandığı hayaller yalandı? İkbâl'in gelin olacağını düşündükçe bir vakitler hemşiresi beyaz uzun etekli — moda gazetelerinin mülevven ilâvelerinde görerek imrendiği şeylere benzer — bir esvap içinde, beyaz ipek duvağı yanlarına dökülmüş, başı mücevherlerin

112

MAI V K SİYAH

altında biraz eğilmiş olarak görürdü. Sonra saçları püskür-müş, yağız macar atlı zarif parlak bir araba onu alıp götürüyor, daha sonra güzide tuvaletlerle zihayat foir çiçek deryası gibi dalgalı geniş bir mermer sofanın ortasında o çiçek deryasının perisi, köpüklerden teşekkül etmiş bir çiçek melikesi gibi İkbâl... Şark halıları döşenmiş çifte bir merdiven, salonlar, avizeler, levhalar, kadifeler, atlaslar... Demek bunlar hepsi ya-İlan? Hayallinin kendisine bahşettiği bütün bu tantana, kendi-feini mesteden o müdebdap rüya, demek bütün bu şeyler baştı?...

İkbâl şimdi o sopasıyla kapısının önünde bekçi duran; sokağında alacalı, yaygaralı çocuklar kaynaşan küçücük evde rastıklı, kınalı, lâdenli komşu hanımlar arasında damat beyi, matbaa müdürü Tevfik efendizade Vehibi beyi bekliyordu. Kaçtı, Ahmed Cemil rüyalarının şu sefil hakikatinden tanı bir hafta kaçtı.

O bir hafta zarfında eniştesini hiç görmemişti. Nihayet bir akşam yemekte birleştiler. Ahmed Cemil hayret etti; o henüz ağır bir külfet yükü altında ezilirken, yüzüne bakamaya-rak gözlerini indiren hemşiresine bir kelime tevcihine cesaret edemezken damat bey herkesle teklifsiz oluvermişti. Hattâ Seher'le ufak tefek Itâifeler bile ediyordu. Ahmed Cemil bu akşam kendisini ezen azap altından hiçbir zaman kurtulamayacağını ; sofrada, bir vakit yalnız kendisinin olan şu evin her köşesinde şimdi yabancılıktan asla çıkmayacağını anladı. Bir dakika içinde bütün mânevi varlığından bir soğuk rüzgâr geçti, şimdi bu evden âdeta üşüyordu. O akşam Muzaffer beye can attı.

Gazeteye bir ilân sıkıştırdı, haftasının diğer dört akşamını da evden uzak geçirmek için ders buldu, Hocapaşa'da demiryolu memurlarından iki Almanca Türkçe öğretmeye başladı. Artık bütün gecelerini evden uzak geçiriyor, hattâ Hoca-capasa'da ders olduğu zamanlar akşam yemeğini matbaada kısaca tedarik ederek bir vakitler hayat zevkinin yegâne men-baı olan aile sofrasında bulunmuyordu.

Düğünden sonra Ahmed Cemil ile annesi hemen hiç yalnız bulunmamışlardı. İki ay kadar bir zaman geçmişti, bir gün

Sabiha hanım sabahleyin odasına girdi. O henüz tenbellik ediyor, yatağında mahsus gecikiyordu; anesi yatağının kenarına oturdu:

— Ne için kalkmadın oğlum? dedi, sonra cevabını beklemeden biraz eğilerek ilâve etti:

— Sana bir şey söyleyecektim. Hiç yalnız bulamıyorum M... Dün Seher, İkbâl'in odasında yalnızca ağladığımı görmüş...

Ahmed Cemil hayretle annesinin yüzüne baktı:

— Niçin?

— Bilmiyorum... Zaten kız gelin olalıdan beri neşesiz, dün ağlayışı büsbütün zihnime dokundu, acaba kocasının biraz içkisi olduğundan ımı?..

Vehbi ibeyin akşamcılığı vardı. Onbeş gün kadar yenilikten ihtiraz ederek itiyadını icra edememişken nihayet bir şişe Fertek rakısıyla gelmişti. Ahmed Cemil'e bundan hiç bahsolumamıştı; fakat o birkaç gün içinde bu itiyadı keşfetmiş, birkaç kadeh rakının şu saadet yuvasında bir musibet zehiri hükmünü tutacağını anlamıştı. Bir gün annesinin ağzından bu meseleyi işitince yatağında doğruldu. Ana oğul uzun uzun birbirine baktılar. İkisinin de bu nazar çarpışması arasında İkbâl'in ağlayan hayali uçuyordu. İkisi de bu hayal için ağlamağa müheyya idiler. Birden şu iki aylık gelinin annesinden, kardeşinden gizlediği göz yaşlarının içinde bir derdin saklandığını duymuşlardı. O vakit Ahmed Cemil yavaş yavaş annesini istintak etti. Eniştesinin nasıl bir adam olduğunu görüyordu. Fakat nasıl bir koca olduğunu anlayabilmek için Sabiha hanımın fikrini istedi. †

Annesi Vehbi ibeye atfolunabilecek bir kusur bulamıyordu. Evine devam ediyor, bir huysuzluğu yok; İkbâl'e soğuk bir muamelesi de görülmemiş, İkbâl'in ağlayışı biraz içki içinse...

Ahmed Cemil pek iyi hissetmişti ki kardeşi mesut değildir. İzdivacından beri İkbâl'in çehresinde dikkate çarpan bir hüüzün rengi her türlü şikâyet lisanından daha belîğ idi.

Sabiha hanım iki aydan beri birinci defa olarak yalnızca konuşmağa fırsat bulduğu oğluna başka bir bahis zemini daha hazırlamıştı:

Mai ve Siyah — P. S

— Masraf meselesi ae saae senin üzerine ıcauyor giui mr şey Cemil; dedi.

Buna Ahmed Cemil dudaklarını bükerek cevap verdi:

— Ne ehemmiyeti var? Kazandığım yetişmiyor değil ki...

— Geçen gün İkbâl'e aylık olmak üzere on mecdiye vermiş, kız sabahleyin biraz gülerek, sıkılarak parayı bana vermek istedi, reddettim, o ısrar etti; nihayet yine onun olmak üzere saklamak için aldım, fakat bu kadarla devam edecekse...

Sabiha hanım sözünü bitirmedi, gözlerini oğlunun gözlerine dikti. Ahmed Cemil bu nazardan sıkıldı, gözlerini çevirdi, cevap vermedi. Nefsini herşeyden mahrum etmeğe alışmamış mıydı? Onun için birkaç mecidiye tasarruf etmekte bir faide mi ver?

Seneyi iki kravatla geçirmek, bir iskarpini alt>. ay sürüklemek zaten öyle bir sefalet idi ki onu âdeta mütelezziz ederdi. Artık şu mahrumiyet hayatının acı lezzetinden bir hoş teessür bile duyar olmuştu. Matbaada kaldığı akşamlar idarenin penceresi kenarına ilişip de caddenin hüznü veren tenhahlığından mest olarak biraz peynirle francalasını yedikçe kendisinde bir zavallılık bulur, bunda mağmum bir şiir bularak âdeta şiir te-lezzüz ederdi.

Bu sabah annesiyle şu muhavere kalbine sanki bir katre yakıcı zehir damlatmış idi. Orada bir şeyin yandığını, sanki bir noktayı kazıyarak kemirdiğini hissediyordu.

Bu sabah İkbâl'e tesadüf etmek emeliyle odasından geç çıktı. Geç kalkmak itiyadında olan eniştesini uyandırmaktan, çekinerek merdivenleri yavaş yavaş indi. İkbâl daha evvel kalkmıştı, aşağıda karşılaştılar, izdivacından beri ona karşı Ahmed Cemil yarı siteme benzeyen bir tavır ittihazına lüzum görmüştü. İkbâl'de de biraderine karşı bir mücrim gibi gözlerini indirmek, yolundan silinmek, mümkün merteye az fırsatlarda hitabına mâruz olmak gibi 'bir ihtiraz peyda olmuştu.

Bu sabah Ahmed Cemil İkbâl'e bir şey söylemek istiyor» muşçasma baktı, İkbâl bir aralık bu nazara mukavemet etmek istedi, sonra beriki bir sademeye tesadüf etmiş gibi nazarı titredi, gözlerini indirdi. Kardeşinin yalnız bu bakışı: «İkbâl! Bahtiyar değilsin, anlıyorum.» demiş idi.

MAİ VE SİYAH

117

Ahmed Cemil'in tamamıyla cahili olduğu kahve hayatına müteallik hikâyeler, dün salbah Millet bahçesinde bilardoda kazandığı muvaffakiyet, yalnız kendisini eğlendirmek için söz söyleyenlere mahsus kakkahalarla kesik fıkralar, ara sıra yemeğe müteallik itirazlar, bazan Seher'e karşı kaba latifeler... Bir vakitler Ahmed Cemil de bu sofrada lâtife ederdi, fakat o zaman bir lâtife edildikçe sofranın etrafında handeler uçu-şurdu. Şimdi Vehbi beyin bir latifesine mukabil Sabiha hanımın simasında zorla kopmuş bir tebessümü; İkbâl'in üzüntüden, zevcinin tuhafıktan ziyade gülünçlüğüne karşı helecanından mütevellit perişan nazarı: Seher'in her dakika: «ikide birde bana ne ilişıyorsun?» demeğe, elindeki sahanı sofranın ortasına atıp kaçmağa meyyal duran dargın vaz'ı görüldü.

Yemek yedikten sonra Vehbi bey İkbâl'le odasına çekilince Ahmed Cemil annesinin yanında kalırdı, fakat ekseriyet üzere yemekten sonra uyuyan zevcinden kurtulabildikçe bu yalnızlığa küçük bir zaman için İkbâl'in 'huzuru da hayat bahşederdi. Artık İkbâl ihtiraz tavrım bırakmıştı, kardeşini mümkün merteye sıkça görüyordu, fakat henüz aralarında dert tevdiine benzer bir kelime teati olunmamış idi. İkbâl bahtiyar görünmeğe çalışıyordu. Fakat bir annenin, ibir kardeşin gözünden gizlenmeyen bir hazin renk: «Aldatmayınız, bu nikabm altında ben varım!» derdi.

Bu kış Ahmed Cemil eserine hemen çalışmadı. Derslerinden, yazılarından kurtulabildikçe yegâne işigali şiirlerini okumaktan ibaret kalırdı; fakat bahar gelince bütün vücudunu ihata eden kesel ve rehavet havası sanki güneşin taze hararetiyle tebahhur ederek sıyrıldı, damarlarının içinde bir cevelân hissetti, kışın donuk havaları altında teessürleri safhasına donuk nakışlarla

intikal eden, - âdeta uykuda duyguları, baharın ılık nefesleriyle dirilip uçuşan kelebekler gibi canlandı. O vakit Ahmed Cemil'in eseri bol bir yağmurdan sonra topraklardan süzüle süzüle kayacıklar arasında birikmiş küçük bir menba gibi taşı, ufak hamlelerle feveran etti. Şimdi bu eser büyüyor, tekemmül ediyordu...

Ahmed Cemil bütün hayatının meşakkatlerini bu eserin tevlit edeceği lezzete karşı unutturdu. O sefalet ve mihnetle dolarak, taşarak geçen kıştan sonra eserinin tesliyet veren ha-

118

MAİ VE SÎÂH

yat nefesiyle bütün yorgunlukları dinledi, bütün o zahmetler ondan intişar eden ümit havasına temas edince zail oldu.

Bir aralık Ahmed Cemil eserini tasfiye etmek istedi, bir hafta mütemadiyen bununla uğraştı, müsveddelerini ayıkladı, noksan bırakılmış yerlerini doldurdu, zevkini ikna edemeyen parçaları mahvetti, nihayet bir haftalık uğraşmasının neticesinde küçük bir defter vücuda getirebildi. Ah bu defter! İşte bütün hayatının mühim bir ümidi şu küçük defterde

idi.

Ahmed Cemil sanki senelerden beri ruhuna çöken bir sıklet şu tasfiyeden sonra mündefi oldu. Bir mayıs günü matbaada otururken birdenbire defteri Taksim bahçesinde — bir gün henüz mektepte iken Hüseyin Nazmi ile gidip oturdukları yerde — Boğaz'ın şiirine karşı kendi kendisine okumak istedi, hemen doğuveren şu arzuya mukavemet edemedi, matbaada işini istical ile bitirerek çıktı.

Tünel'den çıktıktan sonra Beyoğlu'nda biraz serseri, dolaşmak; mağazaların camekânları önünde gecikerek şurada yeni çıkmış kitapları; ötede kravatlardan, yakalıklardan, mendillerden teşkil edilmiş zarif nümunegâhları; bir moda mağazasının kumaşlarını, bütün o gönülleri taltif eden hiçleri seyretmek istedi. Bon Marehe'nin önüne gelerek içeriye girdi. Zaten Beyoğlu'ndan işsiz geçtikçe buraya bir kere girip çıkmak âdeti idi. Henüz o kadar kalabalık yoktu, ilerledi. Çocuk oyuncaklarının yanma kadar geldi, ellerinde earpare, başında maili kırmızılı bir külah gelip geçenlere gülümseyen bir soytarıya bakmakla meşgul iken arkasından kendisine yabancı olmayan bir tatlı sesin bir nida-i hayretle: «A! Cemil bey!...» dediğini işitti. Başını çevirdi, o vakit tayin olunamaz bir sebeple mütat olmayan vukuata tesadüf olununca hissedilen râ-şeye müşabih bir titreyiş vücudunu baştan aşağıya sarstı.

Kendisine hitap etmesini beklercesine Lâmia mütebes-sim bir çöhre ile karşısında duruyordu.

Ahmed Cemil Lâmia'yı belki bir seneden 'beri görmemiş[^]-ti ve göremezdi; Hüseyin Nazmi'nin köşküne, yahut kışın evine gittikçe Lâmia'nın bazan piyanosunu işiterek bazan bir kapının alplığından süzülüp geçtiğini-duyarak, bazan eteğinin bir hışıltısını hissederek yahut muhteriz bir kahkahasının zaptolunmuş tarakasını fark ederek onun vücuduna yakın ^{o^}"

MAİ VE SÎYAH

119

maktan, onun muhit-i havasında muvakkat bir müddet için yaşamaktan mütevellit bir şey duyardı; meçhul bir şey var ki mahiyetini anlamamış, künhünü tahlil etmek istememişti. Fakat bu meçhul şeyin bütün şahsiyeti üzerinde derin bir tesiri vardı.

Henüz on beş yaşında iken hâtırasına intikâş eden simasını zihninde itmam ve ikmal etmiş, ondan uzak yaşadığı müddetçe o simayı daima besleyerek arada geçen zamanı sanki telâfiye çalışmıştı. «Şimdi tamamen bir genç kız olmuştur!» derdi. Genç kız!... Ahmed Cemil'in zihninde bu genç kız sıfatının hususî ve müstesna bir ehemmiyeti vardı. O, henüz ço-cuklukta çıkarak mevcudiyet-i mâneviyesi garâible niemjlû bir cihanın esrarına karşı inkişafa müheyya duran, nağihan hissediverdikleri bir hakikatin taaccüp rengi gözlerinde sizi istintak ediyormuşçasına bir istifsar ifadesiyle gülüverirken birdenbire bir genç kız sıfatının henüz itilâf olunmamış ciddiyetiyle gözlerini indiren, dün başka bir şey iken yarın başka bir şey olmağa hazırlanan; fakat bugün müphem, müşevveş, o müphemiyeti, müşevveşiyeti için şiirle, sevda ile dolu olan bu mahlûklara, bütün güzergâhına tesadüf eden o genç kızlara Ahmed Cemil perestişe benzer, buseyi andırır bir gârâm nazariyle bakardı.

Ahmed Cemil'in kalbinde yer tutmuş böyle binlerce çehreler vardı. Köprüden vapura binerken gördüğü, yahut Şişlide bir Kâğıthane dönüşünde tesadüf ettiği, yahut Tepebaşı'nda, Taksim'de, Köprü'de hemen her yerde bir dakika için sevdiği binlerce çehreler vardı ki bunlar kendisi için saadet hülyası olan o genç kızın mevhum şekli etrafında uçuşan bir takım periler, kanatlı şiirler idi. Ahmed Cemil bunların hepsini severdi, daha doğrusu o genç kıza bunların herbirinde ayrı ayrı perestiş ederdi, fakat (bütün bu çehrelerin üstünde, bütün bu mütebessim hülyaların araşma bir hayal de girerdi. Bu hayal pek seyyal idi, belli belirsiz bir şey! Müphem bir çocuk çehresi, kimbilir kimdir?

Bugün Lâmia'yı karşısında siyah çarşafı çenesinin altından tepesi bir incili iğne ile iliştilmiş, peçesi alınının kıvrıcık saçlarını bir yarı örtülülük altında bırakarak başına atılmış, ince parmakları siyah güderi eldivenler içinde uzun sap-h zarif şemsiyesinin püskülünü oynatarak; henüz çocukluğu-

nu unutmamış; henüz iki üç sene evvelki sıfatıyla Ahmed Cemil'in karşısında bulunuyormuş gibi saf çehresiyle bakarak görünce, Ahmed Cemil'in zihninden uçuşan ve binlerce çehreler - bir ziya isabetiyle bir bulut parçasında peyda oluverip de birden sönuveren iltimalar gibi - sönuverdi. Sonra onların arasında genç kız, o gençlik semasının sevda güneşi, nurlarını serpererek, cazibesinin ateşlerini saçarak çıktı.

Lâmia'nın yanında dadısıyla piyano muallimesi vardı. Bir dakika öyle karşı karşıya, birbirine söz söylemek lâzım gelip gelmeyeceğinde tereddüt ederek, mütebessim bakışarak durdular; sonra Lâmia biraz gülümsedi, «birisine oyuncak mı alıyorsunuz?» dedi.

Ahmed Cemil: — Hayır, yalnız bakıyordum, cevabını verdi. Lâmia şüphesiz şurada, şu oyuncak destegâhının yanında velev bir çocukluk arkadaşıyla, velev bir dakikalık musahabenin garabetini daha az hissederek daha cesur idi.

— Biz haftaya yine köşke gidiyoruz, ufak tefek almak için çıkmış idik, dedi, sonra Ahmed Cemil'in eline bakarak:

— Yeni bir kitap mı? diye sordu.

— Hayır, benim şiirlerim...

— Ağabeyimin daima söylediği eseriniz mi?... Bir akşam onu bizde okuyacak missiniz, öyle mi? Ben de dinlemek, sizi okurken görmek istiyorum, amma...

Lâmîa küçük bir kahkahayı zaptetti, sonra Ahmed Cemil'in perişan cevabını dinlemeyerek siyah güderi eldivenler içinde daha ince görünen parmaklarıyla peçesini indirdi, «efendim!...» dedi. Ahmed Cemil küçük bir hareket bile etmeyerek duruyordu; bütün hayatı, bütün ruhunun emel züb-desi işte şu siyah nazenin heyula işte bu ipek çarşafın dalgaları içinde vücudunun ihtizazı hissedilen seyyal ve mevvac hayal şeklinde kaybolup giderken, Ahmed Cemil orada, elinde çarporeler ile başında maili kırmızılı külâhıyla gelip geçenleri gülerek seyreden soytarının istihza nazarı altında elinde şiirlerinin defterini kıvrırarak duruyordu.

Bugün Ahmed Cemil Taksim bahçesinde bu şirini değil, asıl gençliğinin şiirini — yalnız onu — okudu. Bahçe تنها idi; henüz yapraklanmış bir ağacın altında mai şemsiyesini açmış, alçak ökçeli potinlerini önüne çektiği bir iskemlenin kenarına dayanmış gözlüklü ihtiyar bir İngiliz mürebbiyesi; biraz beride

«AJ FE SİYAH

123

ellerinde küçücük küreklerle bahçeden kum toplayarak mini mini kovalara doldurmak mühim işiyle etrafı görmeğe vakitleri olmayan iki çocuk, sarı saçları rüzgârlarla savrulurak, başlarından kaymış hasır şapkaları arkalarında çarpma- rak, uzun konclu düğmeli potinlerini kumlara temas et-tirmiyormuşçasma bir çeviklikle koşarak çenberlerini çeviren, bir örnek esvaplı iki kız, hayatının uzun yorgunluklarını bir gazetenin tefrikasında dinlendiren bir ihtiyar, ötede beride tek tük zümreler, koşuşan bağırışan çocuklar, daha sonra, Ahmed Cemil'in gözleri, bunlardan ayrılarak, bayırın üstünde uçuyor, mütebessim renkleriyle, manzaralarının ivicacılarıyla yeşil tepelere doğru tırmanmış yahud mai sulara doğru akı-vermiş gibi duran binalarıyla boğazın sakin levhasına dikiliyordu. Bazan bu levha gözlerinin içinde bulanıyor; tepeler, sular, yahılar, bütün güzel şekiller, manzaralar bir fırça darbesinden kopma renkler imiş de yekdiğerine karışarak şekilsiz bir hamur haline geliyormuş gibi oluyordu. O zaman hayalinin mâkesinde guruba tesadüf etmiş bulut parçası gibi kırmızılara, mailere, yeşillere, sanlara boyanan bu levhaların içinde Lâmia'yi — evvelâ küçük, şu kadarcık, kıvrıcık saçları başının beresinden taşarak, Hüseyin Nazmı ile gezmeğe çıktıkları vakit yanı başında iki elleriyle eline yapışarak muhaverelerinin arasına «Bu ne? Ne için? Nasıl? Ne vakit?» sualleriyle her dakika karışarak; bir dakika sonra sekiz on yaşında bir kış gecesi meselâ iki arkadaş cehren bir şiir okurken halının üstünde daima gülümser siyah gözlerini anlamayarak yüzlerine dikmiş, yahut kendine mahsus bir mütalâa ile meşgul oluyor zannını vermek için bir ciddî tavır ile elindeki musavver mecmuaya dalmış — görünüyordu. O çehre böyle zihninde bir an içinde yüz tenasüh silsilesinden geçerek, her tebeddülünde bir hâtıra gıcıklayarak bütün hayatını Ahmed Cemil'in dimağında, bir dakika içinde tekrar yaşatıyordu. Lâmia'dan daima pek sıcak bir his duymuş, onunla beraber bulunmaktan haz almış idi .O da küçüklüğünden beri daima onun etrafında dolaşır, daima güler; birisinden yüz bulmuş çocuklara mahsus sokulganlıkla daima yanına gelirdi. Demek bugün Bon Marche'de uzun bir gaybubetten sonra onu görünce vücudunu

sarsan şey... Artık o şeyin tesiri mahiyetinden kaçmağa, nefsinin onun hük- * mü dairesinden çıkarmağa lüzum görmüyordu.

122

MAI VE SİYAH

Bakınız o siyah peçenin, siyah çarşafın, siyah saçların altında parlayan siyah gözlerden bir şey akıyor, güya siyah ibir nur ki baş döndüren ateşli bir sevda havası ile vücudunu sarıyor, yakıyor, fakat okşayan bir ateş, bir ateş ki sıcak bir

buse gibi...

Artık saklamağa ne lüzum var? İşte bütün hüsrân içinde geçen gençlik sevdasının emel zübdesi. O münevver rüyalarının genç kızı, hayatında birinci ve sonuncu olmak üzere seveceği vücut, işte o biraz evvel gülerken dudaklarını basarak hafifçe başıyla selâmlayarak, «Efendim!...» diyen Lâmia idi.

Şiirlerini dinlemek istiyormuş. Ahmed Cemil onu Lâ-nia'ya kendisi okumak isterdi. Zihninde bu şiir takriri için mahsus bir hücre tertip ediyor, Lâmia'yı orada bir kanepeye oturtuyor, kendisi tâ ayaklarının dibine küçük bir ayak iskemlesine oturuyor; sonra titrek bir aşk sadası ile bütün fikirlerinin, hislerinin muhassalası olan bu şiir parçalarını bir sevda teranesi gibi onun müteessir gözleri altında inşad ediyordu. Ah! O sevda dakikası! Acaba hayat-ı bînasibinde o bahtiyar saat çalacak mı?..

Ahmed Cemil'in nasiyesinde bu sual bir endişe hattı tersim ediyordu. Kendi kendine: «Ne için onun benimle izdivacını istemesinler?» diyordu. O da kendisini sevmiyor mu? Bir saat evvel o kendisine tebessüm eden gözlerde bir gizli incizab mânâsı hiss olunmuyordu mu?

Bu aralık tâ yanınbaşmda koşan bir kız kumların üzerine yüzü koyun düştü. Ahmed Cemil başını çevirdi, çocuk iri mai gözleriyle istimdat ederek ona bakıyordu, yerinden kalktı, çocuğun ellerinden tuttu, kaldırdı...

Bu vak'a Ahmed Cemil'i hakikate iade etmiş oldu... Artık tekrar oturmadı; yavaş yavaş, türlü renklerde elbiselerle süslenen iskemlelerin, korucukların arasından süzülüp çıktı; elinde şiir defteri, gözlerinin içinde — şimdi artık vuzuh ile gülümseyen Lâmia — aheste Taksim caddesini çıkmağa başladı.

Bir gece herkes yatak odasına çekilmek üzere kalkmışlardı, mu'tad hilâfına olarak sokak kapısının kuvvetle çalındığını işittiler. Seher kapıyı açıp açmamak lâzım geleceğinde

MAÎVESİYAH

123

mütöhayyir idi, gece şu küçük asude evin kapısı çalınmak o derece müstesna bir vak'a idi ki herkeste ufak bir halecan hâsıl oldu.

Nihayet Ahmed Cemil, Se'her'e tekaddüm etti, kapıyı açtı, karşısında hamal kılıklı birisini gördü.

— Vehbi beyin evi burası mı?

— Burası...

İsmi işitince Vehbi bey telâşla kapıya geldi. O vakit Ahmed Cemil çekildi, eniştesiyle kapıdaki adamın arasında cereyan eden muhavereyi herkes taşlıktaki gergin bir dikkatle dinliyordu. Vehbi beyi öteki evden istiyorlarmış. Sultanahmet'te babasının evinden... Herif sebebini evvelâ söylemek istemiyordu, sonra gördüğü ısrar üzerine ağızından parça parça izahat alınabildi. Efendi birdenbire hastalanmış, gündüz hiçbir şeyi yok iken hattâ akşam yemeğinde pek iyi bir halde iken odalarına çekildikten sonra birdenbire düşmüş, şimdi lakırdı söyleyemiyormuş, kıvılcıktanamıyormuş... Vehbi bey: — Biraz beni bekle! dedi. Sonra içeriye girdi; herkes teessüf beyanında, teşîyet iradına hazırlanıyordu; o bil'akis güldü; tuhaf bir vak'aya muttali olmuşçasına alay ediyor, herkesin yüzüne bakarak sanki bu vak'anın mudhik tesirinden başkalarının da hisse alıp almadığını tetkik ediyordu.

Yegâne mütalâa olarak Ahmed Cemil'in yüzüne baktı:

— Bu yaşta genç bir kızla evlenmenin neticesi budur, değil mi?

Yalnız şu söz ihtiyarın hastalığındaki mahiyeti izah etmiş oldu. Ahmed Cemil dilinin ucuna kadar gelen suali zab-tetti, fakat Vehbi bey o suali anlamış da muhataplarını merakta bırakmamak lûtfunu gösteriyormuş gibi pederinin müşa-biyetini iki manalı hande arasında tâyin etti: «Nüzul!...» dedi.

Bu akşam Vehbi bey gittikten sonra yatak odalarına çekilmekten vazgeçtiler, iki kardeşle anne birçok zamandan beri birinci defa olarak gecenin celsesini o eski samimiyet ile geçirmek istediler. Muhavere bütün bu vak'a üzerine cereyan ediyordu. İkbal pek az söze karışıyor, artık herkesin alışmağa başladığı düşünceli tavırla, ara sıra iki mânâsız kelime ile muhavereye iştirak ediyordu. Bir aralık Ahmed Cemil:

124

s i x a n

— İhtiyar giderse matbaa ne olur, bilmem? dedi. O vakit İkbal kardeşine derin bir nazarla baktı, söyleyeceği sözün söylememek istediği tarafını gözleriyle anlatmağa çalışarak dedi ki:

— Bey; zaten, pedere bir şey olursa istifa ederim, kayınbiraderle beraber matbaayı idare ederiz, diyordu.

İkbal bu sözü söyledikten sonra pederinin vefatını bekleyen kocasının utanılacak bir mahiyetini ifşa etmiş gibi gözlerini indirdi; o vakit Ahmed Cemil, onun bütün heyetinden kocası için bir nefret havasının uçtuğunu hisseder, tâ izdivacından beri anlamak istedikleri hayat sırrının bir parçasını görür gibi idi.

İkbal tekrar gözlerini kaldırdı, kardeşine baktı, ağlamağa hazır gibi duran gözleriyle: «Gördünüz

mü? Beni verdiğiniz adamı anladınız mı?» demek istiyor gibi baktı.

Ahmed Cemil biraz daha istizah etmek istedi:

— Ne vakit söylüyordu? dedi.

İkbal kuru bir sesle: «Her vakit!» dedi, sonra başka bir suale cevap vermeğe mecbur olmaktan korkuyormuşçasına kardeşiyle annesini bıraktı, çekildi.

Seher oda kapısının yanında, odanın hem içinde hem dışarısında eski zamanlardaki hususiyeti ihtar eder bir teklifsizlikle muhavereye iştirak ediyordu.

İkbal'in son sözü üzerine birşey mırıldandı, anlayamadılar, yalnız İkbal çıkarken: «Küçük hanımcığım, ben de sizin yanınıza geleyim.» dediği işitildi.

. * /*/

Ertesi gün Ahmed Cemil matbaaya gittiği vakit eniştesini AHmed Şevki efendinin yanında gördü. Ahmed Şevki efendinin çehresi her zamandan biraz daha ziyade kızarmıştı. Yanlarına girdi, Vehbi bey yalnız «Peder fena!» dedi. Sonra daha ziyade izahat vermeğe lüzum görmeyerek ilâve etti:

— Bundan sonra matbaa işlerine benim bakmaklığım lâzım geliyor. Onun için bir karar verelim; şimdi Şevki efendiden bazı şeyler soruyordum, fakat aldığım izahatı pek kâfi bulmuyorum...

12;;.

Vehbi bey âdetâ yüksekten söylüyordu, Ahmed Şevki efendiyle Ahmed Cemil birbirine bakıştılar, o devam ediyordu.

— Şimdi Şevki efendi bir muhtıra yapmalı; evvelâ matbaada mevcut olan alât ve edevatın, darflerin bir fihristini isterim. Sonra matbaa ve gazete memurlarının isimleri, maaşları, diğer bir kâğıda matbaanın geliri gideri...

Ahmed Şevki efendi bunalıyordu, ah şu dakikada çekmecesinin yanbaşımda sanki kendisine mahzun maHzun bakıp •duran koyu nefte alpaga şemsiyesini şu çapkının kafasına indirdikten sonra matbaayı bırakıp gidebilse... Artık matbaanın zevki kaçacağını anlamıştı, henüz dün gece yatağa serilen babası için sabahleyin şifa çaresi taharrisine koşması lâzım gelirken matbaaya can atarak hesap soran bu adamın karşısında bütün yuvarlak vücudu baştan aşağı titreyen bir kütle kesilmişti.

Ahmed Cemil bu muhavereyi yarım bıraktı. Daha ziyadesini dinlemek, görmek istemeyerek heyet-i tahririye odasına girdi. Orada yalnız Saib vardı; telâş içinde, havada kokusunu aldığı havadisın nev'ine vukuf arzusu kuru vücuduna sığama-yarak, ellerini uğuşturarak Ahmed Cemil'i hemen istintak etmek istedi:

— Müdür ölmüş mü?

— Onun gibi birşey...

O vakit Saib sırttı, yılıştı, Ahmed Cemil'e daiha ziyade sokuldu:

— Artık enişte beyiniz matbaayı size bırakır, dedi.

Ahmed Cemil şu dakikada bu kısa, zayıf, kuru çocuğu tokatlamak istedi. Ah!... Bu insanlar, şu içeride, hesap sorarı oğul, burada lastikten yapma gülünç bir soytarı gibi yaranmak için dizlerine sıçramaya çalışan mahlûk!... Ahmed Cemil'in; nefretten göğsü şişiyordu.

j

İşe başlamayacak olursa rahat edemeyeceğine hükmetti;! Avrupa gazetelerini açtı, tercüme edecek havadis aradı, ni-i hayet daima Amerika'ya isnat olunan garibelerden birşey 1K du, mütenevvia sütunlarında daima halkın hoşuna giden t düzme fıkrayı biraz da kendisi süsleyerek serbest tercüme." başladı.

— Cemil bey, baksanıza...

Kendisini eniştesi çağırıyordu, kalktı, yanına gitti.

— Beni bu akşam beklemesinler, yarın yine burada buluşuruz. Şevki efendi istediğim şeyleri hazırlayacak, yarın sizinle de konuşmak lâzım geliyor.

Vehbi bey bir âmir sıfatı takınmıştı. Birden kendisini bu adamın karşısında küçülmüş, alçalmış gibi gördü. Enişte demeğe ancak razı olabildiği bu adamdan bugün emre benzer

\ şeyler mi alacak?

1 Vehbi bey matbaanın tahtalarına güya her vakitten ziya-| de bir tasarruf kuvvetiyle basarak çıktı. Ahmed Cemil yazı I edasına dönmedi, arkadaşının odasında kaldı, Saib'in teces-[i süslerinden emin olmak için kapıyı da kapadı, gülmeğe çalışarak Ahmed Şevki efendiye baktı.

İdare memurunun çehresi boğazı sıkılıyormuş gibi kıpkır-i mızı idi. Birşey söylemeden evvel yutkundu, sonra bütün ci-!} ğerlerini dolduran hiddet havasını boşaltıyormuşçasma derinden geniş bir soludu, iskemlesine oturarak:

— Anlaşıldı! dedi.

Sonra anladığı şeyi izah etmek istedi:

— Ben sana bir şey söyleyeyim mi? Artık benûn için matbaa bitmiştir. Burada Ahmed Şevki efendiye değil kalıbını göreceksiniz. Ben bu azamet tavrını çekemeyeceğim, daha ilk günü gelip de bana bir uşak muamelesi eden herife... Eniştene herif dediğime istersen hiddet et...

Ahmed Cemil gülümsedi.

— O mütekebbir edaya ben tahammül edemem. Siz, ka-ym enişte matbaayı istediğiniz gibi idare ediniz, ben kendime bir iş buluncaya kadar gelir giderim. Yarın sen de matbaada mevkiinin ehemmiyetini anlayınca: «idare memurunu çağır-sanıza...» diye beni yanma getirtecek değil misin?

Ahmed Cemil bir daha gülümsedi: , — Daha ne olacağını anlamadan bu kadar telâşa sebep lılar mı?

Ahmed Şevki efendi artık püskürdü: ha — Ne mi olacak? Bak görürsün...

Ne olacağını Ahmed Cemil tâyin edememişti; fakat mat-jbaada birşey olacağından eski çalışma zevkinin zevale uğra-^ yacağından o da emin idi. Bugün Ahmed Şevki efendi saat-jlerce kendisinden bahsetti, «dünyada bir kişi olduktan sonra

ı nası oısa geçuuuuu:» ayıorau. iiaaeu Diraz suKun ouidUKtan. ' sonra yavaş yavaş defterlerini karıştırdı, hokkasını düzeltti, / kalemını buldu, tırnağının üstünde çıtlattı, çalışmaya hazırlandı; Vehbi beyin istediği şeylerin ne olduğunu düşünerek,, nasıl başlamak lâzım geleceğini zihnen tertip ederek: «Beyin, emrini icra etmeli!» dedi.

Bugün matbaa halkı Tevfik efendinin hastalığına muttali olduktan sonra herkesin yüzüne bir endişe sayesi düştü, o zamana kadar vücuduna ehemmiyet verilmeyen bu adamın gaybubetinde bir ehemmiyet olacağı hiss olunuyordu. Sahib-i imtiyaz Hüseyin Baha efendinin burnundan gözlüğü her vakitten ziyade düştü. Raci bu fırsattan istifade ederek matbaadaki tevakkuf zamanını yalnız yarım saate hasretti. Ali Şekib her vakitten ziyade yazdı, Saib muttasıl Ahmed Şevki efendinin etrafında dolaştı, Ahmed Cemil'e nasılsa edindiği birinci nevi sigaradan ikram etti...

Ahmed Cemil bu vak'a üzerine düşünmeyi geceye talik etmiş idi. Akşam tjeve gittiği zaman eniştesinin gelmeyeceğini haber verdi. İkbâl o gün kayınpederini görmek için gidip gelmişti. İhtiyarın ne olduğunu ondan sordu, İkbâl'in verdiği malûmattan meselenin vehametini, mahiyetini tamamen anladı. İhtiyarın bütün sol tarafıyla dili tutulmuştu. Yalnız sağ elini oynatarak meramını ifade etmeğe çalışıyormuş...

Yemekten sonra Ahmed Cemil annesine bakarak:

— Matbaa altüst oluyor. Bu sabah eniştem geldi, hesapları istedi, zannederim ki bazı tasavvurları var... dedi.

İkbâl kardeşinin ne demek istediğini anladı:

— Dün gece söylemiştim zannederim, tasavvuru istifa ederek matbaayı sizinle beraber idare etmek...

Ahmed Cemil'in hullya hayatından başlıca ümitlerinden biri bir matbaa sahibi olmak değil mi idi ? O halde işte o ümidin bir tahakkuk mukaddemesi gibi başlayan şu vak'aya karşı bir itminan duymak lâzım gelirken ne için makûs bir tesir duyuyor? Kalbinde hafi fakat vazih bir his

matbaada Şu tebeddülün — ümidin tahakkuku değil — bir inkırazı olduğunu söylüyordu. Bir aralık kendi kendisine: — Vehim! Ne

için öyle olsun? Her vak'ayı fena Őumuliyle telâkki etmek bana mahsus bir bedbinlik mesleği! Halbuki mesele pek sade: Ben bir matbaada bulunuyorum ki idare Şekli bana tamamıy-le yabancı. Bugün bir vak'a o idareyi eniŐtemin eline geçiriyor, Şu halde bana evvelce yabancı olan matbaa ile bugün aramızda bir karabet hâsıl oluyor demektir. Matbaanın, gazetenin idaresi bana tevdi edilecek olursa bundan ne için ürkme lâzım gelsin?» demek istedi, vicdanında bir tehaŐi ezasıyle hüküm süren hissin muazzip sedasını susturmağa çalıştı.

Ertesi gün matbaada, eniştesi gelip de Ahmed Şevki efendinin hazırladığı hesap icmalleri üzerine sahib-i imtiyaz Hüseyin Baha efendinin müŐareketiyle efkâr mübadelesine başlanılınca, Ahmed Cemil eniştesine karşı hep mümaŐat eder oldu. Zaten mümaŐat olunmayacak bir fikre de tesadüf etmemiş idi. Hattâ eniştesi matbaanın ıslahından, gazetenin terakkisini teminden bahsettikçe geceleri sofrada bilardo vukuatı nakleden bu adamın içinde bir tedbir sahibi muhtefi olduğunu anlıyordu. Nihayet Vehbi bey müzakereye bir nazik hatime vermek istedi:

— Matbaa ve gazete Hüseyin Baha efendinin idaresinde oldukça ben memuriyetimden istifaya lüzum görmüyorum. Yalnız bana ait vazifeleri başmuharrirlikle beraber kayınbiraderime bırakacağım.

Hüseyin Baha efendi korkulu bir fırtınadan ehven kurtulmuş olmasından mutmain olarak müzakerenin iptidasından foeri birkaç defalar düşen gözlüğünü düzelttikten sonra iltifata teşekkür etmekle meşgul iken, Ahmed Cemil'in birden rengi değişti.

— Ali Şekib ne olacak? dedi. Eniştesi biraz gülererek yüzüne baktı:

— Gazete için o kadar muharrire ihtiyaç var mı?

Ahmed Cemil saatlerden biri idare ettiği meseleyi Şu dakikada tarumar etmek istedi, «Ali Şekib gidecek olursa ben duramam!» demek üzere atılıyordu. Hüseyin Baha efendinin sükût tavsiye eden bir nazarı nefisini zaptetmesine medar oldu:

— Ali Şekib olmayacak olursa gazeteyi idare etmek münı-"kün olamaz, onun vazifesi benim iktidarımın fevkindedir, dedi.

Vehbi bey cevap vermeye hazırlanıyordu; odanın yarı açık duran kapısından Saib'in mütecessis çehresi görüldü;

MAİ VE SİTAH

133

ayırımıyordu. Şu dakikada vücudunda güya bütün hüviyeti eziliyor, zannediyor, iki ellerini göğsüne basarak: «Yürüyeme-yeceğim, beni buraya bırak; Şuraya düşmek, kumlar üstünde Ölmek istiyorum» demek için bir ihtiyaç duyuyordu. Aman yarabbi! Sevmek bu muydu?... İnsanı güya bir mengene içinde sıkıp sıkıp da birisinin ayakları altına ezik, bitik, can çekiŐerek atmak isteyen bu öldürücü Şey, sevmek bu muydu?...

Gittikçe yaklaşıyorlardı. Şimdi Ahmed Cemil daha vazıh görünüyordu. Tâ belinde küçük küçük kırmalarla büzülerek sırtında dikişsiz bırakılmış kıvrıklar, omuzlarından yanlarına düşen açık yenler, belinden aşağıya yanlarını latif bir yuvarlaklıkla tersim ettikten sonra düşüp ayaklarının her hatvesiyle sağa sola nazenin bir raks ile sallanan etekler altında vücudunun hayatını, o körpe hayatı hissediyor; ipek kumaşın üzerinden akan râşe seyyaleleri içinde o vücudun ihtizazını görüyordu... Lâmia başını beyaz bir tül ile örtmüş, boynundan doladıktan sonra ucunu sol omuzundan arkasına atmıştı. Elindeki açık kırmızı, sade şemsiyesini bazan kaldırarak, bazan omuzundan başının arkasına tutarak yürüyordu...

Ah, o küçük kırmızı şemsiye! Ne olurdu, şurada yalnız bulunsalardı, o kadar yalnız ki bütün bu sahra şu akşam baygınlığına şiiiriyle onların, ancak onların olsaydı... Şuracıkta, yolun şu kenarında, bir taş parçasının — fakat küçük, ikisine ancak kâfi bir taş parçasının — üzerine otursaydılar, yanya-na, o kadar ki vücutlarının sıcaklığı imtizaç etseydi... Lâmia o beyaz tül örtüyü açsaydı; Ahmed Cemil'in uzun kumral saçlı başını o kıvrık gür siyah saçların yanına çekseydi, o kadar ki saçları birbirine karışarak siyah ve kumral bir enmuzeç teşkil etseydi, sonra o tül şu bir çift baştan mürekkep sevgi levhasını gizleyip o küçücük kırmızı şemsiyede bu gençlik sevdasını sahranın yalnızlığından bile esirgeyerek yakuttan bir . büyük tac şeklinde örtseydi...

— Şu önde gidenler Lâmia ile ustası değil mi?

— Bilmem!...

Cürm-ü meşhud halinde yakalananlara mahsus bir şaşırma ile Lâmia'nın orada bulunduğunu görmek, onu gözleriyle takip etmiş olmak affedilmeyecek bir töhmet imiş gibi birden sıkılmış, düşünmeden yalan söylemişti. O cevabı verdikten sonra nedamet etti. Bu yalana sebep ne? Ne için şuracıkta saf-

13 i

MAİ VE SİYAH

vet ve samimiyetle arkadaşının ellerine yapışarak: «Evet o! demindenberi onun için titrediğimi görmüyor musun, anlamıyor musun? Ah! Bilsen onu ne kadar seviyorum!...» dememişti? Halbuki bu sırrı birisine tevdi etmek ihtiyacı onu âdeta hasta ediyordu.

— Artık dönelim, mi ? Arkadaşının sualine:

. — Daha erken zannederim... Cevabını verdi, şimdi, artık aralarında on adımlık bir mesafe kalmış idi. Şuracıkta bir tesadüf etmiyecek olursa bugün bir daha göremeyeceğini biliyordu. Bu sırada onlar döndüler, öyle ki hemen karşı karşıya gelmiş oldular. Lâmia hayret nidasiyle:

— Ağabeyim... dedi, sonra mütebessim gözleriyle Ahmed Cemil'e baktı. Onu selâmlıyor, gözleriyle bir aşinalık gönderiyor, güya çocuk iken her defa gelişinde dediği gibi: «Ne iyi ettiniz de geldiniz!» diyordu.

Ahmed Cemil'in yine gözleri bulanmıştı. Akşam rüzgârının hafif darbeleriyle çırpman ipek örtüsünün içinde Lâmia'nın çehresini bir bulut altında görüyordu.

Hüseyin Nazmi hemşiresine yalnız «eve mi?» dedi. Lâmia «evet!» dedi, sonra küçük kırmızı şemsiyesini bir veda selâmı gibi savurdu. Geçtiler..

Ahmed Cemil şimdi mesut idi. Lâmia'nın o mütebessim nazarı, kalbinde bir deste saadet çiçekleri gibi inkişaf etmiş idi. Kendisini bu gün şu Erenköy seferinden artık bahtiyarlık hissesini almış kıyas etti. Bütün hayatında sevda sekriyle mest kalmak için yalnız o nazar kifayet edecekti.

Artık Hüseyin Nazmi'yi döndürmek bile istemedi, bir müddet daha yürüdüler; şimdi sahrayı esmer bir renk yan şeffaf örtüsüne sarmış tâ ileride afakin sinesinden gecenin sükâm nefesi, ufukların yarı şeffaf tüllerini titreterek uçuşmağa ^aş-lamıştı. Derinden bellisiz bir inek sesine muhteriz dem tutan hafif kuş cıvıltıları arasında, iki arkadaş döndüler.

Bu gece Hüseyin Nazmi, kütüphanesini yine altüst ederken bir aralık arkadaşı Ahmed Cemil'e sordu: ^— Senin «eserinin inşad resmi ne vakit icra olunacak?

Ahmed Cemil artık eserin ikmalinde bu kadar t||ahhür ettiğinden utanır olmuş, bir müddetten beri onun bahsini etmemeğe başlamıştı.

MAJ VE SİYAH

135

— Ne vakit istersen! dedi.

Bir ay daha çalışsa arkadaşlarına okuyabilecek bir hale getireceğini zannediordu, ilâve etti:

— İstersen gelecek ay...

Gece yalnız kaldığı vakit zihninde yalnız iki şey yaşıyordu. Eseriyle Lâmia. Bu iki emel hedefi bir çift ikiz hemşire gibi hâtrasında öpüyordu. Lâmia'yı düşünürken, eserini, eserine fikrini sevk ettikçe o siyah gözlerin: «Bitirseniz a... Ben de dinlemek isterdim!» mânasıyla gülümsediğini görüyordu.

Bu gece uykusunun arasında hep o eserle o hayal yaşadı, sabahleyin kendi kendisine: «Evet, artık bitirmeliyim!» dedi.

Bu sabah matbaaya girer girmez Ahmed Cemil, en evvel Nedim'e tesadüf etti. Çocuk elinde bir sürahi ile merdivenden koşarak çıkıyordu.

— Ne oluyorsun. Nedim? dedi.

Çocuk başını çevirip Ahmed Cemili görünce korkudan, ıstıraptan perişan olmuş çehresinde bir tesliyet ibtisamı ta-yaran etti. Fakat yalnız bir an için gözlerine isabet eden bu hande güya oraya bigâneliğini anlamış da firar etmiş gibi silindi. Çocuk:

— Baba bir şey oluyor; dedi.

Ahmed Cemil yukarıya çıktığı vakit matbaada Ahmed Şevki efendiden başka kimse yoktu. Yazıhanesinin önünde er-bab-ı mesalîhe mahsus küçük penceresinden Ahmed Cemil'i gülerek kendisine mahsus işveli temannasiyle selâmladıktan sonra:

— Sahib-i imtiyazın odasına gir! dedi.

Ahmed Cemil doğru oraya girdi. Nedim de elinde süra-hisiyle kendisini takip ediyordu. Gördüğü manzaranın mahiyetini derhal anlayamadı. Raci, Hüseyin Baha efendinin kanepesine yüz üstü yatmış, bir kolu sarkarak kilimin üzerine

136

MAİ VE SİYAH

düşmüş, hareketsiz yatıyor, yalnız ara sıra içinden gelen bir hıçkırıkla vücudu sarsılıyordu. Tekarrüp etti, eğilerek: «Birader!... Ne oluyorsun?» dedi, Raci cevap vermiyor, hiçbir şey işitmiyordu. Nedim hâlâ yaşlı gözleriyle bakıyor, güya Ahmed Cemil babasının ıstırabını giderecek bir tabip imiş gibi ondan kendisine kuvvet verecek bir cevap bekliyordu.

Ahmed Cemil Raci'nin sızmış olduğunu, bir cevap alamayacağını anladıktan sonra Nedim'e döndü. «Niçin telâş ediyorsun? Babanın hiçbir şeyi yok.» dedi. Çocuk bir türlü oradan ayrılamıyordu. Elinde bırakamadığı sürahisıyla gitti babasının karşısında bir iskemlenin kenarına ilişti, gözlerini - zavallılığına küçücük kalbinin kan ağladığı - bu adamın üzerine dikti, öyle oturdu kaldı...

Ahmed Cemil şu vak'amn ne olduğunu anlıyor, şu gördüğü neticeden ona tekaddüm etmiş olması lâzım gelen vak'ala-n icat ediyordu. Kendi kendisine: «îri Alman karısının yeni bir tahriki! Bu geceyi içmekle geçirmiş, kimbilir nerelerde düşüp kalktıktan sonra sabahleyin yine içmiş, şimdi sızıyor* dedi.

Ahmed Şevki efendinin yanına geldi. İdare memuru da küçük penceresinde onu bekliyordu, refikinin sualine hacet bırakmadan bildiğini anlattı:

— Ben geldiğim zaman orada uluya uluya ağlıyordu. Karı bırakıp gitmiş, pek iyi anlayamadım amma ağlarken ağzından dökülen sözlerden dün akşam katanytle gittiğim anladım. Bu da Sirkeci'de ölünceye kadar içmiş. Babası ağlarken Nedim'in halini görseydin. Biçare çocuk!...

Bu sırada içeriden boğuk, ciğerleri sökecek bir öksürük işitildi. Ahmed Şevki efendi dedi ki:

— Nasıl öksürüyor, işitiyor musun? Sen gelmeden evvel böyle saatlerce öksürdü, ciğerleri paralanıyor, hâlâ içmekten vaz geçmiyor...

İdare memuru başını saladı, göğüs geçirdi:

— Bilmem amma fena görüyorum; dedi.

Aihmed Cemil zaten o hayatın Őu neticeyi tevlit edeceğini pek iyi bilirdi. Dudaklarının arasından «yazık!» dedi. Bugün Raci'ye her vakitten ziyade acıyor, bu adamın nasıl bir hata ile hayatının mahvına sebep olduğunu dűşündükçe derin bir merhamet hissi duyuyordu. Mümkün olsaydı, Raci'yi alacak, bir tabibin zeki ve mütekayyit tedavisiyle onun hissiya-

MAİ VE SİYAH

13T

tını örten bütün levs agşiyesini yavaş yavaş kaldıracak, onların altından saf bir kalb çıkardıktan sonra: — İşte bu temiz, kalbi sefalet hayatı içinde yuvarlanan oğluna götür.» diyecekti. Matbaanın aşağı katında Ali Şekib'in iri sesi işitildi. Biraz sonra Saib'le göründüler.

Ali Şekib'in her vakitten ziyade neşesi vardı. Dudaklarını açan geniş bir hanede ile Saib'i dinliyordu.

— Bir kere duvarlar kâğıtlarısın, dolaplar konsun, Öne de camekânlar yerleŐtirilerek aralarında zarif maun iki kanatlı bir kapı bırakılsın da bakınız dükkân kendisini nasıl gösterir.

Ahmed Şevki efendi küçük penceresinden başını uzattı:

— Ne dükkânı?..

Ali Şekib gülererek cevap verdi: — Kâğıtçı dükkânı... Saib ellerini uğuşturarak Ali Şekib'in bir aksi sedası gibi tekrar etti: — Kâğıtçı dükkânı... .

Ali Şekib o vakit Ahmed Cemil'e baktı:

— Yazıcılıktan usandım, biraz da esnaflık edeyim. Her gün binlerce adamları esnetmekten başka bir Şeye hizmet etmeyecek altı sütun yazı yetiştirmek için kafa patlatmaktansa dükkânımın köşesinde müşteri bekleyerek biraz da başka yazıcılara kâğıt kaf.em yetiştirmek istiyorum. Sabahları bana uğrar da birer kahve içersen sana esnaflığın meziyetlerini izalb ederim.

Ahmed Cemil, Ali Şekib'in bu karan nasıl esbap ile ittihaz ettiğini anlamakta teahhur etmedi. Arkadaşının ikide birde elinde iki üç lira ile Emniyet sandığına gittiğini de bilirdi. Şimdi Ali Şekib'e ne diyecek? Şu teşebbüse mümanaat mı edecek? Hakikatta arkadaşı fena bir iş yapmış olmuyor. Onun gibi iştihar emelleri olmayan bir adam için dükkâncılık herhalde yazıcılıktan iyi değil midir?

Esasen Ali Şekib'i pek musip bulmakla beraber bu meselede kendisine bir töhmet hissesi tefrik ediyor, eniştesinin sebebine meslekin tebdiline lüzum gören bu adama karşı kendisi için bir mahcubiyet duyuyordu.

Küçük bir kamus gibi her Şeyden behre sahibi olan, siyasî baş makaleyi bitirdikten sonra sıhate dair bir bend yazmaktan yahut iktisada ait bir meseleyi kurcalamaktan içtinap etmeyen bu adam Şimdi mektep çocuMarma kurşun kalem be-

MAÎ VE SİYAH

ğendirmeğe, resim örnekleri göstermeğe mi çalışacak?.. Gü- \ lerek Ali Şekib'e:

— Alay ediyorsun! dedi.

— Alay mı? Hiç öyle değil... Hayatımda birinci defa olarak ciddî bir şey yapmak istiyorum. Artık mürekkep kokusundan tikslenmeğe başladım. Sahib-i imtiyazın keyifli zamanını bulacağım da bir lira koparacağım diye düşünerek bir âlet gibi yazı yazmaktan usandım!

Ahmed Şevki efendi sade dinliyordu, bir aralık Ahmed Cemil'e bakarak: — Hakkı var! dedi.

Ali Şekib Ahmed Şevki efendinin reyini kazandıktan sonra büsbütün cesaret buldu:

— öyle değil mi? Hiç olmazsa dükkânımda satacağım şeyler benim malımdır. Kazanacağım şey yine benimdir. Dükkânım dedikçe duyduğum zevki bilerseniz! Bir dükkâna malik olmak!... Gördünüz mü saadeti?... Amma dükkâncılıkta: «Ali Şekib'in dün güzel bir makalesi vardı.» denmiyecekmiş, denildiği vakit sanki ne oluyor?... Ona mukabil benim dükkânımda, ne güzel şeyler olacak: Zarif billur hokkalar, renkli mektupluk kâğıtlar, cüzdanlar, kalemler, o bin »çeşit tuhafıklar... ben onları çocuklarım gibi seveceğim, sabahleyin dükkânıma girdiğim zaman onları küçük fakat yüreğimden kopan bir tebessümle selâmlayacağım. Cemekâmn içinde tozlanmış bir par-ra çantasını elime alıp okşiyarak sileceğim, ötede canı sıkılmış gibi duran işlemeli sedef bir kâğıt bıçağının yerini değiştireceğim. Sonra bir alay mini mini müşterilerimi idare edebilmek için bunalacağım, onlarla ufak ufak hesaplar açacağım, benim o süslü yazımla tutulmuş lâtif defterciklerim olacak. Gördün mü, hayatı?

Ahmed Cemil Ali Şekib'in bu kadar neşatına karşı muhalif davranmak istemedi. Arkadaşını gülererek dinliyordu. Ali Şekib Ahmed Şevki efendiye döndü:

— Artık benim dükkân varken başka yerden alış veriş edilmez, değil mi? dedi.

— işe ne vakit başlanıyor?...

— Dükkân tutuldu bile!... Hemen...

Ali Şekib'in birden aklına bir şey geldi, idare memuruna dedi ki:

— Aman Ahmed Şevki efendi, bana bir iki güne kadar

MAİVESİYAH

•eniştemden taahhütlü bir mektup gelecek, bizim müvezziye tenbi'h etseniz de onu arasa...

Ahmed Şevki efendi taahhütlü mektubun ne için böyle takayyüde mazhar olduğunu Saib'in karşıdan parmaklarıyla para sayıyormuş gibi işaretinden anladı. Kendi kendisine — Keşke benim

de böyle bir eniştem olsaydı! dedi.

Bu gece yemekten sonra Vehbi bey Ahmed Cemil'e mat-baya dair görüşülmek için hemen yukarıya çıkmasını rica etti. Küçük odada Vehbi bey musahabe mukaddemesi olarak Ali Şekib'in matbaadan çekilmek üzere olmasından bahsetti. Ahmed Cemil'in gazeteyi hemen yalnızca idare etmekten ziyadece zahmet çekeceğine teessüf ediyor gibi görüldü, bir aralık lakırdısının arasında: «Eğer pek zahmet çekecekseniz bana Osman Tayyar isminde bir muharrir müracaat etti, onu alırsız» dedi. Bu Osman Tayyar «Mir'at-ı Şuûn» dan istiskale uğrayarak mevkiini Ahmed Cemil'e terketmiş olan adamdı. Ahmed Cemil ihtiyat ederek: «Bir kere böyle tecrübe edelim de...» cevabını verdi. Daha sonra Vehbi bey: «Bir de o sarhoşun matbaada ne işi var?... Ona beyhude aylık verip duracak mıyız?» dedi.

Ahmed Cemil henüz beş dakika içinde canını sıkmaya başlayan bu müzakerenin bir an evvel bitmesini sabırsızlıkla bekliyordu:

— O biçare matbaadan çıkarılacak olursa sokaklarda sürünür; dedi.

Vehbi bey omuzlarını silkti:

— Eğer her sokakta sürünecek olanı matbaaya almak lâ-zum gelirse... Matbaanın şu halinden hiç de memnun değilim. Peder nasıl olmuş da bütün sermayesini bir gazetenin istifadesine feda etmiş anlamıyorum... Matbaada gazeteden başka bir şey yok, gazetenin başında da bir alay haşerat! O Hüseyin Baha efendinin sahib-i imtiyazlığından başka bir şeyini göremiyorum; para babamın, matbaa onun, sonra neticede bir istifade olursa yarı yarıya taksim.

Veûbi bey söyledikçe hiddetleniyor, Ahmed Cemil, ara sıra kocasına perişan bir mâna ile güya istirham ederek bu-

MAİ VE SİYAH

141

140

MAİ VE SİYAH

kan İkbâl'in yanında, bir âmir karşısında gibi münkad vazıyla dinliyordu.

Eniştesi fikrini büsbütün izah etti.

— Ben matbaanın idare tarzını büsbütün değiştirmek istiyorum. Hüseyin Baha efendi gazeteyi bana bırakır, kendisine bir aylık veririz, beğendiği yerde yesin. Matbaada beyhude para alanları: Şekib'leri, Raci'leri süpürürüz, siz Said'le Saib üç kişi gazeteyi pek âlâ idare edersiniz. Saib müstait, çalışkan bir çocuğa benziyor, değil mi?

Saib'in takdire mazhar oluşuna Ahmed Cemil gülümseyerek yalnız: — Evet; dedi.

— Matbaaya gelince, bir sürü mürettip var; kolu bağlı oturuyorlar, matbaayı ne için yalnız bir gazeteye hasretmen" ?" Kitap basamaz mıyız?

Ahmed Cemil: — Matbaanın harf mevcudu kâfi değil T dedi.

Vehbi bey asıl maksud olan noktaya geldiğini göstermek isteyerek: — Tamam! dedi

— Sade harf değil, hattâ bir de taş makinesi ister, o vakit matbaa hakikaten bir matbaa olur, para kazanmak ne demek olduğunu o zaman anlarız...

Vehbi bey canını sıkan bir şeyle meşgul imiş gibi ayağa kalktı. «Para olsa matbaayı bir altın madeni haline getirmek işten bile değil!»

Da'ha sonra:

— ihtiyardan beş para koparmak mümkün değil ki... dedi.

Ahmed Cemil İkbâl'e bakıyordu, ikbal kardeşinin nazarına tesadüf etmemek için gözlerini indirmişti.

Vehbi bey Ahmed Cemil'in önüne geldi, şüphesiz o akşam biraz ziyadece kaçan Fertek düzinin neş'esiyle gülererek:

— Sen de züğürt herifin birisin. Ne olurdu? iki üç yüz liran olaydı da matbaaya atıvereydin; dedi.

ikbal daha ziyade duramadı, bu kaba latifenin kardeşinin «zerindeki acılığına şahit olmamak için kalktı, çıktı.

Vehbi bey şimdi tasavvurlarını izah ediyor, matbaayı büyütüyor, liralarla oynuyor, makineleri petrolla işletiyor, bütün devair evrakını iltizam ediyor, matbaada şubeler açıyor, bir* kitaphane, bir mücellithane vücade getiriyordu.

Bütün bu hülyalar Ahmed Cemil'in dimağını uyuşturuyor, bir müddet için tatlı bir mestlik içinde sardıktan sonra birdenbire fena bir iz bırakarak geçiyordu. Mümkün değil eniştesinin hülyalarına iştirak edemiyor, karşısında türlü tafsilât ile icat ettiği o ümit âlemine müvazişkâr bir nazarla bakamıyordu.

Halbuki kendi kendisine; «Bu söylenilen şeyler doğru değil mi? Ben onun dediği gibi züğürt bir herif olmasam da bugün iki yüz lirayı matbaaya atabilsem bütün bu şeyler vücade gelmeyecek mi? diyordu.

Bu akşam eniştesinin sesi kulaklarında daima tekerrür etti: — iki üç yüz lira...

Demek bütün hayatının emelleri hemen tahakkuk ediver-mek için yalnız şu iki üç yüz lira kifayet ediyor, öyle mi ?

Bir gün Ahmed Cemil Said'le tashihlere bakarken Saib yavaşça yanına sokuldu:

— Hüseyin Baha efendi kâğıtlarını topluyor, dedi. Ahmed Cemil dondu kaldı. Önce eniştesinin söylediklerini sadece bir musahabe gibi dinlemişti; demek ondan sonra Hüseyin Baha efendi ile görüşülmüş; karar verilmişti...

Bir vakit ekmek bulmak için âtifetine müracaat ettiği bu adamın bugün şu matbaadan vedasını görmemek için bir bahane icat etti, matbaadan çıktı. Nereye gideceğini tâyin etmeksizin yürürken bir sesin:

— Eski arkadaşlara iltifat yok mu? dediğini işitti.

Ali Şekib henüz bir gün evvelden beri yerleştiği dükkânının önünde mes'ut bir haz ile tebessüm ediyordu. O vakit Aflı-med Cemil daima açık bir tesliyet menbaa olan arkadaşının elini sıktı, tebrik etti; onu yeni maun camekânların, dolapların, deste deste kâğıt yığınlarının, henüz yerleştirilmemiş paketlerin arasında bahtiyar gördükçe sevinç duyarak oturdu. Ali Şekib hep dükkânından bahsediyor. «Bak ne cici şeyler buldum.» diyerek arkadaşına resimli kartlar, tuhaf çakılar, hileli para çantaları, renk renk mektup kâğıtları gösteriyordu.

Bir aralık nahiye müdürü olan eniştesinden bahsetti:

— İmdadıma yetişmeseydi bu dükkân zor açılırdı; dedi.

142

MAİ VE SİYAH

Ahmed Cemil de kendi eniştesini düşündü; bu adam hakkında henüz hüküm vermemiş, ona fena yahut iyi sıfatlarından birini takamamıştı.

Ali Şekib büyük keman şeklinde jelatin kaplı zarif bir takvimi göstermekle meşgul iken dükkânın kapısından Saib'in başı göründü:

•—! Cemil bey! Deminden beri sizi arıyorum, eniştesiniz geldi, şimdi sizi istiyor...

Ahmed Cemil eniştesini Hüseyin Baha efendinin henüz tahliye ettiği yazıhanenin başında buldu. Vehbi beyin ilk sözü:

—İşi bitirdik! oldu. O da zaten gazete gailisinden kurtulmak için bir fırsat gözetiyormuş, ben teklif eder etmez kabul etti. Şu halde bu yazıhaneyi siz alırsınız, değil mi?

Ahmed Cemil'in gözleri Hüseyin Baha efendinin kapaklı yüksek yazıhanesine gitti. Kendisini bir matbaanın şöyle bir odasında bir müdürlük yazıhanesinin önünde oturmuş görmek isterdi, fakat şimdi bu yazıhaneye temellük etmek fikrine karşı bir soğukluk hissediyordu. O yazıhanenin başına geçmekle bir vakit kendisine muavenet elini uzatmış' olan bir adamın hakkına taarruz etmiş olacak zannetti.

Eniştesine cevap vermedi. Vehbi bey şimdi gazetenin, matbaanın idare şekilleri hakkında tasavvurlarını izah ediyordu. Gazeteyi Ahmed Cemil ile Said ve Saib pek âlâ idare edebilirlerdi. Bu cihet zaten geçen akşam karar altına alınmamış mıydı? Matbaaya gelince Ahmed Şevki efendi biraz tuhaf adam amma oldukça becerikli birisine benziyor. Ahmed Cemil'in nezareti altında işin içinden çıkabilir zannolunur. Matbaanın, nevakısmı ikmale gelince:

Vehbi bey birden tahattur ediyormuşçasma:

— Ha!... sahih!... dedi. Para tedariki için bir çare buldum amma bilmem arzu eder misin?...

Ahmed Cemil o geceden beri dimağında darbe vurmaktan hâli kalmayan para bulmak ihtimalinin tahakkuku ümidini işitince kıpkırmızı oldu.

Vehbi bey devam etmek için bir istifsar kelimesine mun-tazırdı: — Ne yolda? dedi.

O zaman eniştesi paranın tedariki çaresini izah etti. Sü-leymaniye'deki evden dem vurdu. Istıglâlden, bey'i bilvefadan, rehinden bahsediyor; türlü tarikler ve vasıtalar gösteriyor;

MAİVESİYAH

143

bunlar hakkında tam bir vukuf ile tafsilât veriyordu: «Matbaanın hasılatının ayda meselâ yirmi, yirmi beş lira tefrik edilerek istikraz olunacak paranın tesviyesine tahsis olunur.» diyordu. Şu halde Ahmed Cemil de matbaaya kısmen mutasarrıf olarak, kendisine bir meslek temin etmiş olacaktı.

Öyle değil mi? Eve malik olmaktan ziyade bir mesleke malik olmak lâzımgelir, o paranın bir ev için nemasını hapsetmekten ise şu suretle istifade vesilesi ittihaz ederek...

Vehbi beyin mantık istidlallerinin sonun yoktu, mütalâalarının nihayetine şu cümleyi koydu:

— Yine sen bilirsin, bunda bana müteallik hiç bip şey yok...

Ahmed Cemil de bu matbaa meselesi yeni bir düşünceye silsilesi tevlit etmiş oldu. Matbaada maddeten, fiilen bir hak sahibi olmak ümidine karşı içi titriyordu; bu ümide 'husul bulamayacak nazariyle bakmakta iken işte şimdi gözünün önünde bir çare belirmişti. Şu dakikada bir karar verse matbaaya bir taş makinesi ilâve edebilecek, bir petrol muharrikinin çarhı kayış kolanlara takılınca ayaklarının altında şu bina bir fabrikanın hayat gulgulesiyle gürleyecek... O gürültüyü şimdi kulakları işitiyor, onun hayaliyle mestoluyordu. Ah! ayaklarınızın altında bir irfan burkanı gibi gürleye gürleye dönen o makinelerin çelikten zemzemesiyle kulaklarınız uyuşarak, şu ceviz yazıhanenin .başında yazı yazmak, kaleminizden akıp taşan o şeyleri şuracığa halının üzerine döküvermek henüz beş dakika evvel sizin dimağınızdan doğan, yerde cihana dağılmak için muntazır serilen kâğıtlarınızı şimdi küçük bir mürettip yamağı gelip toplayacak; fikrinizin uçuşlarını takip edemeyerek garip ivicacarla sanki ıstırabından kâh kıvranarak, kâh sürünerek uzanıp giden yazılarınız, yanibaşınız-da ellerinin tarakası duyulan müretteplere gidecek, bir saat sonra bu uzun kâğıtlar birer madenî sütuna tebeddül edecek, daha sonra makinenin safhasına iki kanatlarını açmış bir yaprak... İşte muharrik bir canavar gibi homurdanmağa başlıyor. İşte kayışlar birer uzun yılan gibi matbaayı

baştan aşağı sarsıyor; makinenin, o siyah devin karnından, bakınız, beyazlıklar peyda oluyor; çelik dişlerin, üstüvanelerin üzerinden, abasından kayarak akarak, bükülerek bir alay beyaz kuşlar, kanatlarını gererek, çırpınarak uçuşuyor, bir rüzgâr bütün bu

144

MAİ VE SİYAH

irfan mahlûklarını dünyanın her tarafına atacak, parça parça öteye beriye serpecek, bunlar sizin işte şu iki parmağınızla arasında sıkarak fikir yaratmağa mecbur ettiğiniz şakalarınızın içinden fırlamış, canlanmış şeyler...

Ahmed Cemil'in şimdi kulaklarında makinelerin tarraka-sı, gözlerinin içinde binlerce, yüzbinlerce beyaz kâğıtların delice uçuşu hüküm sürüyordu.

Demek bu rüyayı hemen şimdi hakikate tebdil edebilmek için elinde bir çare var.

Fakat o mini mini ev... Hayatında, cihanın uçsuz, sonsuz genişliği içinde hissesine isabet eden Süleymaniye'deki o bir avuç toprağı... Onu emellerinin bir oyuncağı gibi istimal edebilir miydi?

Terhin! Bu kelimede bir soğukluk buluyor, ondan ürkü-yordu. Zavallı babası onu terhin edilmek, oğlunun bir hevesi uğruna tehlikeye konulmak için mi bütün hayatının mesaî bahası olarak edinmişti? Haydi kendisine ait olan hisse için onu alet olarak kullansın. İkbâl'in hakkına ne salâhiyetle tasarruf «decek, onu ne sebeple tehlikeye atacak?

Hülyasını dolduran makinelerin tarakası arasında zayıf Mr vicdan sadası Ahmed Cemil'i o tasavvurdan irkilmeğe davet ederken diğer bir ses — daha vazîh, daha metin bir ses — başka bir lisan ile kuvvet vermeğe çalışıyordu:

«Ne için tehlike olsun?... Parayı bir kumar masasına mı Ttoyacaksın?... O para ile alacağın her vakit para değil midir?... Ne zaman istersen eline geçecek bir sermayeyi kullanmaktan ne için korkuyorsun?..»

Evet, ne için korkuyor?... Bir şeyden daJha korkuyordu; annesine, kardeşine bu tasavvuru nasıl açmalı? Bundan beklenen menfaati onlara anlatabilmek için ne yapmalı?

Ahmed Cemil henüz bu tereddütler içinde bir karar verebilmek için cesaret bulamamakta idi ki ertesi gün akşam üzeri eniştesi matbaaya geldiği vakit iki lâkırdı arasında: «Dün İkbâl'e ev meselesini açtım!» dedi. Sonra yine matbaanın günlük işlerine geçti.

Ahmed Cemil ancak ay^lacakları zaman sormağa cesaret İraldu: «İkbâl ne cevap verdi?» dedi. Eniştesi omuzlarını silk-ti. «Onun ne hükmü var?» demek istedi, sonra: «Ben ne karışırım, diyor. İkimizin re'yine havale etti.» dedi.

MAİ VE SİYAH

145

Bugünden sonra bu tasavvura ait vukuatın cereyanını idare edebilmek için Ahmed Cemil imkân bulamadı, belki tatlı bir hülyanın şu tahakkuku vasıtasını reddetmek için mukavemet sarfından kendisini alıkoyan bir sebep vardı.

Eniştesi iki gün matbaaya bir yabancı ile geldi. Üç kişi, daha doğrusu Ahmed Cemil iştirak etmeyerek, ikisinin arasında güya mukarrer bir işin teferruatına dair müzakere cereyan etti, o akşam evde bahis tazelendi. Sabiha hanımla İkbâl ses çıkarmıyorlardı, hattâ oğlunun istikbalini bu tasavvurun ta-hakkukuyle kaim zanneden bir annenin sükûtunda bir tehviç emaresi bi'le farkolunuyordu. Senetler yapıldı, mahkemelere gidildi, yine o sırada işini tatil eden bir karşı matbaasının müzayedesinden bahsolundu. Şimdi Ahmed Cemil sanki bir dalganın üzerinde düşünmeğe meydan bulmayarak yuvarlanıyordu. Eniştesinin bin türlü zorlukları yenen faaliyeti bir hafta içinde Ahmed Cemil'in ayakları altına petrol muharrikiyle litografya makinesini yerleştirdi.

Ahmed Cemil o gün makineler dairesinden çıkmak istemiyordu. Ahmed Şevki efendi şişkin göbeğiyle, Saib kuru kısa vucudiyle, Said yüzünü gözünü örten kırkılmış sakalıyla, enişte ve kayının şu küçük bayramına iştirak ettiler; hattâ hiç kimseye karşı kin taşımak elinden gelmeyen Ali Şekib bile bir çeyrek kadar dükkânının cam kapılarını kapayarak matbaanın makinelerini temaşaya geldi.

Bu günden sonra Ahmed Cemil kendisini bahtiyar bulmağa başladı. Matbaanın idaresi hemen bütün kendisine inhisar etmiş gibiydi. Gazeteyi istediği gibi yazıyor, yazdırıyordu. Eniştesi hergün sabah akşam uğrayarak Ahmed Şevki efendiyle bir çeyrek içinde işini bitiriyor, Ahmed Cemil'in odasında kanepeye yaslanarak bir sigara tellendirdikten sonra gidiyordu.

Yeni makinelerin şerefine matbaa temizlendi, harfler ve edevat ikmal ve ıslah edildi, müretteplerle, müstahdemlere talimat verildi, matbaayı işgal edecek işler bulundu; Ahmed Cemil artık bütün vakitlerini matbaaya hasredebilmek için eniştesinin tavsiyesine uyarak derslerini hattâ yavaş yavaş muhabbet etmeğe başladığı Muzaffer beyi terketti. Akşamları ev-

Mai ve Siyah — F. 10

146

MAI VE SİYAH

de sofrada başında eniştesiyle bir yeni bahis zemini tedarik edilmiş oldu, artık daima matbaadan bahsonunuyordu.

Şu halde Ahmed Cemil artık tamamiyle bahtiyar idi, yalnız bir endişesi vardı: Eserini bitirmek. Onu bitirdikten sonra asıl hayatının mes'ud bir devresinin ilk saati çalmış olacaktı.

Geceleri üç arkadaş sıra ile matbaada kalırlar, Ahmed Cemil eserini takip etmek için ekseriyet üzere matbaada kaldığı geceleri intihap ederdi. Hüseyin Nazmi'ye vaadettiği gibi bir ay zarfında bitirmek mümkün olamamıştı; şimdi matbaa, terkettiği derslerinden, uykusundan, yemek zamanlarından iktisat olunmuş saatlerini zapt ediyordu. Eseri için her türlü yorgunluktan âzâde bir

fikre muhtaç iken ceplerinde sürüklene sürüklene yıpranmış müsveddelerini matbaada geceleri yalnızlık haşşetinin kalbinden akıttığı korku karışıklıkları içinde yazıhanesinin üzerine serince bir müddet yorgun, artık çalışmaktan âciz fikrini düşünmeye sevkedemez; çok işlemekten yorulmuş, hastalanmış başını mariz bir çocuk gibi iki ellerinin içine alarak şişesi iyi silinmemiş lâmbanın donuk ziyası altında bulanık gözlerinin önünde sislerle boğulan müsveddelerine bakarak düşünmeye, güya incimat etmiş gibi başının içinde bir taş sıkletiyle duran beyninden birşey çıkarmaya çalışırdı. Şimdi artık eserini yorulup da bitirmek isteyenlere mahsus bir ihmal ile, evvelce müşkülpesentliğinden kurtulamayan müsamahalarla dolduruyor; ona bir an evvel «son» kelimesini çektikten sonra arkadaşlarına okumak sonra da Lâmia'ya: «İster misiniz? Bu eserin sahibini zevciniz olarak kabul etmek ister misiniz?» demek için acele ediyordu.

*

Matbaada artık her şey bir ittirat içinde cereyan ediyordu. Hattâ para bile kazanılıyor, Ahmed Cemil'in akdettiği istikraza karşılık olarak birinci taksit olmak üzere, yirmi beş lira tefrik edildikten sonra Vehbi bey kayın biraderini para düşüncesinden kurtaracak kadar merhamet ve tedbir gösteriyordu. Şimdi Ahmed Cemil ev masrafından büsbütün elini çek-

mişti, enişteyle aralarında mümkün olabildiği kadar bir samimiyet teessüs ediyor, âdeta bu adam hakkında arasına muhabbete benzer hisler duyuyordu.

Artık endişe edecek bir sebep göremiyordu. Bütün emellerinin husulüne bir iki hatve kalmıştı: eseriyle, aşkı...

Nihayet bir gün sabahleyin, bir zafer haberiyle «Genci-ne-i Edep» idaresine gitti, arkadaşını buldu. «Eser bitti, davete muntazırım!» dedi. O vakit iki arkadaş ziyafetin muhtelif cihetlerini düşündüler. Kimleri davet etmek lâzım geleceğini müzakere ettiler. Hüseyin Nazmi diyordu ki:

— Ne lüzum var? O kadar kalabalık içinde gürültüden başka birşey hâsıl olmaz. Altı kişi yetişmiyor mu?... İki de biz, sekiz kişi oluyoruz; işte sana güzel bir sofraya, dolgun bir dinleyici grubu...

Hüseyin Nazmi bir yandan arkadaşını ikna ettikçe bir cihetten de önündeki kâğıda kurşun kalemiyle bir takım isimler yazıyordu, sonra bu isimleri elediler, uzun uzun münakaşalardan sonra beş kişi için ittihat hâsıl olabildi, Hüseyin Nazmi «Altıncısı?... altıncısı?» diyordu. Ahmed Cemil:

— Raci! dedi.

— Raci mi? Onu ne yapacaksın?

Ahmed Cemil kızardı; faka/t Raci'inin bütün betbahtlığı-îe, biçareliğiyle beraber kendi dehasının şu muzafferiyetine de şahit olması için mukavemet mülemeyen bir arzusu vardı, yalnız: — O da bulunsun! dedi.

O gece Erenköyü'nde misafirler toplanıp da Hüseyin Nazmi bir aralık «Efendiler sofraya...» dediği zaman Ahmed Cemil'in kalbi bir sahnede ilk defa olarak görünen bir sanatkâr helecenim

duydu. Arkadaşıyla eserin açılış törenini yemek sonuna bırakmaya karar vermişlerdi. Hüseyin Nazmi bir açık hita-besiyle arkadaşının mesleğini, yeniliğini izah edecekti, «Evvelce izahat verilmeksizin eserinin anlaşılamayacağından emin ol!...» diyordu.

«Gencine-i Edeb» Hüseyin Nazmi'nin isnrni bütün edebf-yat erbabına tanıtmış, o isme matbuat âleminde bir ehemmiyet

izafe etmiş idi. Hüseyin Nazmi edebiyat-ı garbiye ile iştilgal neticesi olarak şiirde yepyeni bir tarzın ihemen mucidi gibi idi; fakat edasının tazeliğinde, fikrinde ve lisanında o derece itidal ve sükûn gösterir; en büyük cür'etleri o kadar nazik ve munis bir kisve altında örter idi ki gençlerin en güzide pişva-larından mâdudiyeti, nazenin-i şiir dört asırlık «Haftan berduş» görmedikçe tanımak istemeyenlerin bile takdir-i şerefimden 'hisse almasına mâni olamamış idi.

Ahmed Cemil bütün dehasının inkişaf kabiliyetini hapse-de ede bir an içinde iştihar perisini ayakları altına atıak maksadına hizmet ederken, o meydana çıkmak isteyen teessüratı neşidelerini daima serbest bırakmış idi.

«Gencine-i Edeb» her hafta ilk sahifesinde Hüseyin Naz-mi'nin bir manzumesiyle çıktığı için müvezzilerin bilhassa yüzlerini güldüren resaili mevkute arasında birincilik payesini bulmuş idi.

Onun için bu gece Hüseyin Nazmi'nin edebî sahabeti altında Ahmed Cemil'in eserinin inşadı rasimesine davet edilenler pek muhtelif sınıflara mensup oldukları halde, Erenköyü'n-deki köşkün yemek odasında sofrâ etrafında içtima etmiş idiler.

Üstatlardan birinin «sû besû» redifli meşhur bir gazeline söylenen yüzlerce nazirelerin içinde ferdaniyet kazanmış olmakla bir şeref kazanmış olan İlhami efendi — kırmızıya meyyal sarı, cebinde taşıdığı bağadan küçük tarakla daima, hattâ lâkırda arasında, tarana tarana yanaklarından gözleri okşayan bir intizam ile inen sakalıyle; galiba mevzun söz söylemeye itiyadının eseri olarak ahenkli besteli bir su'ud ve hudut ile teganni edercesine söylediği sözler refakat eden eliyle — bir genç şair için iştihar teessüsü rasimesine şeref ilâve etmekten çekinmemiş idi. Hattâ bütün dostları için velâdet ve vefat tarihleri dağıtmakla meşhur olan, bilmem hangi sene bir ceridede neşrolunan «Reb'iyye» sini «Nef'iyan» buldukları için «Nef'i-i devran» namıyla tanılan, fesini daima ensesine doğru taşımakla, pantolonunun paçalarını en kuru havalarda bile kıvırmakla me'luf Süleyman Vahdet efendiden ziyade uysallık duyguları iraesine hulule çalışan Raci'yi dinlemeğe kadar «Pe~yam-ı Cihan» ceridesinde, Fransanın en ileri cür'et sahibi genç şairlerinden daha ziyade terakki gayreti göstermekle aklında

m Al VE SİYAH

/

\

hiffete hükmedilmiş olan Mazhar Feridun beyin kavga arayan tecavüzlerine yumuşak bir kulak kabartmaktan hali değildi. Dört sene evvel kırkaltı sahifelik bir şiir mecmuası neşredeli-den beri

Babıâli caddesinden daima telâş ve endişe ile geçen, bütün matbaalara uğrayarak bütün edebiyat cidallerine daima mütefekkir adamlara mahsus musîr bir sükût ile iştirak eden; kendisini tanıyanlar arasında Victor Hugo lâkabıyla anılan Ha-* san Lâtif bey — hususiyle Hasan Lâtif bey — o muannid sü-kutiyle inşad rasimesine bir başka vekar ilâvesi için ziyafetken kaçmaya katlanmamış; kısa boylu, dolgun vücudüyle daima koltuğunun altında Fransızca, Almanca gazeteler, risaleler, kitaplar taşıyan; çiçekli resme müşabih, kırmızı mürekkepli, oymalı, işlemeli yazısıyla bütün edebî risalelere minimini güzel manzumeler yetiştiren, babasının sayesinde, matbuat âlemi münteşirleri arasında içi canfesli palto'larıyla, Herald'a yaptırılmış potinleriyle teferrüd eden Fatin Dilâver bey de kendisine edebî bir müsamerede bulunmak fırsatını veren şu ziyafeti kaçırmamış idi.

işte şimdi hepsi orada idiler. Ahmed Cemil'in senelerden beri intizar ettiği iştiharın işte ilk sahnesi şurada gözlerinin önüne serilmiş duruyordu.

Akşamdan beri etrafında cereyan eden muhaverelere nadir kelimelerle iştirak ediyordu. Sınırlarını gevşeten, biraz rengini sarartan kalbinin ufak helecanıyla, bir mümeyyiz heyetinin karşısına çıkmaya müheyya bir çccuk üzüntüsüyle, başlamak zamanına terakkub ediyordu. Edebiyattan zihnini en ziyade meşgul eden şeylerden biri de inşad tarzı ve kıraat idi. Garp edebiyatıyla iştigalinde buna dair birçok mütalâalara ve intikadlara tesadüf etmiş, bunlar zihninde tamamen yeni, mensup olduğu edebiyat âleminde meçhul fikirler uyandırmıştı. Edebiyatta inşad ve takririn, irad ve kıraatin başka başka şeyler olduğunu, bazı eserlerin gözle değil kulakla anlaşılacak için daha ziyade münasebeti bulunduğunu öğrenmiş; sanatı inşad ve irada çalışmak için birçok zaman sarfetmişti. Bir vakitler Corneille'in, Racine'in hâilelerini tecrübe zemini ittihaz ederek, bunları baştan başa cehren, her kelimenin kuvvetini, tetkik ederek okumuştü. «Ah! bir kere Mounet Sully'yi, Sarah Bernhart'ı iştisem, bunları daha ziyade anlayacağım» derdi. Daha sonra bu merakı bütün okuduklarına tamim ederek ceh-

ren inşadı bir âdet hükmüne getirmiş, mini mini odasında bütün sevdiği şairlerin ruhunu tehziz etmişti. Bu iştigali arasında neler keşfetti: Evvelâ güzel bir eserin fena okuyan bir adam. lisanında en fena bir eser olacağını anladı. Bir kere edebiyat hocasından ders esnasında Tezer'in bir parçasını dinlemişti. Muallim bu parçayı bütün ruhiyle okumuştü. O vakit Ahmed Cemil sedirin üzerinde kendisini kaybetmiş, teessüründen o şiirin musikisine mebhut kalarak güya uyumuştü. Sonra kendisi tecrübe edince, o işittiği parçayı okumak için çalışınca, bir saat evvel bütün varlığını sarsan parçayı bir küme boş lâf gibi tesirden hâli bulmuştu. O vakitten beri kelimelerin sedasına dikkat ederek okumak, sesini onların hükmüne ve kuvvetine tatbik edebilmek için uğraşmıştı. İrat san'atında en ziyade, gü-^ lünç, sahte, müfrit olmaktan korkardı. Bir de Raci'yi «Hilâl-i Seher» manzumesini okurken dinlemişti. Raci başıyla, kollarıyla, bütün o kaba vücudüyle bu nazik ve rakik şiirin veznini uzatarak, kelimelerin üzerine basarak, kafiyeleri çatlatarak; bütün hazık ruhunu incitmiş, kırmış, parçalamıştı. Ahmed Cemil elleriyle, kollarıyla şiir okuyanları, başını eğilterek, elini yanağına dayayarak, suratını ekşiterek hicazkâr perdelerinde gazel söyleyenler kadar gülünç bulurdu. Raci «Nedir o sürh u se-fid? ah! başlıyor mu nehar?» mısramını okurken yumruklarını sıkıyor, birisine hücum etmek istiyormuşçasma gözlerini açıyordu. Ahmed Cemil bir hayret nidası gibi düşmesi lâzım gelen «Nedir o sürh u sefid» - den sonra «Ah! başlıyor mu nehar?» sualinin ifade ettiği bütün keselâmı, füturu, o gece zevaline karşı tazammun ettiği ye'si hüsrânı ifade etmek için sesde bir sükût, meftur ve mütehassis bir karar

isterdi; son-fa ufak bir duraklama, güya küçük bir tefekkür vakfesi... Onu müteakip bir ümit inciîâsı, bir tesliyet hatimesi; «Yarın sabaha demek sohbet ey hilâl-i seher...»

Sedanın bir şiir musikarı olduğuna kanaat kesbettiği için eserini yazdıkça daima açık sesle okur, onun ahengini dinlerdi.

Ah! Bu akşam şu heyetin karşısında onu her vakit okuduğu gibi okuyabilse!...

Artık yemek bitmiş, Raci büsbütün serbest kalan çenesini İlhami efendiye methiyeler dökmeğe hasretmiş idi ki Hüseyin Nazmi: — Arkadaşımın eserini tanıtacak bir iki söz

söylemek için misafirlerimin müsaadesini talep ederim; dedi. Fatin Dilâver bey müsamerenin asıl fatihasını teşkü eden bu söz üzerine çırpındı. Elindeki bıçağıyla bardağına vurdu. «Sükût!... sükûta davet ederim.» diyordu. Karşısında Hasan Lâtif bey bir saatten beri devam eden sükûtunu takibe evvelkinden ziyade karar verdiğini imâ edercesine yutkundu. Mazhar Feridun bey fevkalâde vukuatta kullandığı tek gözlüğünü sanki daha iyi dinlemek için gözüne yerleştirmeye çalıştı. Hüseyin Nazmi ayakta iki ellerini sofraya dayayarak başladı:

— Arkadaşım için meziyet midir, nakısa mıdır, bilmem eserin başlıca hassası yeniliği, mümkün olabildiği kadar görülmemiş, tanıknamış edasıdır.

Mazhar Feridun beyin tek gözlüğü eserin şu hassasına bir tazim selâmı göndermeye mecbur oluyormuş gibi hürmetle gözünden fırlarken Süleyman Vahdet efendinin eğri fesinin arkasında saliana püskülünde ufak bir infial titremesi farkolundu.

Ahmed Cemil refikinin şu hitabesine tamamiyle yabancı "bir sâmi sıfatıyla biraz çekinerek, biraz lakayt ve laubali durmağa çalışarak dinliyordu.

Hüseyin Nazmi hâlâ susmak istemeyen, yavaş sesle Hha-mi efendiyi işgale çalışan Raci'nin vaziyetinden meftur olmayarak devam etti. Evvelâ şiirin garpta dört satırlık bir tarihini yaptıktan sonra en yeni nazım tarzını biraz izah etti, «işte bu dinleyeceğiniz eser oradan toplanmış tohumların şark güneşinde inkişaf etme çiçeklerinden müterekkip bir demettir» dedi. Bizde şiir lisanının farkolonmayarak nasıl garp mahsullerinde müteessir olmağa başladığını İlhami efendinin müsait bakmağa çalışan gözlerinin önünde izah etti. Daha sonra büsbütün Ahmed Cemil'den bahsetti, onu yeni şiirde münferit ve mümtaz bir şahsiyet şeklinde gösterdi, eserin ufak bir esas ve fikir tarihini çizdikten sonra arkadaşının bu eserindeki inşa vasıtalarına intikal etti. inşa vasıtaları tâbirine kaba bir lâtime ile ilhami efendiyi güldürmeye çalışan Raci'yi dinlemeyerek Hüseyin Nazmi eserin vezinlerinden, kafiyelerindei, kelimelerinden, velhâsıl bütün maddî denebilecek cihetlerinden bahsetti; daha sonra: «bilmem, eseri anlatabildim mi? fakat eseri en iyi anlatacak olan yine kendisidir.» cümlesiyle hatime verdi. Hasan Lâtif beyin daima sükût etmek kaidesine mugayir gör-

meyerek başladığı alkışlar arasında Ahmed Cemil!e: «Şimdi nöbet senin!» mânasıyla tebessüm etti.

Fatin Dilâver bey bıçağını bardağa daha şiddetle vuruyor, İlhami efendinin kulağına eğilerek iki kahkaha arasında bir mütalâa tevdi eden Raci'ye bakarak:

— Eseri, eseri dinleyelim,; diye bağıyordu.

Ahmed Cemil iskemlesini çekti, sofraya yaklaştı, evvelâ ayağa kalkmaya cesaret edemeyerek küçük bir cep defterine tebyiz ettiği eseri sofranın üzerine koydu, başlamadan evvel heyetin reyini istifsar ediyormuş gibi baktı, Hüseyin Nazini gözleriyle: «haydi!» diyordu, Ahmed Cemil biraz müteessir, titreyen sesiyle başladı. Henüz ilk beytilerde boğazı kuruyor, sesi çıkmıyor, elindeki kitap kendisine büsbütün yabancı bir müşevveş metin imişçesine her kelimedede şaşırırmaktan korkarak sesini idare edemiyordu. Bir aralık karsısında Mazhar Feridun bey pek taze bulduğu bir fikir için «güzel! .> dedi; Ahmed Cemil biraz kuvvet buldu; yavaş yavaş gözlerinden bir sis kalkıyor, sesine bir ifade kabiliyeti geliyordu. Şiir evvelâ bir bahar bulutu parçasından serpilerek tabahhura müheyya kat-recikler gibi yavaş yavaş, ağır ağır, müsteğni bir nüzul ile dökülüyor; güya şu heyetin dimağlarına muattar, muanber bir serinlikle, okşayıcı buselerle temas ediyordu. Ahmed Cemil eserinin başında bir bahar sabahı levhası tasvir etmiş, sonra iki mısrala o parlak levhayı 'hülya arkasından koşan gençliğe tatbik edivermiş idi. Şimdi hayatın cidal silsilesi başlıyordu, Fatin Dilâver bey tonbul vücuduyla daha zyade sokuldu, haz-zmdan, Ahmed Cemil'e sarılacak zannolunurdu. Ahmed Cemil ayağa kalktı, şimdi nazmın vezni muhtelif esaslardan, el-handan geçtikçe değişiyor; Ahmed Cemil artık sesini arzusuna göre idareye başlıyordu. İlk önce dinleyenler bu vezin tebeddülünü farketmiyor gibiydiler, sonra bir aralık İlhami efendi eğilerek, kaşlarını çatarak kulak kabarttı: Süleyman Vahdet efendiye dikkati davet eden bir işaretle baktı, sükût arasında bu küçük hareket herkes için dikkat hükmüne geçti. İptidalarında bu ahenk değişmesinden şaşırarak bir tesir hâsıl oluyor gibiydi, fakat Ahmed Cemil'in sesi bazan bulutlarda serinlik ariyan şahinler gibi yükselerek, bazan yüzüncesine hafif hafif dalgalanarak, ara sıra çimenlerin üzerinden akan gece nefesleri gibi feşafişle geçerek, kâh bir ıstırap şehiki ile bo-

SİÂH

. ,, ^ x X A ti

153",

gazda tıkanarak, kâh matem yaşları şeklinde sürüklenerek,, nagihan bir ümid handesiyle neşveli, arasıra bir dereciğin şırıl-tısıyle rüyalı, vezinlerin tenevvürlerinden, kafiyelerin bir musiki parçalarında yer yer tekerrür eden birer münferit savt gibi mütekâmil terennümünden geçip gittikçe bu eserden sekir veren bir şiir havası tabahhur ederek küçük bir bulut şeklinde dinliyenleri sardıktan sonra yüksek bir mmtakaya yükseliyordu. Bir zaman geldi ki hepsi bir bahar gecesinin çiçek ko-kularıyla dolu nefesi altında rüyaya benzeyen bir âleme dalmış gibiydiler. Sakit, mebhut, kaldılar. Ahmed Cemil şimdi kimseyi görmüyor, elinde parmaklarının hafif bir hareket ile çevirdiği defterine nadir bir bakışla hâtrasına yardım ederek uzun kumral saçları lâmbalardan dökülen ziyalarla tutuşarak, siması vakit vakit bir teessür sesiyle örtülerek yahut bir neşve ile incilâ ederek devam ediyordu. Şimdi eserin sonuna geliyordu; hayat cidaîleriyle dolu bir gün tasvirinden sonra afaka bulutlar yağıyor, fezanın derinliklerinden rüzgârlar kaldırıyordu.

Artık neticeyi istidlale başlayan Mazhar Feridun ile Fa^ tin Dilâver ayağa kalktılar, bir müddetten beri kendisini kaybeden Raci gayretini toplayarak İlhami Efendiye bir şey söylemek arzusuyla başını çevirdi, Süleyman Vahdet efendi Hüseyin Nazmi'ye eğildi, yavaşça: «Bilmem hatırıma geliyor mu? Şeyh Galip merhumun Hüsn-ü aşkında...» diye bir şey başladı; fakat Hüseyin Nazmi'nin dinlemeğe -vakti yoktu; arkadaşının, bu muzafferiyetine, eserinin şu saniha

uluvviyetine karşı kendisini zaptedemiyor; rikkatinden, sevincinden ağlamak isteyerek ona sarılmak için bitirmesine tekarrüp ediyordu. Ahmed Cemil şimdi siyah gecesinin levhasını tasvir ederek semaları şimşekleri tutuşturmakta, bulutlan yıldırımlarla parçalamakta iken... Nagihan gözü bir noktaya teveccüh etti: tâ ötede odanın kapısına... güya kapının bir kanadı yavaşça, bellisiz, titriyor, sallanıyor, küçük bir fasıla bırakarak açılıyordu. Bu fasılanın arasından gözleri beyaz bir gölge farkeder gibi oldu. O vakit bütün vücudu titredi: Lâmia.'... demek Lâ-mia deminden beri orada şiirinin şu zaferi karşısında idi. Şimdiye kadar onu düşünmemiş, orada bulunabileceğine ihtimal vermeyerek fikrini yalnız eserine hasretmiş idi.

Oraya daha ziyade bakamadı, şimdiye kadar kendisini

dinleyenlerin üzerinde hâsıl ettiği tesiri ufak bir inşad saka-tiyle izale etmekten korktu. Gözlerini çevirdi, artık eserin sonuna ancak bir sahif e kalmış idi, şimdi sesi karar perdesini arı-yarak pest sadalarla dolaşıyordu. Nihayet bütün bahar sabahının şaşaaası, o günlerin ve gecelerin didinişleri, çırpınışları bir enin ile zulmetlere büründü.

Şimdi Hüseyin Nazmi, Fatin Dilâver, Mazhar Feridun, Hasan Lâtif, Ahmed Cemil'in etrafını almışlar; ellerini sıkıyorlar, yanına sokuluyorlar, sofranın üzerinde kalan defterini karıştırıyorlar, bayrama sevinen çocuklar gisi gürültü ediyorlardı. ^^Y->_>

Nef'i-i devran şimdi — demin Hüseyin Nazmi'ye başladığı — cümleyi bitirmek için yaklaşmış, Racı'nın yavaşça: «bu yolda şeyleri anlamak için galiba frenkçe bilmek lâzım imiş!» mütalâasıyla başlayan nutkunun arasına karışmış idi.

İlhami efendi tebriklere iştirak etmeyi zarafete mugayir addederek Ahmed Cemil'e deminden beri zihninde tasarladığı bir beyti sarfetmek için ikisinin arasından kurtulmaya çalışıyordu

Ahmed Cemil gülererek medihlere karşı nefisini silmeğe çalışıyor, fırsat bulabildikçe kapıya bakıyordu. Otururken kapı -evvelkinden daha ziyade açılıyor gibi olmuş, sanki o da tebriklere iştirak etmişti. Şimdi kapıda hiçbir hareket yoktu. Ahmed Cemil o beyaz gölgeyi bir daha görmedi. Fakat artık kulaklarını dolduran medhiyelerden ziyade kalbinde o beyaz gölgenin biraz evvel şu kapının arkasında mevcudiyetinden gelen cavidanî bir haz vardı.

Hüseyin Nazmi bir müddet arkadaşının dehasından taşan şiir ateşinin buharı gibi yemek odasının havasında dalgalanan mubahase parçalarını serbest bıraktı, sonra «Arzu ederseniz bahçeye çıkalm.» dedi.

Şimdi Mazih Feridun bey İlhami efendiye Ahmed Cemil'in eserinden bahsediyor, Hasan Lâtif bey saatlerden beri devam eden mütefekkir sükûtunun zübbesi olmak üzere Hüseyin Nazmi'ye uzun uzun fasıllarla: «Yaman eser!... Yaman eser!...» nakaratını dinletiyor, Süleyman Vahdet efendi de bir takrip Fatin Dilâver beye, henüz bir çocuğa benzeyen bu tombul güzel gence sokularak o aralık bilinemez nasıl bir ' münasebetle hatırına gelen bir farsça beyti tefsirle anlatmaya

çalışıyor, bir şey anlamaksızın dinleyen muhatabından ara sıra alevli nazarlarla cevaba intizar ediyordu.

Yemek odasından çıkmaya başladılar. Raci, Ahmed Cemil'le en sona kaldı, yalnız kaldıklarını görünce tekarrüp etti; tutuklukla, biraz nefesine cebr ile deminden beri sarfına lüzum görmediği bir takdir kelimesini fedaya karar verdi:

— Eseriniz umumiyet üzere fena değil, dedi, sonra bu esas üzerine muhaverenin uzamasından kaçınarak bahsi değiştirdi:

— Enişteniz bu aydan sonra bana aylık vermeyecekmiş; acaba sebebini anlayabilir miyim? dedi.

Ahmed Cemil eniştesinin Raci'yi süpürülecek haşerat arasında saydığını pek iyi tahattur ediyordu. Fakat o kararın henüz tatbik mevkiine konulduğuna vâkıf değildi. Raci'nin sorusundan «Eniştene beni koğdurtuyor imişsin.» mânasını duyar gibi oldu. Müstahak olmadığı bu serzenişe velev haksız ve bellisiz bir şekilde mâruz olmaktan kızardı: — Öyle bir şeyden kat'iyen haberim yok! dedi. Raci kendisine kin ve gayz ile dolu bir nazarla bakıyordu, acı bir tebessümle: «Ben seni bilirim!» dernek istiyordu.

Ahmed Cemil bu mânayı pek iyi anladı. Bu adam hakkında merhametten başka bir şey hissetmemiş iken onun bu derece adavetine hedef oluşundan azîm bir yeis duydu. Hemen şu anda onun ellerini tutmak, olanca ciddiyetiyle: «Yanıyorsun, seni kovmak istiyorlar da, ben seni muhafaza ediyorum. Bana ne için öyle husumetle bakıyorsun? Seni kendime düşman etmek için ne yaptım? diyecekti; fakat Raci durmadı.

Şimdi Ahmed Cemil odada büsbütün yalnız kalmıştı, bu akşam bahtiyarlığına Raci bir katre zehir akıtmıştı. Kendi kendisine: «Bu adam bana adavet etmek için nasıl sebepler buluyor, acaba?... Benim için kin taşımağa mutlaka ihtiyaç mı hissediyor?...» dedi. /[^]Sflt[>]^

Alman karısının azimetiniTMOnra Raci büsbütün düşmüştü. Saib'in rivayetine nazaran maşukasının hâtrasını unutmaya her hafta yini bir maşuka tedarikiyle çare bulmağa çalışmış. Hattâ yine Saib'in alay ederek ilâve ettiği bir mütalâa olmak üzere Raci'nin artık ciğerlerini yırtan öksürüğü bu maşukalardan hiç birinin yanında rağbet bulmasına imkân bırakmıyormuş.

isi»;

-iSBq ua>fc5 §B } Jiq apui5>ı o 'uiuepfBi[i3â ubuea* 9[§a}B o iptrrig fnpnXn rjappmu Jiq fifiaq 'npjOA"i[Bp ifipjJB Jig • -iSbp iqr.§ SnwxoAud apuiSi uiui§Bq toBunp' joa'tuba' jgg snrain;n^ BA*Burranej Jiq §rq}Tua rpxxir§

n

j i§bj[BxB -unug uruBpo] •npjof^

bA ipjrJS ua5i bduii[1o jfi apui\$iuqB\$ Jin5n>[jizbu avt

3{bjb{i3 imsapBBSnra uiuu-

v 9£)9\$ nH §

paraqy r

ip

* *

sup Jiq

jjrjaq mraa[a;u

(3{BUD[is rurzBjfoq tJ{ tppS UBUTBZ Jig ' -rs boub[o uiuBSUt p[uba i\$ij{Bq arq
Bauos [

aIaH 'j[o aanszBS ub^buibusbiub i\$ip9[Aps ur5i f iznp Jiq BUBq 'ratpiBung 'uniaturaaurça
jnpBEfa; ubd anp-Bq nq 5;q 'npaoAp 'raipujaja ubutv -issaqa^nur iuistpu9J[bijiab; aiq ui&Bp
Xaq jsabjiq u

ui5i

ubjo

§vmuA a^rrazBjM -auiBJ[a^ipuaja t

uos uniisBqiJB^ ipj {A uiAains joXipa 3{bj:r^\$i 9[^i -njfns Jii[3{aj9^ntu daq ^aq ji^Bq ubsbj
aA*asBqBqnui jrq n[n -irixnS \$iuiBi\$Bq BpuiS-BjrB unpua^j JBqzBjc ajt pBy ipuiiğ

•"i^iirö aXaaqsq 'ipjapuoS isasnq siaA* aiq BursBpo ^aiua^ uapziiqep aaAAaunui tjbA o
a[^u9S 9[i UBJSnj -npjoxiiiBq aiAuBZBU i\$as\$ut\$ ^auuio Jiq B^inzjB ubjo lepXad apujqiBJi
iaAAA 9Aubs aiq o ipun\$ 'tpiaS psair arq utjzb ppaq a[;ajBsao o apuiSi ub aia 'rpjBJfiS
UBpunranj-B[a; uiUB^nj aiq imsipuajf i^ubs sas aiq U9[a5 uapaSqBq ' po qaraa^ [traao paurqv
"isaituBq lajBsao ^nS

7P ifaucfpp 'ifaaaXua i^aAAauBia bou^o airanj p jrq

1S1

[p9[^ps 3{ajapaqAB3{ iurs^ua

}t ugquapaapas un^nq 'jfaaraap «••raiXaip BpumB u uiziuuBi\$ii2{Bq 'BpsjnS 'ui^BJig "iia
ipauup^assrq azrs q JfBqBq Jiq \$iuuxS tiapziujajaouad 'jBA"Bq aiq aiuqa jnp BziiBA'ru &a\$ Jiq
'nzntmfnpio §9 Jiq juriBp •BpiuB^piq bui

auisauig sisg^ uapiu -q/L bjuos UBpunq lut^-BABq SBAipzi ^ns9iu ugjns unş Saquo -ub
aputiunjuIQ 'ji^iiaoapa jb işiui5aS un^nq uipBJi 'BsuBdBJf auijajzip uuuisubjı as^iS
ipunğ znuaq iubutbz ^apAB Buq-eABq, snuiBu ui5i uiBpB nş» :au

-isipuai{ TP«9il 'JKi-injnq iqtBi[aö^^iıSı ^raiaiA'B

^

pauiqy

«Jiuiuia 'bs

nm üzerine birşey dökülüyor, bir siyah tufan boşanıyordu.. Sonra bu dalganın içinden bir çehre belirdi. Bir aşk cinnetiyle tutuşmuş bir ağız uzanıyor, dukdaklarını arıyor, uzun ve yakan bir buse ile dudaklarını çekiyor, massediordu. Silkinerek

uyandı...

Henüz sabah olmuş, güneş henüz pancurlarm arasından sızarak tatlı bir rüya ile gülümseyen Hüseyin Nazminin yatağı kenarında tebessüme başlamıştı.

Ahmed Cemil güya o yakıcı sevda busesiyle ciğerlerini tutuşturan bir şarap içmiş gibi yüreği yanarak kalktı: arkadaşlarını uyandırmaktan ihtiraz ile yavaş yavaş basarak gürültü etmeyerek yıkandı; giyindi... Ceketini giyiyordu, düşünmeden elini yan cebine götürdü, «Defterim?... Defterim nerede?...» dedi.

Hüseyin Nazmi uyanmış, arkadaşının, oda içinde muhte-riz bir yürüyüşle gezinişini gülerek yatağından mahmur gözleriyle seyrediyordu, telâşını farkettil:

— Ne oluyorsun, Cemil? dedi.

— Defterimi acaba sofranın üzerinde mi bıraktım? Sizin uşak edebiyat meraklısı ise...

Fatin Dilâver bey tombalak vücuduyle yatağından atladı, «İyi uyumuşuz!» dedi.

Ahmed Cemil herşeyden evvel defterinin bulunmasını istiyordu, Hüseyin Nazmi'ye kalkmak, yemek odasına kadar inmek lâzım geldi.

— işte defterin! bereket versin ki uşak meraklı değil,

dedi.

Ahmed Cemil gitmek için acele ediyordu. Fatm Dılaver beyi flrine iştirak ettirdi, arkadaşlarını sabah uykusundan Sikleri kadar istifadede serbest bırakarak Huseym Nazminin elini sıktılar, çıktılar...

Sabiha hanım, hem bahtiyar, gülüyor hem, sedire basr-nı dayayarak elleriyle midesine basan ikbali gösterip henüz

MAÎ VE SİYAH

15S>

bir şey anlamayan Atfimed Cemil'e: «Rahatsız kızcağız, bütün gün kıvrandı.» diyordu.

Ahmed Cemil anladı, fakat garip bir his bu vak'adan memnuniyete bedel bir üzüntü uyandırdı. Eniştesi hakkında duyup susturmağa muvaffak olamadığı nefretin bu dakikada hiddet sesi her zamankinden daha vazih, daha kavi işitildi. O adamın kanının şimdi kardeşimin damarlarında cereyana başladığına delâlet eden bu hâdise güya nazarında onu telvis eden vir vak'a hükmüne geçti.

Zavallı ana! O bu histen kimbilir ne kadar uzaktı! Büyük anne olmak lezzetine karşı bütün vekarı çocukta bir meserrete inkılâp etmişti; şimdi oğluna bakıyor, onun da şu küçük aile bayramına iştirakini arzu ediyordu.

Ahmed Cemil o neşata acı bir tesir ilâve etmekten içtinap etti.

. ikbal şimdi başını kaldırmış, gülererek Ahmed Cemil'e bakıyordu. Ahmed Cemil kalben «Çocuk!... bahtiyar değil, bundan eminim, Ihiç olmazsa mes'ut bir zevce olmadığını bir anne /• olmak saadetiye unutacak!» diyordu.

Ahmed Cemil bugün matbaadan erken kaçmış, bir an evvel odasında yalnız kalarak biraz kalbini dinlemek 13in tehâlik göstermişti. Odasına çıkınca cebinden defterini çıkardı, yazıhanesinin üzerine koydu. Dün akşamki muvaffakiyetinden sonra onu bir daha karıştırmak istiyordu. Odasında âdeti; ceketini, yeleşini, yakalığını çıkararak, fesini atarak küçük bahçeye nazır mini penceresinin yanında oturmak, yarısı görünen bir minareyi, komşu evlerin kiremitlerini, biraz ötede iki yüksek duvar arasındaki kesik bir levha şeklinde duran semayı seyretmek idi.

Bu akşam oraya oturup da eline defterini alınca bir müddet onu açamadı, kalbi beyaz gölgenin hayaliyle dolu idi. Şimdi onu düşünmek istiyordu, gözlerini kapadı, o sabahki rüya-'yi hayalinde bir daha yaşamak istedi, yüzünü örten o siyah dalgayı, o müphem simayı bir daha gördü, ciğerlerini yakan bir busenin cangüzarın neşeleri dudaklarında bir daha titredi. "O benim olmayacak olursa ölürüm" diyordu...

Şimdi şu şiir defterini her vakitten ziyade seviyor, onu Lâ-otfa'nın dinlemiş olması kıymetini bir kat daha artırıyor. Zaten daima hâtrasında bir arada olan Eseriyle Lâmia artık

T.ÜÜ

MAI Vtü Bl I AB

daha samimî, daha kavi bir münasebetle yekdiğerine bağlanmış gibiydi. Gözlerinin ucuyle sahifeleri süzerek yaprakları çevirmeğe başladı. Kendi kendisine: "Acaba şurasını okurken orada mı idi?" diyordu. Çevirdi, çevirdi, artık son sahifeye gelmişti, defteri büsbütün kapıyordu, birden gözlerine bir yabancı, yazı ilişti. Tâ son sahifenin altına bir çocuk yazısı gibi henüz takarrür etmemiş, henüz tam bir şekil almamış bir yazı... Yalnız şu kadar: «Tebrük ederim». Daha sonra beş sıfır. Şimdi anlıyordu, demek o bahçe kapısının yanında gidip onun ayaklarına atılmak isterken o, yemek odasında sofranın üzerinde kalan bu defterciğe koşmuş, görülmekten korkarak titriye titriye şu iki kelimeyi oraya yazıvermişti. Demek o sırada her türlü tehlikeyi göze alarak gidip ona; «Seni seviyorum. Müsaade eder misin? Seni sevebilir miyim?» deseydi, ondan: «İşte bakın, ben de sizi düşünüyorum» cevabını alacaktı. Bu iki kelime Ahmed Cemil'e Lâmia'nın bütün hissiyatının şerhi kadar tafsilât ile zengin, aşk zemzemesiyle müte-rennim geldi. O da kendisini seviyor... Bundan emindi; işte yalnız şu iki kelime, Lâmia'nın tâ çocukluktan beri katre katre birikerek, tazyike lüzum görülmeyerek bir aralık taşıveren sevdasının iki açık nişanesi değil miydi? Gözlerini o çocuk yazısından ayıramıyor, onların arasında Lâmia'yı görmeğe çalışıyordu. Zihnen o dehlizdeki tesadüfütten sonra beyaz gölgeyi takip ediyor, yemek odasına götürüyordu. Beyaz gölge bir tehlikeden kaçıyormuşçasma kapıyı kapayarak oraya iltica ediyor, sonra o defter gözüne ilişiyor. Beyaz gölgenin küçücük bir kalbi var ki bu defteri görünce çırpıyor. O defter, demin onun okuduğu defter... O vakit defter ufak bir helecane ile almıyor; yavaş yavaş ötesine berisine göz gezdirilerek süzülüyor, birdenbire bir arzu duyuluyor. Demin herkes onu tebrik etmemiş miydi? O da tebrik edecek. Ne için etmesin? Ne için ondan iki sözü esirgesin?... Ah! Bir kurşun kalemi olsa! Etrafa göz gezdiriyor; pencerelerden, aynadan, lambadan bütün bu eşyadan istimdad ediyor: «Ah: bir kurşun kalemi, bana bir dakika için ödünç verecek bir kurşun kaleminiz yok mu?» deniyor, sonra... Ahmed Cemil'in hayal kuvveti burada tevakkuf ediyordu; o kurşun kaleminin nereden geldiğini tayin edemiyor, orasını sıfırlarla geçiyordu... Ah! Bu sıfırlar, şu iki kelimenin altındaki sıfırları gördükten sonra onlarda

MAİVESİYAH

161

azîm bir mâna serveti buluyordu. Bu sıfırlar, bunlar Lâmia'nın demek olacak?... Şimdi, gözleriyle o yazıları o sıfırları, bütün ifade ettikleri mânalarla öpüyor, okşuyordu...

Hafifçe gözleri süzülerek, tâ ötede gayrı mahsus bir rüzgârla yosunlu kiremetilerin, eski pervazları sallanan çatıların, perdeleri arkasında titrek ziyalar belirmeğe başlayan komşu pencerelerinin üzerine döküle döküle tekasüf eden zulmet dalgası arasında titriyor, canlanıyor, gülüyor gibi gördüğü bu yazılara imtisas ederek, akşamın ratıp nefesinden tereşşuh eden bir melal keselânı içinde kaybolarak dalmış idi ki birden odanın dışarısında birşey sofabı sarstı. Ahmed Cemil bu uyuşukluğun içinden güya bir rüyadan uyanırcasma yerinden fırladı, odasının kapısını açtı. O vakit gördüğü şeyi pek iyi anlayamadı, eniştesini öteki odaya telâşla giriyor gördü. Şimdi merdiven başında yalnız Seher vardı; sofanın yarı zulmeti arasında kızın gözlerinde bir ateş, çehresinde bir dargınlık görüyorum zannetti.

— Ne oldu Seher?... dedi. Kız birşey söylemek istiyormuş gibi yutkundu, sonra cesaret edemedi, merdivenden aşağı indi.

Ne oluyor, yine ne oluyor? Ahmed Cemil güya bu küçük evin havasında uçuşan bir musibet kokusunu hissediyordu. İk-bal'in her vakit örtülü çehresi, evin içinde silinmeğe müheyya bir heyula şeklinde dolaşan hazin heyeti; daima ağlamak fakat birşey söylememek için azmetmiş gibi

donuk, elîm, fakat hakikati nissettirmemekte musir duran gözleri; sonra bu hüznü etrafında o muammanın yegâne vâkıfı imişçesine âdeta hayvani bir merbutiyetle dargın çehresi, kızgın gözleriyle dolaşan Seher... bunu pek iyi farkediyordu. Bir müddetten beri — iki kelimeyi yekdiğerine raptedecek kadar tefekkür iktidarına malik olmayan — bu kaba köylü kızında ikbal için cinnete benzer bir meclûbiyet, derin bir merhamet keşfediyordu. Denebilirdi ki evin içinde yalnız bu ahmak kız bir hayvanı cezm ile İkbal'in sırrını anlatmakta herkese tekaddüm etmişti. „Seher'in "Küçük hanım" deyişleri vardı ki ağlamağa benzerdi, İkbal'e öyle bakışları vardı ki: "Senin bedbahtlığını yalnız ben biliyorum, sana yalnız ben acıyorum." demek isterdi. Daima onun etrafında dolaşmak için sebepler bulur, mut-

Mai ve Siyah — F. 11

baktan çıkınca vakitini küçük hanımın eteği dibinde çorap örmeğe hasrederdi. Lâkin şu küçük vak'a, şu demin odasının dışarısından sofayı sarsan şey... Kimbilir eniştesinin geçerken bir yere çarpmış olması yahut Şener'in inerken düşmesi, velhasıl bir hiç ne için fikrini birden İkbal'e sevketmiş, j1e için kalbinde "bu hiçin hemşirene büyük bir taallûku var." diyen bir ses uyandırmıştı?

Ahmed Cemil birden, aklından bir şimşek gibi geçen bir fikir için: — Ah... dedi, sonra o fikirden o kadar ürktü ki mahiyetini bulmamak, künhünü anlamamak için nefsine cebretti. Fakat şimdi o fikir silinmiyor, bir nafiz zehir gibi silindikçe daha derinlere giriyor; sokulacak, yakacak mesamat arıyordu. İkbal'in bütün hissiyat sırrını bir sözle icmal etti: "Sevilmediği ilcin bedbaht" dedi. Daha sonra bir mühlik marazı vaktinde farketmiyen bir tabib gibi bu 'hakikati keşifte bu derece geç kaldığı için kendisine bir müttehim, nazariyle baktı. "İkbal sevilmiyor, bundan şimdi eminim, kardeşim gözümün önünde her dakika bir ölüm geçiriyor, her dakika ciğerlerinden zehir akıyor... Ah! O bir dakika evvel ağlamış gibi nemli, bir istimdad nazariyle bakan gözler, şimdi onları anlıyorum. Halbuki ben bunu keşfedebilmek için bir sene kaybettim." diyordu. O vakte kadar yalnız kendisini düşünmüş; matbaasını, eserini... — ilâveye cesaret edemiyordu, fakat hakikat öyle değil mi? — Lâmia'yı düşünmüştü. Kardeşini, gözünün önünde canlı fakat sakit bir facia gibi "Anlamıyorsunuz, yazık!..." serzenişiyle duran o biçareyi anlamamış, anlamak için birşey yapmamıştı. Şimdi kendisini affetmiyor. Bir ihata neticesiyle bir musibet ika edenlere mahsus bir vicdan azabıyla duramıyordu...

Kapısını sürmeledi, küçücük odasında geziyor; bazan ka-ranlıkjyj, yazıhanesinin başında durarak, bazan küçük penceresinden gecenin esrarla dolu karanlığım istintak ederek düşünüyor, şimdi bir hiçten istidlal ettiği bu neticeyi izah edecek geçmiş vak'aları ve emareleri tahattura çalışıyordu.

Bazan birden, hiç intizar olunmayan bir zamanda zihine çarpıvemiş hakikatler vardır ki senelerden beri katre katre muhtelif zamanlarda döküle döküle birikmiş emarelerin; küçük küçük, başlı başlarına mânâsız nişanelerin birdenbire do-ğüveren neticesidir. Bir hiç, fikirden geçen bir rüzgâr, mâ-

MAİVESİYAH

163

nasız emareleri, nişaneleri açıyor; bunlar, aralarından mani cidarlar kalkıvermiş zerrelere gibi yekdiğerine iltihak eder, birbirini bulur, onlardan bir küme teşekkül eder ki inkârı mümkün

olmayan bir hakikat hükmünü alır... Şimdi Ahmed Cemil'in zihninde o deliller toplanıyor, birbirine sokularak güya birer âşinâ selâmıyla buluşuyorlardı, ikbal'in bir sabah herkesten evvel aşağıki odada bulunmuş olması, bir gün Seher'in Vehbi beye şemsiyesini vermekten imtina ederek: "Oradan alıversin." diye mırıldanmış olması, yüzlerce, binlerce hatırına gelen bu vak'alar, tahaddüsleri zamanlarında mânâsız zan-nolunan bu küçük şeyler bütün ikbal'le Seher arasında inkısam eden bu hâtıralar şimdi birikiyor, birikiyor, fikrinde sarsılmaz bir burhan sütunu şeklinde yükseliyordu.

Bu aralık kapısına vuruldu. Seher yemeğe çağırıyordu. Ahmed Cemil bu anda kendisinde yemek için iktidar bulmadı. Fikrinin şu izdihamı arasında sofraya oturmak, düşüncesine yabancı kalan bir musahabeye iştirak etmek; hususiyle o adamın artık şimdi nefrete haklı bir selâhiyet bulduğu o adamın karşısında sahte bir vaziyetle oturmak için kuvveti yoktu. Yalan söyledi: "Ben akşamüstü yedim, sofraya gelmeyeceğim!" dedi. Seher cevap vermeden çekildi, şimdi Ahmed Cemil yanındaki odada bir mırılta işitiyordu; sonra dikkat etti, mütecessis adamlar gibi gürültü etmekten sakınarak birşey işitmeğe çalıştı. Yanındaki odanın kapısı açıldı, eniştesi çıktı, "ikbal odada kaldı, zannederim," dedi. Şimdi eniştesinin yavaş yavaş merdivenleri indiğini duydu, "ikbal yemeğe inebilecek bir hailde değil, zaten midesinden muztarıptı" dedi, Birden İkbali gidip odasında bulmak, "Kardeşim, artık anlıyorum, söyle bakayım, bana hepsini söyle..." demek için şedit bir arzu duydu. İkbali gelin olalıdan beri onlara tahsis olunan odanın kapısına bile dokunmaktan ihtiraz etmişti. Ayaklarının ucuna basarak çıktı, oraya kadar gitti, hemşiresini olduğu gibi görmek için, geldiğini işittirmekten sakınıyordu. Yavaşça kapıyı itti, kapı hiçbir ses çıkarmaksızın açıldı, şimdi Ahmed Cemil ilerleyemiyordu...

ikbal'i, orada karyolanın yanındaki mindere yüzü koyun İrapanmış, uzun örgülü saçları bir kolunun üzerinden kayarak aşağıya sarkmış gördü. Ağlıyor muydu?...

164

MAİ VE SİYAH

Ahmed Cemil kardeşinin şüphesiz saklamak istediği şu ma'hrem manzaranın üzerine varmış olmayı şimdi zarafetten hâli buluyor, kendisinden saklanmak istenen birşeyi gidip zorla meydana çıkarmış olmakta bir kabalık duyuyordu. Bir saniye dalha, avdet edecekti, fakat orada vücudunu birşey İkbali'e hissettirdi. Silkinerek başını kaldırdı, o vakit iki kardeş arasında, acı, sanki feryat ile dolu, birinde şu elim perişan hali göstermiş olmaktan mahcup, ötekinde görmekten müteal-lim bir nazar teati olundu. Ahmed Cemil kardeşinin yanına kadar gitti. Şimdi İkbali minderde doğrulmuş, kalkmaya cesaret edemeyerek duruyordu. Ahmed Cemil yere, hemen dizinin dibine, kilimin üzerine oturdu; şimdi tam bir teslimiyetle kendisini terkeden ellerini tuttu: «İkbali, söyle bakalım! ne oluyorsun?» dedi. İkbali'nin gözleri kapandı; kapaklarının kenarında koşuşan seri râşecikler arasında yaşlar sıcak, birer kat-re zehir ile dolu gibi ağır, iri yaşlar, mütevali bir sukut ile uzun kumral kirpiklerinin ucundan süzülerek, ikisinin birleşmiş ellerine düşüyor. Bu elleri ıslatıyordu.

O vakit Ahmed Cemil ağlamayarak, boğazında lakırdı söylemesine zahmet veren bir tıkanıklıkla, İkbali'ye tesliye değil istintak etmek istedi. «Ne oluyorsun İkbali?... Niçin bana söylemiyorsun. Şimdiye kadar niçin söylemedin?... Rahat değil misin, kardeşim, bir ıstırabın mı var?...» diyor. Sualler birbirini takip ederek ağızından dökülüyordu. Fakat bu suallerin cevabı yalnız o elleri

ıslatan, sıcak, ağır, iri göz yaşlarıyla bu dakikada gözlerine her vakitten ziyade sarı, zayıf, narın görünen bu vücudun tâ ruhunun derinlerinden kopma darbelerle sarsıntılardan ibaret kaldı..

Nihayet İkbâl «Gidiniz, ağabey, şimdi gelir...» dedi. İkbâl güya korkunç bir ma'hlûktan bahsediyormuşçasına kapıya bakıyor, «şimdi gelir, şimdi gelir...» diyordu.

Ahmed Cemil burada duramayacağını anladı, İkbâl'i yalnız bıraktı. Odasında: «Ne yapmalı?» diyordu. Evet ne yapacak? Demin geç kaldığını, zaman kaybettiğini düşünüyordu; şimdi işte hakikat gözyaşlarıyla, ıstıraplarıyla önünde birden, meydana çıkmıştı. Şimdi ne yapacak?...

Evvelâ Ahmed Cemil'de bir hiddet feveranı hâsıl olmuştu. İhtilâcat ile yumruklarını sıkıyor, odasında geziyor; bir-şeyler yapmak istiyordu. Kardeşini bu bedbahtlıktan kurtar-

MAİ VE SİYAH

165

mak için bütün vasıtalara, bütün kuvvetlere malik imişçesine yalnız şimdiye kadar lakayt kalmış olmasına kızılıyordu. Fakat bu ilk hiddet hamlesi geçtikten sonra bir aciz hissi demin titreyen asabını uyuşturdu. Şimdi bir gevşeklik duyuyor, bu hakikate karşı çaresizlikten azîm bir fütür ile şuraya oturmak, biraz evvel aşkının şiirini okuduğu şu köşede içeride ağlayan kardeşi için hazin, sakit, gözyaşlarını akıtmak istedi.

Bir aralık aşağıda sokak kapısının açılıp kapandığını duydu, daha sonra kapısının dışarısında annesinin sesini işitti: — Cemil; açsana...

Valdesinin bu ziyaretinde İkbâl'den bahsolunacağını derhal anladı, kapısının sürmesini çekti.

— Karanlıkta mı oturuyorsun, Cemil?... Yazıhanesinin üzerinden kibrit kutusunu aldı, mumunu yaktı, ihafif bir ziya titreyerek zulmetin içinde dalgalandı, o vakit henüz aydınlığa alışmamış kamaşık gözleriyle annesine baktı. İkisi de öyle bir müddet bakıştılar. Sabiha hanımın, biraz evvel büyük anne olmak süruru ile siması parlayan bir kadının, şimdi çehresi gevşemiş, gözlerine bir endişe gölgesi düşmüştü. Kapıyı tekrar kapadı, tekrar sürmeledi, «niçin yemeğe gelmedin?» dedi, sonra asıl düşündüğünü söylemek için söylenmiş bir sözün cevabını beklemeyerek, oğlunda ne tesir hâsıl edeceğine dikkat ediyormuşçasına bakarak:

— Yine gitti... dedi.

Ahmed Cemil eniştesinden bahsolunduğunu anladı, demek demin kapı onun için açılıp kapanmıştı.

— Yine babasına mı? dedi.

— Tabî değil mi?

— Yok, hiç tabî değil... bu son söz ağzından istemeksizin çıktı. İhtiyara nüzul isabet ettikten sonra Vehbi bey haftada bir iki geceyi babasının evinde geçiriyor; bazan akşamlan yemek

yedikten sonra duramayarak, bir bahane icad ederek ikbal'i yalnız bırakıp gidiyordu.

Sıhhatinde hiç babasına uğramak âdeti değil iken hastalıktan sonra bu mütevali ziyaretler bittabi dikkate çarptı. Bu, babasına muhabbetinden, hastalık üzerine bagteten uya-mıyormuş gibi bir merhametten mütevellit değildi; buna şüphe edilmiyordu.

Bu akşam Seher vak'asından sonra hatırına gelen fikre

benzer bir başka fikir daha Ahmed Cemil'in beynini bir şimşekle yakarak geçti. Annesi hâlâ kendisine bakıyordu. Bu düşünceyi şu sözle tefsir etti:

— Ah, mülevves mahlûk!...

Sabiha hanım diyordu ki: — Onu gördükçe ihtiyar memnun olacak yerde o kadar hiddet ediyormuş ki... O halde niçin gidiyor? Bu kıza yazık değil mi?

Tevfik efendi Ahmed Cemil'in gözü önüne geldi. O zayıf, fersude vücudu hareketten, nutuktan muattal, bir yatağa serilmiş; karşısında gençlik tuğyanı ile taze duran genç karısının yanında, vücudunda hayattan tek eser gösteren gözleriyle onu yiyerek, bu vücuttan istifade edememek hüsraniyle ona belki kinle, husumetle, yaralı bir canavar nigâhiyle bakarak, gördü. Sonra onu bir an evvel mezarda görmek isticaliyle tet-kika gelen oğlunun karşısında hiddetinden o soluk çehre kızarıyor, bir şey söylemek isteyip muvaffak olamayan dudaklar bir hiddetle titriyor, o gözlerden ateş çıkıyor; sonra o taze kadın, babasının büsbütün ölmesine muntazır oğul, bu âciz hiddetin karşısında gülüyorlar, alay ediyorlar, güya «yine kudurdu!...» diyorlar... Ahmed Cemil bütün bunları 'hayalinde tertip ve icad ettikçe dudaklarına bir nefret nakaratı gibi: «Ah!... mülevves mahlûk!...» cümlesi geliyordu.

Valdesinin yalnız son sözüne cevap verdi:

— Evet, İkbâl'i ne yapacağız!

O vakit Sabiha hanım oturdu. Bir şey yapamamaktan, kızın bedbahtlığına karşı âciz olmaktan mütevellit bir yeis ıstırapı ile ellerini kavuşturdu; parmakları birbirine giriyor, gözleri meded bekleyerek Ahmed Cemil'e bakıyordu.

Böyle bir müddet karyolanın yanındaki sandalyede, Ahmed Cemil karşısında minderin kenarına oturarak, mumun sarı, titrek, hafif ziyası arasında birbirlerine donuk, yarı muzlim görünen çehrelerine bakışarak, durdular, insanların bazı fevran devreleri vardır ki, küçük bir istihzar dakika-siyle başlar. Bu dakikada gözler birbirini istifsar ediyor gibi durur, güya «ağlayalım mı?» sualiyle bakışır. Bu dakika uzun bir asır kadar hâtıralarla mâlidir, bu bir dakikada bütün yaralar — henüz taze ve kanayarak, her biri bir başka hâtıranın ateşiyle yanarak — inkişaf eder. Kalbin binlerce noktalarından birer ıstırap enini ile binlerce menfez açılır; türlü kırık

SİYAH

ümitler, acı yeisler, matem hayalleri, bütün hayatın o ağlayan hediyeleri acı — bir kabristanın ervahı bezmi gibi — feryad-larıyla, giryeleriyle sürüne sürüne buluşurlar. Bir griv ve matem mecmuası! Yalnız küçük bir dakika: o vakit gözler kapanır, güya şu elem mahşerinin üzerine düşmüş bulutlarla mahmul bir sema... Artık ağlamak zamanı gelmiştir.

Şimdi bu anne içeride ye'sinden kıvranan kızı için şurada artık nefsinı zaptedemiyor, ruhunun büsbütün tutuşmuş ih-tiyacıyla göz yaşlarını salıveriyordu. Ahmed Cemil dudaklarını sıkıyor, annesini görmemek için yere bakıyordu. Nihayet Sabiha hanım söylemeğe başladı; birinci defa olarak yüreğini boşaltmak, bütün hissettiklerini oraya, ortaya döküvermek istiyordu. O zamana kadar kendisini aldatmak istemiş, kızını bahtiyar zannetmek için nefsine cebretmişti... İnsan emellerini tekzip eden şeyleri istediği şekilde tevile çalışarak kendisini daima arzuları içinde oyalamakta gecikir. Damadının aleyhine şahadet eden vak'aları hep böyle müsait tefsirlerle telâkki etmiş, fena gördüklerini iyi görmek için uğraşmıştı, fakat artık mümkün değildi.

Şimdi hepsini söylüyordu. Onu tâ ilk gününden beri sev-memişti, onda tâyin olunamaz bir şey duymuş, «bu adam kızımı mes'ud etmeyecek» demişti. O küçüklükler, bayağılıklar, mâneviyetinin kisvesi gibi bütün vücudu etrafında tayaran eden hasaset havası onu tâ ilk gününden beri duymuştu. O, yatacak bir yatak, oturacak bir sofra, elbisesini süpürecek bir mahlûk bulmak için evlenmişti. Her gün bir huysuzluğuna, bir kabalığına tesadüf olunuyordu; iyi ütülenmemiş bir yakalık, gömleğinde unutulmuş bir düğme ikbal'i ağlatmak için kifayet eden sebeplerdi. Daha sonraları evin hizmetinde kusur bulmak, yemek beğenmemek, kahveye itiraz etmek... bir ay içinde bütün bunlar meydana çıkmıştı. Sonra ikbal'i doğrudan doğruya tahkir etmeğe başlamış, saçının örgüsüne, gömleğinin biçimine, çarşafının rengine itirazı kendisi için bir süs edinmişti. İki de birde: «Bilemiyorsun, bari sokakta gördüğün hanımlara dikkat et!» derdi. Öyle gülüşleri, bakışları vardı ki daima: «Ben sizin fevkinizdeyim, sizin aranızda düşmekle ne kadar tenezzül etmiş oluyorum!» demek isterdi. Yavaş yavaş İkbâl onun yanında hatâsını, dâniyetini affettirmek isteyen bir zavallı hükmüne geçmişti. Artık lakırdı söylerken şa-

şırıyor, yanında bir hareket etmekten sıkılıyor, dayak yemiş kediler gibi büzülüyordu... Bir hikâyeye nakletmeğe gelmezdi; tashih ve itiraz için o daima kaba kahkahasıyla söze karışır, hikâyeyi yarım bırakırdı. Her şey hakkında hepsinden ziyade malûmat sahibi olduğuna kanaati vardı. Kendisine vahşi bir memlekete düşmüş bir mütemeddin yüksekliğini verirdi. Ahmed Cemil bile onun yanında bir şeyden bahse cesaret edemez olmuştu. Bir kere edebiyattan bahsetmek istemişti. Vehbi bey kış geceleri Şehzadebaşı kıraathanesinde saz takımında dinleye dinleye ezberlediği gazellerden mürekkep srmayesiyle bahse iştirak etmiş, Ahmed Cemil'e «Zavallı çocuk! daha aklı ermiyor!» demek isteyen, acıyor gibi bakan gözleriyle sükûte mecbur etmişti. Evin içinde yalnız o vardı, ötekiler bütün bir alay züyuf!...

Sabiha hanım bu kusurlara evelâ ehemmiyet vermiyordu:

— Erkeklerin yüzde ellisinde görülen şeyler, diyordu; fakat sonra?...

Şimdi Sabiha hanım oğluna bakıyor, onun yanında daha sonrasından bahsetmeğe cesaret edemiyordu; fakat artık o kadar ilerilemişti ki tevakkuf etmek mümkün olmadı.

— Daha sonra Seher meselesi başladı, diyordu. Bu meselenin ismini verdikten sonra bütün teferruatını nakletmek için kuvvet buldu. Bütün bildiklerini, hissettiklerini oğluna söyledi.

Ahmed Cemil bir şeyin mevcudiyetini zaten hissediyor, fakat tafsilât ve deliller nazarı dikkatinden kaçıyor, yalnız şu son tesadüfe kadar...

Sabiha hanım:

— Oh, daha ona gelinceye kadar, diyordu. Seher evvelâ: «ben oturmayacağım» diye başlamıştı; bir gün çarşafını giymiş, ağlayarak, eli kapının zenbereğinde, ne dışarıya çıkmağa, ne de çarşafını çıkarmağa cesaret edemeyerek, saatlerle orada durmuş; ağzından bir kelime alınamamıştı. Nihayet bir sabah Sabiha hanım Seherin Vehbi beyi mutbaktan iterek çıkardığını, arkasından kapıyı sürmelediğini görmüş, o vakit kızı istintak etmişti. Seher yine bir şey söylemiyor, fakat yalnız ağlıyordu. Sabiha hanıma zaten öğrenmek istediği şeyi bu gözyaşları anlatmıyor muydu? Bundan sonra Vehbi bey utanmak, daha ileriye gitmemek lâzım gelirken...

Artık Sabiha hanım tafsilâtı bitiremiyor, «Bir gün...» diye

MAI VE SİYAH

169

başladığı hâtıralara nihayet veremiyordu. Bütün bu vukuat arasında Seher'in musîr sükûtu, İkbâl'in hazin tajhammülü...

Sabiha hanım Seher'in kimseye bir şey söylemek istemediği halde İkbâl'e hakikati ifşa ettiğine emindi. Bir vakitten beri İkbâl'le Seher arasında birbirini herkesten ziyade anlayanlara mahsus bir hususiyet, sır esası üzerine kurulmuş bir münasebet vardı. Halbuki İkbâl?... Ona ne vakit: «İkbâl neyin var?» denirse o daima ağlamak üzere gibi duran gözlerini hayretle kaldırır, «Benim mi?» der sonra yorgun kirpiklerini indirerek dudakları arasından bir inilti gibi boğuk, içten gelen sesiyle ilâve ederdi: — Hiç!... Bilâkis kocasına atfolun-nabilecek bütün kusurları örtmeğe çalışır, onu annesine iyi göstermek için yalanlar icat ediyordu. Sabiha hanım yine: «Bir gün...» diye başladı:

— Bir gün ne olursa olsun onu söyletmek için karar verdim, «Seher'in yine nesi var? Bu kıza bir şey oluyor?» dedim... İkbâl'in benzi attı, bu suale birdenbire cevap veremedi, sanki bunun cevabı kendisinin bir töhmetini meydana çıkıracakmış gibi şaşırıldı: — Demek ki...

Sabiha hanım bundan bir netice çıkaramıyordu, «Demek ki İkbâl biliyor, fakat saklamak istiyor,» diyordu. O günden sonra hastalığını bilmeyen birisinden ismini söylemeyerek hakikati anlamak isteyen ihtiyatkâr bir tabib gibi bu anne bedbaht kızının her halini, her sözünü takip etmiş, ondan hastalığının bir parçasını koparmağa çalışmıştı. Fakat İkbâl daima mahzun, daima sakit, evin içinde bir heyula şeklinde tahtalara basmaktan korkarak, annesiyle kardeşine sokulmaktan ürkerek dolaşıyordu. Sabiha hanım:

— Nihayet, diyordu; nihayet babasının hastalığıyla matbaa meselesi çıktı. Dikkat ettin mi? O mesele çıkar çıkmaz nasıl değişti, herkese iltifat ziyadeleşti. Bilhassa sana karşı bir muhabbet gösterdi. Eski hissetten eser kalmadı, masrafı üstüne aldı, bütün hareketlerinde bir başkalık göründü... Sebep?

Şimdi bu son sual ile oğlunun gözlerine bakıyor, onu söyletmek için ısrar ederek «Sebeb?» diye tekrar ediyordu.

Ahmed Cemil annesinin karşısında o söyledikçe bazan mumun hafif oynak ziyasıyla titreyerek duvarların üzerinden

;!iS|i||ii'

kaçıyor, tâ orada, türlü münevver rüyalarının incilâsma, o küçük yatağın beyazlıkları arasına sokuluyor görünen gölgelere dalıyor; bazan tâ boğazında bir girye ukdesiyle gözlerini süzerek iskemlenin üzerinde ara sıra dalgalanıyor, mevhum, fakat soluk alan bir resim gibi şişiyor, kabarıyor, kamilen uçuyor görünen; daha sonra birden yine toplanarak küçülen, zayıflaşan; ağlamış gözleriyle, solmuş çehresiyle, bütün meyus heyetiyle duran annesine bakıyordu.

Tâ şu muhaverenin bidayetinden beri o annesinin söylediklerini uzaktan, bir komşu evinden maten nevhaları gibi parça parça dinliyor; şekillerin ihtizazına, annesinin vücudundan yükselen gölgelere dalarak güya bir uyku içinde düşünüyordu. «Bir gün...» mukaddemesiyle başlanan o sonsuz hikâyeler kendisinin düşünceleriyle karışıyor, bulanmağa başlayan zihninin içinde bir telâtüm husule geliyor, ara sıra bulutlarla yüklü bir semada gizli bir güneşten kaçarak koşuşan ziya parçaları gibi zihninin bulutlan arasından avare bir fikir geçiyor, tâ derinlerde bir hâtıra leması uyanıyor sonra yine bütün bu şeyler güya dimağının güneşi sönyormuşçasma zulmetlere boğuluyor; o vakit işittiklerini anlamamağa, düşünmek istediklerini toplayamamağa başlıyor; şakaklarının arasında bir kasırğa dönerek bütün bu küçük mahşer içinde bulduklarını çeviriyor; mukavemet edilemeyen bir deveranın cazibesine mahkûm ederek çekiyor, döndürüyor, kıvrıyor; daha sonra bu mücadeleden kendisi de yorgun kalarak, bu kasırğa içinde bütün o efkâr enkazı kırılmış, parçalanmış, saçılıyor, yerlere seriliveriyordu. «Bir gün...» Ahmed Cemil yine sîlkinerek dinlemek ister, bir müddet hikâyeyi takibe muvaffak olurdu; fakat bir aralık annesinin bir sözü gider, zihninin içinden bir hâtırayı tırmalayarak uyandırdı. «Ah! Evet, bir gün...» o da tahattur ediyordu...

— Hatırına geliyor mu? Bir gün İkbâl'i ihtiyarın evine göndermiştik, o gece orada kalmıştı, ilk önce her gidişinde güzelce avdet ettiği halde o gün hasta gibi gelmişti, işte o gidiş son gidiş oldu. Ondan sonra İkbâl'i oraya göndermek kabil olamadı, ben ısrar ettikçe: «İhtiyar memnun olmuyor, gittiğimizi istemiyor, beyin babasıdır, ne isterse yapsın, fakat Tsen gidemem.» diyor. Sebep?...

SİYAH

171

Sabiha hanım yine cevap isteyen gözleriyle oğluna bakıyor, onu söyletmek için ısrar ederek ilâve ediyordu: — Sebep?...

Ahmed Cemil: — Ah! Mülevves mahlûk diyordu. Ayağa kalktı, annesinin yanına kadar gitti, yanibaşmda diz çöktü; şimdi Sabiha hanımın gözleri yine bir şedid ihtilâç ile kapanıyor, perişan yaşlar kirpiklerinin ucunda yine dolaşmağa başlıyordu :

— Pek iyi, anne, ikbal'i ne yapacağız?... dedi.

Bu sual üzerine ikisi de sükût ettiler. Şu noktada bu iki kalb bütün acılarıyla güya birbirine sarılmışlardı, ikisinde de aynı tedbir ihtiyacı: «Ne yapacağız?» diyordu.

Sabiha hanım nihayet gözlerini kaldırdı, ellerini oğlunun omuzlarına koydu, hastadan ümit kesen bir yeis ile baktı: «Hiç!...» dedi...

Hiç... Hiç!... Sahih mi? ikbal'i o kahrın pençesinden kurtarmak için hiçbir vasıta mı yok?... Ahmed Cemil buna inanamıyor, kardeşini öldüren p musibetin bir tamiri çaresinin bulunamayacağına kanaat edemiyor, şimdi kenarları yanan gözleriyle annesine bakıyordu. Hiç, öyle mi? Demek ikbal'i kurtarmak için birşey yapamayacaklar; onu böyfe içeride, odalarının yalnızlığına iltica ederek ağlamakta, ye'sinden kıvrınmakta tek başına bırakacaklar, öyle mi?...

, Sabiha, hanımın gözleri artık kuru idi. Derin, sabit, meyus bir nazarla Ahmed Cemil'e bakıyordu. Şimdi hatırından bir çare, yalnız bir çare geçiyordu. Ahmed Cemil de onu düşünüyordu. O çarenin ismini söylemeksizin miknatısî bir fikir mü-nakalesiyle ikisi de aynı düşünce ile meşgul olduklarını anladılar. Sonra Ahmed Cemil dudaklarının arasından: «Öldürmekle müsavi!» dedi, Bunun bir necat çaresi olmadığına kanaati vardı, içinden: «Başka bir tedbir, onu büsbütün kurtaracak başka bir deva bulmalı!» diyordu...

Ahmed Cemil odasında yalnız kaldığı vakit ayaklarının altında bir dünya parçalanmış gibi kardeşinin kırık hayatı karşısında çaresizlikten, bir şey yapamamaktan mütevellit bir fütur ile yatağının kenarına oturdu. Orada, hareketten kalmış kolları sarkmış; gözleri boş bir nazarla odanın müphem bir köşesine dikilmiş durdu.

Şimdi bu izdivacı düşünüyor; bütün geçmişin tafsilâtını

172

MAİ VE SİYAH

icmal ediyor; bu izdivacın nasıl vücade geldiğini, bu neticenin ne yolda sebeplere tevellüd ettiğini tahlil ediyor, bunda bir mes'uliyet mevcut ise onun kime aidiyeti lâzım geleceğini bulmak istiyordu.

O zaman pek kayıdsızca davranmamış mıydı? Kardeşine intihap olunacak 'hayat refikini iyice öğrenmek, tanımak için bir ihtiyatta bulunmuş mu idi? Matbaada iki sigara dumanı arasında Ahmed Şevki efendinin fikrinde doğuveren bu izdivacın o bir iki haftalık başlangıç tarihi bütün ihtiyatsızlıkla-riyle hatırına geliyordu. Matbaada bir yazıhanenin kenarında başkasının işitmesinden ihtiraz edilerek iki üç dakika süren muhavereciklerle hemen bitiriverilmiş olan bu izdivaç işte bugün şu neticeyi vermişti. «Ahmed Şevki efendi, budalanın biri!» diyordu, sonra birden kalbini birşey, yakıcı birşey burdu. Ahmed Şevki efendinin zevzekçe manalı bir vaziyetle: «Matbaa ihtiyarındır,» dediği hatırına geldi. Ahmed Cemil bu fikri zihninden defetmek, onu düşünmemek, idare memurunun yuvarlak heyetiyle o sırtkan yüzünü görmemek için cebr-i nefis etti; fakat şimdi o fikir beynine musallat olmuş, oradan çıkmamak istiyor, «bu mes'uliyet sana ait!» diyordu. Ahmed Cemil mevhum bir hasım ile mücadele edercesine bir fikirle cenk-leşiyordu: «Ben o meselede matbaayı düşündüm mü? Bilâkis onun için bir soğukluk duymadım

mı? Ahmed Şevki efendi ondan bahsedince hattâ içimden hiddet etmedim mi?» diyordu. Fakat o musallat fikir zihninde şimdi idare memurunun sırtkan çehresine dişlerini göstererek gülüyor, kudurtucu, türlü mânalar ifade eden bir nazarla bakarak: «Acaba?... sahih mi?-. Emin misin?...» diyordu.

Bu musallat fikirle mücadeleden Ahmed Cemil mağlûp, makhur çıktı. Bu izdivaçta kendisine büyük bir mes'uliyet hissesi terettüp ediyordu. Bu hakikat inkâr edilemezdi. Ahmed Cemil kendi kendisine verdiği bu hükmün altında eziliyordu. Yarı karanlık içinde müphem şekiller gibi görünen küçük kitap hücrelerine, duvarda melûl, sallanan haritaya, yazıhanesinin üstünde mektep arkadaşlarının — heyhat! O mes'ut mektep hayatı dostlarının — bir yelpaze teşkil eden resimlerine güya: «Beni siz de mesul mü telâkki ediyorsunuz? Beni siz de mahkûm mu ediyorsunuz?» yalvarışıyle baktı, ifrata, herşeye karıştırdığı mafevkalkhakikata şu dakikada her vakitten zi-

MAİ VE SİYAH

173

yade mağlûp idi. Artık kendisine mahkûm sıfatıyla bakmaya nefsinin mecbur ettikten sonra âdeta aleyhine hizmet edecek bütün tafsilâtı tezyin ve takviyeye özendi. Kendisine karşı meseleyi husumetle tetkik ediyor, mes'uliyeti tamamiyle yüklenmek için sebepler buluyor, «Sensin, bütün sebep sensin!» diyor; henüz kalbinde hafif bir müdafaa sedasiyle terbiyeye çalışan hissi içinden tekrar ettiği bu nakarat ile susturmaya uğraşıyordu. Bir aralık bu hükme daha ziyade kuvvet vermek için: «Hattâ...» dedi.

Kardeşinin bir yabancıyla irtibatından hissettiği kıskançlığın, o 'haftalarca süren ve hiçbir vakit zail olmayan ezanm Tjiraz sönmeye yaklaşmış olmasından sonra bir matbaa sahibi olmak ihtimalini kuvvet kesbetmiş görerek kalbinde inkişaf eden hülyayı tamamiyle hatırına getirdi. Matbaada yalnız kaldığı geceler birdenbire bir müsveddenin ortasında kalıvererek düşüncelerine sakit bir zemzeme kabilinden refik olarak o yalnızlığın arasında şu matbaada bir gün her zamanki mevkiinden başka bir mevki tutacağını düşünmemiş miydi? Daha sonra ihtiyarın musabiyeti üzerine evvelâ en iyi hisleri uyanmıştı: ihtiyara acımış, eniştesi için duymaktan hâli kalamadığı nefrete biraz daha vüs'at vermiş, Hüseyin Baha efendinin çekilmesine infial ile bakmış. Ali Şekib'in muharrirliğe veda ederek bir dükkâncılığa geçmesini bir facia hükmünde telâkki etmiş iken tâ kalbinin derinliklerinde, hafi köşelerinde bütün bu şeylerin altında bir emel çıkacağına itimat eden gizli gizli gülümser bir ümid saklı değil miydi? Demek o güzel hisler, onlar hepsi yalan, hepsi sahte idi... Yavaş yavaş o ümid handesi sönmeye meyyal küçük bir nur şeklinde ışıldarken gittikçe genişlemiş bulutlardan sıyrılan bir sabah güneşi gibi şâsaasiyle bütün o müzmin hissiyat bulutlarını dağıtarak kalbini envarına boğmuş idi. Şimdi artık Ahmed Cemil saklaya-mıyor, kendisine âdeta — kendi menfaatine bir çok güzide hisleri feda etmiş — bir kötü mahlûk nefretiyle bakıyordu.

Doğruldu; müthiş bir azap boğazını sıkıyor, başını bir mengene içinde parçalıyordu. Biraz 'hava almak istedi; karanlıkta kalırsa daha iyi düşüneceğini, zulmetten tereşşüh eden bir ârâmiş vehmiyle biraz müsterih olacağını tahmin ederek mumu söndürdü, odasının penceresini açtı. Gecenin siyah donuk rengi içinde mütehaşşit birer kütle şeklinde daha siyah,

174

MAİ VE SİYAH

MAİ VE SİYAH

175

daha kesif görünen komşu evlere, yakın duvarlara baktı. Bu siyahlıkları yutmak, râtib bir makber nefesi gibi simasına ba~ rit, müncevit, ölü dudaklara, râşe verici buseler konduran bu zulmeti kâse kâse, tesliye veren bir adem kevseri gibi kana kana içmek istedi. Ciğerleri, sanki bir alevle yanan ciğerleri bu kevserden serin bir yağmur hazzını hissediyordu.

«Şimdi ne yapmalı?» diyordu; yarın yine zelil bir ecir sıfatıyla o matbaaya gidecek, o adam için çalışacak, hiçbir şeye vâkıf değil imişçesine ona gülmek için kendi kendisine cebredek değil mi?...

«Lâkin matbaada belki onun kadar benim de hakkım var» demek istedi, bu fikirle kuvvet bulmaya çalışıyordu. Fakat heyhat! Artık hakikati tezyin edemiyor, gözünün önünde tecelliye başlayan zelil mevkiinin üzerine münevver bir örtü çekemiyordu.

Burada, pencerenin kenarında, gözlerini bu zulmetlerle doldurarak, birbirinin ardına yığılmış siyah duvarlar, şeklinde imtidat eden bu fezanın sinelerinden çıkan sükûte benzer uğultuyu dinleyerek ötede beride bu zulmet zemini içinde birer sarı leke şeklinde parıldayan münevver pencerelerden, birkaç örtülü bulunan ziya parçalarından gözlerini ayırmaya çalışarak, artık önünde dehhaş, geniş bir uçurumun azîm ağzını açıp kendisini yutmaya müheyya olduğunu görüyordu.

O vakit kâbuslarla mahmul rüyalar arasında bir boşluk içine düşüyormuş; bitmez tükenmez bir sükût ile yetişilmez, bulunmaz bir derinliğe iniyormuş gibi içinden birşey duydu. Matbaada artık çalışmalarına ruhperver bir emelin iştirak edilemeyeceğine, bilâkis orada kendisini nefret ettiği bir adamın esiri sıfatında görmekten nefsinin menetmek mümkün olamayacağına emin idi. Bu neticeyi tâ ilk gününden beri meçhul bir his kendisine haber vermekten hâli kalmadığı halde, o gitmiş, ailesinin biricik servetini o mülevves matbaanın dışlarına atıvermişti. Şimdi hatasının ehemmiyeti, ifrat eden bir fikir ile zihninde büyüyor, bir cinayet dehşeti alıyordu.

Bundan sonra ne yapacak ? Biraz evvel kardeşinin musibetini defetmek çaresini ararken bir idam hükmü soğukluğu üe inen bir kelime suya düşen bir taş parçası gibi ağır ağır, suları yarararak ric'ati mümkün olmayan bir sükût ile kalbinin

en derin noktalarına kadar, türlü emelleri ezerek, hülyaları parçalayarak iniyordu: hiç!...

Evet, hiç! Bundan sonra hepsine veda etmek, bir aralık şiir buhariyle bulanık gözlerinin önünde yükseldiğini gördüğü emel kâşanesinin artık enkazı kenarına oturup uzun bir hırman nazariyle onun matemini tutmak lâzım geliyordu.

Ya lâmia?... ya eseri?...

O zaman güya kalbinde bir gizli kuvvet ağır bir uykudan silkinerek uyandı, bu iki hâtıra birden damarlarının içinde bir ateş seyyalesi tutuşturdu. Gözleri ötede beride siyah bir zemin üzerine serpilivermiş mütebessim sarı yakutlar şeklinde yıldızlara bakıyor, bunların arasından hülyasının perisini bir sis içinde gibi görüyordu.

Evet, Lâmia ile eseri... o zaman ellerini uzattı; karanlıkta, minderin üzerinde melûl ve muhtazır bir eda ile serilen o defterciğe, o emellerinin enîsini araştırdı. Onu yarası bağlanacak, kırık kanadı sarılacak mecruh bir güvercin gibi okşayıcı, öpücü bir el ile tuttu. Karanlıkta yazıları görmeyerek yaprakları çevirdi, son sahife olacağını-tahmin ettiği yaprağa kadar geldi, orada o iki kelimeyi, o beş noktayı bir görüş vehmiyle tekrar gördü... Lâmia!... şimdi onun hâtırasıyle şurada — elinde bir şiir defteri, kalbinde kesif bir zulmet içinde yalnız bir ümit ışığı — karşısında sonsuz bir yokluk fezası şeklinde im-tidad edip giden şu siyah semayı iştihad ederek Lâmia'ya malik olmak için kendi kendisine yemin etti.

Bu dakikada Ahmed Cemil artık tamamen bir karar ittihaz etmiş idi. Ne olursa olsun, madem ki hayatında muvaffakiyet onunla kaim, bu matbaaya temellük etmek için sabır edecek! Bütün vehimlerine, hislerine galebe ederek yarın yine matbaaya gidecek, yine çalışacak, uğraşacak, her şeye tahammül edecek tâ ki...

Ahmed Cemil artık yatağına girmek için acele ediyor, bu son karar üzerine uyumak istiyordu. İki eliyle defteri dudaklarına kadar çekti, gözlerini kapadı, o göremediği kelimecik-lerle noktaları uzun bir buse ile öptü. Bu muzlim gecenin sine-

176

MAİ VE SİYAH

sine sanki bir nefes çıktı, onun bu aşk busesini bir siyah mev-ce içinde tes'id etti.

Ahmed Cemil ekseriya çok düşünceli zamanları takip eden derin uykulardan biriyle uyandıktan sonra sabahleyin kendisini tamamen sükûnunu iade etmiş buldu. En evvel İkbâl'i düşündü: «Şüphesiz, geceki âsab tuğyanı geçmiş olacak!» diyordu. Akşam kardeşine saadetini iade edebilmek için hiçbir imkân tasavvur edemezken bu sabah belki şu iki kalbi birbirine yaklaştırabilmek mümkün olacağını düşünüyordu, ikbal'i bu sabah daha sakin bir nazarla tetkik etmek, ihtimal biraz söyletmek için karar vermiş idi. Hemşiresine: «Sen şu noktadan mecruhsun!» demeksizin, onun bedbahtlığının nev'ini tâyin etmeksizin tedavi etmek istiyordu. Hastanın nazarında meydana çıkarılıveren manevî emraz kadar tedavisi müşkül şey olmayacağına inanırdı.

insanlar muhitin tesirlerine ne kadar esirdirler. Muzlim bir gecenin şu münevver sabahı bütün melalini, bütün ye'sini silmiş idi; şimdi perdenin açık kalmış bir kenarından hafif bir güneş dalgası girerek Ahmed Cemil'in karyolasının kenarına kadar mail bir sütun şeklinde düşüyor; hava ve ziyadan mürekkep bir şelâle gibi yüz binlerce toz parçalarından, ince kıllardan, öbür odanın donuk havasında görülemeyen sayılamaz, tâyin edilemez zerrelere mürekkep şenaverleriyle, rakkase-leriyle dalgalanıyor; bu odanın sükûnu içinde bir hayat tuğyanı uyandırıyor. Ahmed Cemil yazıhanesinin köşesine, bacakları sallanarak, oturmuş, sigarasının

dumanlarıyla bu mü-telâtım sütunun oyunlarını seyrediyordu.

Bazan ağız dolusu duman püskürerek, bazan küçük hamlelerle halkalar salıvererek, ara sıra bir makaradan iplik boşanır gibi ince rakkas bir hat çıkararak bunları süzgül gözleriyle takip ediyordu. Bu bulutçuklar, halkalar, şeritler evvelâ odanın rakid görünen havasında fersiz bir beyazlıkla teveccüh noktasını tâyin edemeyerek mütereddit sallanıyor, sonra o münevver sütunun telâtımı cazibesi, bir halkanın kenarına ilişiyor, suya düşmüş ince bir kâğıd gibi o duman tabakasının üzerinden perişan bir dalga geçiyor, güya ensicesi çözülüyor, parça parça dağılıyor, daha sonra üzerine bir bulut gölgesi isabet etmiş bir kar safihası şeklinde bir donukluk bırakıyor; o vakit yüzbinlerce şenaverlerin, rakkaselerin her an mü-

MAİ VE SİYAH

177

tebeddil, mütemevviç raksında daha seri, daha oynak bir faaliyet, taze bir hayat buhranı uyanıyordu.

Böyle bulutlar halkalara karışarak, uzun bir şeridin içinde ufak bir ihtizazla bir kasırğa şeklinde süzülüp sarılarak o güneşin bütün havasını boğmak isteyen telâtım merkezine •doğru çekilip gidiyorlardı.

Bu oyun sabah güneşinin şu sihirli sahnesi, şu münevver zemin, o yüz binlerce zerrelere, mest raksı, odasına bir neşve şelâlesi, coşkun bir su sütunu şeklinde akan bu güneş çağlayanı Ahmed Cemil'de şimdi her şeyi iyi görmek meylî uyandırıyor, her şeyi tamir ve ihya edebilecek zannettiren bir his peyda ediyordu. İri, suya düşmüş bir taşın sukut noktasından büyüye büyüye açılmış bir daire şeklinde, vâsi bir halkanın ortasında küçük, zarif sevimli bir çocuk bileziği çırpınarak geçerken Ahmed Cemil bu sabahki âsâb meyline göre bir felsefe icad ederek kendi kendisine: «İnsan bedbahtlığının, bahtiyarlığının mucidir, İkbâl her şeyi iyi tarafından gösteren bir noktayı nefesine vazetsin, mes'ud olur» diyor, daha sonra: «Fakat onu o noktaya getirebilmeli» diye bir mütemmim ilave ediyordu.

Yazıhanesinin köşesinden atladı; kapısını açtı, laubali bir ses takınarak kapısından bağırdı:

— Anne! İkbâl'e söyle de buraya gelsin.

Doğrudan doğruya İkbâl'i çağırmaya cesaret edemiyordu. İkbâl henüz kendi odasında idi. Sesini işitince sofaya çıktı: «Beni mi istiyorsun, ağabey?» dedi, İkbâl'in ağızında daima lâtif bir muhabbet hücceti çocukluğa mahsus saf edasıyla tekerrür eden bu «ağabey» hitabı bu sabah Ahmed Cemil'in kalbini bir rikkat tatlılığıyla ısıttı.

— Odama gelir misin, İkbâl? Bu sabah sana iş çıktı; dedi.

Ne kadar zaman geçmişti ki iki kardeş arasında bir gömlek tamiri yahut noksan bir düğme ikmalî kabilinden bir iş çıkmamıştı. Belki izdivacından beri birinci defa olarak kardeşinin bir işini yapmağa vesile bulduğuna sevinerek İkbâl: «sepetimi alayım, şimdi geliyorum.» dedi.

Bir dakika sonra elinde sepetle Ahmed Cemil'in odasına geldi. Onun tamir edilecek bir çok şeyleri birikmişti. İkbâl'i "mümkün mertebeye yanında ziyade alıkoymak için ilikleri bozul-

Mai ve Siyah — F, 12

muş gömleklerini, astarı sökülmüş ceketini, kenarı ayrılmış mendilini önüne döktü.

Evvelâ İkbâl bu davet ile gece yarını kalan vak'a arasında bir münasebet olacağına hükmetmiş, onun sesini işittiği zaman kalbi çarpmıştı. Fakat bu tamire muhtaç şeyler önüne yığılınca müsterih oldu.

Ahmed Cemil yazıhanesinin üzerinde sürüklenen bir kitabı aldı, tâ minderin öteki ucuna, İkbâl'in karşısına oturdu, fakat gelişi güzel açtığı sahife çevrilmiyor, bitmiyordu... Gözleri kitabın üzerinden kayarak İkbâl'in soluk çehresine çevriliyordu. Bu sabah genç kadının yüzünde musibetlere tahammül için karar vermiş olanlara mahsus bir melûl sükûnu vardı. Gece bir tuğyan ile boşalan gözyaşlarından sonra asabı gerilmiş, gevşemiş, gözlerine bir sakin donukluk gelmişti. Üzerinden müthiş bir fırtına geçmiş bir gök parçası gibi çehresinde bir yorgunluk eserinden başka bir şey yoktu. Ahmed Cemil kardeşini şu hazin haliyle pek güzel, bir şiir melâliyle güzel buldu. Eniştesi için: «Nasıl oluyor da buna hiyanet ediyor?» diyordu.

Bir aralık «İkbâl...» dedi, İkbâl, gözlerini kaldırdı: — Ne kadar zaman oluyor ki seninle şöyle karşı karşıya bulunmadık.

Genç kadının dudaklarında hafif bir tebessüm uçtu. gözlerini indirdi. Şimdi Ahmed Cemil'i öyle, yüzüne bakmayarak dinlemek istiyordu.

O kesik kesik, cesaret buldukça ilâve ederek aynı söyleyiş tarzını takip etti:

— Bir kız evlendikten sonra bütün muhabbetinin kocasına inhisar edeceğini zaten bilirdim. Fakat inanır mısın İkbâl? Enişteme o kadar merbutiyetime son derece memnun olmakla beraber bize biraz küçük bir muhabbet hissesi tefrik etmiyorsun zannediyordum.... bak, cevap vermiyorsun. İşine gelmiyor, değil mi?...

İkbâl acı bir hande ile tekrar gözlerini kaldırdı, şu dakikada zihninden geçen şeyi dalgın dalgın yüzüne dikilen bu gözler Ahmed Cemil'e vuzuh ile takrir ediyordu. İkbâl'in bu dakikada zihninden şu sözler geçiyordu:

— Ne demek istediğini anlıyorum, ağabey... bu mudhike-ye ne lüzum var? Bana yavaş yavaş bir şey söyletmek istiyor-

Jvı A ± VB SİYAH

179

sun. Seni temin ederim ki son nefesimi hiçbir şey söylememekle vermek azmindeyim. Beni bahtiyar edebilmek için elinizde ibir vasıta yok. Bugün hakikat olanca dehşetiyle tâ kalbimin üzerinde duruyor. Onu koparıp çıkarabilmek için hiçbirinizin elinizde kâfi kuvvet yok...

Ahmed Cemil sözlerinin mecrasını birden tebdile lüzum gördü, bu nazarın karşısında daha ziyade nikahım muhafaza edemeyeceğini anladı, bu defa tâ yanına sokuldu:

— Lâtife ediyorum, dedi, daha sonra:

— İkbal, müsaade edersen seni bir parça mua'heze edeceğim; dedi.

İkbal hayretle baktı:

— Evet, muaheze edeceğim. Sen kocanı bir kadının sevmesi lâzım geldiği gibi sevmiyorsun. Kinle... biraz tevakkuf ederek, gülerak ilâve etti: — Hattâ fazla aşkla seviyorsun...

İkbal gözlerini kaldırmayarak bu mütalâyayı cerhetmek istedi:

— Asıl şimdi lâtife ediyorsun; ağabey... ben bilâkis eniştene sadık, sakın bir muhabbetten başka bir hisle sevmiyorum.

Ahmed Cemil güldü:

— Beni aldatmak istiyorsun, yahut kendin aklanıyorsun kardeşim... Dün akşam niçin ağlıyordun, bakayım? Babasına gittiği için değil mi? Bak, onu babasının evinden bile esirgiyorsun ki onun üzerinde hiç kimsenin, hattâ babasının bile bir tasarruf hakkı olmasın, sana, ancak sana ait olsun. Sonra bu hodgâm aşkın tahammül edemeyeceği ufak bir şey gördüğü zaman ona adavet etmeğe başlıyorsun, düşman oluyorsun. Zaten kadınların hepsinde mevcut bir bedbaht olmak telezzüzü ile kendini zorla mes'ud görmemeğe çalışarak, o acılıktan âdetâ bir zevk duyarak kendine yazık ediyorsun...

İkbal şimdi elindeki işini dizlerinin üzerine bırakmış, kardeşini hayretle dinliyor, kendisinin bu suretle telâkki edilmesine ağlamak isteyerek bakıyordu. Ahmed Cemil bu nazardan büsbütün sıkıldı, onun önünde kendisini böyle bir ruh müdek-kiki sükûnu ile teşrih ediyor görmekten utandı, devam edemedi. O zaman İkbal gözlerini süzdü, acı bir hande ile:

— Lâkin yanıyorsunuz; dedi, ben kendimi hiç bedbaht bulmuyorum. Dün gece ağlayışına yanlış mâna vermişsiniz.

Ahmed Cemil'in dudaklarının ucuna kadar geldi:

— O halde dün gece ben odanda iken niçin onun gelmesinden korkuyor dun?

Bunu söylemek istemedi, İkbal'in söylememek istediği şeyleri zorla ağzından koparmak müfid olmaktan ziyade muzîr olacağına kani idi.

Zaten İkbal bu bahsin devamına müsaade etmek niyetinde değil gibiydi, zihni yalnız elindeki işiyle meşgul imiscesine eline yeni aldığı bir gömleğe bakarak:

— Aman ağabey, bu ilikler büsbütün bozulmuş, bunu nasıl giyyordun?... Ben bunları alayım da

akşama kadar yaparım; dedi.

Bu bir nevi: «Bahsi burada bırakalım» demekti. Ahmed Cemil ayağa kalktı, «fakat bitirmek için kendini çok yorma, zira çalışacak bir halde değilsin!...» dedi.

Sonra alay etmeğe başladı. «Kız mı istiyorsun, oğlan mı?» diyordu.

15

Ahmed Cemil bu bahsi bir lâtife ile bitirmek istemişti, fakat artık sabahleyin kalbinde uyanan her şeyi iyi bulmak hissi muhtel olmuş oldu. Kardeşinin kolayca değil belki hiç tedavi edilemeyeceğini anlıyordu.

Bugün matbaaya geç kaldığı için biraz acele giyindi, çabuk yürüdü, hattâ dükkânının önünde duran Ali Şekib'in «Biraz uğraşana...» davetine: «Vaktim yok!» cevabını verdi, matbaanın merdivenlerini mutadından ziyade hızla çıktı.

İlk gördüğü manzara matbaanın her vakitki haline müşabih değildi. Yazı odasının iki kanatları açılmış, yazıhanesinin etrafında bir çok başlar vardı.

İlk gördüğü manzara matbaanın her vakitki haline müşabih değildi. Yazı odasının iki kanatları açılmış, yazıhanesinin etrafında bir çok başlar vardı.

Said'le Saib'den, Ahmed Şevki efendiden başka Fatim Di-lâver ve Mazhar Feridun beyler de orada idi. Saib ayakta, elinde bir gazete, yüksek sesle okuyor; ötekiler etrafını almışlar, gülüşerek, kırışarak dinliyorlardı. Onu Saib görmedi, fakat ötekiler gördüler, etraftan bir «hişt» ihtarı çıktı, o vakit Saib şaşırarak elinden gazete düştü.

MAIVESİYAH

İSİ

Şimdi hepsine bir durgunluk, bir beceriksizlik gelmiş; bir kabahat esnasında tutulanlara mahsus bir perişanlıkla deminki' kahkahalar güya dudaklarına yapışmış kalmıştı.

Ahmed Cemil anlayamadı. Fakat kendisine doğrudan doğruya teveccühe cesaret edemeyerek kuvvet bulmak için yekdiğerini araştıran nazarlardan okunan şeyin kendisine müteallik olduğunu hissetti.

En evvel o cesaret ederek: «Bir şey mi var?» dedi. Hiçbirisi cevap vermeğe kuvvet bulamadı, birbirine bakışarak güya: «Söylesenize...» diyorlardı. Nihayet Ahmed Cemil elini uzattı, oradan silinmeğe bir çare arıyormuş gibi duran Saib'in önündeki gazeteyi aldı, gözleri, sütunları şöyle bir dolaştı, tâ üçüncü sahifenin başında müteaddit istifham ve hayret alâ-metleriyle mücehhez bir serlevha gördü: bir edebî müseme-re??ü...

O vakit kendisini zaptedemedi; şimdi onun üzerinde husule geleceğini anladıkları acı tesiri düşünerek yüzüne merhametle bakmağa başlayan, belki bir dakika evvel tuhaf bularak güldükleri için nedamet duyan bu arkadaşların karşısında oturmuyarak, kendisinin nasıl tahkir edildiğini görmek isti-caliyle, okumağa başladı.

Makalede:

«Haniya sabahlan Babîali Caddesindeki dükkânların önünde durmak mutadında olanların görmeğe alıştıkları uzun saçlı bir şair vardır...» mukaddemesiyle başlanıyordu. O vakit Ahmed Cemil o kadar vazih, fakat gülünç bir surette tasvir olunuyor, başı ile, kolları ile, saçlarıyla, bütün kıyafetiyle, cismaniyetiyle öyle alay ediliyordu ki hiddetinden gözlerinin beyazına kadar kızararak dudaklarının arasından; «Racü...» dedi.

Bu makalenin Raci'nin eseri olduğunu zaten hepsi, anlamışlardı, hattâ şimdiye kadar Raci'nin yazdığı şeyler içinde nispeten bunun en muvafık eseri olmak lâzım geleceğine biraz evvel Said hüküm vermişti.

O vakit Ahmed Cemil'in gözleri bulandı; şimdi etrafında bulunanlardan sıkılıyor, ne gazeteyi bırakabiliyor, ne de bir şey söylemeğe kuvvet buluyordu.

Okuduklarını bir bulut arkasından görerek, bir çok yerlerini anlamayarak devam etti:

Ahmed Cemil tamamen tasvir edildikten sonra bu şairin — frenk gazetelerinde kapıcılara mahsus romanları tercüme etmekle kudreti malûm olan bu şairin — bir gün şiir âleminde bir başkalık vücuda getirmek illetine musap olduğundan bahsediliyor; o «Hırsızın kızı» filân filân gibi tercümelemleri yüzüne vurulduktan, o tercümelemlerde ihmal yahut terkin hatası neticesiyle kalmış yanlışlar büyük bir takayyüd ve ihtimamla toplanıp onun edebî iktidarına birer burhan olmak üzere tâdad edildikten sonra bütün nazma dair nazariyeleri türlü gülüng tahriflerden geçirilmiş, en lâkayd olanları bile edebiyat namına kızdıracak mudhik bir tarzda tarif edilmişti.

Ahmed Cemil'in şimdi hiddetinden dişleri kilitleniyor, yumrukları sıkılıyordu. Sonra o edebî müsamere...

Raci oıakelesinin bu faslında bütün davetlileri tetkik edilmeğe lâyük bir malûl dimağın garabetlerini temaşa ile eğlenmeğe gelmiş olmak üzere tasvir ediyor, sonra Ahmed Cemil'i sofranın üzerine çıkartıyor, ona Galata'da, Afrika, Amerika, tiyatroları sahnelerinde görülen soytarılara mahsus eda ile eserini okutuyordu.

O vakit eserin güya ötesinden berisinden misal olarak irad edilmiş parçalar geliyordu. Ahmed Cemil bunları okuyamadı, kendisine mahsus beyan ve nazım tarzının bu zelil tahriflerine tahammül edemedi, makalenin sonlarına bakmak istedi. Nihayet orada kendisini huzzar tarafından bir iskemleye oturtulmuş, yukarıya kaldırılmış, ziyafet odasının etrafında kahkahalarla gezdirilmiş gördü.

Raci bu makaleyi bütün köhne bir lisan tarzının süsleri olan secilere, teşbihlere, cinaslara, ibhamlara boğmuş, türlü müstehcen imalarla doldurmuştu.

Ahmed Cemil bunu bitirdikten sonra - bir çamur deryasına düştükten sonra kalabalığın içinde ayağa kalkarak etrafına bakanlara mahsus perişan bir hal ile - bir arkadaşın tahkir edildiğini görmekten gizlice memnun olmakla beraber bir acı karşısında duyulan tesirden hâlî kalmayan çehrelere göz gezdirdi. Ah! Şu dakikada Hüseyin Nazmi'ye ne kadar muhtaçtı!... Kendisini yalnız

onun anlayacağından emindi. Eğer o şu dakikada burada olsaydı bu dört sütunluk zehirin acısını

MAI VE SİYAH

183

onun yanında ağlayarak dökmekten ne büyük tesliyet duyacaktı! Kendisine en evvel Fatin Dilâver bey tekarrüp etti.

— Bu kadar kıskanıldığınıza memnun olmanız lâzım gelir itikadındayım; dedi.

Onun bu sözü hepsine cesaret verdi. Artık Raci'nin bayağılığından, terbiyesizliğinden bahsolundu, kelimelere, tâbirlere tekayyüd edilmedi; fakat bunlar Ahmed Cemil'i tesliye hizmet edemedi, etrafında ibzal ile açılan bu muhip sözlerde bir soğukluk, bir sahtelik duyuyor; demin bu adamların şu makaleyi dinlerken eğlenerek güldüklerini düşünüyordu.

Şimdi şurada kendisine yaranmaya lüzum gören bu adamlar o dört sütunluk tahkirden gülmek hevesini duyarlarsa ya kendisine uzak olanlar, bütün gazete okuyanlar ne yapacak? Demek şimdi bütün kıraathanelerde, kahvelerde, sokaklarda kendisi için gülünüyor, bilmeyenler bilenlerden: «Bu şair kim olacak?» diye soruyorlardı.

Ahmed Cemil derin bir keselân duydu. Tâ ciğerlerinin ortasında birşey yırtılıyor zannetti. Demek kendisinin hayatta gaye olarak sevdiği, vücade getirdiği bu eser şu dakikada herkesi güldürüyor, eğlendiriyordu. Evet, herkesi...

Nagihân «bu herkesi» tâbirinden bir çehre ayrıldı: Lamia!... Birden nazarından bütün halkın ehemmiyeti düştü, zihninin içinde yalnız Lâmia kaldı, «Bunu Lâmia da görecek, o da gülecek.» diyordu.

Sonra yine kendi kendisini temine çalışıyordu: «Hayır, gülmeyecek. Bunun re kadar haksız olduğunu anlamaz mı? Hissetmez mi? Hattâ benim için acıyarak, belki hiddetinden bu mülevves kâğıt parçalarını yırtacak...»

Bu son ihtimal üzerine insanlarda kendilerine merhamet edildiğini duydukları zaman hâsıl olan lezzete benzer birşey hissediyor, onun tarafından merhamete şayan görüleceği ümidiyle tatlı bir ağlamak arzusu duyuyordu.

Bir aralık Mazhar Feridun bey:

— Biraz da dostlarınızın yazdıklarını okuyunuz; dedi. Ahmed Cemil hayretle baktı.

Matbuat âleminde dostlar da olur mu imiş? Onlar da bir arkadaşı takdir ederler mi imiş? demek istiyordu.

Yazıhanenin üzerinde darma dağınık duran gazete yığını arasından «Peyam-ı Cihan» nüshasını buldular. Kendisine

.MAİ VE SİYAH

uzattılar, fakat artık aldığı yaradan sonra devayı istihfaf eden mecruhlara mahsus bir istiğna nazariyle gazeteyi almadı. Yalnız Mazhar Feridun'a: «Teşekkür ederim!» dedi.

Bugün Ahmed Cemil hiç kimse ile konuşmaya tahammül edebilecek bir halde değildi. Yalnızlığa şedid ihtiyacı vardı. Matbaada kendi odasına kapandı, öğle vaktine kadar orada kapısını sürmeleyerek sedirin üzerine uzandı, düşündü. Raci'-ye hiç mukabele etmemeye, hattâ kendisine tesadüfünde bir şey vâki olmamışçasına muamele etmeye karar vermiş idi. Ra-ci için en büyük cezanın, onun husumet asarına karşı uâkayd davranmaktan ibaret olduğuna hüküm veriyordu. Fakat hakikatte şu demin kanını kurutan bir sahife dolusu tahkiri lâ-kayd telâkki edebilmeğe kuvvet bulamıyordu. Nazarında bütün emellerin muhassalası ehemmiyetini haiz olan eserin henüz intişar etmeden üzerine dökülen bu tahkir çirkâbı hülya kanatlarında mühlik bir ceriha açmış idi.

Kendi kendisine: «Ah, hülyalarım!...» diyordu. Şimdi ...Ik-bal, matbaa, eseri,_fnj|&eşjJ..Butî^

namaya başlamıştı. Bir aralık yine kendi kendisine kuvvet verir, bir "muvaffak"1 olmak azmiyle ayağa kalkar, zihninden cesaretini kırarak geçen fikirleri kovmak isüyormuşçasına silkinerek: «Ne için fütür getirmeli? Bir hasudun hükmüne bir hayatın esas gayesini feda edecek kadar zaaf sahibi miyim?» derdi.

Bir aralık odasının kapısına vuruldu. Bir ses: «Ahmed Şevki efendi sizi bekliyor!» dedi. Matbaanın son ıslahatı esnasında idare memuruyla karar vermişlerdi, öğle yemeğini beraber onun odasında yerlerdi. Ahmed Şevki efendi bir nezaret ve intizam takayyüdiyle odasında bir kısmı muattal duran bir dolabın altı katını küçük bir kiler haline getirerek buraya sofrâ örtüleri, peşkirler, su kadehleri, tabaklar, çatalar, bıçaklar koymuş; hergün öğle üzeri küçük bir yuvarlak masanın üzerine o beyaz örtülerden birini örterek sofrayı hazırlamağı âdet etmişti. Ahmed Cemil dünden beri aç olduğunu o zaman hissetti, odasından çıktı. İdare memuru küçük sofrasını her vakitki gibi penceresinin yanına kurmuş, arkada-

185

. şım beklerken ayakta sokağa bakarak karşıdaki kebabçıya ısmarlanmış altı şişin ateş üzerinde lâtif biberli, kokulu dumanlar içinde cızladığını seyrediyordu.

iki arkadaşı karşı karşıya oturdukları vakit ikisi de bir müddet lâkırdı söylemediler. İlk söyleyecekleri şeyin sabahki makaleye taallûk etmesi pek tabî idi. Ahmed Şevki efendi ni-'hayet: — Ne kadar teessüre meyyal adamsın? dedi. .

— Bilâkis kendimi pek metin buluyorum. Bugün benim yerimde başka biri olaydı hiddetinden çıldırırdı.

İdare memuru bu cevap ile kanaat etmemiş göründü:

— Keski sen de çıldırarak kadar hiddetlensen de nefsini böyle meyusiyete teslim etmesin...

Ahmed Şevki efendiye göre pek ince olan bu mülalâa Ahmed Cemil'e hayret verdi. O vakit şimdiye kadar hakkında derin bir muhabbetinden başka bir şeyini görmediği bu adama uzun uzun baktı. Ahmed Şevki efendi de kendisini merhametle dolu bir nazarla seyrediyordu. İkisinin arasında birbirini seven adamları bir saniye içinde sıcak bir muhabbet havası içinde saran bir incizap hâsıl oldu. Bu bir saniye içinde Ahmed Cemil bütün düşüncelerini ne zamandan beri bir kalbe tevdi etmek isteyip de muvaffak olamadığı hislerini bu adama, sadeliğiyle, safvetiyle etrafını çevirenlerin hepsine müreccah olan Ahmed Şevki efendiye dökmek ihtiyacını duydu: «Beni meyus eden yalnız o değil, sabrınız varsa dinleyiniz.» dedi. Evvelâ kardeşinden bahsetti. Akşam validesine söylemeğe cesaret edemediği korkularını izah etti, eniştesini mümkün olduğu kadar anlattı, sonra: «Matbaa...» dedi.

Ahmed Şevki efendi şimdi önlerinde duran kebab sahanına çatalın ucu ile dokuna dokuna dalgın bir vaziyette dinliyordu; «Matbaa...» kelimesini işitince eliyle «kâfi» dedi, «o ciheti ben sana anlatacağım. Başka?...»

Ahmed Şevki efendi arkadaşının başka dertlerini soruyordu. O zaman Ahmed Cemil kızarak, tereddüt ederek Lâmia'-yı, jggerlHI anlattı. Bu iki hülyanın yekdiğeriyle irtibatını izah etti. Artık yemeklerini bitirmişlerdi. Ahmed~5evkT~efendi bir bardak suyu süze süze içtikten sonra kırpık bıyıklarını elindeki peşkirle kuruladı, iskemlesini biraz çekerek, keten yeleşini gevşetti: — Bu son dertler bir şey değil! dedi. Senin eserine itimadın var mı? Bana ciddî söyle...

Ahmed Cemil bütün ruhunun kuvvetiyle:

— Pek ziyade!... dedi.

— O halde eserini bastırırısın, Lâmia'yı da gidip biraderinden istersin, ona da benim itimadım var...

Ahmed Cemil utanmasaydı Ahmed Şevki efendinin boynuna atılarak o kırmızı yüzünü şapır şapır öpecekti, fakat idare memurunun son sözleri sevince imkân bırakmadı:

— Lâkin kardeşine ait olan dert pek büyük...

Bu büyük kelimesi Ahmed Şevki efendinin ağzında başka bir ehemmiyet alıyor, daha ziyade büyüyordu. idare memuru nihayet endişeli zamanlarına mahsus vaziyetiyle iki parmağının ucu ile burnunu kaşıyarak dedi ki: — Asıl fenalığı, kardeşin o çapkın herifin nasıl hükmünde ise senin de matbaadan dolayı esaret altına girmiş olmağında görüyorum.

Ahmed Cemil bu esareti kabul etmemek istedi: — Ne için onun esiri olayım? Matbaadan istersem şimdi her alâkayı kesemez miyim?

İdare memuru çok tecrübe görmüş adamların henüz her şeyi mümkün görecektir kadar genç olanlara karşı kullandıkları tebessümle: — Zavallı çocuk! dedi. Evi ne yapacaksın?... Makineler

ne olacak?...

Ahmed Cemil bir türlü idare memuru_ kadar işi fena göremiyor, meseleyi o kadar kötü bulamıyordu. O vakit iki arka-diş'İnitün mfimalleri tetkik ettiler, Âhmed Şevki efendi far-zettiği tehlikeleri izaha çalıştı. Nihayet Ahmed Cemil matbaada mevkinin vahametini daha ziyade anlamaktan korktu, artık bahsi biraz evvel neticesiz bırakılan İkbâl'e irca etmek istedi. O zaman Ahmed Şevki efendi: — Kardeşine ait olan der-din_ tesviyesi^natbaadaki işin ^~ISn

1

Evvelâ eve, makinelere birer çare bulalım. Sonra kardeşini tatlik ettiririz. Ne için öyle bakıyorsun? Başka bir çare mi var?

Ahmed Cemil bahsi daha ziyade takibetmek istemedi. Za-valhjmlyalari!... Onlar bu sefil hakikatlerden ne kadar uzak kalmışlardı!...

... ,, ^ . ~ ^ x x a xa

187

Bu gece Ahmed Cemil'in nöbeti idi. Bugün eniştesi matbaaya hiç uğramadı. Ahmed Cemil korkulu bir muvaceheden kurtulduğuna seviniyordu. İdare memuru ile Said ve Saib gittikten sonra büsbütün yalnız kaldı. Matbaada ancak nöbetçi mürettiplerle makineciler vardı. Kendi odasına girdi. Bu akşam artık bir karar vermeğe azmetmişti. Ne olursa olsun bu karışık işe, şu müphem vaziyete bir netice vermek istiyordu. Eniştesiyle devam edebilmek artık mümkün değildi. O halde evi kurtarmak, makineleri ona bırakmak lâzımdı. Yahut makineleri alsa, meselâ «Peyam-i Cihan» matbaasıyla bir mukaveleye girişse... Bir matbaa sahibi olabilmek emelinden mümkün değil. hülyasını ayıramıyor yapabilecegT şeyleri zihninde tetkiTî ettikçe kalbi hep şu^ "söTf~1^?0ye"*çar-esîn^jEemayüî ediyordu.

Bir aralık aşağıya makineler dairesine inmek, onları bir kere daha görmek istedi. Merdiveni yarı tenvir eden kırık şişeli bir asma lâmbanın ziyasıyla trabzanı tuta tuta indi. Buzlu lcamı üstünde «İçeriye girmek memnudur» ihtarını gören kapıyı itti, makineler dairesine girdi.

Litografya makinesi tâ dipte, üzerinde yelken bezinden örtüsü çekilmiş duruyordu. Ahmed Cemil en evvel onu bir muhabbet nazariyle selâmladı: «Dünyada yegâne servetim!» diyordu. İlerledi; buraya ne vakit girse yağ, petrol, kâğıt, mürekkep kokusundan toplanmış ekşi havasından garip bir haz duyardı; ciğerinin bu havayı teneffüse muhtaç olduğunu, bu âlemden çıkacak olursa kanının kuruyacağını zannederdi. Ötede başmüretip makinenin üzerine eğilmiş bir arkadaşının tutuverdiği el lambasıyla gazetenin son tashihlerini yapıyor; bir kenarda makineci esneyerek tashihlerin bitmesini bekliyordu. Ahmed Cemil'i görünce hepsi başlarını çevirdiler, sonra başmürettip: «Şimdi bitecek, efendim!» dedi, yine on yaşından beri parmaklarının ucunda efkârı çözüp bağlamakla yoru-la yorula harap olan vücudunu makinenin soğuk safhasına eğdi; tahammül edilemeyecek bir vaziyetle kokulu lambanın pis havasının, donuk ziyasıyla şuradan bir nokta ^çıkarmak, öteye bir virgöl koymak için; sabırsızlıktan, üzüntüden, yorgunluktan ciğerleri göğsünün içinde darlaşarak; elinde cımbız, cenkleşmeğe başladı. Ahmed Cemil bu müşkül san'atın bütün yorucu, üzücü çengine pek vâkıftı, onun için mürettepliği muhar-

rirlikten zor bulur, bu zavallılara derin bir merhametle acırdı. Bütün gün ayaküzeri; dört yüz şu

kadar hücreye zihnini taksim ederek; efkârı parça parça, harf harf toplayıp dağıtarak ilerilemez, bitmez bir işte sürat göstermek, parmaklarını zihnine yetiştirmek için içi içine sığmayarak çabuk yapmak isteyip de yapamamaktan gelen bir sinir buhramıyla hastalanarak, parmaklarının ucunda fikirlerin çözülüp dağılmasından yavaş yavaş zihnine bir perişanlık gelerek işleyen bu sanat adamlarına mahsus bir muhabbeti vardı. Bazı defalar tashih esnasında buldukça onlara bakamazdı. Satırları gevşetmek; yanlış kelimeleri harfleri birer birer ayıklamak, yerlerine doğrularını koymak, o binlerce mini mini şeyler içinde cımbızın ucu ile gezmek, bazan bir müşkül yere tesadüf etmek, sıkışmış bir satıra bir fazla kelime ilâvesi için yirmi satırı yerinden oynatmak yekdiğerine aktarmalar yaparak bu madenden mahlûkları arzuya itba etmek... Bütün bu şeylerin nasıl kan kurutucu bir cenk olduğunu düşündükçe hayatlarını, hayatları bahasıyla kazanan bu adamlara acır, onları pek ziyade merhamete şayan bulduğu için severdi.

• Ahmed Cemil bir şey söylemiş olmak için: «Yarım saate kadar biter mi?» dedi. Başmürettip: «Şimdi ilk nüshayı gönderirimi.» cevabını verdi. Son tashihler yapıldıktan sonra gazeteyi basmağa başlamadan evvel bir nüshasını nöbetçi muharrir tashih edilmiş nüsha ile tatbik ederdi. Bu gece onu bekliyordu. Geri döndü, cam kapıyı açtı, merdivenden yukarı çıkıyordu, merdivenin tâ ilk kademesinde trabzana tutunmuş, başım oraya dayamış bir siyah gölge gördü: Racü Kendi kendisine «sarhoş! şimdi bunu ne yapmalı?» dedi... Tekrar geriye döndü, makineciyle yamaklarından birini çağırıldı. Onlar tac-cüp etmediler, matbaada herkes Raci'nin bu haline alışmıştı, onu tutup yukarıya çıkarırken bir aralık makineci: «Bir haftadan beri dört beş keredir böyle geliyor!» dedi.

Ahmed Cemil kendi kendisine: «Benim bulunmadığım geceler demek oluyor.» dedi. Bu gece Raci'ye görünmemeği tensip etti. Zaten o da kendisini görebilecek bir halde değildi. Ahmed Cemil'in odasına sedirin üzerine yatırdılar. Ahmed Cemil bu geceyi heyeti tahririye odasında bir köşeye büzülmele

geçirmeğe kadar vermişti. Matbaa sabaha kadar Raci'nin ciğerlerim söken öksürüğü ile sarsıldı.

*

Bu sabah Saib, Ahmed Cemil'i orada görünce: «Galiba gene içeride!...» dedi. Ahmed başıyla «Evet!» cevabını verdi. Saib, odaya girdi. Beş dakika dakika sonra tekrar Ahmed Cemil'in yanına avdet etti:— Raci sarhoş değil, fena halde hasta! ateşler içinde yanıyor! dedi.

Ahmed Cemil sarardı. Bu adam hakkında duyduğu nefretle beraber ona acımdan nefsinin ıalılıkoyamamıştı. Saib'in bu sözü üzerine bir gün Ahmed Şevki efendinin haber vermek istediği fena netice aklına geldi, o vakit her türlü kinini unutarak bu 'hasta adamın yanına gitmeğe karar verdi. Saib'le beraber içeriye girdiler. Raci gözlerini açıp baktı, sonra yalnız bir saniye için uyanmış da tekrar derin bir uykuya dalmış gibi tekrar kapadı. Saib yalan söylememişti. Ahmed Cemil Raci'ye birşey söylemek istemedi, yavaşça Saib'e: «Bir hekim getirtmeli» dedi. O vakit düşündüler, tanıdıklarından Tairine adam göndermek için hatırlarından geçen isimleri tekrar ettiler, nihayet ittifak hâsıl oldu.

Nedim gelmiş, bugün babasına müteallik fena birşey olacağı hissiyle kapının etrafında dolaşıyordu. Eczahaneye onu «aldırdılar.

< Ahmed Şevki efendi gelip Raci'nin hastalığı haberini alınca omuzlarını silkti, «yalnız bugün hasta değil, çoktanberi hasta, fakat bugün yatağa düşecek demek oluyor» dedi.

Hekimin muayene neticesi idare memurunun hükmünü teyit etti. Ahmed Cemil'e: «Şu haliyle benim nazarımda mahkûmdur.» dedi. O vakit bütün arkadaşları düşündüler, Ahmed Şevki efendinin riyaseti altında bir çare aradılar, idare memuru «Hastahaneye?...» diyordu.

HastaJane!... Bu kelime Ahmed Cemil'de pek ağır bir tesir hâsıl ediyordu. Fakat başka bir çare? Zevcesiyle şu halinde barıştırıp bu müşkül hastayı o zayıf âciz kadına tahmil etmek her ikisini de öldürmek demektir. Lâkin hastahane?... Buna bir türlü karar vermek için cesaret edemiyorlardı. Ni-

hayet Saib: «Acaba orada hususî bir odada yatırtamaz mıyız?...» dedi.

Bu ümit biraz cesaret verdi. Buna çare aradılar. Saib: «Siz gazete namına bir tavsiye veriniz, aşağısını ben deruhte ederim» dedi.

Ogün Raci Saib'in refakatiyle Gureba Hastahanesinde kendisine mahsus bir odaya yatırıldı. Raci bütün bu müddet zarfında ne muhalefete, ne muvafakate delâlet eder bir kelime bile söylememişti; hep sükût ediyordu.

Bugün Ahmed Cemil eniştesine karşı aralarında hiç bir şey vaki olmamış gibi davrandı. Hattâ o akşam yemekte bir-leşildiği zaman bile şu üç kişi ile bu yabancı adam arasında doldurulmayacak bir fasıla mevcut olduğuna delâlet eder bir şey görülüyordu. Yalnız Vehbi bey biraz tutuk, biraz ciddî davranıyordu.

Yemeği müteakip kahvesini kendi odasına göndermelerini rica etti. İkbâl'le beraber yukarıya çıktılar.

Bu gece Ahmed Cemil annesine makinelere dair Ahmed Şevki efendi ile muhaveresi neticesinde büsbütün büyüyen korkularını izah etmek için vesile arıyordu, bir aralık yukarkı odada fena bir sesle lakırdı edildiği dikkatlerini celbetti.

Ahmed Cemil'le Sabiha hanım bakışıyorlardı. Vehbi beyin sesi şimdi yavaş yavaş yükseliyor, bir hiddet perdesi peyda ediyor, arasıra İkbâl'in ince muhteriz sesini bir istirham zemzemesi gibi hafif mırıltısı fark olunuyordu. Sabiha hanım: — Yine kızını haşlıyor, dedi. Bir aralık yukarkı oda kapısının açılıp kapandığı işitildi, bu bir saniyelik zaman zarfında Ahmed Cemil, Vehbi beyin: «Niçin söylemiyorsun?» nidasıyla İkbâl'e bağırıldığını işitti, sonra, yine hemşiresinin yalvaran sesi... birden yukarkı muhaverenin kendisine müteallik ola-eağmı ihsas etti, «Niçin söylemiyorsun?...» Demek kendisine söylemek için İkbâl'e bir emir veriliyordu?

J-fJL

Oda kapısının tekrar açılıp kapandığı işitildi; biraz sonra İkbâl'in yavaş yavaş, istemeyerek, merdivenleri indiği duyuldu. Ahmed Cemil «zavallı kız geliyor!» dedi. Fakat İkbâl içeriye giremiyordu. Ahmed Cemil cesaret edemediğini anladı, odanın kapısına kadar gitti, İkbâl merdivenin son kademesinde düşünüyordu... Kardeşini görünce şaşırıp, Ahmed Cemil eliyle

işaret etti, tamamen içeriye çektikten sonra: «Benim için sana birşey söylüyordu, değil mi? Ne söylüyorduyduysa çekinme, söyle, temin ederim ki senin rahatını bozmamak için hiçbir mukabelede bulunmayacağım» dedi. Ahmed Cemil'in gözlerinde kardeşine: «seni daha ziyade bedbaht etmemek için bütün haysiyet düşüncelerini fedaya karar verdim.» Yemini okunuyordu. O vakit İkbal cesaret etti: — Sizin için bir gazetede bugün birşeyler varmış, bu bizim gazetenin haysiyetine dokunur, diyor. Aşağısını ikmal edemedi. Ahmed Cemil kıpkırmızı oldu, demek kendisi gazetenin haysiyetine dokunaca! kadar rezu~olmuş__addedilivordn

r^ezî^lmıuş^.ad<İdediliyordu.

İkbal daha ziyade söylese kendisini zaptetmekte zorluk çekeceğini anladı, omuzuna dokunarak: «Haydi kardeşim, yukarı çık, bana söylediğini tebliğ et.» dedi.

Bu vak'a Ahmed Cemil'i o günkü kararlarında takviye etti, artık eniştesiyle matbaadan tamamiyle münasebetini kesmek lâzım geliyordu. Bunda hiç zorluk görmüyordu; makineleri istirdat edecek, ya bir yere kiraya verecek yahut bir matbaa ile şerik olacaktı. Kendisi de yine mutad hayata avdet ederek ders verecek, yazı yazacak, kitapçılara hizmet edecek, bu eve yalnız yatmak için gelecek; bir aralık tahakkuk ediyor zannettiği ümidin yeniden esasını ihzar için çalışacak.

Bu çalışmak azmiyle Ahmed Cemil babasının vefatından sonra duyduğu kuvvet ve metanetini tekrar buldu. O zaman birinci defa olarak matbaa meselesindeki hatasını Sabiha hanıma anlattı, sonra tasavvurlarını izah etmek istedi.

Annesi, dün gece kızına ağlarken bu gece oğlu için ağlanacak şeyler işiten bu ana, cevap vermeyerek, dinledi. Şimdi bu kadında da bütün hayat ümidi, bir anne saadetinin nuhbe-sini teşkil eden çocuklarını mesut görmek emeli; tamamen tezelzüle uğramıştı. Ahmed Cemil'in muvaffakiyet ümitleri artık şüphelerle dolu kalbini tatmin edemiyordu.

Ertesi gün sabahleyin eniştesiyle matbaada görüşmek is-tiyoyordu. Erken çıktı.

Matbaada Ahmed Şevki efendi küçük penceresini açmış birisine müterakkip görünüyordu. Ahmed Cemil'i görünce eliyle çağırdı, idare memurunun tavnında mütaddan başka bir mâna vardı. Ahmed Cemil odasına geldikten sonra kapısını kapadı, hiçbir şey söylemeden yazıhanesinin üstünde serilmiş duran «Mir'at-ı Şuûn» nüshasını aldı, tâ ilk sahifenin başında iki satırlık bir yazı gösterdi. O vakit Cemil'in gözleri bulanarak şu ihtarı okudu:

«Ceridemizin sermuharrirliği Osman Tayyar beyin uhde-i kiyafetine tevdi olunmuştur.»

Ahmed Cemil bir tahkir sillesi aknışçasına sarsıldı; bütün Tîanı güya hücum ediyormuş gibi kulaklarında, başında bir uğultu işitti, elindeki gazeteyi asabi bir hareketle buruşturarak yere attı: «Ah!» dedi.

Sonra Ahmed Şevki efendinin karşısına oturdu, kendisine acıyarak ve sükût ederek bakan idare memurunu uzun uzun seyretti: — Bu beni matbaadan kovmak demek oluyor... Ah! Bir gün evvel davranmış olsaydım, tahkirde ben tekad-düm etmiş oluyordum; dedi.

Ahmed Şevki efendi gülererek: — Bu Tayyar'ı bildin ya, diyordu.

Ahmed Cemil onu iştmiyor, kendi fikrini takip ediyordu:

— Ah! Bir gün evvel davransaydım! Şimdi makineleri almalı, onlar için bir çare bulmalı — sonra birden zihninden bir şimşek geçti — lâkin iki gün sonra taksit zamanı...

Ahmed Cemil bütün kuvvetleri birden sönmüş gibi oturduğu iskemlede kolları sallanıyor, gözleriyle idare memurundan yardım ümit ediyordu.

Ahmed Şevki efendi: — Makineleri almak için bir çare bulalım. O bahis kolay... dedi.

Ahmed Cemil'in bu dakikada bütün çaresizliği, parasızlığı gözünün önünde bir müthiş hakikat şeklinde tayyün ediyordu. Ahmed Şevki efendiye:

— Lâkin ben büsbütün parasızım, dedi. Kendime iş buluncaya kadar ne yapacağım? — acı acı gülüyordu — Şimdi

V fi öl

A. t±

193

makineleri bir yere naklettirmek lâzım gelse hamallar için para yok!...

Ahmed Şevki efendi doğrudan doğruya cevap vermedi: — Bugün eniştenle konuşmak için beni tevkil eder misin?

O zaten bu müşkül mübâfâseden kaçmaya vesile arıyordu. İdare memurunun teklifini tehâlükle kabul etti. Yalnız mübahasenin esasını kararlaştırdılar, Ahmed Cemil neticeyi Ali Şekib'in dükkânında bekleyecekti.

İdare memurundan sonra derdini tevdi en ziyade şayan bulduğu adam Ali Şekib idi. Gazetede ki ihtarin bütün sebebini, sırrını anlattı. Ve bunu ikisi de tekrar tekrar okudular.

Ali Şekib ilcide birde: — Şu «uhde-i kifayetine» kaydına dikkat ediyor musun? Senin için iyi bir mâna tazammun etmiyor; diyor, sonra; «Benden sonra boğulmak şerefi sana teveccüh etmiş olacak!» lâtifesiyle gülüyordu.

Ali Şekib bir aralık Ahmed Cemil'e bir kuvvet daha verdi:

— Ne için telâş ediyorsun? dedi. Benim küçük bir sermayem var, yanımızdaki dükkânı da tutar, makineleri oraya yerleştiririz, yavaş yavaş...

O vakit yine hülya silsilesi başladı. Bu hülyaların arasında Ahmed Şevki efendinin her zamandan daha ziyade kızarmış olan çehresi görüldü. İdare memurunun ilk sözüyle bütün netice anlaşıldı:

— Herif seni çok oynatacak!... dedi. Sonra bütün mübahasenin teferruatını nakletti. Vehbi beyin cevabı mantıka tamamiyle muvafık idi.

Borç Ahmed Cemil'in binaenaleyh matbaada o çalışıp verilecek taksitleri kazanmalı. Matbaadan çekilmek isterse taksitleri vermek için kendisi düşünsün. Yapılamayacak bir şey varsa, o da makinelerin matbaadan alınması, iltizam edilmiş bir çok işler var, makineler alınacak olursa işlerin kalmasından tevelli edecek mesuliyeti kim deruhte edecek? Sonra, mukavelenin müddeti bitince bir çare düşünülür...

Ahmed Şevki efendi bu cevapları tadat ettikçe Ahmed

Mai ve Siyah — F. 13

Cemil sabırsızlıktan «Netice? Netice?...» diye bağıyordu.. İdare memuruyla Ali Şekib ikisi birden cevap verdiler.

— Matbaada kalmak!... Ahmed Cemil tuğyan etti:

— Matbaada kalmak mı? Teklif ettiğiniz şeye bakınız. Siz o herifin ufak bir azametine tahammül edemediniz. Biriniz kalkıp gittiniz, diğeriniz gitmek için fırsat gözetiyorsunuz. Kendinizin tahammül edemediğiniz birşeyin en ağırını bana yükletmek istiyorsunuz. Matbaası başında parçalansın. Her-şeyi yaparım, bundan sonra onun ekmeğini yememek için açlıktan ölürüm... Amma yine yırtık pantolonlar, eski potinlerle gezecekmişim, yine kitapçı dükkânlarında peynir ekmekle vakit geçirecekmişim, hiç olmazsa o eski esvaplar altında, o muhtasar sofa başında haysiyetimi muhafaza etmiş olmakla mutmain olurum ya...

Ahmed Şevki efendi bu hiddet tuğyanını sakın bir çehre ile dinliyordu. Yavaş bir sesle: — Kardeşini, makineleri, evi ne yapacaksın?...

Ahmed Cemil herşeyi mahva kadar cesaret alacak bir âsab buhranı içinde idi: — Hepsi onun olsun!... dedi.

İdare memuru omuzlarını silkiyor, «Çocuk!» diyordu. Fikrini izah etti; ona kalırsa Ahmed Cemil kardeşine, eve ait olan meseleleri tesviye için müsait bir zaman buluncaya kadar eniştesiyle münasebeti kesmemeliydi. «Hususiyle...» diyordu, başlamak istediği cümlenin şu ilk kelimesinden sonra gözlerini manalıca süzerek muhatabının aklına birşey getirmek istiyordu.

Ahmed Cemil cevap vermedi, şimdi kendisi de ne yapacağına tereddüt ediyordu. Artık başının içinde beyni tabahhur eden bir mayı gibi şişerek sanki patlamak istiyordu. İki elleriyle başını tuttu; orada, bir hasır iskemlenin üstüne oturdu; artık hiçbir şey dinlemeye kuvvet bulamayarak, şurada mah-volup bütün bu hayattan, onun mihnetlerinden kurtulmak ihtiyacını duyarak, derin bir mefturiyet içinde ağlamak istedi.

16

Bu günden sonra Ahmed Cemil'in o bir vakitler bir sükûn ve saadet yuvası olan mini mini evinde bir cehennem hayatı

başladı. Artık matbaaya gitmiyor; Ali Şekib'in dükkânında, kıraathanelerde, işsizlikten gelen melal ile dolaşıyordu. Akşamları eve gidince herkesten kaçır, odasına kapanır, orada hiç bir şeyle iştiğal etmek için heves ve kuvvet bulamayarak yatağına uzanırdı. Eniştesini hemen hiç görmüyordu, iki üç kere tesadüfünde yüzüne bakmadı, evde herkes hazırlanan fırtınanın patlaması korkusuyla ikisinin etrafında sükût ediyordu.

Vehbi bey her zamandan ziyade huysuzluklar icat ediyor, hemen her gece içeride İkbâl'i haşlayan sesi iştiliyordu.

Ahmed Cemil bu kavgalara kendisinin yabancı olmadığını uzaktan uzağına fark ediyordu. Vehbi bey şüphesiz onun matbaaya gelmediğini vesile ittihaz ederek İkbâl'e kavgaya sebepler buluyordu. Evin içinde herkes hususiyle Ahmed Cemil bu huysuzluklara tahammül için azmetmiş gibi idiler.

Aralarında münasebet kesüeliden beri Vehbi bey akşamları her vakitten ziyade kaçırıyor, evvelce tahammülü mümkün bir çakır keyiflikten ibaret kalan sarhoşluğu şimdi bedmest-liğıe dönüyordu.

Nihayet herkesin vukuunu muhakkak olmak üzere hissettiğı fırtına taksit meselesinin zuhuru üzerine patladı.

Bir gün Ahmed Cemil, Ali Şekib'in dükkânında otururken kendisine parayı ikraz eden sarraf sırtarak geldi.

Ahmed Cemil herifi hiç söyletmeyerek:

— Vehbi beye gidiniz, imza benim, fakat borç onun... dedi. Bu cevabı kaç gündən beri hazırlıyor, bu mukabele suretinin reddedilemeyecek bir kuvveti olduğuna inanıyordu.

Sarraf her türlü cevap almaya alışmış tebessümüyle cebinden çıkarmak üzere olduğu cüzdanını tekrar yerleştirerek gitti. Biraz sonra — bu defa çehresindeki tebessümde fazla bir istihza ile — yine geldi. Vehbi bey hiçbir şey tanımak istemiyor, «Borç kiminse o versin!» diyordu.

Ahmed Cemil bu intizar etmediğı cevaba o kadar hiddet etti ki hemen o dakikada matbaaya koşup Vehbi beyi boğazından tutmak, sıkıp öldürmek arzusunu duydu. Ali Şekib'e: «Bir cinayet yapmaktan korkuyorum» dedi. Ali Şekib evvelâ sarrafı bir iki gün sabretmek üzere savdı. Sonra Ahmed Cemil'in yanına geldi:

— Sen hiddetle her şeyi berbat edeceksin, bütün ailenin

saadeti çilgincasına bir tehevür uğruna, mahvolacak. Bana biraz soğukkanlı davranacağını vaadet, bir çare düşünelim... dedi.

Fakat Ahmed Cemil artık nefisini zapta muktedir olamıyor, damlarlarının içine düşen bir ateş katresi o günden beri bütün vücuduna alevler akıtıyordu. Şimdi hiçbir şeyin tamirine taraftar değildi; emellerinin birer birer yıkıldığını gördük-.ten sonra her şeyi parçalamak, kendisi de parçalanan şeylerin arasında mahvolmak istiyordu.

.— Lâkin anlamıyorsunuz, dedi. bu adamla tekrar münasebet tesis etmek mümkün değil; zaten rabıtayı kesmeye de o vesile arıyor.

— Evet amma eviniz elinizden gidecek; hiç olmazsa ona bir çare bulun; meselâ bu iakşam annenin, kardeşinin yanında onu tazyik ederek bir şey yapmak mümkündür, zannediyorum.

Ahmed Cemil bu teşebbüsten bir necat ümidi bekleyerek değil, fakat bir şey yapmamış olmamak için Ali Şekib'in fikrini kabul etmiş, o akşam İkbali çağırarak vak'ayı hikâyeden sonra Ve>hbi beye ev meselesinin muhik bir surete ircamı söyletmek istemişti.

işte fırtına bunun üzerine patlamış idi. Ahmed Cemil annesiyle beraber İkbali'nin getireceği cevabı bekleyerek aşağıda oturuyorlardı. Vehbi bey verilecek cevap için ikbal'i tavsiteler lüzum görmedi, kapısı açık odasından bağırdığı işitildi.

Bu adamın bütün müfrit bayağılığı bugün tamamiyle meydana çıkıyor, ilk önce: «bir seneden beri üzerime yük oldunuz, yetişmedi de şimdi kardeşinin borcunu bana mı verdim demek istiyorsunuz?...» mukaddemesiyle başladı, «ben evlendiysem senin haylaz kardeşini beslemeği taahhüt etmedim!» cümlesi Ahmed Cemil'in kulaklarını parçalayarak aşağıya kadar yuvarlandı. Şimdi ne yapmak lâzım, geleceğini bilemeyerek, hiddetinden titreyerek birbirine bakışan ana ille oğul Vehbi beyin söylediklerinin bir kısmını işitemiyorlardı. Fakat işitebildikleri parçalar bütün teferruatı anlatıyordu.

Vehbi bey söylenmekte devam ediyordu, nihayet İkbali'nin muhteriz bir mırıltı gibi sesi işitildi. Korkak edasıyla bir şey söylediği farkolundu, o zaman Vehbi beyin büsbütün tutuştuğu anlaşıldı:

— Makineler mi ?diyordu, ben adama makinelerin gölgesini vermem. Haksızlık ediyorsam dâva etsin. Hem sen böyle şeylere ne karışıyorsun? Her akşam yılan gibi beni sokmaktan zevk mi alıyorsun?

Ahmed Cemil şimdi ayağa kalkmış idi. Artık ikbal yılan olmuştu, öyle mi? Dışarıya atılmak istedi. O zaman Sabiha hanım kollarıyla sarıldı: «Aman, Cemil! Sabret...» diyor, kollarının arasında zangır zangır titreyen bu vücudu zaptedebil-mek için parmaklarını kilitliyordu.

Vehbi bey yukarıda hâlâ devam ediyordu:

—• Zaten sizin içinize düşeliden beri ne olduğumu anladım, daha ilk günü bırakıp kaçmalıydım. Çekil, çekil yanımdan diyorum, yoksa fena ederim...

O vakit bir vücudun yukarıki odada, düştüğü duyuldu. Ahmed Cemil şimdi annesini kapıya kadar sürüklüyor, kur-tutmak isteyerek hiddetinden boğulan sesle; «bırak, anne bırak...» diyordu. O zaman Vehbi beyin atlayarak indiği duyuldu. Ahmed Cemil annesinin kollarının arasından silkinerek kurtuldu. Fakat sokak kapısının büyük bir taraka ile kapandığı işitildi, Vehbi bey gitmiş idi.

O zaman, yukarıdan bütün bu ailenin üzerine istediği gibi tahkir levsini döken bu adamı tutmağa, kafasını şu taşların üzerine çarpa çarpa sürüklemeye muvaffak olamadığından, annesinin kadınlık zaafına mağlûp olarak tehevürünün bütün taşma meyelanını serbest bırakamadığından müthiş bir yeis duydu. Şimdi bir şeyler kırmak, bir şeyler parçalamak istiyordu. Annesine koştu, iki ellerini tuttu, bu zayıf vücudu sarstı, «Ah! beni niçin bırakmadın? çıldıracağım!...» diyordu., güya bir kavi pençe boğazını sıkıyor, onu boğuyordu. Bağırmak istedi, o vakit iki eliyle yakasını tuttu; çekti, kravatı yakalığı parçalandı; «çıldıracağım!...» diye bağıırıyordu. Ah! bir kere ağlayabilse; müteselli olacak, asabına sükûn gelecekti. Fakat ağlayamıyor, boğazını tıkayan müz'ic bir şehik onu ağlamaktan menediyordu.

Bir aralık Seher: «Küçük hanım! Küçük hanım ne yapı-

i X A ±1

199

yor?...» dedi. Ah, evet, İkbali?... İkbali düşünmemişlerdi, asıl düşünülecek olan o biçareyi unutmuşlardı.

O vakit Sabiha hanımla Seher yukarıya koştular; İkbali bir eliyle böğrüne basarak kapının yanında, yerde inliyordu. Sabiha hanım üzerine atıldı: «İkbali ne oldun? Bana baksana İkbali! Ne oldun, yavrum?...» dedi. İkbali kalkamıyor başını kaldırıp annesine bakamıyordu. İniltileri arasında yalnız «Hiç!» dediği işitildi.

Hiç!... Daima hiç!...

17

O sabah Ahmed Cemil Ali Şekib'in dükkânına girdiği zaman perişan saçlarından, bozulmuş çehresinden, kravatsız yakasından eski arkadaşı ürktü. Henüz o bir şey söylemeden: «Ne oluyorsun?» dedi.

Ahmed Cemil acı bir hande ile cevap verdi:

— Ne olduğumu bilmiyorum, fakat iyi bir şey olmuyorum...

Pantolonunun cebinden buruşuk bir gazete parçası çıkardı, Ali Şekib'in yazıhanesinin üstüne koyarak açtı:

— Dükkânımı bir iki saat bırakarak beni Emniyet Sandığına götürür müsün? dedi.

Şimdi Ali Şekib donmuştu; cevap veremiyor, bir şu yazıhanenin üstünde melûl serpilen küpelerle yüzüğe, bir de bu sarı meyus simaya bakarak duruyordu.

Ahmed Cemil artık hiç bir şey saklayabilecek bir halde değildi. Ali Şekib'in teessürünü anladı, dedi ki:

— Bunlar annemin küpeleriyle yüzüğü! Bir vakitler babam evi tamir için borçlandığı zaman bunları bir türlü Emniyet Sandığına terhin etmek istememiş idi. İşte bugün kızımı ölümden kurtarmak için oraya gidiyor, ah! busen, Şekib!... Kardeşimi ben öldürüyorum, zannediyorum...

Ali Şekib ne söyleyeceğinde mütereddit idi: «Her şeyi ifrat edersin!» dedi, Ahmed Cemil taşmağa vesile arıyordu, bu söz kifayet etti: — İfrat mı? Kardeşim ölüyor diyorum, onu ben öldürdüm diyorum, sen bana hâlâ ifrattan bahsediyorsun... Siz, hepiniz, ne soğukkanlı adamlarsınız! karşınızda çıldırılmış birisini görüyorsunuz da tam bir sükûnla «İfrat ediyorsun.*

diyorsunuz. Ah! bilsen, bütün hülyalarımın sonra bu gün şunları Emniyet Sandığına götürmek için mecbur eden sebeplerin acılığını hissetsen... yok, hissediyorsunuz değil mi, Şekib? Bana acıyorsun değil mi? bak, ağlamamak için kendini tutuyorsun.

O zaman Ahmed Cemil bu dost kalbinin şu gözlerinden hafif iki katre yaş akan dostun karşısında, dirseklerini üzerinde annesinin küpeleriyle yüzüğü hazin bir eda ile serilen yazıhaneye dayadı, başını iki elleriyle tuttu; bir haftadan beri ağlayamadığı bütün elemelerini, yeislerini orada yavaş yavaş buruşuk ceride parçasının üzerine salıverdi.

Ali Şekib bu gözyaşlarına bir hürmet ve merhametle sükût ediyordu. Nihayet Ahmed Cemil dün akşamki vak'ayı kardeşinin böğrüne tesadüf eden tekmeyle, sıkıt tehlikesini, muayenenin endişe veren neticesini kesik kesik Ali Şekib'e anlattı.

— İfrat etmiyorum, değil mi? diyordu. Şimdi ikbal'i kurtarmak lâzım, herşeyden evvel, bütün dünyadan evvel bana o lâzım. Halbuki bende para yok, beş para yok...

Ali Şekib birşey söylemek için yutkundu, Ahmed Cemil söyletmedi:

— Bak, yalnız o mümkün değil... anlıyor musun? Eliyle sözünün katiyetini göstererek ilâve etti:

— Senden ve hiç kimseden...

Bu son sözü söylerken Hüseyin Nazmi'yi düşünüyordu, o ziyafet gecesinden beri Ahmed Cemil ondan firar ediyordu. Bütün bu sefaletleri ondan saklamağa — esasını pek iyi1 tâyin edemeksizin — lüzum görüyordu.

Güya hülyalarının şu inkırazıyla aşkı arasına mâni bir sed koymak, kalbinin şu karışık tufanından o emeli çiçeğine bir katrenin bile sıçramasına imkân bırakmamak istiyordu.

Ali Şekib'den Emniyet Sandığının kapısında ayrıldı; bir an evvel eve giderek alabildiği paraları Sabiha hanıma vermek, evden çıkarken pek fena bir halde bıraktığı ikbal'i görmek için acele ediyordu.

Kapıyı açmak için Seher biraz gecikti, içeriye girince merdiven başına bırakılmış su kovalarıyla Seher'in perişan hali dikkatine çarptı. Onun sualini beklemeden Seher söyledi:

— Siz gideliden beri küçük hanımdan kan boşanıyor. Ne kan! ne kan!

Sonra kapıyı iterek kapadıktan sonra iri vücudu ile, dargın çehresiyle Ahmed Cemil'in önüne geçti.

— Bu adamın bütün ettiklerini yanma mı bırakacaksınız? dedi. Ahmed Cemil'in cevap vermeğe vakti yoktu. Kendi kendisine: «Çocuk düşmüş olacak, bu bence daha iyi, fakat onu kurtarabilirsem...» diyordu. Yukarıya koştu, hafifçe kapıyı itti, ikbal balmumundan yapılmış sarı bir heykel gibi derin bir dalgınlıkla yatağa yatırılmıştı. Validesi karyolamın altına seccadenin üstüne oturmuş, büyük musibetlerin dehşet devresini takip eden sükûn zamanlarına mahsus bir bitkinlikle ellerini dizlerinin etrafına kilitlemiş, dalgın bir nazarla meçhul bir noktaya bakıyordu.

Ahmed Cemil ayaklarının ucuna basarak ilerledi. En evvel İkbâl'e baktı. O gözleri yarı açık, dudakları solgun bir pembelikle dişlerinin üzerinde gergin, terden ıslanmış saçları fildişi gibi donuk sarı duran şakaklarıyla alınına yapışmış, yorgun, uzun nefeslerle uyuyordu. Onun bu manzarasından elîm bir his ile, bu sevgili vücudu bir gün yine böyle — fakat şimdi yorgun hafif hafif kaldıran şu nefesler kesilmiş olarak — görebilmek ihtimalinden titreyerek gözlerini ayırdı. Annesinin yanma çöktü.

— Düştü mü? dedi.

Sabiha hanım vaziyetini değiştirmeyerek kaşlarını kaldırdı, «belki!» diyordu, o vakit Ahmed Cemil bu bir hüküm vermeyen cevaba hiddet eder gibi oldu, «o halde yine hekimi getirmeli!» dedi, tekrar kalktı. Sabahtan beri yorulan bacaklarıyla tekrar koşmak, hekime gitmek lâzım geldi.

Hekim başını sallıyor; «ateşe karşı koyabilmeli!» diyordu. Ahmed Cemil şimdi tehlikeyi daha vuzuh ile görüyordu. Bu adamın ağzında şu söz bütün korkularının esassız olmadığını anlatıyordu. Demek ki ateşe karşı konulamayacak olursa...

O zaman bir medet umarak hekimin yüzüne bakıyor; ondan cesaret verecek, ümid verecek bir söz, bir işaret, bir hiç bekliyordu... Fakat bu adaman aldatmak istemeyen çehresi

1\L -rt. JL

vakur ve endişe ile dolu idi; hepsini söylememek istiyormuş-çasına basık duran dudakları «fena!» diyor gibiydi.

Şimdi Ahmed Cemil hekimin tenbihlerini zaptedebilmek^ ittihaz olunacak tedbirleri anlamak için zorluk çekiyor, zihninin içinden bütün idrak kabiliyetlerini silip süpürerek götürülen bir sel akıyor, bir bora geçiyordu.

Sabiha hanım, o, hiç bir şey anlamıyormuş, bütün hissi ve fikri donmuş gibi boş nazariyle bir

onun, bir oğlunun yüzüne bakıyor; artık ağlamayarak kenarları yanan gözleriyle şu içeride sarı donuk benzi ölüye benzeyen kızını elinden alıp almayacaklarını soruyor gibiydi.

Ahmed Cemil'e yine koşmak lâzım geldi, eczahanede saatlerle süren üzüntü içinde beklemek, elleri, kolları şişelerle, kutularla dolu bir an evvel şifa götürmek acelesiyle sokaklardan uçarak geçmek icab etti, Ah! Onu kurtarabileceğinden emin olsa böyle hiç durmadan hep koşacaktı!...

Bugünden sonra Ahmed Cemil'le, İkbali her dakika bir parça öldüren, kurutup yakan o müthiş ateş arasında bir harb başladı. Artık evden çıkmıyor, uyumuyor, yemek yemiyor, yaşamıyordu. Güya kendisini yaşamaktan menetmekle hayatının bir kısmını şu hayatının günden güne eksildiği görülen vücuda bahşetmek istiyordu.

İkbal arasına dalgınlıktan çıkıyor, şükran ile dolu gözlerine bir tebessüm incilâsı gelerek bir vakitler tatlı sesiyle evin içinde daima «Ağabey!» hitabıyla selâmladığı bu sevgili kardeşe, kendisi şu evin içinde kayboluvereeek olursa ne kadar bedbaht olacağını düşündükçe ağlamak istediği annesine bakıyor; ateşle yanan boğazından, ciğerlerinden kuru gelen sesiyle onlara lâkırdılar edivermeğe çalışıyordu.

Fakat ateş, o müthiş humma; bütün şu küçük aile halkının bir dakika yorulmayan uğraşmasına, didinmesine rağmen daima galip çıkıyor, daima bu vücudun hayatından bir parçasını koparmakta devam ediyordu.

Bir gece Ahmed Cemil İkbali biraz rahat bırakmıştı. Kaç gündür en ufak bir gürültüyü işitebilmek için odanın kapısını açık bırakarak, yorganını açmayarak, yatağın üzerine öyle atılıveriyordu. Bu gece biraz sakin uyuyordu, bir aralık «Cemil! Cemil...» dediler, yatağından atladı. Dinledi. Sahih bir ses işitmiş miydi? Duramadı, tâ uykusunun derinliğinden gelen bu seste bir acılık vardı ki, birden kalbinde bir musibet hissi uyandırmıştı.

Korktuğu şeyi şimdi bir vehimden, esası olmayan bir histen ibaret göreceğini ümide çalışarak odasından çıktı. Kardeşinin kapısı tamamen kapalı değildi, eliyle itti. O zaman İkbali yatağının içinde oturmuş; gözleri müthiş bir şeyin tema-şasıyla korkudan açılarak tâ ötede duvara dikilmiş, ayaklarından ve arkasından kendisini zabta çalışan Sabiha hanımla Se-her'in arasında elleri ihtilâç ederek bir hayalden müdafaaya (hazırlanıyormuş gibi gerilmiş, gördü. Koştu, «ne oluyor yarabbi, ne oluyor?» dedi. Sabiha hanımla Seher uykularından henüz bir korku ile uyanmışlara mahsus şaşkınlık ile söyleyemiyorlar, zaten gördüklerini anlayamıyorlardı. Ahmed Cemil kollarıyla İkbali sardı, saçlarının soğuk terleriyle ıslanan çehresine yüzünü yanaştırdı. «İkbal, kardeşim, ne oluyorsun, kardeşim?...» dedi; o, onu işitmiyor, iri, açık gözleriyle, o korkulu nazariyle tâ oraya, duvardan gelen muhacim hayale bakıyor; nefisini müdafaaya çalışarak zayıf vücudu gerilemek, titreyen kolları bir kuvvet aramak için uğraşıyordu. Sonra bu eller birdenbire Sabiha hanımın orada bir çare araştırıyormuş gibi dolaşan serseri ellerini kavradı; bir feryad; korkunç bir fer-yad, sık sık nefeslerle çırpman göğsünü yırttı, artık mağlûp ve mecalden mahrum kalan başı Ahmed Cemil'in omuzuna düştü, ki iki kardeşin gözleri şu dakikada son bir muhabbetle bakıştı. Ahmed Cemil şimdi bu zayıf vücudu kollarıyla sıkıyor, onu alıp götürmek isteyen şeyden koparıp kurtarmak istiyordu. Fakat kollarının arasında bu vücuddan uzun bir raşe ile bir şey akıyor, bir şey çekiliyor gibiydi; Ahmed Cemil tekrar gözlerini İkbali'nin gözlerine dikti, «İkbal!...» dedi. Şimdi bu gözler onun bu feryadına karşı sakin kaldı, hâlâ ona bakıyordu, fakat artık onlarda bir şey noksan idi...

a h

203

18

Ahmed Cemil bu matem'in içinde bir hummanın korkunç kâbusundan uyanmış gibi çıkmış idi. İlk günü kalbinde bir şey şu gözlerinin önünde tahakkuk eden faciaya inanmamakta devam ederek bir ölüye karşı son vazifelerin ifasıyla meşgul olurken o kadar büyük bir acı duymuyor, alelade bir iş görüyormuşçasına koşuyordu. Fakat her şey bitip de o tabutu kaldırmak, bu eve bir daha avdet etmemek üzere götürmek lâzım geldiği zaman bu facia bütün hakikatıyla gözlerinin önünde tecelli etti. Merdivenlerden sürünerek kızını son bir feryad ile selâmlayan annesinin sesi, o insanların artık her şeyini unutup da bütün metaneti bir matem'in kahrına teslim ettikleri dakikaya mahsus feryadı kulaklarını yırttı. O vakit dizleri titreyerek merdiven başına çöktü. Tabut yabancı ellerle kalkarak, bu evi, şu ana ile kardeşi hafif bir meyil ile selâmlıyor, gidiyordu. O zaman Ahmed Cemil'i, Ali Şekib'le Ahmed Şevki efendi kollarından tutmuşlar, kaldırmışlar, artık nefesine bir temellük kuvveti duymayan bu vücudu o tabutun arkasından sürüklemişlerdi.

Şimdi bütün o müthiş günün vukuatı zihninden, uzak bir vakanın mübhem hâtıraları gibi geçiyor, şu henüz on günlük vak'a, hayatında, senelerce uzak bir maziye süzülüp gidiyordu. Fakat kalbinde hep o sönmek bilmeyen ateş yanmakta devam ediyordu.

O gün güzel bir hava altında Ahmed Cemil'in matem'iyle istihza ederek Halicin güneşli suları akan bir gümüş deryası gibi kayıklarının kenarlarından geçip gidiyordu.

O arkadaşlarının hiç biriyle lakırdı etmiyor, dik nazariyle sulara bakıyordu. Sonra Eyüb'e geldiler, onu çıkardılar, Ahmed Şevki onun zihnini işgal etmek, düşüncesinden - şu düşünememekten ibaret olan donukluktan — velev bir dakika olsun ayırabilmek için gençliğine ait eski bir hâtıradan bahsediyordu. Ahmed Cemil tabutun arkasında yürüdükçe yeni bir ölü geldiğine sevinerek koşuşan dilencilere bakıyor, bütün bu ölümler diyarının ölüm ile yaşayan halkını seyrediyor, bu tabuta kendisinden başka şu etrafındakilerin kayıdsızlığından azîm bir eza ile üzülyordu.

Sonra namaz zamanını beklemek lâzım geldi. Onu arkadaşları bir kahvenin önünde alçak bir iskemle üzerinde işgal ediyordu. Artık Ahmed Cemil bu günün bitmesi, bir an evvel şu yabancılar arasından çıkarak matem'iyle yalnız kalması içia sabırsızlanıyordu. Artık ağlamıyordu; namaz kılarken, dua edilirken, sonra dilencilerden mürekkep alay ile kabre gidilirken hep sükût ediyordu. Orada henüz bitmemiş kabrin yanında yine beklemek icap etti. Mezarlıklar yekdiğerleriyle konuşarak, kazmanın ucuna tesadüf etmiş gömülü eski bir mezar taşı parçasının çıkarılması için çare düşünerek çalışıyorlar; bir ağacın dibinde mahallenin bekçisi iri gümüş saatini çıkararak geç kaldığına canı sıkılmış gibi bakıyor; mezarlar üzerinde, kenarlarında, ötede beride yirmişer para sadaka alabilmek için duran kadın, ihtiyar, çocuk, sakat ve sağlam dilenci güruhu sabırsızlanarak bekliyor, tabut bir komşu kabrin üzerine ihmal edilerek bırakılmış, son istirahat yerinin hazır olmasını bekliyordu.

O, bunlardan artık tahammül edilmez bir üzüntü duyuyor, bütün bu gördüklerine, kendi

matemine karşı bir tahkir gibi ciğerleri yırtılarak bakıyordu. Sonra kabir bitince tabutu iplerle sararak indirdiler. Kapının baş tarafını desterenin , asabı tahriş eden dişleri keserken Ahmed Cemil karnına basıyor, bu sesi işitmekten mütevellit azabı tazyik etmek istiyordu.

Fakat sonra kabrin üzerine atılan toprak şişerek kardeşinin ^u ehûdr.makarrı gözlerinin önünde yükseldiği zaman birden bütün açıları taşıtı; o vücudu burada bırakmamak, şu toprakların gasbmdan almak isteyen bir his ile iki adını attı; Ali Şekib elini tuttu, onu bir taşın üzerine oturmağa mecbur etti. Şimdi herkes sükût ediyordu; bir hafız titreyen, ağlayan bir sesle şu taze kabrin üzerine ruhanî bir demet vaz'ediyordu. O zaman Ahmed Cemil ruhu okşayan teselliye benzeyen tatlı bir his ile şurada hafif hafif ağladı.

Ah! O günün hâtıraları!... Şimdi hep bunları birer birer tahattura çalışıyor, o müthiş saatlerin hâtıralarını sırasıyle ihya için düşünüyordu.

O akşam arkadaşları onu eve göndermemek istemişlerdi. Yalnız kalacak olursa büsbütün fena olacağını söyleyerek kendisini o gece işgal etmekte ısrar ediyorlardı, fakat ona kabul ettirmek mümkün olamamıştı. Bilâkis matemine tamamiyle

MAİ VE SİYAH

205

nefsini teslim etmek, kardeşinin, doya doya acısını çekmek istiyordu.

Eve geldiği zaman akşam olmuştu. Bugün Süleymaniye'-nin kalbinin enisi olan şu minimini ev, nazarına eskimiş kafesleri, alçak cumbası, sıvaları dökülmüş duvarları, tahta kapısı ile çirkin, barid göründü.

Kapıyı Seher açtı, kalbinde garip bir his vardı ki o akşam eve girince bütün bu günün vakalarını yalan bulacağını zannettiriyordu. Seher'e bakamadı, bu kızın kızarmış gözleriyle kendisine bakan nazarından kaçmak istedi. Annesine görünmeğe kuvveti yoktu. Doğru İkbail'in odasına kadar gitti. Onu hâlâ orada görecekmış vehminin mağlûbu idi. Örtüleri kaldırılmış, cibinliği indirilmiş karyolasına kadar gitti; bir müddet oraya baktı, sonra hemen oraya seccadenin üzerine atıldı, birinci defa olarak feryad ihtiyacını zaptetmek istemedi; orada bağırarak, kıvranarak şimdi bu evi tamamen boş bırakan kardeşi için kana kana- ağladı.

— Niçin bana öyle bakıyorsun, Cemil?

— Bilmem, sana bakıyor mu idim?...

Öğünden beri hayatından bir yarım asır geçmiş gibi çökmüş, ihtiyar olmuş idi. Öyle dalgınlıkları vardı ki saatlerle sürerdi. Artık düşünmek melekesinden tecerrüd etmiş gibi bir . lakırdı söylenirken boş gözlerini diker, öyle durdu.

Bugün Ali Şekib'in dükkânında yine gözleri arkadaşına tesadüf etmiş duruyor, fakat onu görmüyordu.

Ali Şekib elinden kalemını bırakarak defterini kapadı, artık onu biraz sarsmak, ona biraz kuvvet vermek zamanı geldiğini anlamıştı. Tâ yanma kadar geldi, yüzüne bakarak:

— Cemil, artık bu düşünceye bir hatime vermelisin! dedi.

Ahmed Cemil cevap vermeyerek dinliyordu:

— Dünyada hiçbir kimse tasavvur edemezsin ki hayatından hiç olmazsa bir büyük matem geçmiş olmasın. Sana çarpıldığın musibete karşı kayıdsız, fütursuz davran, demiyorum, mümkün olmayacak şeyler tavsiyesinden ne faide çıkar. Fakat sen her şeyden evvel kendi hayatını düşünmekle mükellefsin.

206

MAÎ VE SİYAH

Bak, bugün ne yapacağını bilmiyorsun. Evde bir annen var ki yegâne ümidi senden ibaret, bir eviniz var ki küçük bir tedbir noksanıyla elinizden gidabilecek, o herife kaptırdığın makineler var ki kurtarmak lâzım, bunlardan sonra fakat hepsinden mühim olarak sen varsın... Bak, yine yüzüme artık yaşamaktan vazgeçmiş bir adam gibi bakıyorsun; biraz kendini silk, biraz damarlarındaki kanının cevelânım duy, gerçekten, hayattan vazgeçecek kadar ümitsiz, hulyasız mısın? Artık bu toprak parçasının üzerinde görülecek işin kalmamış olduğuna ciddî bir kanaatle hükmediyor musun?...

Ahmed Cemil şimdi arkadaşından gözlerini ayırmış, dalgın bir nazarla mübhem bir noktaya bakıyordu. Ah! Hayatının o ümidi o hülyası!... Şimdi onu kendisinden ne kadar uzak görüyordu.

Ali Şekib devam ediyordu:

— Bence artık bu uyuşukluğa bir fasıla vermek zamanı gelmiştir. Biraz tesviye edilecek şeyleri düşünmek lâzımgelir, zannederim...

Ahmed Cemil ayağa kalktı, arkadaşının önüne dikilerek:

— Her şeyden evvel tesviye edilecek diğer bir şey var ki onu unutuyorsunuz.

Gözlerinde şimdi vahşî bir nazar vardı. Ali Şekib arkadaşının hiç alışılmamış olan bu nazarından ürkerek:

— Neyi unutuyoruz? dedi.

— Kardeşimi öldüren adamı! Onu insanların adalet pençesine teslim etmek benim en evvel düşünülecek vazifem değil mi?

Ali Şekib şimdi arkadaşının hayretle yüzüne bakıyordu. Kendi kendisine! «Zavallı çocuk! diyordu, ne ile isbat edecek? Ondan bu suretle mi intikam almak istiyor?» Arkadaşı için şimdi başka bir tarzda merhamet duyuyor, hemşiresinin intikamını almak ihtiyacı içinde onu esbabını

tedarik imkânından mahrumiyetini düşünerek aczinin bütün acılığını hissediyordu. Şu dakikada bu meseleyi fikir selâmetiyle muhakeme edemeyeceğini anladı, düşündüğünü söylemekten içtinap etti, başını sallayarak: — Pek yapılmayacak şey değil, fakat bu mesele yine sırf hissiyata ait bir şey! Ben bilâkis seni biraz maddî işlere sevk etmek istiyorum; dedi.

Ahmed Cemil cevap vermek üzere idi. Ahmed Şevki efen-

JMAİ VÜJ SİYAH

20T

dinin kapıdan giren göbeği görüldü; o, vakit buldukça matbaadan sıvışarak buraya gelir, eski arkadaşlarıyla biraz dereden tepeden bahsederdi.

Bugün Ahmed Cemil idare memurunu görünce bir tes-Jiyet nefesi aldı. Kardeşinin vefatından beri ondan bir şey sormak istiyor, cesaret edemiyordu. Bugün beş dakika evvel Ali Şekib'in başladığı muhavere tertibine de lüzum görmeyerek Ahmed Şevki efendi mukaddeme tertibine de lüzum görmeyerek Ahmed Şevki efendi göbeğinin sikletini dinlendiren bir nefesle henüs solumakta iken sordu:

— Sizden birşey anlamak isterdim, fakat bana tamamen doğrusunu söylemenizi şiddetle rica ederim. Kardeşimin vefatına dair o herifle elbette bir lakırdı etmişsinizdir. Size ne dedi? ve onun vefatı haberini ne suretle telâkki etti?

Ahmed Şevki efendi evvelâ bu suale taaccüp ediyor görüldü, sonra kendisine mûtaad olan tavriyle omuzlarını silkti:

— Ne için doğrusunu söylemekliğim için ısrar ettin? Sana hakikati süsleyerek söylemek için bir sebep var mı? Zaten bunu benden sormaya lüzum gördüğüne de şaşarım, onu iyice anlamış isen vak'ayı ne yolda telâkki etmiş olacağını da tasavvur edebilirsin, Benimle uzun uzadıya lakırdı etmedi, ertesi sabah: «Dün cenazeye gitmişsiniz. Vah vah: teessüf ettim, iyi kızdı, isabet oldu ki münasebeti kesmiş bulunduk, yoksa çok muhtarip olacaktım!» dedi, o kadar! Sen daha ziyade birşey mi bekliyordun?...

Ahmed Cemil sükût ediyordu. Bir adamın insanlık duygularından bu derece mücerred olabileceğine delâlet eden hikâyeler işittikçe mübalâğaya hamlelerdi. Bir sene zevci sifa-tıyla yaşadığı bir vücudun hahvına sebebiyet verdikten sonra bu kadar kayıdsızlık gösterebilmek için bir kalbin ne büyük kuvveti olmak lâzım geleceğinde tnütehayyir idi.

Ali Şekib'e baktı, şimdi Vecdi beyin idare memurunun ağzında başka bir istihza manasıyla mazmunu teyyüd eden o sözü hepsinde mütalâa beyanına imkân bırakmayan ağır bir nefret uyandırıyordu.

Bu sırada dükkânın kapısından içeriye billur gibi çingiraklı bir çocuk sesinin «Havadis!...» dediğini işittiler. Bu sese hep âşinâ çıkarak başlarını çevirdiler, kapıdan gülümseyerek . kendisini göstermek isteyen Nedim'i gördüler.

MAİ VE SİYAH

Ahmed Cemil sordu:

— Nedim, sen müvezzi mi oldun?... Çocuk sevinçle cevap verdi:

— Bugün başladım, beyimî...

O vakit Ahmed Şevki efendi Vehbi beyin bir gün evvel Nedim'e izin verdiğini anlattı. Çocuğun haftada aldığı beş on kuruşu çok görmüştü. Ahmed Şevki efendi ona küçük bir sermaye vermiş, daha1 ziyadesini yapmaya muktedir olama-yarak çocuğu hiç olmazsa müvezziliğe sevkmişti.

Ahmed Cemil Nedim'e birşey sormak istiyordu, evvelâ tereddüt etti, sonra cesaret gösterdi:

— Baban nasıl, Nedim, haberin var mı?

O vakit çocuğu bir saniye evvel kendisini serbest bir meslek sahibi görmekten tevellüt eden neşvesi uçarak gözlerini birdenbire hüzmün kapladı:

— Babam mı?... Bilmem... dedi, sonra içini çekerek ilâve etti:

— Dün annem gitmiş, iyi değilmiş!...

O zaman üç arkadaş hayretle bakiştılar. Nasıl, bu kadın o kadar işkencelerine tahammülden sonra kendisini terkedip sefalet içinde bırakan bu adamı affedecek kuvvet bulmuş mu?

Ahmed Cemil üçünün de birden aklına gelen bu mütalâyayı tefsir etmek için: — Zavallı kadınlar! dedi.

Nedim'in billur sesi Babıâli yokuşundan aşağıya doğru uzaklanarak kayboluyordu: Havadis!...

Ahmed Cemil arkadaşlarına sıra ile bakarak dedi ki:

— Bana refakat edebilir misiniz?...

— Ne için? dediler. Ahmed Cemil hastahaneye gitmek, o da Raci'yi affetmek istiyordu. Teklifini hemen kabul ettiler. Ali Şekib dükkânı kapamaya karar verdi. Ahmed Şevki efendi matbaadan iki saat gaybubet edeceğini haber verip avdet etmek üzere ayrıldı.

Ahmed Şevki efendinin dar yerlere zor tahammül eden iri göbeğiyle soluyarak girişine arabacı gülüyordu. Arabanın sarsıntısından yokuşa fazla bir zorluk ilâve edecek bir vü girdiğini farkedenden beygirlerin bile kulaklarında endişeye

MAİ VE SİYAH

lâlet eden bir hareket oldu. Ahmed Cemil karşıya oturdu, Ali Şekib «Yenibahçe'ye!» emrini verdi, günde onaltı saat istanbul'un inişli yokuşlu sokaklarında şu makasları bozuk sandukayı sürüklemekten bizar olan hayvanlar yerlerinden oynadılar, yorgunluktan kırılmış bacaklarıyla yokuşu tırmanmaya başladılar.

Ali Şekib solda kütüphanelerden birini göstererek Ahmed Şevki efendiye birşey anlatıyordu. Ahmed Cemil arabanın gürültüsü arasında işitemiyordu, kulağına yalnız bazı kelimeler geliyordu: «Silik para... Akçe farkı... Kitapçılarla sarraflar...» Dikkat etmedi, bu zaten bilmediği bir mesele değildi. Pencereden sokağa bakmayı tercih etti; Çetnerlitaş'tan, Beyazıt'tan geçtiler, Aksaray yokuşunun başına gelince Ahmed Cemil'de çoktan görülmemiş yerlerin tekrar temasından hâsıl olan bu tahattur lezzeti uyandı. Şimdi hemşin onbeş sene oluyordu ki Aksaray'ı görmemişti. Hele daha ötesini hiç bilmezdi. Yenibahçe'nin namını işittikçe burasını istanbul'un hemen haricinde, sahraların yeşilliklerine sığınmış bir sayfiye gibi tevehhüm ederdi. Onbeş sene evvel? Kendi kendisine o zamana ricat ediyordu. O vakitler Aksaray caddesi henüz Şehza-debaşı'yle Direklerarası'na mağlûp olmamıştı. Şimdi Vezne-dler'i dolduran ramazan eğlencelerinden bir kısmı o zaman bu sokakta halkı han içlerine toplardı. Zavallı babası!... Zihninde müphem hâtıra levhaları uyanıyor, kendisini bir ramazan gecesi babasının yanında tiyatroya gitmek için bu sokağı inerken görüyordu. O zaman ne kadar mesut idi! On yaşmda-M çocuklara mahsus daima taşmaya müheyya neşve ile o vakit her sözlerini tuhaf bulduğu o oyunculara, hele uzun fesli ibişe ne kadar gülmüştü! Şimdi bunların hepsinden uzak! Hele babasından... Ya onu takip eden ikinci matem darbesi! Demek hayat dedikleri şey böyle sonuna kadar müthiş darbeler toplamakla geçecek. Bir aralık annesi hatırına geldi; birgün onu da, hayatının biricik servetini, münferit tesliyetini de kaybedive-recek olursa ne yapacak?...

Şimdi manav, kasap, bakkal, aşçı, helvacı dükkânlarının teselsülü gözlerinin önünden geçerken o, bu korkunç ihtimali düşünüyor, o matem vukuu imkânına titriyordu.

Bir aralık Ahmed Şevki efendi: — Hele yokuş bitti; dedi. Ahmed Şevki efendi araba ile yokuş inmeyi yayan yokuş çık-

Mai ye Siyah — F. 14

nık kadar zor bulurdu. Artık kalabalık azalıyor, Aksaray caddesine hayat veren hareket burada kesilmiş oluveriyordu.

O zaman araba bir ıssızlık içinde yuvarlanmağa' başladı. Ahmed Cemil'in gözleri tek tük dükkânlarla su taşıyan bir uşaktan, bir tarafta ceviz oynayan dört çocuk zümresinden, beride şemsiyesine dayanarak yavaş yavaş yürüyen bir efendiden mürekkebe nadir hayat eserleriyle sükûtî bir hüznü ha-vasıyla dolu bu sokağın perdeleri inmiş kafesli pencerelerini temaşa ediyor; bu tahta evlerin renk renk cephelelerinde okunan tefekkür sükûtuna dalıyordu.

Araba, atlarında, kaldırımların taşlarından sekerek, bozuk makaslarının üzerinde sarsılarak, bir uğultu içinde sürüklenip gittikçe, önünde akıp gittiğini gördüğü şu sakit hayat levhalarının gizli köşelerine giriyor; sonra fikri bu sokaktan ayrılarak iki tarafa bükülen sokaklardan daha ilerisine hülyasını sevk ediyordu.

Bütün o sakin mahalleleri, şehir hayatının o sükûn muhitini dimağının içinde görüyordu.

O buralarda duyulan istirahat kokusundan ne kadar uzaktı! Süleymaniye'nin mini mini evi, o da burası gibi saadet sükûnu içinde değil miydi? Halbuki o bütün emellerinin şematet ve tarakasını getirmiş, o sükûnun içme atarak bu saadet yuvasını bir fırtınanın velvelesine boğmuştu.

Ne olurdu, o da bir dairede mukayyid olsaydı, iştihar emeli arkasında koşmasaydı da kendisine o evin sükûtu ile uygun olacak bir hayat vücuda getirseydi?

Ahmed Şevki efendi: — Geliyoruz!... dedi.

Araba durdu. Ali Şekib'le Ahmed Cemil atladılar, Ahmed Şevki Efendi inleyerek kapıdan sıyrıldı, basamağa korka korka basarak hoptadı.

Onlar kapıcı ile görüşürken Ahmed Cemil bu binanın karşısında soğuk bir his duydu, kendi kendisine: «Bir de şu pencerelerin içindeki hayat var!» diyordu. Burası nazarında bütün beşer hayatının mücessem ve sefalet muhassalası gibi yükseliyordu.

Bütün ekmeksiz kalmış aileler, satıla satıla nihayet son servet olan yorgan da gittikten sonra hastahane yatağına düşen hastalar, memleketinde kendisini bekleyen çocuklarını düşünerek can çekişen babalar, türlü emellere veda ederek bu-

rada ellerinden kaçmak isteyen hayatı salıvermemek için cenk eden gençler, bütün beşeriyetin iltiyam bulmaz yaralan bir an içinde aklına geldi, daha sonra Raci'yi düşündü...

Acaba onu ne halde görecekler? Şimdi merdivenleri çıkmışlar, dehlizlerden geçiyorlardı. Ahmed Cemil burada pencerelerin önüne birikmiş ayakta hastalar, koşuşlarının içinde yay takları görüyordu. Bir koşuşun önünden geçerken bir hastanın iniltisi arasında diğer bir yataktan güftesiz bir nağme işitti, kendi kendisine: «Şüphesiz bir genç!» dedi.

Dehlizde duranlar hayretle kendilerine bakıyorlar, böyle, bir ziyaret gününün haricinde gelenîri bir resmî adam zannederek selâma duranlar oluyordu. Ahmed Cemil bunların içinde neşeli çocuklar, hastalığının vehametini idrâk edemeyen zavallılar gördü. Şimdi bütün bu manzaradan, baştan başa insanlığın feci levhası şeklinde dehşetini gözlerinin önüne seren bu yerden kaçmak, bir an evvel kurtulmak istiyordu. Bir el çelikten tırnaklarıyla kalbini sıkıyor, bir ses: «Bak, bir de bu hayata; bu sefalet sahnesine bak» diyordu.

Artık hayatın felsefesinden ne kadar uzak olduğunu, kendisinin nasıl y^^ğJ^^eme^Jı^şLpt^Je^in^çûa^^^içye-rek bir hülya âlemi aradığını hissediyor, müstehzi bir seda gülerek: «Ah: _SeninjtriüneKver__hulyaların.« . çiçekli, şemaların...» diyordu..

Artık gelmişlerdi, kendilerine refakat eden hizmetkâr çekildi, içeriye girdiler, Raci'ye bir küçük oda tahsis etmişlerdi, orada yatağın üzerinde dalgın yatıyordu. Ayak seslerini işitince gözlerini açtı, arkadaşlarını tanıyınca yatağında doğruldu. Artık yalnız kalmaktan usanmıştı. Onların geldiğine bir çocuk gibi sevindi... Teşekkür edecek kelimeler bulamıyordu, yer gösterebilmek için telâş etti. Yalnız bir sandalye vardı ki Ahmed Şevki efendiye verildi, Ali Şek'b yatağın

kenarına ilişti, Ahmed Cemil ayakta kaldı. Raci onun bir türlü ayakta kalmasına razı olamıyordu. «Şuraya siz de sıkışsınız...» diyordu. Ahmed Cemilin ayakta kalmak için ısrarına karşı sükût etti. Şimdi sualler başladı, buraya gelemeden beri matbuat âleminin vukuatını öğrenmek istedi. Ahmed Şevki efendi anlatıyor, bu âlemin kendine mahsus havasını naklediyordu. Bir aralık Raci Ahmed Cemil'e baktı: — S; z de matbaadan çıkmışsınız, teessüf ettim! dedi. Ahmed Cemil dikkat ediyordu. Raci'nin yalan

söylediğini, teessüf değil bundan bir memnuniyet hissederek vak'aya vukufunu ona söytlemeden de bir intikam lezzeti duyduğunu fark etti. Fakat o artık Raci'yi tamamiyle affa meyyal idi. Yalnız Raci kendisini affetmiyordu, haset hissi şu ölüm yatağında bile ona kin telkin etmekten hâli değildi.

Onlar Raci'ye kendisinden bahse cesaret etmediler, buna lüzum da yoktu; Raci'nin artık bitmiş olduğuna çökmüş yanakları, bir veremli simada ölüme tekaddüm eden bu câmid rengi, gözlerin sönmeğe müheyya bir kandil ucunda parlayan ziya bakiyesini andırır nigâhı şahadet ediyordu.

Ahmed Şevki efendi bir aralık saatine baktı. O ısrar ediyor, «daha oturunuz, daha sorulacak çok şeyler var,» diyordu, fakat artık suallerin aşağısı gelmiyordu. Her şeyden bahsetmiş idi, yalnız karısıyla Nedim'i unuttu. En nihayet kendisi hakkında bir rey almak için, müteverrimlere mahsus bir müs-tantik inceliğiyle: «Ben de artık bir haftaya kadar çıkarım, zannedirim, biraz öksürükle dermansızlık var, kuvvet için ilâç alıyorum. Yürüyebilecek bir hale gelirim hemen dışarıya can atacağım,» dedi, sonra onların «elbette!» deyişlerine mukabil «bir daha içmeyeceğim. Beni çok sarsmış» mütalâasıyla bir cevap ekledi. Ahmed Şevki efendi tekrar saatine bakıyordu. Ahmed Cemil bir cevap vermeğe cesaret bulamayarak ilâç şişelerini muayene etmekle meşgul oldu, yalnız Ali Şekib, «ya, hep o içkinin seyyi'esi değil mi?» diyordu.

Çıkarken tanıdıklardan bir genç tabibe tesadüf ettiler, o: «Arkadaşınıza ben bakıyorum.» dedi. Ahmed Şevki efendi: «ümit var mı?» diyordu, tabip cevap verdi: «— Ümit ne vakit kesilir?...»

Ali Şekibin dükkânına geldikleri vakit cam kapının aralığında bükülmüş bir kâğıt parçası buldular, üzerinde «Ahmed Cemil bey için» kelimeleri vardı. Ahmed Cemil, Hüseyin Nazminin yazısını tanıdı.

Tezkere hemen orada kurşun kalemiyle karalanıvermiş dört satırdan ibaretti.

«Hedefi olduğun müthiş darbeyi haber aldım, matemine tamamen iştirak ederim. Seni görmek, elini sıkmak için ihtiya-

MAI VE SİYAH

213

icim var. Seni birçok defalar aradığım halde ele geçirmek mümkün olmadı. Yarın sabah gelip beni idarede gör. Seni ne kadar meşguliyet arasında düşündüğümü tasavvur edebilsen müteha -sis olurdu. Sana verilecek bir çok havadisim de var.»

Son cümleye Ahmed Cemil hepsinden ziyade ehemmiyet verdi. Hüseyin Nazminin ne havadisi

olabilir?

Bir aralık sabırsızlığından gidip kalemde aramak istedi; arkadaşlarından ayrılarak Babıâliye girdi, odacıdan soru: — Hüseyin Nazmi bey?

O kalemde çalkalı bir saat olmuştu. Kendi kendisine «yarma kadar beklemek mümkün değil, merakımdan çatlayacağım... Köşke gitsem ne olur?» dedi. Köşke gitmek çâresi aklına gelince artık duramıyordu. Hüseyin Nazmi'nin vereceği havadisi öğrenmek için sebepsiz şedid bir arzu, kavi bir ihtiyaç hissediyordu. Eve kadar gitti, o akşam Erenköyü'ne gideceğini haber verdikten sonra bir an evvel yetişmek için yokuşlardan uçarak indi. Köprü'de vapuru beklemek lâzım geddi, bura-^ da geçirdiği yarım saat bir uzun gün kadar sürdü.

Bir aralık kendi kendine: — Ya henüz köye avdet etmemişse!... dedi. Fakat burada beklemek mümkün değildi, Hüseyin Nazmi'nin tezkeresini alır almaz birden inkişaf eden bir his Erenköyü'ne gitmek için onu sürüklüyordu.

Lâmia'ya tekrar, bir kere daha, tesadüf etmek ümidi şimdi kalbinde bütün hissiyata galebe etmiş. onları ıskat ederek yalnız o sesini yükseltmeğe başlamış idi. Onun hakkındaki derin meftuniyeti, geçirdiği ıstırap devresi: arasında biraz şiddetini kaybetmiş, başka hislere yerini terkederek susmuş idi; fakat Lâmia'dan bir âşıkane haber getirmiş gibi onun kardeşinin şu yazısında, şu kâğıt parçasında, güya bir parça onun sıcaklığını duyarak birdenbire o sevda ateşi bütün kuvvetiyle yeniden alevlenmiş idi.

Köşkün çingırağını çekerken, böyle bir gün kapıyı onun açtığını tahattur ederek onun mütebessim simasını karşısında görecekmış, vehmiyle, titriyordu. Kapıyı bu defa uşak açtı. — Beyefendi geldi mi?

Hüseyin Nazmi'nin geldiğini haber aldıktan sonra bir inşirah duydu. Merakını halletmek için burada da beklemek lâzım geleydi!

Hüseyin Nazmi'ye ilk sözü bir sitem oldu!

— Verecek havadisın ne olduğunu söyleseydin de buraya yorulmasaydım olmaz mıydı?

Hüseyin Nazmi gülüyor, haber vermediği için pek iyi etmiş olduğunu söylüyordu. Sonra birden arkadaşının, iki hafta içinde büyük bir hastalıktan çıkmış dibi duran zayıf, çökük çehresini, altlarında birer siyah daire beliren gözlerini, musibetin kahriyle hırpalanarak ihtiyar olmuş görünen bir vücudu görünce Ahmed Cemil'in karşısında gülmek değil ağlamak lâzım geleceğini hissederek durdu. Ahmed Cemil de şu dakikada büyük matemlerden sonra birbirini seven iki kalbin ilk tesadüfünde hissedilen ağlamak arzusuyla Hüseyin Nazmi'ye bakıyordu. O vakit ikisinin de gözlerinde daha o mateme dair bir kelime teati edilmeden seri ihtilâçlar hâsıl oldu. Ahmed Cemil kendisini zaptetti. Fesi ile pardesüsünü çıkarıp fırlatmak için arkadaşının gözlerinden gözlerini ayırdı:

— Vereceğin havadisi söyle... dedi.

— Havadis!... Gidiyorum, o kadar... —! Nereye gidiyorsun?

— Yalnız orası belli değil. Teşebbüslerimi biliyordun, sefaretlerden birine tayin edilmek için daima uğraşıyordum, nihayet...

Hüseyin Nazmi ellerini uğuşturuyor, arkadaşından sevincini saklayamıyordu:

— Nihayet tayin edilmek üzereyim. Paris, Londra, Brüksel, Madrid velhasıl bir yere; benim için ilk meslek kademesini teşkil edecek bir yer olsun da...

Hüseyin Nazmi'nin çocukça sevincine karşı Ahmed Cemil duruyordu. Bu mesud refiki, zengin bir babaya, emin bir hayata malik olduktan sonra istikbaline parlak bir meslek 'hazırlayan bu arkadaşı kıskandığı için değil, fakat bunlar hep boşa çıkan emellerini, bahtsız başlayarak yine bahtsız devam edecek gibi görünen hayatının muhrumiyetlerini takrir ettiği ağır bir yeis duydu.

İnsan kendisinin sefaletinin derecesini bir servetin ihtişamı yanında, bedbahtlığının bir hükmünü bir saadet nümeyişi karşısında daha büyük bir acı ile anlar; bu bir saniye zarfında tâ mukaddemesinden şu ana kadar ikisinin hayatını teşkil eden tezad silsilesi fikrinin içinden geçti.

MAİVE SİYAH

215

— Ne düşünüyorsunuz, Cemil?

Tebrikte teahhur ederek aldığı habere karşı durgun kaldığına utandı, bu suali başka bir sual ile iptal etmek isteyerek:

— Demek hemen gidiyorsun? dedi.

Hüseyin Nazmi'nin hemen gitmesi onun için bir başka ehemmiyeti haizdi. O gidecek olursa Lâmia ne olacak? O bulunmadıkça mesele birçok zorluklar kesbediyordu, hiç olmazsa ondan bir vaad alacak olsa...

Hüseyin Nazmi diyordu ki: — Kimbilir? Zannetmem ki o Ttadar çabuk gidebilmek mümkün olsun... Resmî muamele hiç olmazsa bir ay sürer, ondan sonra... Ha, sana verecek başka bir haber var, buna da ayrıca memnun olacaksın...

Ahmed Cemil bu ikinci şeyi bakleyerek arkadaşının yüzüne bakıyordu, o gülerek söyledi:

— Senin küçük Lâmia'yı veriyoruz...

Ahmed Cemil'in kulaklarına' ıbir şey tıkanı, Hüseyin Nazmi'nin sesini bir uğultu içinde duydu. Gözleri bulandı, durduğu yerde vücudu sallanıyor zannetti. Veriyoruz, ne demek? Bu kelimenin başka bir mânası olup olmayacağını düşünüyordu. Nefesi tıkanarak sordu:

— Ne demek?...

Hüseyin Nazmi alay ediyordu: — Ne demek olacak? Ben gidiyorum, eve bir enişte geliyor...

Ahmed Cemil şu dakikada Hüseyin Nazmi'ye hücum ederek bağırarak hevesini duydu, şu sözler ağzından taşmak istiyordu :

— Demek beni aldattınız?... Demek onu bana vermeye-cekdiniz?... Lâkin bilmiyorsun ki ben ona malik olamazsam benim için hayat bitmiştir, ölmekten başka birşey kalmamıştır?

Boğularak: — Tebrik ederim! dedi, fakat artık lâkırdıya devam edebilmek için kuvveti yoktu, bir iskemleye düşmek nev'inden oturdu. Nefsini zaptederek bir şey ilâve etmek istiyor, fakat bir kelime daha söylerse saklamak istediği bu müthiş ıstırapı, şu şimdi kalbini kıvıran vahşî ye'si gizleyememek-ten korkuyordu.

Kendi kendisine: — Mümkün değil, alay ediyor, şimdi bana: «Hayır, Lâmia sesindir!» diyecek... Lâkin ben, ah ben!... Şimdiye kadar söylemeli değil miydim? Ya beni anlamamış,

Lâmia'nın benim hayatıma lâzım bir şey olduğunu hissetmemiş ise?...» diyordu.

Bir aralık aklına son bir ümit geldi, «Belki henüz bitmiş bir mesele değildir.» dedi, aksini haber almaktan ürkerek istizaha hizmet edecek bir şey söylemekten çekiniyordu, fakat sabredemedi: — Demek izdivaç meselesinin takarrürünü bekleyeceksin?

— Hayır, o takarrür etmiş bir mesele, fakat düğün teah-hür etse bile hiç olmazsa nikâh merasiminde hazır bulunmak istiyorum. Ah bilsen Cemil, şimdiden kendime nasıl bir hayat tâyinine başladım...

O zaman Hüseyin Nazmi tasavvurlarını anlatmağa başladı Tâyin olunacağı memlekete göre bir hayat tarzı ihtiyar edecekti, bir yandan resmî vazifesiyle meşgul olarak; bir yandan da bir mektebe, ya hukuka, ya siyasal bilgilere, yahut güzel sanatlardan birine intisap edecekti. Anlatıyor, kendisini kıvıldamadan sabit nazarlı gözleriyle dinleyen arkadaşına uzun uzun emellerinden bahsediyordu.

Ahmed Cemil karşısında anlamadığı, duymadığı şeylerden bahseden bu adama o boş ve sabit nazariyle bakarken başka bir âlemde gibiydi. Kendi kendisine: — Ah! Mümkün değil!... diyordu, bütün hülyalarımı kaybettim, fakat bunu, evet, hayatımda yalnız bunu muhafaza etmek isterim... Bu işittiğim şeyler hep yalan olabilir, onları umulmayan bir vak'a alt üst edebilir, Lâmia'yı başkasına vermek beni öldürmek demek olacağını şu karşımda gülerken hülya kuran adam anlamalı, değil mi?... Ya o, Lâmia, kendisi?...

O vakit Ahmed Cemil Lâmia'nın parlak ve siyah gözleriyle kendisine tatlı bir tebessüm içinde kavî bir sadakat vaadi yolladığını görüyordu. Aşkının bütün muhtasar tarihini teferruat ve tafsilâtıyla zihninden geçirdi.

•••- Hepsi hâtırasından birer birer geçiyordu; Lâmia'nın çocukluğuna ait vak'alar^ Bon Marche'deki tesadüf, bir akşam burada gezerken gözlerinin selâmı, daha sonra o edebî müsamere... Ya o defterin altına yazdığı iki kelime, yalnız Lâmia'nın muhabbetine bir senet hükmünde değil miydi ? Şimdi zihninde Lâ-mia'yı babasının, annesinin ısrarına karşı nefisini

müdafaa edememiş bir zavallı sıfatıyla görüyor; kendi kendisine: «İhtimal ben burada kalbimin koptuğunu hissederken o da yukarıda ağ-

M A İ VE SİYAH

217

lıyor!...» diyordu. Ah! Onun kendisi için ağladığını bilse, evet, bunu mümkün olup da görse, yalnız bununla müteselli olacak, yalnız bu mükâfata mukabil onu kaybetmeğe muvafakat edecekti...

Bir aralık: — Lâkin ben ne kadar cebîn bir adamım. Niçin hepsini Hüseyin Nazmi'ye söylemiyorum? Neden şimdi bütün hakikati itiraf ederek: «Onu bana ver, o benim olmayacak olursa, hayat artık taşınamayacak bir yük hükmünde kalacak.» demiyorum; dedi. Sonra bütün zavallılığı, fakirliği mesleksizliği aklına geldi. Lâmia'yı ne sıfatla talep edecek? Onun dest-i izdivacına nasıl hak iddia edecek? Lâmia kendisinden ne kadar uzak, ne kadar uzaktı!...

«Lâmia'yı bana veriniz» demek, hususiyle bugün onun bu derece biçareliğinde bu isteğe cesaret etmek: «Beni evinize kabul ediniz, beni doyurunuz, beni besleyiniz» demek mesabesinde değil miydi? Ah! Lâmia'nın beklemesi mümkün olabilse?... O muvaffak oluncaya kadar bekletseler!...

Şimdi Ahmed Cemil yine Lâmia'yı yine kendisi gibi şu boşa çıkan aşkm matemiyile mahzun görüyordu:

Hüseyin Nazmi: Cevap vermiyorsun, Cemil ? diyordu, sonra arkadaşının matemini düşünerek bu sualine nedamet etmiş göründü: — Canın sıkılıyorsa dışarıya çıkalım, dedi. Ahmed Cemil'in yalnız kalmağa ihtiyacı vardı, artık bunalıyordu. Ah! Bugün buraya niçin gelmişti? gu dakikada evinde, o hayatının her sırrına munis olan odacıtta olaydı, yatağının üzerinde kıvranarak, yastıkları ısırarak, mecnun bir yeis tuğyanı ile, Lâmia'nın da matemini tutacaktı. Burada, Hüseyin Nazmi'nin karşısında bir şey yapamayarak durmak müthiş bir azap idi ki, artık metanetini sarsıyor, sabrını tüketiyordu. Biraz dışarıya çıkabilmeği bir küçük necat vesilesi olmak üzere telâkki etti:

— Evet, çıkalım, dedi.

— Öyle ise beni biraz bekle, giyineyim.

Hüseyin Nazmi çıkınca Ahmed Cemil ayağa kalktı; boğuluyordu, havasız kalmış gibi ciğerleri darlaşıyordu. Kütüphanenin penceresine dayandı, bahçeye baktı.

Demek bu hülyasına da veda etmek, bundan da vazgeçmek lâzım geliyor? Bir sarmaşığın üstünde iki serçe yekdiğerini kovalıyordu, sonra gözleri kapının önünden bir arabanın toz ka-

o x x

sırgalarna bulanarak geçişine daldı. Şimdi ne yapacak? Gözleri arabayı takip ederken o kendi kendisine soruyordu: — Buna da böyle tam bir teslimiyet ile mağlûp mu olacağım? Bir şeyler yapmayacak mıyım? Bir şeyleri kırıp parçalamayacak mıyım? Heyhat! Artık elinde kırılıp parçalanmış bir hayat kalmıştı. Ah! Onu şöyle avucunun içinde sıkarak ayaklarının altına atsa,

büsbütün hurdahaş etseî...

Bir aralık durduğu pencerenin altında kumların çıtırdı-dığı işitti. Kim olduğunu görmüyordu, sonra yavaş yavaş Lâmia'nın mürebbiyesini farkettti, acaba Lamia da beraber mi? Evet, bir ayak sesi daha vardı, eliyle göğsüne bastı, onu görmeğe nasıl tahammül edecek?

O zaman mürebbiyesine yetişmek için Lâmia'nın biraz acele yürüdüğünü gördü. İkisini de arkalarından görüyordu. Onlar, şüphesiz akşam seyranını yapmak için bahçe kapısına doğru ilerliyorlardı, kapıya yaklaşıyorlardı. Ahmed Cemil bu çehreyi bir defa daha görmeğe muhtaç idi, gözleriyle onu âdeta çekiyordu.

Lâmia başını çevirdi, köşke baktı, Ahmed Cemil bulunduğu yerde vücudunun eridiğini hissediyordu. «Şimdi beni göreceksin!...» diyordu. Lâmia köşkün ikinci katına bakıyordu. Sonra karşısındaki tuhaf bir işaret etmiş gibi küçük bir kahkaha ile güldü, elini salladı, başını çeviriyordu, gözleri aşağıdaki pencereye tesadüf etti, yalnız o kadar... Bir nazar ki ba-kışıyla beraber ayrıldı, bir nazar ki güya orada, şu pencerede kimse yokmuş gibi kayıtsız, manasız idi...

Ahmed Cemil artık onu görmemek için oturdu. Şimdi, şu bir saniyeden sonra Lâmia'ya bir husumet hissediyordu. Biraz evvel onu gülüyor görmekten tahammül edilemez bir işkence duymuştu. Eğer Lâmia bu anî nazar içinde ona küçük bir tesliyet mânası göndermiş olsaydı hepsini unutacak, yalnız o nazarın hâtırasını bütün kırılan aşkın bir yadigârı kabilinden hayatının sonuna kadar saklayacak, ruhunun içine sararak bu yadigârı hayatının biricik saadet nasibesi hükmünde . besleyecekti; fakat bu öyle bir nazar idi ki hiç bir şey ifade etmemekle beraber Ahmed Cemil'e bütün hülyasının bir yalan olduğuna şüphe edilmeyecek bir bedahetle şahadet etmişti. Demek Lâmia ile onun arasında hattâ bir ülfet bakiyesi, bir

MAI VE SİYAH

219

mazi yadışı bile kalmayacak? Demek aralarında her şey bitmişti?...

Ahmed Cemil şimdi Lâmiayı kaybetmekten değil, fakat bu nazardan müthiş bir ıstırap duyuyor, hele Lâmia'nın o yukarıya bakarken güldüğünü bir cinayet kabilinden affetmiyordu.

Lâmia şimdi nazarında ona hiyanet etmiş bir vefasız sıfatında görünüyordu. Evet, yalnız bu nazar bir cinayet hükmünde idi. Biraz evvelki tebessümü ile, bir saniye sonraki lakayt nazariyle Lâmia güya yukarıya: «Ne kadar bahtiyarım!» derken aşağıya: «Bu kim oluyor?» demişti.

Hüseyin Nazmi içeriye: «Geç mi kaldım? diyerek» girdi, Ahmed Cemil: «Ben zaten çıkmaktan vazgeçtim! dedi.

Artık ona tekrar tesadüf etmekten korkuyordu, onun için çıkmamağa karar vermişti. Hüseyin Nazmi: «Sen bilirsin! öyle ise bahçeye çıkalım!» dedi. Ahmed Cemil ona da razı olmadı, orada da Lâmia'yı tekrar görmek tehlikesi vardı. Artık onu istemiyordu, yalnız halledilecek bir merakı kalmıştı: — Acaba verdikleri nasıl adam? diyordu...

Hüseyin Nazmi şimdi arkadaşını garip bularak hayretle yüzüne bakıyordu. Ahmed Cemil'in gözleri ağlamış gibi kızarmış, bütün çehresi hafifçe, çökük yanaklarıyla gerilerek daha zayıf bir hal almış, göğsü sık sık nefeslerle şişerek donuk bir nazarla gözlerini ona dikmişti. Hüseyin Nazmi yanına kadar gitti, ellerini tuttu:

— Lâkin Cemil, sen hastasın! dedi.

Elleri ateşler içinde yanıyordu.

Ahmed Cemil cevap vermedi. Evet, hasta, bilse ne kadar, ne derin bir nühlak marazla hasta idi...

Lâmia'nın son kayıdsız, fütursuz nazarı olmasaydı şu dakikada hepsini itiraf edecekti. «Ben fakirim, fakat bekleyiniz!» diyecekti. Lâkin bu son nazar onu şimdiye kadar aldandığını, beş dakika evvel kavî bir muhabbet teminatı hükmünde olan bütün o hâtıraların mânâsız şeyler olduğunu, bu aşkı yalnız kendisi icad ve tezyin ettiğini anlatmıştı. Evet Lâmia kendisini sevmiyor, ve hiç bir vakit sevmemişti. O şimdi mürebbiyesi-nin yanında belki nişanlısını görmek emeliyle koşarak yürüyordu. Demin gülerken yukarıya baş sallayışı... Ahmed Cemil bunda da, Lâmia'nın nişanlısına tesadüfü ihtimaline ait bir lâtife

keşfediyor. «Meselâ hizmetçilerden birinin bir manalı işaretine gülmüştür.» diyor... Ah! Zavallı hülya esiri!..^.Lâmia'yı ağlıyor tevehhüm ediyordu. Oh! bak, işte, Lâmia ne kadar bahtiyar! Nasıl gülüyor!

Elleri kilitleniyor, iskemlesinin üzerinde kıvrınmamak için kendisini zor zapt ediyordu. Artık kalbinde ateşten bir pençe ile o nişanlı için tahammülünü aşan bir kıskançlık duyuyordu. Kayıtsız görünmek için ayağa kalktı güya kütphaneye bir göz atmak istemişçesine ilerleyerek Hüseyin Nazmi'nin yüzüne bakmaksızın sordu:

— Hemşire Hanımı kime veriyorsunuz?

Hemşire Hanım!... Bu tabir ağzından nasıl sahte bir nağme ile çıkıyordu. Bütün hülyalarını semavî bir beşik içine koyarak, bütün dertlerini uyuşturucu bir zembere ile sallayan o ismi söylemiyor, sadece «Lâmia!...» diyemiyordu.

Hüseyin Nazmi cevap verdi:

— Oh!... resmini göstereyim...

Demek resmi de var? Bir resim ki Lâmia saatlerce onun temaşasına dalmış olacak! Hüseyin Nazmi kütüphanesinin çekmesinden çıkararak resmi uzattığı zaman Ahmed Cemil bunu bir an evvel görmek tehalükiyle almakta acele etti. Bu resim!... Şimdi ondan da ayrıca nefret ediyordu. Erkân-ı harbe mahsus alâmetle müzeyyen elbise içinde ona mağrurâne bir istihza ile bakıyor gibi duran bu resme yalnız bir göz attıktan sonra* o çehreyi soğuk bulmak istedi. Uzun uzun muayene etmekten, bu nahoş tesirin zail olabilmesi korkusuyla daha iyi görmekten çekinerek kütüphanenin kenarına bıraktı; bir mütalâa serdine kuvvet bulamayarak, biraz evvel yarım kalan bahse riceti tercih ederek:

— Demek gidiyorsun? dedi, sonra istemeksizin ağzından şu cümle döküldü:

Ah! Ben de gitmek isterdim, ben de bir yerlere... — eliyle işaret ediyordu — uzak bir yerlere gitmek isterdim...

Arkadaşının bu sözü Hüseyin Nazmi'ye istizah etmek istediği şeylere dair sual iradı için cesaret verdi: — Hakikaten, sen ne yapacaksın?... Matbaadan çekilmişsin, derslerini de bırakmıştın, şimdi?...

Ahmed Cemil dudaklarının arasından cevap verdi:

— Matbaadan çekilmedim, kovuldum, bundan sonra ne

A ±İ

221

yapacağımı da bilmiyorum. Sen beni bırak da kendinden bahset...

Evet, bundan sonra ne yapacağını bilmiyordu, o yalnız bir şey için çalışmakta devama kuvvet bulabiliyordu, şimdi o şey Lâmia da, elinden gidiyordu. Bundan sonra kimin için çalışacak ? Nasıl bir ümide hayatını vakfedecek ?

Arkadaşından intişar eden yeis havası artık Hüseyin Nazmiye de sirayet etmişti, şimdi o da kendisinden bahse cesaret edemiyor, bu ümitsiz gördüğü arkadaşın yanında kendi ümitlerine dair söz söylemekten sıkılıyordu.

Bu akşam iki arkadaş hayat-ı refikanelerinde belki birinci defa olarak yekdiğerinden sıkıldılar. Hüseyin Nazmi onu yalnız bırakmakta, Ahmed Cemil de yalnız kalmakta acele ettiler; Hüseyin Nazmi: «Şayet okumak istersen kütphanenin anahtarları oradadır.» diyerek arkadaşını yalnız bıraktığı vakit Ahmed Cemil büyük bir azaptan kurtulmuş gibi bir nefes aldı.

Okumak?... Artık bunların hepsinden nefret ediyordu. O şairler, o sevgili kitaplar, bunlar bütün yaşamamış yahut yaşamaktan yorulmamış adamların sahte şiirleri, sahte felsefeleriydi. Bütün şiir ve felsefe işte şu dakikada onun bu melal ve yesinde muhtevi idi.

Kapısını sürmeledi, yalnızlığından emin olmak istiyordu, soyunmadı, uyuyamayacağını biliyordu, açık penceresinin yanına oturdu, kendi kendisine: «Şimdi ben burada yeisimle zehirlenirken o yukarıda yine bahtiyarlığından gülüyor» dedi. O zaman onunla aynı çatının altında bulunmaktan elîm bir azap hissetti... «Ah! sabah olsa da buradan kaçsam.» diyordu. Ondaki uzak bulunacak olursa yesinin ezasını daha az Eyüb'e gitmek üzere köprüünün Haliç iskelesine iniyordu.

Bir aralık aklına resim geldi. Onu pek iyi görmemişti, bir daha görmek istedi, kütüphaneye giderek çekmeceyi çekti. Hüseyin Nazmi resmi oraya koymuştu. Alarak utanılacak birşey yapıyormuş, bir sirkat ika ediyormuş korkusuyla muma yak-laştı ve baktı: «Güzel değil!» diyordu. Sonra birden zihninde bu resmin sahibiyle Lâmia'yı yanyana, kolkola gördü. Onların

ikisini dudak dudağa tahayyül etti. O zaman vahşi bir kıskançlığın müthiş ateşini duydu. Resmi, açık duran çekmeceye fırlattı: «Ah! Bir gece yine burada nasıl bir ümit ile uyuya-

nıyordum. Ah! o geceden ne kadar uzaklardayım!» diyordu, güya içinden bütün hayatı kemiklerini kıran bir ısırap arasında mengenelerle, çekiliyormuş gibi kollarım kıvrırdı, ibasını tuttu, şimdi kalbinde feveran eden canavar kıskançlığıyla vahşî bir yeis içinde kendisini yatağa attı; orada yüzü koyun, ba-ğırılmamak için yastıkları ezerek, yorganları parçalamak isteyerek kıvrandı...

Sabahleyin kütüphanenin açık odasından Hüseyin Nazmı baktığı zaman arkadaşını göremedi, o saatte Ahmed Cemil Eyüb'e gitmek üzere köprünün Haliç iskelesine iniyordu.

•Tayin edemediği bir sebeple bugün Eyüb'e, İkbalin mezarına gitmek için ihtiyaç duymuştu. Şimdi kardeşiyle kendisinin hayatında bir başka türlü mücaneset görüyor, onun için o ülünün hatırasıye kendi mahrum hayatının arasında her vakitten ziyade bir rabıta keşfediyordu. Gidip güya ona: «Bak! Ben de senin gibiyim, o kadar genç öldüğüne teessüf etmemekli-ğin için sana kendimi göstermeye geldim.» demek istiyordu.

Eyüb'ün تنها sokaklarından geçti, insanlardan eser görülen taraflarından kaçtı, burada yalnız Ölüler arasında dolaşmak istiyordu. İki tarafı parmaklıklarla çevrilmiş mezarlardan bakan taşların nigâhı altında yürüdü, İkbal'in mezarına yaklaşıncı bacaklarında bir zaaf hâsil oluyor, oraya mümkün mertebeye genç vâsıl olmak için yavaş yürüyordu. Nihayet onun taze kabrini kucaklayan mezarlığın önüne gelince durdu, fakat içeriye girmek için cesaret bulamadı, parmaklıktan baktı, işte orada idi. bir çocuk mezarıyla gençliğine doyamadığı için başını bükmüş gibi duran bir genç kadının mezar taşı arasında İkbal'in henüz taşı dikilmemiş, belki henüz toprağı kuramamış kabri büsbütün ölmemiş bir hasta yatağı gibi şifaya muntazır mütereddit bir eda ile uzanmış yatmıştı.

Birer yeşil sütun gibi uzanan iki servinin fevkinde süzülerek, elenerek muhteriz, güya bu hoş sükûn köşesine bir hayat tebessümü yollamaktan utanarak, perişan güneş kırıntıları toprakların siyah ratıp rengine dökülmüş, güya bu mahrem gençlik yatağının üzerine pullu bir tesliyet sütresi çekmek istemişti.

Ahmed Cemil orada durdu. Şimdi gözlerinin önünde bu kabir açılıyor, İkbal başını kaldırıyor; ona daha; yaşları kuruma-mış, hâlâ mağmum gözleriyle gülmeğe çalışarak — o son def a-ki nazariyle bir tebessüm yollayarak — bakıyordu. «Sen de mi, kardeşim? Sen de benim gibi hayatın fena bir latifesine mi tesadüf ettin?... Oh! Bilsen burası ne kadar rahat! Şu muhteriz; güneşin altında, bu toprakların yumuşak kucağında, şu derin sükûn içinde, bilsen ne hoş bir hayat, sükût ve ârâma nasıl yakın bir saadet var!... Seninle burada iki kişi yanyana, sana da biraz yer açmak için sıkışarak, seni de yatağımın yanına alarak beraberce, haniya bir vakitler sen kitabını okurken, ben dikişimi dikerken kendimizi mesut zannettiğimiz zamanlara benzer bir refakatle fakat bu defa ebedî ve mesut bir rafakatle, yatarsak!» diyordu. Ahmed Cemil bu sözleri işitiyor, İkbal'in o makberden çıkan sesini duyuyordu. Burada, şu parmaklığın yanında, o hayale bakarak gözleri bu defa — bir kırılmış hayatın matemine tahammül için karar verildikten sonra akan sakin, tesliyet ve istirahat veren yaşlarla — burada, karşı karşıya, son bir öpüşme içinde birbiri için ağladılar.

Buradan ayrıldıktan sonra Ahmed Cemil kalbinde bir hif-fet hissediyordu. Bütün münkariz emelleri için artık mustarip değildi. Güya o ziyaret, bütün hayatının acılarını lâtif bir gayş ile uyuşturmuştu. Artık her şeyi tesviye için zihnen karar veriyor, bütün zorluklara karşı türlü kolaylıklar icat ederek çare buluyordu. Zaten artık hayatında zor işler bir evle matbaadan ibaret kalmıştı. Onları Ali Şekib'e havale ediyor, bir umumî vekâlet ita ederek meselenin tesviyesini onun reyine bırakıyor. O vakit kendisiyle annesi kalıyordu. Şimdi buna da çare buluyor, kendi kendisine: «Evet, madem ki yaşamak için bir sebep var, bir valide var; bu halde, ölüme benzeyen bir hayat ile yaşamakta devam ederim.» diyordu.

Fakat zihninde müziç bir endişe vardı. Bu müşküllere zihninde karar verdikçe: «Ah! yalnız o herif kalıyor! Ona ne ya- Pacağım?» diyordu. Yavaş yavaş birşey yapamayâctğînyal- nız kardeşinin hâtırasını belki rencide edecek şeyler tahaddü-süne sebep olacağını anlamış; günler geçerek muhakemesine

hüküm geldikçe intikam almak ümidi tezelzüle uğramıştı. Ye-nicami avlusundan geçerek imarethanenin önüne gelmişti ki bir kadın sesi «Beyefendi» dedi. Bu sesi tanıyarak başını çevirdi, evvelâ karşısındakini tanıyamadı, sonra o söyledikçe anladı: — Beyefendi rica ederim, şuna bakar mısınız?

Kadın bir sarraf dükkânının önünde elinde bir demiryolu kâğıdını göstererek: — Bunun hesabını anlayamadım, size tesadüf ettiğime ne kadar memnunum!... diyordu.

Ahmed Cemil sarraftan aldığı izahatı Raci'nin zevcesine teşrih etmek istedi. O başını sallıyor, «o lâzım değü, kaç kuruş ediyorsa tamam alayım da...» diyordu; sonra birdenbire sırrını tevdi ihtiyacına mağlûp olarak paraları titreye titreye mendilinin ucuna sararken Ahmed Cemil'e anlattı: — Bu kâğıdı anladınız a... Nedim'in kâğıtlarından biri... Onları hâlâ saklıyordum... Fakat artık birini feda etmek lâzım geldi... iyi yapıyorum, değil mi efendim?... Zevcimim hastahanedede ölmesine müsaade edemezdim, değil mi?... — Yüzünü örten peçenin altında ağlıyordu — onunla bir vakitler bu kâğıtlar için kavga etmiştik... Şimdi, bakınız, yine onun için feda ediyorum... Ah! bilseniz, onu hiç affedemeyeceğim, zannedyordum, fakat hekimlerin kat'i ümit ettiklerini anladıktan sonra...

Artık ikmal edemedi, yaşlar tamamiyle boşanmıştı. Ahmed Cemil yüreği ezilerek ayrıldı, kendi kendine: «İkbal sağ olaydı demek o da affedecekti... Ah!... Hissiyata taallûk eden şeylerde erkekler kadmlannne kadar dununda!...» diyordu. j.- -*" JsaDialı caaaesını çıkıyordu. Bu cadde!... Buradan nasıl geçmek emelinde idi, şimdi nasıl mağlûp çıkıyordu! Yoluna bir Vehbi beyin tesadüfü bütün hayatmm mecrasını tebdil etmişti. Matbaanın önüne geliyordu, elinde olmaksızın başını çevirdi, dar kapısından dehlizi gördü, durmayarak geçti... Birdenbire kalbi büyük bir heyecanla çarptı, karşısından Vehbi bey geliyordu.

O vak'adan sonra onu hiç görmemişti, birden bu adam hakkında duyduğu nefret ve adavet feveran etti, ikisi de yaklaştıkça yekdiğerine mağlûp olmak istemeyerek gözlerini indirmiyorlar ; biri müstehzi tebessümüyle, öteki kinden tutuşmuş nazariyle bakıyorlardı. Ahmed Cemil o istihza tebessümünü gördü, bundan tahammül edilmeyecek bir eza hissetti, buna mukabele etmek için mücbir bir arzu duydu, buna mağlûp olma-

mak... O zaman istikametini tedbil ederek geçmek lâzım gelirken o alevli gözleriyle doğrudan

doğruya Vehbi beyin önüne yürüdü. Onun birden o tebessümü uçtu, yan tarafa bir adım atmak istedi. Fakat artık vakit kalmamıştı. Tam karşı karşıya gelmiş bulundular. Ahmed Cemil onun şimdi sararan çehresine: «Bana mı gülüyordunuz?» سوالını fırlattı; sonra cevabını beklemeksizin, ona bir kelime söylemek zamanını bırakmaksızın çevrildi; kolunu açabilmek ne kadar mümkünse o kadar açtı, hayatında münkariz olan neler varsa, hepsinin birden toplanan yeisile dolu olan bu, el, şimşek gibi gürültü ile çakan bir tokatla Vehbi beyin yüzüne çarptı.

Bu tokat!.. Ahmed Cemil'in bütün, mahvolan emelleri, neticesiz kalmış bir meslek hülyasının hüsrani, ailesinin mahvolmuş saadeti, İkbâl'in faciası, münkesir aşkının feryadı; hepsi bu hayatın olanca acıları o tokatın içinde idi. Bununla nice hazmedilmiş tahkirleri, bir akşam bu mülevves mahlûkun ağzından dökülen levsleri, hususiyle o tekmeyle, Ahmed Cemil iade etmiş oluyordu, ona tâ kalbinin kan döken cerihasından kopmuş bir kuvvetle vurmuştu: öyle ki Vehbi beyi dükkânlarının kapısının önünde hava alan kitapçılar, yolcular düşecek zannettiler. Düşmedi, fakat sallandı; bir saniye kadar durdu; sonra gülümseyen, etrafını almak üzere yaklaşan halktan kaçarak matbaasına ilerledi.

Ahmed Cemil güya halkı oraya biriktiren bu vak'adan amel değilmişçesine sükûnla ilerliyordu. Ali Şekib'in dükkânına girdi.

Şimdi kalbinde büsbütün bir hiffet duyuyordu. Güya bu tokatla bütün elem yüklerini silkip atmış gibiydi. Hattâ arkadaşının dükkânına girerken tebessüm ediyordu.

Orada Ahmed Şevki efendiye ortalarına alarak Ali Şekib, Said'le gülerек dinliyorlardı. Onu görünce hep bir ağızdan «İşte!» dediler. O hayretle baktı. «Ne var?» dedi, hepsi tekrar başlaması için Ahmed Şevki efendiye baktılar...

O hikâyesini tekrar etti: — Ne olacak, şimdi senin herifle Hüseyin Baha efendi tutuştu.

Ahmed Şevki efendi Vehbi beyin kararı veçhile Hüseyin Baha efendiye vereceği maaşı bu ay kesmek istediğini, sahiib-i imtiyazın ömründe belki birinci defa olmak üzere hiddet ederek dün matbaada aralarında münazaa tahaddüs ettiğini en küçük teferrüatiyle, ikisinin de taklitlerini yaparak, Hüseyin Ba-

Mai ve Siyah — F. 15

ha efendinin gözlük perendejlerini tatad ederek anlatıyordu. Nihayet dâva, mümkün olursa haciz, gazetenin tatili.

Ahmed Şevki efendi netice vehamet kesbederse kendisinin de mutasarrır olacağını düşünmek istemeyerek sevmiyor, zevkinden gülüyordu.

Nihayet Ahmed Cemil de tasavvurunu söyledi: O da ev ile matbaa meselesinden dolayı dâvaya Ali Şekib'i tevkil edeceğini anlattı; daha sonra: — Ha, haberiniz yok, dedi, Vehbi bey şu dakikada sol yanağından muzdarip olmalıdır.

Ahmed Cemil gülüyor, artık âdeta eğlenerek anlatıyordu. Bir aralık dükkânın camlarından Hüseyin Nazmi'nin geçtiğini gördü, birden bu muvakkat neşve güya damarlarında dondu, mecruh

aşkı kalbinde feryad etti: Ah! Lâmia...! Sahih Lâ-mia'yı da kaybediyor mu? Hayatında dünkü gece bir fena rüya değil miydi? O vakit hakikatin bütün acısı tekrar uyandı; bu kabir ziyaretinin sükûn hediyesi, o tokatın itminan ve tes-liyeti birden silindi; artık burada, gülmek için sebepleri olmayan arkadaşların arasında duramadı; şimdi evine, o matemlerinin mültecasına koşmak için çıktı. ^

19

Odasında büsbütün yalnız kalmak, yalnızlığından emin olmak için kapısını sürmeledikten sonra bütün buradaki hissiyatına mahrem olan şeylere; arkadaş resimlerine, kitaplara, duvarlara kendisini görmekten malızuz olarak mütebessim bakıyor gibi duran mektepte yapılmış levhalara ıbaktı; «bu gün sizin tesliyetinizin kollarına başka bir ıstırap ile geliyorum, bana her vakitten ziyade gülünüz.» demek isteyen, merhamet arayan şaşırılmış gözlerle baktı. Bu odacık, bu mini mini kö-/ şecik, onun, yalnız onun idi. Burada ne utanılacak yabancılar, / ne sıkılacak arkadaşlar vardı; burada yalnız kendisinin haya-! tından başka bir şey yoktu. Bu duvarlar, şu minderle yatak; ' bu bütün ufak tefek, senelerden beri onun kalbiyle birlikte i çarpmış, onun hayatının nefesiyle teneffüs etmiş, onun hüvi-/ yetiyle tahamniür eylemiş idi. Burada kendisini olduğu gibi gösterebilir; burada hiç utanmayarak nefisini zabta lüzum görmeyerek kalbinin olanca yaralarını şu sâkit fakat müşfik mahrem dostlarını önlerine serebilirdi. Evet; burada dünden beri

MAI VE SİYAH

227

tazyik ede ede kendisini hasta eden ıstırap feryadını salıvermek mümkün idi; ve salıverdi...

Bu evvelâ boğuk, kısık bir inilti gibi başladı. Yataklığın sütununu tuttu; başını, ateşler içinde yanan başını bu soğuk demire dayadı, gözlerini kapadı.

Şimdi bütün matemler hep birden uyanmış idi; bunlar bi-ribirine karışıyor; babasını, İkbali, Lâmia'yı, zihninin içinde bir şimşek tekerrüriyle birbirini takip eden levhalar gibi sonsuz bir silsile şeklinde görüyordu.

Babasının vefatından sonra geçen beş senelik - ancak beş senelik - zaman içinde hayatın ne zâlim sillesine uğramış idi! Daha hayatın henüz mukaddemesinde iken bundan sonra kırılmış emellerle, sönmüş hülyalarla, unutulmaz matemlerle istikbalin önüne çıkacak, «işte ben seni bu omuzlan çöktüren yüklerle yaşayacağım.» diyecekti... Ah! Bundan sonra yaşayacağı seneler... kim bilir! yirmi sene, belki kırk sene. Artık kuvveti kalmamıştı, o nasıbsız, ümitsiz senelerin kuru geçişi içinde kırık bir hayatı sürüklemek onun için ne büyük bir işkence idi. /

/«Nasıl yaşıyacağım?» diyordu; o zaman yine babasının, İkbali'nin, Lâmia'nın çehreleri birer birer, bazan melûl bir eda ile yavaş yavaş; bazan ondan kaçmak isteyerek, uçup silinerek zihninin içinden geçiyordu.

Şimdi ağlıyordu; sakın ve âheste^yaşlarja, aczin_ve_yeisin meftuniyetiylejakan sıcakjveJu^daiûlaJar.la ağlıyordu. _Ne^ için bu, kadar hülya esiri olmuş _idi!

~"~

Biraz hayatın maddiyetini düşünmüş, bu toprak parçasının üstünde bir şür bulutuna sarınarak uçmak için çalışmamış olsaydı bugün bu kadar mağlûp olmayacaktı. /

En küçük sebepleri en büyük hülyalara kâfr* addetmiş, kendisine sahte esaslar üzerine Jturulnms .bir.Jiay.at vücude getirmiş idi. İşte şimdi Hakikatın insafsız rüzgârları üzerinden geçtikçe o hülyaları hej) birer birer düşünmüş, onu şuracıkta en küçük bir yaşamak arzusundan tam bir mahrumiyet içinde bırakmış idi.

O zaman eserini düşündü. Ah! Bu eseri! Fakat şimdi ona ne lüzum var?... O artık ölmüş bir çocuğun boş ve soğuk gömleğinden başka birşey miydi?

Yazıhanesine gitti, o defteri — bir vakitler eline aldıkça

PF^

2'28

MAİ VE SİYAH

göğsünü gurur ile şişiren o defteri — bugün bir ölü yadigârı gibi soğuk bir hisle aldı, aramaksızın hemen bir yerinden açarak baktı, okumadı, okumak için bir heves duymadı, şimdi ondan bir soğukluk tereşşüh ederek vücudunu üşütüyordu.

Ah! Bu eser!... Bir vakitler bunun için neler kurmuş, ondan neler beklemiş idi^f

Şimdi o kadar çocuk olduğundan utanıyordu. Bu, kendisine ne kazandırabilirdi? Merak ederek bir göz atacakların ka-yıdsız bir tebessümünden, fena bulmaya hazırlanmış beş on arkadaşın ağzında yalan tebriklerden başka bu eserden ne ümid olunabilirdi? OJBuna hayatının en_güzelBagŞasıru_feda etmiş, ^n_yf_ruJhunj^bjjTak_mıs_jdi. Bunu,

ahmakça bir hülyanın galat rüyetiyle malûl gözlerine başka türlü görünen matbuat âlemine attıktan sonra ne olacaktı? Bunun neşvesi ne kadar sürecekti? Bir hafta, belki onbeş gün, daha sonra müebbed bir nisyan! Yalnız onbeş günlük bir mes-tî lezzeti için ne tahriklere hedef olacak, ne hasetlere tesadüf edecek! Gözlerinin içi size temin ettikleri şeyin zıddıyla gülen bir takım adamların «Bu ne ulvî şiir!...» deyişlerinden nasıl üşüyecek.

Halbuki o, o biçare malûl dimağ... Şimdi Raci'yi haklı buluyordu, evet o malûl bir dimağdan başka birşey değildi. Bu eserden neler beklemiş, onunla nasıl ümidlerin tahakkukunu temin edecek zannetmişti...

Fakat, şimdi mademki artık Lâmia elinden kaçıyor, mademki onu kendisine bırakmıyorlar ve bütün o aşk dünyası bir yalandan başka birşey değilmiş, o halde buna ne lüzum var?...

Bu eserden nefret ediyor, kırık hayatının intikamını ondan almak istiyordu; kapadı, bu küçük defteri avucunun içinde muzır bir böcek gibi sıkıyordu...

Ah! Artji^ulyajarından^ büsbütün ..ayrıljnak^^niardjjijbir nişane bile bırakmamak için ihtiyacı

vardı. Kendisini öldüren bunlar değil miydi ? Sonra onlar da ibirer birer ölmüşlerdi; İdindi yalnız bu eser, bu son malûl dimağ nişanesi kalmıştı. Onu da öldürmek, ötekiler gibi bunu da mevcudiyet sahnesinden kaldırmak istiyordu.

Kemiklerini kırarak birbirine geçirmek istediği bir düşman eli gibi bu defteri avucunun içinde sıkıyor, sıktıkça garip bir lezzet alıyordu. Birden aklına birşey geldi, sobasına koş-

tu. Bu, kıştan beri içine yırtılarak atılan küçük kâğıtlarla dolmuştu. Bir kibrit çakarak bunları tutuşturdu, kâğıtlar küçük bir çıtırtı ile harekete geldi, üzerlerinden bir kırmızı rüzgâr uçtu. Şimdi bunlardan tüterek intişar eden duman Ahmed Cemil'in gözlerini dolduruyordu. Tamamiyle yanması için bekledi; şu elindeki defteri yavaş yavaş, onun azap ile kıvranışından haz ala ala yakmak için bu birikmiş kâğıt parçalarından, eserine bir ateş zemini hazırlamak istiyordu.

Artık duman azalıyor, ateş kâğıtların arasından kayarak, geçtiği yerde külden esmer kümecikler bırakarak aşağıda, köşelerde daha yakacak şeyler arıyordu. O zaman Ahmed Cemil iki eliyle defteri ortasından ayırdı, evvelâ bir yaprak kopardı, bunu soktu, kâğıt bir müddet kızgın küllerin üzerinde tereddüt ediyor gibi durdu, sonra yer yer sarardı, birdenbire duyulmuş bir acı ile kıvrandı. Daha sonra o sarı kıvrıntılardan bir ateş dalgası geçti, kâğıdın her tarafından birer küçük alev çıktı. Ahmed Cemil bir hande ile bakıyor, şimdi esmer bir kül tabakası şeklinde duran bu kâğıdın üzerinde bir beyazlıkla be- liren yazılara bakıyordu. Bir iki satırını okudu, «Ah yalan şeyler!... Ah sahte şiirler!...» diyordu. Bir yaprak daha kopardı, kopmanmakta ısrar eden diğer bir yaprakğı kıvrarak, bükerek attı; o güya ıstırabından kıvranarak kolları büküle büküle yandıkça Ahmed Cemil'in şiirinin şu intiharı temasından cehennemi bir zevk duyuyordu. Kâğıtlar böyle yaprak yaprak teakup etti, nihayet son yaprağı attı; bu son yaprağın üzerinde de alevden bir rüzgâr esti, bir an içinde kıpkırmızı oldu: sonra çıtırdarak, son bir ihtizar feryadı ile şerha şerha yanılarak söndü. Şimdi esmer, buruşuk bir meyyit siması gibi serilmişti. O zaman Ahmed Cemil bunun üzerinde bir beyazlıkla farkedilen yazıları derin derin süzdü, onları okumak istedi, gözleri tâ nihayette bir yabancı yazının müphem şekline tesadüf etti: Tebrik ederim...

Ah! Yalan!...

«Tebrik ederim!» Bu sözün aksi kulaklarının içinde bir zehirli yılanın ıslığı gibi soğuk bir ürperme akıtarak geçiyordu. Ah! Bu yalan! Hayatının en büyük yalanı!...

Onu yaktığına, artık emellerinin silsilesine onunla şu sobanın içinde hâlâ çıtırdayan bu küllerle bir hatime verdiğine, kat'î bir netice ile tamiri mümkün olmayan bir hatime ile bü-

tün hayatının yalanlarını boğup öldürdüğüne tam bir kanaat duydu. Sobanın kapağını kapadı.

Artık hayatında işte yalnız bir hakikat kalmıştı Emelsiz, üryan, sefil bir hakikat... Beş sene evvel hayata uzun kumral' saçlarıyla, ümitle, münevver gözleriyle giren Ahmed Cemil'in yerinde şimdi yanakları çökmüş, dudakları hayatının matem acısıyla takallüs etmiş harap bir vücut...

Bu vücudu ne yapacak? Onu kaldırıp atmak için ne büyük arzusu vardı! Fakat ona tasarruf hakkı başka birisine ait idi.

Ne yapmak lâzım geleceğine artık karar vermişti. Hüseyin Nazmi gidiyor, öyle mi? O da gidecek... Fakat o ümitlerinin arkasından koşmak için giderken bu ümidlerinin inkırazından firar edecek; arkadaşıyla çocukluktan beri başlayan tezat silsilesini ikmal edecek.

O zaman birden aklına bir gün arkadaşıyla Taksim bahçesinde ellerine ilk aldıkları şiir mecmuasından okudukları par-><ga geldi. «Mezaristanım başka 'bir hayat hengâmesinin mahvolmuş kuvvetleriyle dolu, fakat henüz ölülerimin silsilesi bitmiş olmadı.»

Bu silsilenin tamamıyla bitmiş olması için yalnız kendisi mi kalmış idi? İşte o da gidiyor, o da, o da o mahvolmuş kuvvetlere iltihak edecek.

O zaman çehresine son bir yeis azminin metaneti geldi. Çekmesini açtı, kâğıtlarının arasında araştırdı, mektepten mezuniyet şahadetnamesini buldu, açarak okudu, bununla vilâyetlerden birine gidecekti; karşısında, yazıhanesinin üstünde, harita kendisine bakıyor; kuvvet vermek isteyen bir nazarla gülümsüyordu. Kendi kendisine: — Bir yerlere gitmek, o kadar -uzak ki fikrim şu geçen hayatıma yetişemesin; diyordu.

Gözleri bir aralık arkadaşının gideceği yerleri dolaştı, sonra indi, kendisine sakin bir hayat ihzar edecek yerlere baktı, «Öyle bir yer ki önünde ardında, solunda sağında çöl; yabis, üryan, medid bir çöl olsun...» diyordu. O zaman yazıhanesinin önüne oturdu, gözlerini bu haritanın çöl deryalarına dikilerek, orada hayalinde uyanan âlemin temaşasına dalarak düşündü.

Burada hareket etmeyerek, saatlerin geçtiğini farketme-yerek nefsinden tam bir tecerrüt içinde duruyordu; uzaktan

MAI VE SİYAH

Ü3İ

bir hayalin zemzemesi gibi bellisiz bir neşideyi işitmek veh-miyle titredi...

Bir arap sail vardı ki haftada bir gün öğleyin ile ikindi arasında Süleymaniye'nin bu تنها sokağında Ahmed Cemil'in güftesini zaptedemediği acı bir neşide ile geçirdi. O evde bulunduğu zaman başka bir cihanın başka bir tarzda yaratılmış bir mahlûkuna mahsus, yabancılığında lâtif bir vahşet, mü-sekkir bir garabet hissolan bu sesden bütün kalbinde hissedilip de mahiyeti tahlil imkânından kaçan hissiyat ona refakat eden bir ahenk ile uyanır; hayatının zaptolunamayan şiirlerine fasih bir tercüman gibi gelen bu naşidenin bedî esirini kaçırmamak için sahibini görmek istemeyerek dinlerdi.

Bugün şu haritanın beyanını temaşası, oranın asude hayat vehmi onun çıplak manzarasının hayali içinde bir sesin tesiri arzın fevkinde bir şey oldu.

O ses yaklaşıyordu. Evvelâ uzaktan pest ve derunî bir şikâyet başlamıştı; sonra yavaş yavaş, yer yer birer ıstırap şehi-kıyle, iniltisiyle boğularak, mecruh bir güvercin gibi âciz bir hamle ile yükselmek isterken birden bir meftuniyet ile bir sükût içinde düşerek, bir müddet güya kanatlarıyla topraklarda sürüklene sürüklene çırpındıktan sonra meyus ve mütehas-sir bir nazarla göklere gözlerini dikerek, göğsünü parçalayan son bir feryat ile başını kaldırdıktan sonra son nefesi bir figan gargarası içinde sönüp gidiyordu.

Bir müddet bir memat sükûtu, Ahmed Cemil'in şu küçük hayatını bir mezarın soğuk havası istilâ eder gibi oldu, hiçbir şey işitilmiyordu.

Bir dakikalık sükût içinde şimdi nazarında hayatı için tasavvur ettiği o çıplak sahne canlandı, bu bir dakika içinde toir başka âlemin hayatını gördü. Nazarın imtidadı imkânı kadar uzun, lekesiz, saf ve mücellâ güneşle kaynayan bir gök altında bir nur deryası içinde kaynaşüyor zannedüen çöl, beyaz ve parlak bir kum safihası ki şaşaaalarla çalkalanan sema altında sonsuz uzaklıklara firar eden o ufka yetişmek için koşarak tâ ileride fark olunmaz, görülmez bir telâki noktasında yetişiyor; ikisi bu pâkize sema ile o saf beyaban tâ orada, güya koşmaktan, birbirini kovalamaktan yorgun düşerek bîtap bir visal busesiyle dudaklarını uzatıyor; tâ yukarıda da berrak.

£SV.

MAI VE SİYAH

bir güneş bütün şaşaaasiyle beyaz bir hacle fanusu gibi şu visal bezminin üzerine saadet zilâlini döküyor...

Ah! o sema, o beyaban, o güneş... İşte Ahmed Cemil'in bütün nasibsia hayatına lâyük iltica ve huzur köşesi...

Daha sonra bu beyabanın üryan vahşeti içinde kaybolmuş birer kafile şeklinde öbek öbek hurma ağaçları, muz fidanları görülüyor; çıplak vücudlarıyla kumluğun ortasında bu تنها asude hayata tesliyet gönderen bir selâm ile yeşil başlarını kaldırmak üzere uzaktan develer, o kum deryalarının evlâdı, yorgun ve aksak yürüyüşleriyle süzülen bir bulut şeklinde ilerliyor, öteki kumların sinesinden fıskırırvermiş bir beyaz rüzgâr dalgası şeklinde bütün beyaz görünen atlarının üstünde beyaz harmanileri uçuşarak geçen bir süvari zümresi...

O vakit; bu hayal âlemi, Ahmed Cemil'in karşısında canlanarak yaşamağa başlayınca; o ses tekrar işitildi; bu defa yeni bir hayat ile, taze bir kuvvetle orada, hemen evin kapısında tekrar uyandı.

Şimdi bu sesde vahşî eda, bir tehevür nâlişi, bir me-raret tuğyanı vardı; bu öyle bir sesdi ki içinde bir kalb parçalanıyor, yırtılıyor, ensicesi sökülerek kan saçılıyor gibiydi.

Tiz bir feryad ile başladı; birdenbire ateş almış havaî bir fişenk şeklinde çıktı, yükseldi, sonra bir müddet, müthiş bir irtifada, artık kendisini zaptedemeyerek, yükselen hamlesinin son kuvvetini sarfederek titredi; incek mi; çıkacak mı, sönecek mi bilinmiyordu; bir saniye kaldı; sonra birdenbire patladı, bir müthiş intırak ile dağıldı, o zaman, dağınık bir sükût başladı; güya o havaî fişenkten kırık dökük, vakit vakit parlayan sönen kandiller döküldü; bunlar süzüle süzüle, birer birer öle öle düşüyor, gidiyordu; nihayet bir ses enkazı üzerine-göğsü yarılan bir bulut parçasından hafif yağmurlar boşanmaya başladı. Ahmed Cemil mebhut duruyordu...

Bugün bu garip neşideden duyduğu şey hiçbir tesirle mukayese edilemezdi Şu anlaşılmayan, zaptedilmeyen lisan ile o ses güya Ahmed Cemil'in babasının matemine, îkbal'in mezarına, Lâmia'nın uçmuş hülyasına, şu sobanın içinde hâlâ bir hayat bakiyesiyle çıtırdayan eserinin küllerine ayrı ayrı ağladıktan sonra bu hasta kalbin bütün elemeleri, acıları, tahlil ve ifade

edilmeyen dertleri için beliğ bir lisan olmuştu.

Bir müddet sonra bu gaye haletine benzeyen hissiyat için-

MAÎ VE SİYAH i»

kaldı, şimdi o ses artık büsbütün uzaklanmış hemen kaybolmuştu; artık kulaklarına işte bu çıplak sahranın uzaklıklarında giden deve sürüsü içinden geliyor gibiydi.

Ayağa kalktı; kendi kendisine: «Evet, oraya gideceğim, o sade hayat içinde, ölmüş emellerinin sakit türbesini orada kuracağım.» diyordu.

Odanın kapısını açtı, ah! bu oda!.. Bu ruhunun enisi ve merhemi odacık! buradan ilelebet ayrılmak lâzım geliyordu.

Göğsü ufak bir teessür ahiyle şişiyordu, bu oda, bu ev; bunlardan ayrılmak icabediyor, öyle mi?... Merdivenden inerken orada, taşlıkta İkbâl'in tabutunu, ebedî bir sefer için, azimete müheyya görüyor gibi oldu. İşte şimdi o da ebedî bir sefere müheyya idi. Biraz durdu, bir veda nazariyle bu evi selâmlıyor gibi aşağıya yukarıya baktı, burası nice tatlı, acı hâtıraların medfeniyle, tatlı ve acı, fakat onların hepsi kalbinin muazzez, muhterem servet hazinesiydi.

Burada bu evin bütün hayatını tahattur etti; o daha küçük bir çocuk idi; buraya nasıl bir telâş ile taşındıklarını, babasının o günkü çocukçasma sevincini, fesinin kilim döşeme için kur'a sepetliği ettiğini hep birer birer tahattur etti. Ah, o vakit ve ondan sonra babası ölünceye kadar nasıl mes'ut idiler! Lâkin daha sonra?...

Ahmed Cemil artık tahattur etmek istemedi; bu hâtıralar kalbini şu eve kuvvetli rabitalarla yeniden bağlamağa başlıyor, kararının metanetine zaaf veriyordu, dimağına hücum eden o hâtıraları sükinerek defetmek istedi; annesinin yanma girdi.

İkbâl'i kaybettikten sonra annesiyle arasındaki münase? bet her zamandan ziyade tehassüse meyyal bir rikkat kesbet-miş idi. Bu iki mecruh kalb birbirine takarrüp için daha büyük bir ihtiyaç duyuyordu; her vakit beraber bulunmakla yekdiğerini kaybetmek korkusunu tahfif etmek isterlerdi. Bu valide kızını kaybettikten sonra oğlunu da elinden kaçırmak tehlikesine karşı her vakitten ziyade titreyerek onun hep etrafında dolaşıyor, geceleri fena bir rüya ile uyandıkça odasının kapısına kadar gelip dinliyordu.

234

MAÎ VE SİYAH

Ahmed Cemil bugün yanına girince annesini, o vakitten beri mûtadı olan dalgın vaziyette ibuldu; Sabiha hanım ellerini dizlerinden dolayarak kilitlemiş, her gün geçtikçe gözlerinden katre katre boşanıyor zannedilen hayatı örtülü nigâhmı müphem bir noktaya dikmiş duruyordu. Oğlunu görünce gözlerini çevirdi, onu bir tebessüm ile karşılamak istedi. Fakat bugün Ahmed Cemil artık annesinin karşısında susarak düşünmek için gelmiyordu; bugün söylemek, annesine son kararını haber vermek için geliyordu. Tâ yanına kadar gitti; senelerden beri - tâ şu kadar bir çocuk iken

bile vekarına muhalif gördüğü zamanlardan beri - aralarında vuku bulmayan bir şeyi yaptı. _In^_ sanlar ne kadar büyürlerse büyüsünler, ne kadar ihtiyar olur-farsaTolsunlar' yline~bazi~dâkikâlar vardır kî ânnelerine~sökula-rak çocuk plmak_isterler. Annesinin yânına oturdu. Kolîarıy-Ie onun zayıf kuru vücudunu sardı, gözlerini gözllerine dikti; bir müddet öyle, şimdi ikisinin de dudaklarında ne açılmağa ne kaybolmağa cesaret edemeyen acı bir tebessümle bakıştılar; sonra Ahmed Cemil: — Anne! dedi, bu hitabı sıcak bir tesli-yetle kalbini yıkayarak tekrar etti: — Anne, müsaade eder misin ? Senin dizine yatayım... Haniya bir vakitler beni dizine yatırır da saçlarımı okşardın? işte yine öyle yatayım, beni yine öyle, güya sekiz on yaşında bir çocuk gibi okşa... Ah! busen, anneciğim, bugün okşanmak, sevmek için ne kadar ihtiyacım var! Hususiyle çocuk olmak, o mes'ut zamana biraz avdet etmeye nasıl muhtacım!... Bugün dizinin, senin zavallı zayıf dizinin üstünde ağır çeken bu başın, busen o çocuk başından ne kadar farkı var! Bu çocukla o çocuk arasında kırılmış, parçalanmış bir hayat duruyor. Ah! ben hayatın, o vücudu harap eden demir mengenenin arasında nasıl ezildim! İşte bugün sana hasta, mecruh, tedaviye muhtaç olarak avdet ediyorum... Ağlıyor musun anne?... Oh! ağla, ağla, biraz o yaşlar yüzüme, saçlarıma dökülsün, onların pâk ve mukaddes katra-ları altında şifa bulmak isterim, yalnız bugün değil, daima, ölünceye kadar... değil mi, anneciğim, sen beni bunlarla iyi edeceksin, bunlarla bana kuvvet vereceksin değil mi?... Fakat burada değil, burada matemlerimiz var, babam var, kardeşim var, ondan sonra, benim kendi ruhsuz cesedim var, üç tane müthiş mezar ki yaşayabilmek için bunlardan uzak olmak istiyorum. Seninle uzaklara gidelim, o kadar uzaklara ki nef-

MAİ VE SİYAH

235

simizi orada tanıyamayalım, kendimize başka bir cihanda, başka bir hayatta, başka mahlûklar nazariyle bakabilelim... değil cai, anneciğim? benimle beraber oraya kadar geleceksin, beni şu mukaddes, şu muhterem göz yaşlarımla iyi edeceksin değil mi?

20

Ahmed Cemil Sirkeci'den validesiyle Seher'i sandala bindirdikten sonra iskelede eşyadan birşey kalıp kalmadığını anlamak üzere son bir teftiş nazariyle etrafına baktı. Sandala .ayağını atmak üzere idi, kolundan birisi tuttu: Hüseyin Nazmi.

Eski arkadaşımı küçük bir hayret sayhasıyla selâmladı:

— Sen de mi gidiyorsun?

Onun da yanında bir büyük yol çantası vardı:

— Evet, bugün Messajerie ile...

— Ben de Lloyd ile gidiyorum...

Bu iki arkadaş aralarında o günden beri yavaş yavaş hâsıl olan bir soğuklukla şimdi birbirine karşı hislerine bir serbest seyelân veremiyorlardı. Hüseyin Nazmi dedi ki:

— İki gün evvel tevcihat arasında tâyin edildiğin yeri gördüğüm zaman hayret ettim.

Hüseyin Nazmi cümlesinin bakiyesini itmam edemiyor gibi biraz tereddüt etti, sonra arkadaşının elini tutarak: — Ne kadar uzak yer intihap etmişsin, Cemil... teessüf ederim, dedi. Ahmed Cemil hafifçe elini çekerek cevap verdi:

— Ben de senin yine o günkü tevcihat arasında ümit ettiğin yerlerin en güzeline tâyin edildiğini gördüğüm zaman

! son derece memnun oldum. Tebrik ederim.

AJunetjCemil'in ağzında bu tebrik şu iki arkadaşın hayatını teşkil eden tezat zincirinin artık son halkası hükmünde idi. Birbirine söyleyecek birşeyleri kalmamıştı, Hüseyin Nazmi'nin çantasını bir sandalcı kaldırmış, bekliyordu; iki arkadaş tek^ rar birbirii in elini sıktılar..

Bir sa t,t sonra Messajeri',nin Sarayburnunu dolaşan Vapuru Hüsey.n Nazmiyi, sinesi ümit üe dolu, bir emel cihanın^ doğru götürürken Kızkulesi açıklarında bir batî meyi ile süzülerek yavaş yavaş ilerleyen Lloyd'un Süveyş hattına işleyen ağır gemilerde^ biri Ahmed Cemü'i kalbinde bir mezar ile son

236

M A I VE SİYAH

yeis türbesine sürüklüyordu. Evvelâ, hareket esnasında o dağ--> dağa iç'nde hiçbirşey hissetmedi; valdesiyle Seheri aşağıda kendilerine tahsis olunan yere yerleştirdikten sonra yukarıya çıktı; sandallar, merdivenlerden telâş ile inip çıkan halkı çözülen halatlar, koşuşan gemiciler, arasıra ir: ses ile bu güriil-r tünün içinde herkesi sükûta davet ediyor gibi hiddetle bağırان düdük daha sonra etrafında limanın izdihamı, İstanbulla Gala-> ta arasında sıkışan bu deniz parçasını bir hayatın arbede yeri haline getiren bütün o hareket bir müddet beynini, gözlerini işgal etti; fakat vapur bu izdihamı yavaş yavaş, güya şu hayattan tahassürle iftirak ederek, uzak bıraktıkça; dakikalar geçerek Ahmed Cemil'in nazarında bütün hayatının yegâne tahassüs mahfazası olan bu şehri ufkun lâcivert zeminine tersim olunmuş bir levha şeklinde bırakmağa başlayınca kalbinde birden, elîm bir iftirak hissi duydu: bir his ki hemen o anda bütün azmini sarstı; tekrar geri dönmek, kimbilir hayatının belki sonuna kadar ayrılmak üzere olduğu bu yere tekrar ayaklarını basmak için şedit bir arzu uyandırdı.

Uzaklaşdıkça karşısında Cihangir tepesinden denize doğru inen bayır küçük mülevven taş parçalarından üzerine bir levha işlenmiş uzun, yüksek bir duvar şeklinde yükseliyor; öteden parça parça kaçarak saklanıyor gibi görünen Beyoğlu sırtıyla Galata yokuşlarının üzerinden kalkmış mütecessis bir baş gibi yangın kulesi iri gözleriyle bakıyor, öte tarafta İstan-> bul tepelerinin üzerinde camilerin birer gümüş miğfer ile örtülü cesim başları yükseliyor, minarelerin semalara fışkırmak isteyen birer beyaz fevvere şekl;nde uzanan ince boyları yer yer akşamın esmer havası içinde güya ihtizaz ediyor; beride güneşin son ziyarıyla tutuşmuş camlarıyla kırmızılıklara boyanan İnsaniye, Üsküdar, daha yüksekte yeşil tepelerin üzerine eteklerini sererek Marmaraya bakan Çamlıca, biraz da* .ha ileride topraklardan ayrılarak kendisini denize falıvermek istiyormuş zannedilen Fener, Moda; nihayet vapur hareket ettikçe vaziyetlerini değiştiren -

yerlerinden kaçışarak dalga-v larm içinde yüzüyorlarmış vehmini veren - Adalar;.. Şimdi vapur biraz daha serbest ilerliyor, artık bu manzaralar evvelkinden çabuk uzaklamıyor, ufkun sislerine boğuluyordu.

Ahmed Cemil orada, kalbinde derin bir ye'is ile kendisinden kaçıyor zannedilen bu levhaya gözlerini dikerek; bakı-

MAÎ VE SİYAH

237

yordu. Sabit, musir bir veda ile gözlerini o levhadan ayırmı-> yordu. Vapur uzaklanıyordu, nihayet o levha üzerine bir tül geçirilmiş gibi donuk kaldı, daha sonra büsbütün bulandı; o vakit üzerine güneşin bir donuk rengi dökülmüş bulutlardan başka birşey görmedi.

Başını çevirdi; İşte güneş orada, tâ Marmaranın denizle-t re dökülen ufkunda, parçalanmış bir dağ enkazı şeklinde yi-* ğılmış bulutların arkasında iniyordu.

Güneş görünmüyordu. Yalnız o bulut yığıntısının yırtılmış sinesinde bir yangın müthiş, muhip bir yangın görünüyordu; Evvelâ o tutuşan menfez etrafında bulutlar kan tufanına boyanmış duruyor, biraz yüksekte siyah bir küme o yangının üzerinde gittikçe koyulaşan esmer bir tak kuruyor; kenarlardan pembe, kırmızı, al, sarı rişeler sarkıyor; bir tarafından erimiş bir yakut derecesi ince kıvrıntılı bir hat ile yol açarak akıyordu. Birden manzara değişti, güya bu yangın birden dönerek ortasında kırmızı bir tabak açıldı, etrafında sağma soluna, altına üstüne deste deste sarı nurdan müteşekkil oklar fişkırdı. Bir saniye sonra yine deĝ;şti, bulutlar bu yakut kümeleriyle dolu tabak üzerine parça parça dökülmeĝe başladı, nihayet büsbütün örttü; artık hiç bir şey görünmüyordu, orada siyah bulutlardan bir dağ yükseldi. Bir aralık güneşin son bir ziya hamlesi feveran etti. tâ o dağın tepesinde tutuşmuş bir orman gibi parladı. Şimdi Ahmed Cemil'in göz^ leri bulanıyordu. Bütün denizi, semayı bu bulantı içinde karıştırdı, artık görmeyerek bakıyordu. Biraz sonra ayaklarının altında gizli bir hışıltı ile gecelerin sırlarını taşımaĝa hazırlanan suların üzerine geniş, uzun bir gölge düştü.

O vakit Ahmed Cemil vapurun kenarına, tahta kanepesinin üzerine oturdu; dirseğini dayadı, başını avucunun içine koydu; akşamın serin bir rüzgâriyle saçları uçuşarak gözlerinin önünde hazırlanan geceyi seyretmeye başladı.

Burada saatlerce böyle, yemek için aşağı inmek istemiye-rek, güvertenin şu تنها halinde burada düşünmek için kalmayı tercih ederek, oturdu; fakat düşünemedi. Yalnız burada gecenin soğuk ye'isini teneffüs ederek bütün hayatının mihnetlerini dinlendirmek, bu zulmeti zehirleyerek teşfye eden muğşi bir deva gibi içmek, kana kana ciğerlerini onunla doldurmak istiyordu.

MAÎ VE SİYAH

23S»

238

MAİ VE SİYAH

Bu siyah bir gece idi... Öyle bir gece ki gökler bütün kan-r dillerini söndürerek denizlere gayp âleminin gizli şeylerini dök^mek için hazırlanmış gibiydi. Yalnız ileride direklerle bacanın birer gece serserisi şeklinde yürüyen gölgelerine zulmetler içinde rehberlik eden vapurun kırmızı feneri bu siyahlıklar arasında açılmış uzak bir kırmızı göz gibi parlıyordu. Bu siyahlıklar...

Ahmed Cemil işte şu saçlarının arasında üşüterek geçen rüzgârın, kanadlarını çırpa çırpa, bu siyahlıkları semalardan! denizlere döktüğünü hissediyor, onların sukutu feşfeşesini iştmiyordu: Sanki bir baranı dürr-ı siyah!

Birden, bu siyah gecenin karşısında aklına bir başka gecenin hâtırası geldi.

.Tâ hülya hayatının başlangıcında, ümitlerinin incilâsı za-* manıda Tepebaşı bahçesinde Halice bakarak seyrettiği mai gece ile o baran-ı elması tahattur etti.

Gözlerinin önünde o mai gece ile bu siyah gece tekabül etti: Mai ve siyah.

Ah! Biçare hırpalanmış, ezilmiş hayat!... Mai bir gece ile siyah bir gece arasında geçen şu nasipsiz, bahtsız ömür! Bir baran-ı elmas altında inkişaf ederek şimdi bir baran-ı dürr-i siyahın altında gömülen o solmuş emel çiçekleri!...

İşte, işte, görüyor gözlerinin önünden yağan bu siyahlık- lar, den'ze döküldükçe bir sekerat zemzemesiyle boğulan bu zulmetler, işte bunlar o hülya hayatının üzerine çekilen bir matem "kefeni değil miydi?

O vakit den'ze baktı: Siyah bir deniz... Karanlığın için-* de Ahmed Cemil vapurun kenarında esmer bir köpükle kaynaşarak firar eden o siyahlıkları görüyor, altında mahuf, mû-*-. his adem vehmi veren siyahlıktan başka bir şey görmüyordu.» Ah! Bu den;zin zulmetlerinde saklanan hakikatler, asıl hakikat... Bir karar hamlesi, yalnız ttr küçük hareket, oraya gidebilirdi. Oraya gitmek, bir siyahlığın içine, bir daha çıkılamaz, avdet olunamaz derinliklerine gitmek...

Dalgalar uzun, kaim birer siyah yılan gibi kıvrana kıvrana, yuvarlana yuvarlana açılıyor; belirsiz bir lisan ile zulmetlerin sonsuz uzaklıklarına doğru serilerek onu davet ediyor
dn. "ı

Bunların siyah kucağına atılmak, yarın doğacak olan a

MAİ V £1 o J. ^____

güneşin hayatın sefaletleriyle istihza eden ziyasından kaçmak* ilelebet bu siyahlıklar içinde sonsuz bir yoklukla mesut ve müsterih yuvarlanıp gitmek...

O zaman kendisini bu dalgaların arasında süzülüp lâtif bir gayş ile mest olarak, sınırları uyuşarak, denizin o dipsiz, uçurumlarına doğru iniyor vahmetti. İniyor, bitmeyen bir su-, kut ile zulmetleri tabaka/ tabaka yarararak, şu siyah dalgaları kütle kütle sırtına alarak, yavaş yavaş, muntazam bir ahenkle ademe tam bir teslimiyetle iniyordu. Evet, bir karar hamle-* si, yalnız bir

küçük hareket, nasipsiz geçen hayatıyla şu fay-1 dasız vücut arasında bu denizin bütün siyah tabakalarını bir sed silsilesi gibi bırakarak tâ şu ummanın bir türlü sonu bulunmayan derinliklerine kadar inecekti. Birdenbire silkindi... Tâ yamıbaşmda bir ses:

— Cemil, niçin karanlıkta yalnız oturuyorsun? diyordu. O vakit titreyerek ayağa kalktı: «Geliyordum, Anne!...» dedi ve hayatta bir ümidi kalmamış bu çocuk, yavaş yavaş, bu siyah gecedен, şu kendisini çekip almak isteyen ademde». t ayrılarak, annesini takip etti...

İSTANBU! HAIK ÜÖ

n<*, dana y^ lerin bonsuz uzaklık. du.

Bunların siyah km

Konu No. : *2 ll> Kayıt No. : 3 7".3 O

Bunların s

Halid Ziya Uşaklıgil _ Mai Ve Siyah

www.kitapsevenler.com

Merhabalar

Buraya Yükleğim e-kitaplar Aşağıda Adı Geçen Kanuna İstinaden

Görme Özürlüleri İçin Hazırlanmıştır

Ekran Okuyucu, Braille 'n Speak Sayesinde Bu Kitapları Dinliyoruz

Amacım Yayın Evlerine Zarar Vermek Değildir

Bu e-kitaplar Normal Kitapların Yerini Tutmayacağından

Kitapları Beyenipte Engelli Olmayan Arkadaşlar Sadece Kitap Hakkında Fikir Sahibi Olduğunda

Aşağıda Adı Geçen Yayın Evi, Sahafılar, Kütüphanesi, ve Kitapçılardan Temin Edebilirler

Bu Kitaplarda Hiç Bir Maddi Çıkarım Yoktur Böyle Bir Şeyide Düşünmem

Bu e-kitaplar Kanunen Hiç Bir Şekilde Ticari Amaçlı Kullanılmaz

Bilgi Paylaştıkça Çoğalır

Yaşar Mutlu

Not: 5846 Sayılı Kanunun "altıncı Bölüm-Çeşitli Hükümler " bölümünde yer alan "EK MADDE 11. - Ders kitapları dahil, alenileşmiş veya yayımlanmış yazılı ilim

ve edebiyat eserlerinin engelliler için üretilmiş bir nüshası yoksa hiçbir ticarî amaç güdülmeksizin bir engellinin kullanımı için kendisi veya üçüncü

bir kişi tek nüsha olarak ya da engellilere yönelik hizmet veren eğitim kurumu, vakıf veya dernek gibi kuruluşlar tarafından ihtiyaç kadar kaset, CD, brail

alfabesi ve benzeri 87matlarda çoğaltılması veya ödünç verilmesi bu Kanunda öngörülen izinler alınmadan gerçekleştirilebilir."Bu nüshalar hiçbir şekilde

satılamaz, ticarete konu edilemez ve amacı dışında kullanılamaz ve kullandırılmaz. Ayrıca bu nüshalar üzerinde hak sahipleri ile ilgili bilgilerin bulundurulması

ve çoğaltım amacının belirtilmesi zorunludur." maddesine istinaden web sitesinde deneme yayınına geçilmiştir.

T.C.Kültür ve Turizm Bakanlığı Bilgi İşlem ve Otomasyon Dairesi Başkanlığı Ankara

Bu kitaplar hazırlanırken verilen emeye harcanan zamana saydı duyarak

Lütfen Yukarıdaki ve Aşağıdaki Açıklamaları Silmeyin

Tarayan Yaşar Mutlu

web sitesi

www.yasarmutlu.com

www.kitapsevenler.com

e-posta

yasarmutlu@kitapsevenler.com yasarmutlu@yasarmutlu.com

mutlukitap@hotmail.com kitapsevenler@gmail.com

Halid Ziya Uşaklıgil _ Mai Ve Siyah